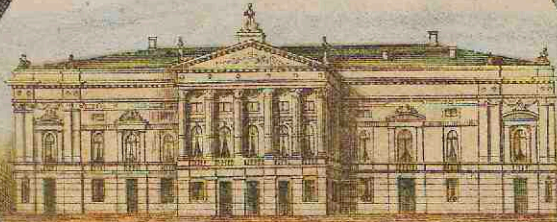

Noord- en Zuid-Nederlandsche Tooneel-almanak voor 1875

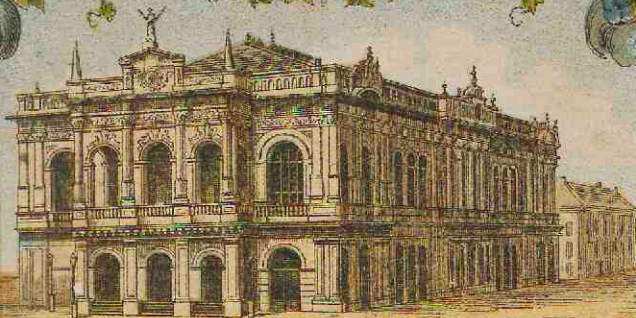
<https://hdl.handle.net/1874/214128>

NOORD EN ZUID NEDERLANDSCHE TOONEEL ALMANAK

AMSTERDAM.

1875

ANTWERPEN.

UITGAVE VAN G. THEOD. BOM, AMSTERDAM.

Recht van de Uitgeverij

*bl
4 vols
id*

TOONEEL-ALMANAK

1875.

*60-16
1875*

MEVR. KLEINE-GARTMAN, ALS KONINGIN ELISABETH.

LITH. COURAN & CO.

gev

NOORD- EN ZUID-NEDERLANDSCHE
TOONEEL-ALMANAK

VOOR

1875,

ONDER REDACTIE VAN

N. DONKER.

AMSTERDAM, G. THEOD. BOM,
Kalverstraat.
1875.

Gedrukt bij **GEBOEDERS BINGER**, Amsterdam.

Er heerscht tegenwoordig veel belangstelling in alles wat het Tooneel betreft. Verscheidene boeken en brochures dienaangaande zagen het licht, en ook tijdschriften en dagbladen geven getuigenis daarvan. Desniettegenstaande — liever gezegd: juist daarom — hebben wij besloten tot het uitgeven van een *Tooneel-almanak*. Wat toch onderscheidt zulk een jaarboekje van de genoemde drukwerken? Dat een almanak, althans zeker eene serie van almanakken, eene handleiding levert tot de *tooneel-geschiedenis* van het verleden, het heden en de toekomst, waardoor hij eene blijvende waarde behoudt, ook dan, als hij niet meer circuleert. Ook is de onderneming geene nieuwigheid. Reeds in 1793 gaf men hier ter stede den *Algemeene Amsterdamsche Schouwburgs Almanach* uit. Daarin stond weinig anders dan namen en een korte inhoud der voornaamste tooneelstukken. Wij echter hebben gemeend, wat meer te moeten geven. Toch zoeke men hierin geen critiek, althans geene recen-

siën van enkele voorstellingen of personen. Wij moeten bovenal een *historisch* karakter bewaren. Doen wij dat, dan behoeven wij er ons weinig om te bekommeren, of de tijd voor almanakken *zonder bepaald karakter* voorbij schijnt te zijn.

Dat wij dit programma hebben gevolgd, blijkt reeds uit den dagwijzer, eene chronologie aanbiedende van opmerkelijke feiten, immers van dezulken, die wellicht dezen of genen schrijver of compiler, 't zij vroeg of laat, ten goede kunnen komen. Dat daaraan nog veel ontbreekt, ligt in den aard der zaak, en kan ook later worden aangevuld. Behalve de schetsen van historischen aard, — als daar zijn: de *tableaux de troupe*, (de opsomming der *répertoires* is weggelaten, als zijnde reeds opgenomen in het tijdschrift: *het Nederlandsch tooneel*), beschrijvingen, necrologie, biografiën, enz., — bieden wij een mengelwerk aan van dramatiek, lyriek, anekdoten, enz., dat, hopen wij, onderhoudend genoeg zal zijn, om de waarde van het boekken te verhoogen. De verschillende *Nieuwjaarswenschen* hebben daarbij, doordien ze zich zeer op het veld der actualiteit bewegen, eene historische kleur.

Wij vleien ons, dat de portretten van twee onzer meest begaafde tooneelkunstenaressen genoeg zullen doen. Uitgaande van onze overtuiging: dat de Noord- en de Zuid-Nederlandsche Kunst zusters zijn, die met elkander op vriendschappelijken voet moe-

—

ten blijven leven, hebben wij het voornemen opgevat, het volgende jaar een of meer portretten van Vlaamsche talenten te geven.

Vooralsnog hebben wij ons bepaald bij de eigenlijke *tooneelspeelkunst* en de opera er buiten gelaten. Ze is voor ons publiek van minder belang, omdat ze, als nationale kunst, zich weinig heeft ontwikkeld. Dit echter kan ook veranderen.

Aangezien het plan tot uitgave van dezen Almanak wat laat was opgekomen, kon onze eerste-ling niet eerder verschijnen.

Moge het Noord- en Zuid-Nederlandsche tooneel zich zelfstandig ontwikkelen en onze Almanak nog vele jaren daartoe medewerken!

DE REDACTIE.

← JANUARI →

- 1 **Vrijd.** 1775. Reichart, te Gotha, geeft den eersten Duitschen Theater-Almanak uit.
- 2 **Saterdag.**
- 3 **ZOND.** 1638. Inwijding van den eersten Amsterdamschen Schouwburg, met het treurspel: "Gijsbrecht van Aemstel", dat toen voor het eerst werd opgevoerd.
- 4 **Maand.** 1874. Feestviering bij den 25-jarigen tooneeldienst van F. van Doeselaar, tooneelspeler te Antwerpen.
- 5 **Dinsd.** 1875. Opening van het nieuwe gebouw der groote Opera, te Parijs.
- 6 **W. Drie Koningen.** 1781. Burgemeesteren van Rotterdam doen den Schouwburg sluiten, wegens den oorlog met Engeland.
- 7 **D. 9 N. M.** 1738. Viering van het eeuwfeest van den Amsterd. Schouwburg met het zinnespel "Eeuwgetijde, door J. de Marre", en het treurspel "Julius Cesar en Cato" door Langendijk. Na afloop gaven Regenten aan de Acteurs en Actrices "een deftigen Maaltijd" benevens een geschenk in geld.
- 8 **Vrijd.** 1873. De Gemeenteraad van Amsterdam besluit: den Stads-Schouwburg voortaan te verpachten.
- 9 **Saterdag.**
- 10 **ZOND.** 1806. Prins Lodewijk Buonaparte (later Koning van Holland) bezoekt den Schouwburg te Amsterdam. Mevr. Wattier speelt mede in "Macbeth".
- 11 **M. Koppermaandag.** 1792. A. Snoek verkrijgt te Rotterdam het speelprivilegie van den Schouwburg met een gezelschap van vijf vrouwen en elf mannen.
- 12 **Dinsd.** 1807. Lodewijk Napoleon verheft den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, tot Koninklijken Hollandschen Schouwburg.
- 13 **Woensd.** 1665. Eerste voorstelling in den Hulp-Schouwburg op het Droogbak, tijdens de verbouwing van den Schouwburg, te Amsterdam.
- 14 **Donderdag.** 9 E. K.
- 15 **Vrijd.** 1780. Mej. M. E. de Bruijn verzoekt vergeefs aan Commissarissen om ontslagen te worden van de huur van den Rotterd. Schouwburg, tegen betaling van f 1500.—. De huurprijs bedroeg f 3400.—.

← J A N U A R I →

- 16 Saterd. 1824. J. H. Hoedt viert zijn 25-jarig mede-directeurschap bij den Koninklijken Hollandschen Schouwburg, te 's Hage.
- 17 ZONDAG.
- 18 Maand. 1872. Gecombineerde voorstelling door de leden der Maatschappij: „Apollo”. Het gezelschap van J. Tjasink voert op: „de Klappermolen”; dat van Albrecht en van Ollefen „de Oude Doos”; dat van V. Driessens „een Partij Piket”; terwijl het orkest van het Paleis voor Volksvlucht den avond opende. De opbrengst was *f* 921.30.
- 19 Dinsd. 1791. Opening van den nieuw gebouwd en „Hoogduitschen Schouwburg, in de Amstelstraat”, te Amsterdam.
- 20 Woensdag.
- 21 Donderd. ☉ V. M. 1855. Brand van den Muntschouwburg, te Brussel.
- 22 Vrijd. 1861. De Directeuren van den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, Roobol en Tjasink, geven eene voorstelling ten voordeele der noodlijdenden door den Watersnood. Opbrengst *f* 1400.66⁵.
- 23 Saterdag.
- 24 ZONDAG.
- 25 Maandag.
- 26 Dinsd. 1720. Tweede Resolutie tegen de onruststokers in den Schouwburg, te Amsterdam.
- 27 Woensd. 1757. Resolutie, waarbij de Amsterd. acteurs en actrices, die hun contract verbreken, gestraft worden met een arrest van 6 weken op water en brood.
- 28 Donderd. 1641. Eerste opvoering van Vondels „Josef in Egypte”, op den Amsterdamschen Schouwburg.
- 29 Vrijd. ☾ L. K. 1850. De Thieltsche Rederijderskamer (België) protesteert tegen het besluit der Geestelijkheid aldaar, waarbij aan al hare Leden voortaan de absolutie zal worden geweigerd.
- 30 Saterdag.
- 31 ZOND. De Godshuizen te Amsterdam trokken van 1 Febr. 1700 tot 31 Jan. 1772 van den Schouwburg aldaar een voordeel van *f* 520,843:7.—.

— FEBRUARI —

1	Maandag.
2	Dinsd. Maria Lichtmis. 1874. Opening van den nieuwen Stads-Schouwburg, te Amsterdam, met "Amstels Schouwtooneel", historische schets, door W. N. Peypers, en "Uitgaan", door Glanor.
3	Woensdag.
4	Donderdag.
5	Vrijd. 1654. Tweede opvoering van Vondels "Lucifer". Dit stuk werd daarna verboden.
6	Saterd. ☉ <i>N. M.</i> 1792. Een brandspuit aangekocht voor den Schouwburg, te Rotterdam.
7	ZOND. 1874. Z. M. de Koning verleent op nieuw de jaarlijksche subsidie van f 10.000 — aan de Vereenigde Tooneelisten, te Amsterdam.
8	Maand. 1583. Prins Willem I verbiedt bij ordonnantie "het openbaer Rethorycke, de publicke Spelen ende Battementen binnen de Provincie Zeelandt".
9	Dinsd. Vastenavond.
10	Woensd. Aschdag.
11	Donderd 1808. Debut van Geertruida Hilverdink aan den Amsterdamschen Schouwburg, met den titelrol in het treurspel "Olympia".
12	Vrijd. 1782. Debuut van Jacoba Wouters Sardet, als Raphaël in "Gijsbrecht van Aemstel", aan den Amsterd. Stads-Schouwburg.
13	Saterd. ☽ <i>E. K.</i> 1636. Overlijden van Melchior van Daelhem, Prior van het Augustijner klooster, te Hasselt, zijne geboortestad. Hij schreef vele Nederduitsehe tooneelstukken, die echter niet gedrukt schijnen te zijn.
14	ZOND. 1857. Overlijden van J. B. van Bree, oud-orkestmeester van den Amsterdamschen Stads-Schouwburg.
15	Maand. 1781. Lessing, Duitsch dichter en tooneelschrijver, te Brunswijk overleden.

← FEBRUARI →

- 16 **Dinsd.** 1792. De Rotterdamsche Schouwburg wordt wederom gesloten, wegens den kritieken staat van het Vaderland.
- 17 **Woensd.** 1673. Molière te Parijs overleden, ten gevolge van eene bloedspuwing, die hem overviel, terwijl hij in „Le Malade imaginaire” het *Juro* uitsprak.
- 18 **Donderdag.**
- 19 **Vrijd.** Israël. Purimfeest. 1780. Johanna Cornelia Wattier wordt aan den Amsterdamschen Schouwburg aangenomen op een tractement van *f* 600.—
- 20 **Saterd.** ☉ *V. M.* 1716. David Garrick, de beroemde tooneelspeler, in eene herberg, te Herrford, in Engeland geboren.
- 21 **ZOND.** 1801. Debut van A. M. Corver-Hilverdink aan den Amsterdamschen Schouwburg, als Helmonde, in „Koning Lear”.
- 22 **Maand.** 1836 T. J. Majofski, gedurende 42 jaar Tooneelspeler aan den Amsterdamschen Schouwburg, sterft op het tooneel, tijdens de voorstelling van „Zij is krankzinnig”.
- 23 **Dinsdag.**
- 24 **Woensdag.**
- 25 **Donderd.** 1765. Corn. Bouhon, geb. Ghijben, komt ten tweede male aan den Amsterdamschen Schouwburg.
- 26 **Vrijd** 1870. Mevr. M. J. Kleine-Gartman wordt tot Honorair Lid der Maatschappij Apollo benoemd.
- 27 **Saterd.** 1645. Het eerste ballet, zijnde: „het ballet van de Vijf zinnen”, wordt te Amsterdam opgevoerd.
- 28 **ZOND.** ☾ *L. K.* 1849. Mevr. Stoetz-Majofski viert hare 25-jarige verbindtenis aan den Stads-Schouwburg, te Amsterdam.

— M A A R T —

1	Maand.	1814. Dirk Sardet neemt afscheid van het tooneel met zijne benefice-voorstelling.
2	Dinsd.	1784. 13 ^{de} Opvoering op den Amsterdamschen Schouwburg van „Zemire en Azor”, opera door P. Pijpers. Deze opera werd van 2 Februari tot 2 Maart onafgebroken 13 maal opgevoerd; — eene groote zeldzaamheid in dien tijd.
3	Woensdag.	
4	Donderd.	1795. Ter gelegenheid der inwijding op den Dam (toen Plein der Revolutie), te Amsterdam, van den Vrijheidsboom, gespeeld op den Schouwburg aldaar, op verzoek van het Comité Révolutionair: „Willem Tell, of de grondlegging der Zwitsersche vrijheid”, tooneelspel. De acteur Kroese, de rol van Gessler niet willende spelen, neemt zijn ontslag; Van Dinse vervult die rol.
5	Vrijd.	1798. De Schouwburg te Amsterdam ontvangt den naam: „Schouwburg der Bataafsche Republiek”.
6	Saterdag.	
7	ZOND.	⊙ N. M. 1874. Eerste opvoering van „Zijn geheim”, een te Antwerpen bekrond drama in 3 bedrijven, door Glanor, op den Stads-Schouwburg, te Amsterdam.
8	Maand.	1866. Mevrouw M. J. Kleine-Gartman viert haren 30-jarigen tooneeldienst aan den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, en vervult de titelrol in het treurspel „De Maagd van Orleans”.
9	Dinsd.	1816. Op het biljet van den Hollandschen Schouwburg komt voor het eerst voor de nieuwe titel „De Koninklijke Tooneelstukken van den Schouwburg, te Amsterdam”.
10	Woensdag.	
11	Donderd.	1862. Adeline Patti zingt voor het eerst op den Amsterdamschen Stads-Schouwburg.
12	Vrijd.	1795. Wederoptreden van Mej. Bouhon als Rosaline, in „Soliman de Tweede”, op den Amsterdamschen Schouwburg, nadat zij sedert jaren het tooneel had verlaten.
13	Saterdag.	
14	ZONDAG.	⊙ E. K.
15	Maandag.	

M A A R T

- 16 **Dinsdag.**
- 17 **Woensd. 1865.** Jacob van Artevelde, Drama in 6 bedrijven en een voorspel, door van Geert, wordt bekroond in den derden driejaarlijkschen prijskamp in België.
- 18 **Donderd. 1813.** Friedrich Hebbel, beroemd duitsch dramaturg en tooneelspeler, wordt in het dorpje Wesselburen geboren.
- 19 **Vrijd. 1777.** J. C. Wattier wordt op eene jaarwedde van f 400.— aan den Nieuwen Schouwburg, te Rotterdam, aangenomen.
- 20 **Saterd. 1872.** De uitgewerkte plannen voor de verbouwing van den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, goedgekeurd.
- 21 **ZONDAG. Palmzondag.**
- 22 **Maand. ☉ V. M. 1832.** Duitschland's groote dichter en tooneelschrijver Goethe overleden.
- 23 **Dinsd. 1869.** Het gedenkteecken voor A. P. Voitus van Hamme, balletmeester van den Amsterdamschen Stads-Schouwburg, op de Ooster-begraafplaats aldaar, onthuld.
- 24 **Woensd. 1664.** De eerste steen gelegd voor den nieuwen Schouwburg, te Amsterdam, op de Keizersgracht, door Maria Vos, volgens Wagenaar.
- 25 **Donderd. Maria Boodschap.**
- 26 **Vrijd. Goede Vrijdag.**
- 27 **Saterdag.**
- 28 **ZOND. ☾ L. K. Paschen.**
- 29 **Maand. 2^e Paaschd. 1779.** Debut van C. Beijerman, als Automedon, in het treurspel „Achilles”, op den Amsterdamschen Schouwburg.
- 30 **Dinsd. 1660.** Eerste opvoering in den Schouwburg, te Amsterdam, van „het Ontzet van Leiden”, welk stuk 21 malen achtereen werd opgevoerd.
- 31 **Woensd. 1860.** Z. M. Leopold I bepaalt bij Koninkl. besluit, dat aan Belgische Schrijvers van tooneelwerken geldelijke toelagen en premiën zullen worden geschonken.

← APRIL →

- 1 Donderdag.
- 2 Vrijd. 1711. Jan Punt Jr., teekenaar, graveur en tooneelspeler, geboren te Amsterdam.
- 3 Saterdag.
- 4 ZOND. 1738. H. Boom houdt in het Koor van de Nieuwe Kerk, te Amsterdam, eene redevoering over de opkomst en het oogmerk der Tooneelpoëzy.
- 5 Maand. 1772. J. Punt Jr. neemt als derde vrouw de Tooneelspeelster Catharina Elisabeth Fokke.
- 6 Dinsdag. ☉ *N. M.*
- 7 Woensd. 1852. G. J. de Haas, Mr. Timmerman, te Rotterdam, neemt de verbouwing aan van den grooten Schouwburg, aldaar.
- 8 Donderd. 1773. De Vroedschap van Amsterdam besluit tot het oprichten van een houten Schouwburg op het Leidsche plein.
- 9 Vrijdag.
- 10 Saterd. 1777. In het treurspel „Electra” wordt de rol van Ifianasse door een liefhebber Z. Weemger vervuld aan den Schouwburg, te Amsterdam.
- 11 ZOND. 1872. 25-jarig jubilé van L. J. Veltman, tooneelspeler aan den Amsterd. Stads-Schouwburg.
- 12 Maand. ☽ *E. K.* 1630. De regeering van Amsterdam doet verbieden: J. v. Vondels stekelige vraag namens de Amsterd. Academie en de antwoorden daarop.
- 13 Dinsd. 1764. Johanna Cornelia Wattier wordt te Rotterdam geboren.
- 14 Woensd. 1777. Johanna Cornelia Wattier debuteert in „Iphigenia in Aulis”.
- 15 Donderd. 1799. Debut van C. van Hulst aan den Schouwburg, te Amsterdam.
- 16 Vrijd. 1849. Meijerbeer's „Prophète” wordt voor het eerst te Parijs opgevoerd.

← A P R I L →

- 17 **Saterd.** 1864. 50-jarig jubilé van den beroemden tooneelspeler Eduard Genast, Eerelid van het Groothert. Hof-Theater, te Weimar. Hij was de laatste leerling van Göthe.
- 18 **ZOND.** 1791. Dirk Kamphuizen debuteert te Amsterdam aan den Schouwburg, als Arthur, in „de School der zeden“, als Louis, in „de Drie Landbouwers“.
- 19 **Maand.** 1655. Eerste optreden der eerste tooneelspeelster in Nederland, Ariana Noseman, te Amsterdam, in „Ariane“
- 20 **Dinsd.** ☉ **V. M. Israëlit. Paschen.**
- 21 **Woensd.** Isr. Paschen. 1872. Mevr. Kleine-Gartman ontvangt van Z. M. den Koning de groote gouden medaille voor verdiensten.
- 22 **Donderd.** 1788. Gisser speelt voor het laatst op den Amsterdamschen Schouwburg als Spornveld, in het blijspel „de Snijder en zijn Zoon“. Hij sterft een paar dagen later.
- 23 **Vrijd.** 1827. J. C. Wattier-Ziesenis, beroemd tooneelspeelster, te Amsterdam overleden.
- 24 **Saterd.** 1618. Prins Maurits bezoekt de Amsterdamsche Academie.
- 25 **ZONDAG.**
- 26 **Maand.** **Isr. Paschen.** 1862. Grétry, drama in 4 tijdvakken, door Sleenckx, wordt bekroond in den tweeden driejaarlijkschen prijskamp in België.
- 27 **Dinsd.** **Isr. Paschen.** 1795. De tooneelspelers van den Amsterdamschen Schouwburg wenden zich, per adres, tot de Provisioneele Municipaliteit om verandering in het bestuur van den Schouwburg.
- 28 **Woensd.** ☾ **L. K** 1827. Plechtige begrafenis van J. C. Wattier-Ziesenis in de St. Jacobskerk, te 's Gravenhage.
- 29 **Donderd.** 1795. Het Hoogduitsche Joodsche tooneelgezelschap, te Amsterdam, vraagt om in den Schouwburg eene weldadigheidsvoorstelling te mogen geven. Dit verzoek wordt gewezen van de hand.
- 30 **Vrijd.** 1620. Dr. S. Coster koopt van de Stad Amsterdam een stuk grond tot vergrooting der Academie.

← M E I →

1	Saterd.	1844. Een koetshuis en een tabakswinkel in de Amstelstraat, te Amsterdam, worden geamoveerd, om op dat terrein het Théâtre des Variétés van Boas en Judels te bouwen.
2	ZOND.	1864. Overlijden van G. Meijerbeer, te Parijs.
3	Maand.	1808. Koning Lodewijk Napoleon bezoekt den Schouwburg, te Amsterdam
4	Dinsd.	1806. C. J. Roobol, tooneelspeler, geboren te 'sGravenhage.
5	Woensdag.	
6	Donderd.	☉ <i>N. M. Chr. Hemelv.</i> 1874. P. Barbiers, een der twee oprichters der Maatschappij Apollo, in Amerika overleden.
7	Vrijd.	1807. Geboorte van de tooneelspeelster Louisa Johanna Stoetz-Majofski te Amsterdam.
8	Saterd.	1827. Hulde aan de nagedachtenis van Mevrouw Wattier-Ziesenis gebracht in den Stads-Schouwburg, te Amsterdam.
9	ZOND.	1772. Laatste tooneelvoorstelling vóór den brand van den Amsterdamschen Schouwburg, gegeven door Neyts.
10	Maand.	1808. Samuel Cruys, verdienstelijk tooneelspeler aan den Amsterdamschen Schouwburg, sterft in het Krankzinnigen-Gesticht.
11	Dinsd.	1772. Verbranden van den Amsterd. Schouwburg bij de voorstelling van „de Deserteur”, groote Opera in drie deelen, van Monsini, door de Vlaamsche troep van Neyts, waarbij 18 menschen het leven verloren.
12	Woensd.	☽ <i>E. K.</i> 1870. C. J. Roobol, Tooneelspeler en Directeur van den Amsterd. Stads-Schouwburg, aldaar overleden, oud 64 jaar.
13	Donderd.	1874. Gala-voorstelling in den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, bij het 25-jarig Krooningsfeest van Z. M. Willem III „Het Meifeest in 1874”, declamatorium, door H. Binger, muziek van G. A. Heinze. Met medewerking der liedertafel Euterpe. Daarna „Uitgaan”, tooneelspel in 4 bedrijven, door Glanor.
14	Vrijdag.	
15	Saterd.	1845. Dood van Mr. S. J. Wiselius.

- 16 **ZOND. Pinkster. 1772.** Begrafenis van Jacob de Neufville van Lennep en zijne huisvrouw, Cornelia Bierens, omgekomen bij den brand in den Amsterdamschen Schouwburg.
- 17 **Maand. 2° Pinksterd. 1773** Het metselwerk voor den Schouwburg op het Leidsche Plein te Amsterdam begonnen.
- 18 **Dinsd. 1772.** De geheele puinhoop van den afgebranden Schouwburg op de Keizersgracht opgeruimd.
- 19 **Woensd. 1774.** Een tuin aan den Coolsingel te Rotterdam wordt door Commissarissen aangekocht voor f6350.— om daarop den Schouwburg te bouwen.
- 20 **Donderd. ☉ V. M. 1655.** Opvoering van „Genavent Ariaentje”, gelegenheidsstukje ter eere van de actrice Ariana Nozeman, in den Schouwburg te Amsterdam.
- 21 **Vrijd. 1872.** Aanbesteding van den herbouw van den Amsterd. Stads-Schouwb., aannemer: J. C. v. d. Kley.
- 22 **Saterd. 1635.** Het Weeshuis te Amsterdam verkoopt een derde aandeel in de „Nederduytsche Academie ofte Amsterdamsche Kamer” aan het Oudemannenhuis.
- 23 **ZOND. 1872.** Laatste voorstelling in den houten Schouwburg op het Leidsche plein, te Amsterdam.
- 24 **Maand. 1744.** Overlijden van Anna Maria de Bruijn, echtgenoot van Jan Punt Jr.
- 25 **Dinsdag.**
- 26 **Woensd. 1773.** Opent J. Punt den Rotterd. Schouwburgtent op den Binnenweg, bij Rotterdam, met „de opening van Apollo's Tempel”, zinneb. voorst. met zang en dans, gevolgd door het treurspel „Gabinia”.
- 27 **Donderd. III. Sakramentsdag.**
- 28 **Vrijd. ☾ L. K. 1647.** Ter eere van de nagedachtenis van P. C. Hooft, spreekt Germez een lijkrede uit bij de vertooning van Hooft's „Gerard van Velsen”, in den Schouwburg, te Amsterdam.
- 29 **Saterd. 1872.** De uitgravingen voor den nieuwen Amsterdamschen Schouwburg begonnen.
- 30 **ZONDAG.**
- 31 **Maand. 1867.** Op de Oosterbegraafplaats, te Amsterdam, wordt het gedenkteeken voor Mevr. S. N. Sablaïrolles onthuld.

← J U N I →

1	I insd.	1768. Prins Willem V bezoekt Amsterdam en den Schouwburg; men voert op het Treurspel „Demophontes” en de klucht „de Huwelijke Staat”.
2	Woensdag.	
3	Donderdag.	☉ <i>N. M.</i>
4	Vrijd.	1859. Eerste gecombineerde voorstelling door de Leden der Maatschappij „Apollo.”
5	Saterd.	1772. Overlijden van den tooneelspeler Johannes Starrenburg.
6	ZOND.	1729. Opening van den Schouwburg in „de Studenten-scholen te Thielt”, door de Kamer „Gebloeydt int wilde”.
7	Maand.	1852. Leggen van den eersten steen voor de verbouwing van den grooten Schouwburg te Rotterdam.
8	Dinsd.	1672. De Schouwburg te Amsterdam gesloten, op last van Burgemeesteren, welk verbod om te spelen eerst 5½ jaar daarna werd opgeheven.
9	Woensd.	Israëlit. Pinksterfeest.
10	Donderd.	☽ <i>E. K.</i> Israëlit. Pinksterfeest.
11	Vrijdag.	
12	Saterd.	1772. Ds. Budde en zijn ouderling verzoeken in Burgemeesters kamer: dat de Amsterdamsche Schouwburg niet weder moge worden herbouwd.
13	ZOND.	1687. Burgemeesteren van Amsterdam maken bepalingen tegen de onruststokers in den Schouwburg.
14	Maandag.	
15	Dinsdag.	

← J U N I →

- 16 Woensd. 1818. Ward Bingley treedt af als Directeur van den Rotterdamschen Schouwburg, en in zijne plaats komen zijn schoonzoon en zijn tweede zoon Hoedt en W. A. Bingley.
- 17 Donderdag.
- 18 Vrijd. ☉ V. M. 1756. Overlijden van P. Langendijk.
- 19 Saterdag.
- 20 ZOND. 1805. Overlijden van Pieter Pijpers, tooneel-dichter.
- 21 Maand. 1859. Ristori geeft hare eerste voorstelling in den Amsterdamschen Stads-Schouwburg
- 22 Dinsdag.
- 23 Woensd. 1664. Wordt de eerste Amsterdamsche Schouwburg voor het laatst bespeeld, en daarna verbouwd of afgebroken.
- 24 Donderdag.
- 25 Vrijd. 1772. Starrenburgh, acteur aan den Amsterdamschen Schouwburg, sterft ten gevolge van den schrik van den brand.
- 26 Saterd. ☾ L. K. 1818. Overlijden van Ward Bingley, beroemd Rotterdamsch Tooneelspeler, te 's Gravenhage, oud 62 jaar.
- 27 ZOND. 1775. De Rotterdamsche Schouwburg met inventaris tegen $1\frac{1}{2}$ % geassureerd voor f 50.000.—
- 28 Maand. 1705. Inwijding van den Schouwburg te Haarlem.
- 29 Dinsd. **H. Petrus en Paulus.**
- 30 Woensdag.

← J U L I →

1	Donderdag.
2	Vrijdag.
3	Saterdag. ● <i>N. M.</i>
4	ZOND. 1814. Keizer Alexander van Rusland bezoekt met den Souvereinen Vorst den Schouwborg, te Amsterdam.
5	Maand. 1833. Dood van G. C. Rombach, den uitstekenden komiek van den Amsterdamschen Stads-Schouwborg.
6	Dinsdag.
7	Woensd. 1632. De Oude Kamer te Amsterdam vereenigt zich met Coster's Academie, nu onder de spreuk: "Door Yver in Liefde bloeyende."
8	Donderd. 1872. Ant. Peters, oud Directeur van den Stads-Schouwborg, te Amsterdam, overleden.
9	Vrijd. 1872. Plechtige ter aardebestelling van het stoffelijk overschot van A. J. Varangot, meer dan 30 jaren harlekijn aan den Stads-Schouwborg, te Amsterdam.
10	Saterd. ☉ <i>E. K.</i> Z. M. Leopold I stelt bij Koninkl. Besluit een driejaarlijkschen prijskamp in voor Nationale Vlaamsche tooneelgewrochten. De prijs zal bestaan in een gouden eermetaal ter waarde van fr. 100.— en eene som van fr. 500.— tot fr. 1500.—
11	ZOND. 1775. De negociatie van f 31,000.— tegen 3 $\frac{0}{100}$ voor den Rotterdamschen Schouwborg is volteekend.
12	Maandag.
13	Dinsd. 1862. Tooneelprijskamp, uitgeschreven door de Maatschappij "de Fonteinisten", te Gent.
14	Woensdag.
15	Donderd. 1864. Karl Gutschow viert zijn 25-jarig jubilé als dramatisch Schrijver.

← J U L I →

- 16 **Vrijd.** 1770. Geboorte van den Tooneelspeler Theodorus Johannes Majofski, te Leiden.
- 17 **Saterdag**
- 18 **ZONDAG.** ☉ *V. M.*
- 19 **Maandag.**
- 20 **Dinsdag.**
- 21 **Woensdag.**
- 22 **Donderd.** 1687. J. Koenerding en D. Lingelbach huren den Schouwburg, te Amsterdam, van 22 September 1687 tot Kersmis 1690.
- 23 **Vrijdag.**
- 24 **Saterdag.**
- 25 **ZOND.** ☾ *L. K.* 1683. Geboorte van P Langendijk, tooneeldichter.
- 26 **Maandag.**
- 27 **Dinsdag**
- 28 **Woensdag.**
- 29 **Donderdag.**
- 30 **Vrijdag.**
- 31 **Saterd.** 1864. Eug. Seidelman, komponist en eerste kapelmeester aan den Stads-Schouwburg, te Keulen, overleden.

— AUGUSTUS —

1	ZOND. ☉ <i>N. M.</i> 1617. De eerste steen gelegd van Coster's Academie, op de Keizersgracht, te Amsterdam.
2	Maandag.
3	Dinsd. 1617. D. Deleroix behaalt met «Philippina van Vlaanderen, 8 tafereelen uit de Geschiedenis des Vaderlands» den prijs in den zesden jaarlijkschen Prijskamp, in België.
4	Woensd. 1835 Overlijden van J. F. Pfeiffer Jr., te Terborg, in Gelderland, Tooneelschilder en Decorateur van van den Amsterd. Schouwburg.
5	Donderd. 1793. Na eene sluiting van 24 weken, wegens den inval der Franschen, wordt de Schouwburg te Amsterdam weder geopend, met het treurspel «Heraclius» en het blijspel «het gelukkige Huwelijk».
6	Vrijd. 1646. De Ambassadeur van Denemarken woont de voorstelling bij van «Karel en Kassandra» met «de Ontrouwe Dienstmaeght», in den Schouwburg, te Amsterdam.
7	Saterd. 1415. De Rederijkers van Rijssel behalen een prijs voor een «jeu de parture» (klein tooneelspel) bij het prijschieten, te Kortrijk.
8	ZONDAG.
9	Maand. ☽ <i>E. K.</i> 1622. Coster verkoopt zijn aandeel in de Academie te Amsterdam aan de Regenten van het Weeshuis. Hij ontving voor het gebouw met toestel en erve <i>f</i> 6850.—, terwijl Regenten daarenboven de hypotheek van <i>f</i> 3000.— overnamen.
10	Dinsd. 1668. Joost van den Vondel wordt emeritus Suppoost verklaard, aan de Bank van leening, te Amsterdam, met behoud van tractement.
11	Woensdag.
12	Donderd. 1754. De Fransche Schouwburg, in het Fort de Eendracht, of de gewezen porseleinbakkerij, even buiten de gebiedpalen van Amsterdam, brandt af in den nacht.
13	Vrijd. 1853. Opening van den herbouwden Schouwburg te Rotterdam met «Adel en Mathilde», waarin de Heer Peters en Mevrouw van Ollefen-da-Silva de titelrollen vervullen. Daarna «Het feestvierend Rotterdam», zinnespel door F. H. Greb.
14	Saterdag.
15	ZOND. Maria Hemelvaart.

← AUGUSTUS →

- 16 **Maand.** 1874. Opening van den nieuwgebouwen Schouwburg, te Antwerpen, Programma: 1°. Openingsrede van den Burgemeester; 2°. Oratorium „de Vrede” van Rich. Hol; 3°. Brutus, heldendrama; 4°. „Help u zelf”, blijspel door P. Billiet; 5°. „Uitgaan”, tooneelspel in 4 bedrijven, door Glanor.
- 17 **Dinsd.** ☉ *V. M.* 1772, zijnde Maandag, werd in het O. Z. Heeren-Logement het erf, waarop de afgebrande Amsterdamsche Schouwburg had gestaan, met het daarachter gelegen huis en erf, verk. voor *f* 27.500.
- 18 **Woensd.** 1529 Openbare vertooning, door de Rederijkers van Diest, bij de afkondiging van den vrede tusschen Paus Clemens VII, Keizer Karel V, Frans I en Hendrik VIII.
- 19 **Donderdag.**
- 20 **Vrijd.** 1874. Debuut van den Heer Wensma bij de Vereenigde Tooneelsten, te Amsterdam.
- 21 **Saterd.** 1721. Geboorte van L. W. van Merken.
- 22 **ZONDAG.**
- 23 **Maand.** 1618. Overlijden van den blijspeldichter G. A. Brederoô, te Amsterdam.
- 24 **Dinsd.** ☾ *L. K.* 1830. Oproer te Brussel, begonnen tijdens de voorstelling van „La Muette de Portici”.
- 25 **Woensd.** 1841. Opening van den Amsterdamschen Schouwburg, onder Directie van 7 tooneelspelers, met R. Engelman als Hoofd-Directeur.
- 26 **Donderd.** 1865. De Rederijkerskamer Achilles wordt ontbonden en schenkt het saldo der kas *f* 218.— aan de Maatschappij Apollo.
- 27 **Vrijd.** 1874. Debuut van Mej. Marie Stoetz, bij de Vereenigde Tooneelsten, te Amsterdam, als Frans, in „een Soldatenfamilie”.
- 28 **Saterd.** 1872. Plaatsen van den gedenksteen in den Nieuwen Schouwburg op het Leidsche plein, te Amsterdam.
- 29 **ZONDAG.**
- 30 **Maandag.**
- 31 **Dinsd.** ☽ *N. M.* 1871. Felix van de Sande behaalt met het „Vijfde Rad van den Wagen”, tooneelspel in 3 bedrijven, den prijs in den vijfden driejaarlijkschen prijskamp voor België.

← SEPTEMBER →

- 1 **Woensd. 1868** Eerste voorstelling in den grooten Schouwburg te Rotterdam, onder Directie van Albregt en van Ollefen.
- 2 **Donderd. 1683.** Besluit van Burgemeesteren van Amsterdam om nimmer weer vreemde comedianten in de stad toe te laten.
- 3 **Vrijd. 1871.** Inwijding van den de Beriots-Schouwburg in de Weezenstraat te Leuven, met het tooneelspel „Quintus Metsys, of Liefde en Kunst”, door Ed. van Even.
- 4 **Saterd. 1788.** De Prins van Oranje bezoekt den Amsterd. Schouwburg, waar men eene gemengde voorstelling geeft. De opbrengst was *f* 1826.— en een geschenk van 60 ducaten voor de acteurs.
- 5 **ZOND. 1872.** Overlijden van de Berlijnsche opera-zangeres Caroline Seidler, oud 78 jaar.
- 6 **Maand. 1861.** In September betreedt Cath. Beersmans het eerst het tooneel in den Cirk-Schouwb., te Brussel.
- 7 **Dinsd. 3 E. K. 1867.** De Tooneel-Maatschappij „Roos en Eikel” geeft de eerste Nederd. Voorstelling in den nieuwen Leuvenschen Schouwb., met het tremspel „Braband en Castilje, of de Belgische bondgenooten”, door L. Geelhand en J. P. van der Auwera.
- 8 **Woensd. Maria Geboorte. 1789.** Opening van den Schouwburg te Nymegen, onder Directie van Mej. C. E. v. Dinsen, geb. Kraijenstein.
- 9 **Donderd 1777.** Dood van Anthony Spatsier, Tooneelspeler.
- 10 **Vrijd. 1791.** Debuut van T. J. Majofski, als Rhamnes, in „Zelmire”, aan den Amsterd. Schouwburg.
- 11 **Saterd. 1788.** H. Craaijenstein debuteert aan den Schouwburg te Amsterdam, als Baron, in „de Graaf van Olsbach” en als Graaf, in „de drie Gebroeders”.
- 12 **ZOND. 1847.** De Rederijderskamer „de Roos”, te Leuven, opent den eersten prijskamp voor uiterlijke wel-sprekendheid.
- 13 **Maand. 1846.** Hoedt, Directeur van den Rotterdamschen Schouwburg, sterft te 's Gravenhage
- 14 **Dinsd. 1622.** Overdracht van de Academie door S. Coster aan de Regenten van het Weeshuis, te Amsterdam.

— SEPT E M B E R —

- 15 **Woensd.** ☉ *V. M.* 1774. Opening van den houten Schouwburg op het Leidsche Plein, met een gelegenheidsstukje, gevolgd door het Treurspel Jacob Simonszoon de Rijk, door van Merken.
- 16 **Donderd.** 1752. Debuut van Cornelia Ghijben-Bouhon aan den Schouwburg, te Amsterdam, als Ismene, in „Scilla”.
- 17 **Vrijd.** 1774. De Amsterdamsche Schouwburg wordt voor het publiek geopend.
- 18 **Saterdag.**
- 19 **ZOND.** 1684. De Staten van Holland en West-Friesland verleen en aan Regenten van den Schouwburg voor het eerst octrooi, voor 15 jaar, tot het drukken hunner stukken.
- 20 **Maand.** 1863. Debuut van Mej. Cath. Beersmans aan het Nationaal Tooneel, te Antwerpen, als Pepita, in „de Bultenaar”.
- 21 **Dinsdag.**
- 22 **Woensd.** ☾ *L. K.* 1681. Dr. L. Meyer, J. Pluimer en P. de la Croix huren den Amsterdamschen Schouwburg tegen 20,000 Caroli-guldens 's jaars.
- 23 **Donderd.** 1617. Sluiten van het contract tusschen Samuel Coster en de Regenten van het Weeshuis, te Amsterdam, waarbij de profijten der Academie ten deele aan voorn. Weeshuis komen.
- 24 **Vrijdag.**
- 25 **Saterdag.**
- 26 **ZOND.** 1826. Overlijden van Wilh. Haverkorn, Dichter en Secretaris van den Schouwburg, te Amsterdam.
- 27 **Maand.** 1873. Victor Driessens aanvaardt, na een langdurig verblijf in Noord-Nederland, de directie over het Nationaal Tooneel, te Antwerpen, in het Théâtre des Variétés, en opent met „Fernande”.
- 28 **Dinsd.** 1749. De Amsterd. Schouwburg wordt heropend met „Leeuwendael hersteld door den Vrede”, van Lukas Pater, na van 1 Mei 1747 te zijn gesloten geweest.
- 29 **Woensdag.** ☉ *N. M.*
- 30 **Donderd.** 1780. Debuut van Mej. Wattier aan den Amsterdamschen Schouwburg als „Margaretha”, in „Aleid van Poelgeest”, en als „Isabella”, in de klucht „de Dwarsdrijfster”.

← OCTOBER →

1	Vrijd.	Isr. Nieuwjaar. 1874. 25-jarig bestaan der Maatschappij „Apollo”, gevierd in den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, met „Zij is krankzinnig”; met medewerking van de Liedertafel Euterpe en het orkest van het Paleis voor Volksvlijt. Tot slot: „Het zilveren feest van Apollo”, beurtspraak, door A. Wijnstok.
2	Saterd.	1784. Ward Bingley speelt voor het eerst de rol van Achilles, in het treurspel van dien naam, op den Amsterdamschen Schouwburg.
3	ZOND.	1874. J. P. A. Vink debuteert op den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, als Jean, in „Dr. Peschke of kleine Heeren”.
4	Maandag.	
5	Dinsd.	1865. Eerste optreden van de Jongejuffrouw Marie Stoetz, oud 8 jaar, kleindochter van Mevr. Stoetz-Majofski, als Lili, in „het Vrouwtje van den Donau”.
6	Woensd.	1853. Opening van het Nationaal Tooneel, te Antwerpen, onder Directie van Aug. Leytens, met het drama „de Dronkaerd” door P. F. van Kerckhoven.
7	Donderd.	E. K. 1795. Geboorte van R. Engelman, later Directeur van den Amsterdamschen Schouwburg.
8	Vrijd.	1870. Henri Morriën aanvaardt de Directie van het Théâtre Tivoli, in de Nes, te Amsterdam.
9	Saterd	Isr. Gr. Verzoendag.
10	ZOND.	1872. Overlijden van Denk, tooneelspeler aan den Hof-Schouwburg te Baden, oud 71 jaar, gestorven te Carlsruhe.
11	Maand.	1780. Bingley, Malet, Rivier en Rijpland huren den Rotterdamschen Schouwburg voor f 2500.—
12	Dinsdag.	
13	Woensdag.	
14	Donderd.	⊙ V. M. Isr. Loofh. feest. 1776. M. Corver treedt op als Directeur van den Rotterdamschen Schouwburg.
15	Vrijd.	1808. Debuut van M. Westerman aan den Amsterd. Schouwburg, als Blasdorp, in het tooneelspel „De Burgemeester”.
16	Saterdag.	

← OCTOBER →

- 17 **ZOND.** 1774. M. Corver debuteert te Rotterdam in de loods van Erkelens als Zamor in de „Alzire“.
- 18 **Maand.** 1867. Onthulling van het Standbeeld voor J. v. d Vondel, te Amsterdam. In den Schouwburg wordt een fragment van Vondels „Lucifer“ opgevoerd.
- 19 **Dinsd.** 1784 Dood van L. W. van Merken.
- 20 **Woensd.** 1790. Het Stadhoudelijk Hof bezoekt den Schouwburg, te Rotterdam. „La Caravane du Caire“ wordt gespeeld.
- 21 **Donderd.** Ⓞ **L. K. Isr. Loofh. 1775** Debuut van C. van Oud, als Arbates in het Treurspel „Demophon-tes“, aan den Schouwburg, te Amsterdam.
- 22 **Vrijd.** **Isr. Loofh. 1788.** Op last van Burgemeesteren van Amsterdam moesten alle acteurs, actrices, dansers en danseressen in den Schouwburg komen om den eed op de nieuwe Constitutie af te leggen. Door allen is hieraan voldaan.
- 23 **Saterd.** 1811. Napoleon I bezoekt met zijne hofhouding den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, waar Mevr. J. C. Wattier de rol van Phedra vervulde.
- 24 **ZOND.** 1804. G. C. Rombach debuteert als Germon, in het zangspel „Ouderliefde“, aan den Amsterdamschen Schouwburg.
- 25 **Maand.** 1871. Mevr. Stoetz-Majofski viert haar vijftig-jarig jubilé als Tooneelspeelster en Zangeres aan den Stads-Schouwburg, te Amsterdam.
- 26 **Dinsd.** 1790. Prins Willem V bezoekt met zijne Familie en den Erfprins van Brunswijk de Fransche Comedie, te Amsterdam.
- 27 **Woensd.** 1790. Prins Willem V en de hooge Gasten wonen de opvoering van „de Graaf van Waltron“, in den Stads-Schouwburg te Amsterdam, bij. De ontvangst met verhoogde prijzen was f 2226.—
- 28 **Donderd** 1829. Duchenoy, beroemd Fransch Tooneelspeelster, treedt op als Phèdre in den Rotterd. Schouwburg.
- 29 **Vrijd.** Ⓞ **N. M. 1806.** Debuut van Van den Berg aan den Amsterdamschen Schouwburg, in de titelrol van het Treurspel „M. A. de Ruiter“.
- 30 **Saterdag.**
- 31 **ZONDAG.**

← NOVEMBER →

1	Maand. Allerheiligen.
2	Dinsd. 1791. De Directeuren van de Fransche Opera, te Rotterdam, Mrs. Moulin en Flamme, worden insolvent verklaart.
3	Woensdag.
4	Donderdag.
5	Vrijd. 1860. Van Peene is de eerste wien, in België, de bij Koninkl. Besluit van 31 Maart 1860 ingestelde geldelijke aanmoediging wordt toegekend voor de beide blijspelen: „de Postiljon van Maria-Theresia” en „de Paraplui van Paul Kramers”.
6	Saterd. 3 E. K. 1817. Afscheids- en beneficevoorstelling van Marie Adams-Snoek, die wegens eene belemmering in hare spraak genoodzaakt was het Amsterdamsche tooneel te verlaten.
7	ZOND. 1781. De Schouwburg te Rotterdam met completen inventaris in veiling aangeslagen, wordt opgehouden voor f 27,000.—
8	Maandag.
9	Dinsd. 1865. Inwijding van den Schouwburg te Arnhem met Cremer's „Emma Berthold”.
10	Woensd 1849. H. M. de Koningin der Nederlanden aanvaardt den titel van Beschermvrouw van de Maatschappij „Apollo”.
11	Donderd. 1759. Geboorte van Johan Christoph Friedrich von Schiller, een der grootste Duitsche dichterlijke geniën en tooneelschrijvers, te Marbach, in Wurtemberg.
12	Vrijd. 1872. Opening van het Residenz-Théater, te Weenen.
13	Saterdag. 3 V. M.
14	ZOND. 1874. Debuut van Mej. Mina Kruseman (Stella Oristorio di Frama) in den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, als Louise, in haar drama in 16 tafereelen, „de Echtscheiding”.
15	Maandag.

← NOVEMBER →

- 16 Dinsdag.
- 17 Woensd. 1869. Buitengewone tooneelvoorstelling in den Koninkl. Holl. Schouwburg, te 's Gravenhage, bij gelegenheid van de onthulling van het Nationaal gedenkteeken in het Willemspark.
- 18 Donderdag.
- 19 Vrijdag.
- 20 Saterdag. ☾ *L. K.*
- 21 ZOND. 1864. Z. M. Leopold I regelt bij Koninkl. Besluit de eenheid in spelling der Nederduitsche taal.
- 22 Maandag.
- 23 Dinsd. 1772. Neytz, tijdens wiens voorstelling de Amsterdamsche Schouwburg was afgebrand, hervat zijne Opera-voorstellingen op den Overtoom, even buiten Amsterdam.
- 24 Woensdag.
- 25 Donderdag.
- 26 Vrijd. 1683. Verordening, waarbij bepaald wordt, dat de vreemde tooneelspelers te Antwerpen armengeld moeten betalen.
- 27 Saterdag. ☉ *N. M.* 1813. M. Westerman draagt in den Amsterd. Schouwburg een door hem vervaardigd vers voor "op de tegenwoordige heuchelijke tijdsomstandigheden".
- 28 ZOND. 1ste Zondag van den Advent.
- 29 Maandag.
- 30 Dinsd. 1872. Carl Rott, komiek van het "Théater an der Wien", te Weenen, ontvangt het Gouden Kruis van Verdienste van den Keizer, bij zijn vijftigjarig jubilé als Tooneelspeler.

← DECEMBER →

1	Woensd. 1873. Mevr. Albregt-Engelman viert haar 25-jarig jubilé als tooneelspeelster.
2	Donderd. 1864. Feestviering in den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, bij het 25-jarig bestaan der Maatschappij „Arti et Amicitiae”, aldaar.
3	Vrijd. 1688. D. Singelbach en J. Koenerding worden op hun verzoek ontslagen als huurders van den Schouwburg te Amsterdam.
4	Saterd. 1787. Mej. Greeve debuteert aan den Amsterdamschen Schouwburg als Isabelle in het blijspel „Verkeerd vertrouwen”.
5	ZONDAG.
6	Maandag. ☽ E. K.
7	Dinsd. 1844. Opening van het nieuwe Operagebouw, te Berlijn, met „Ein Feldleger in Schlesiën”, Deutsche Oper von G. Meijerbeer.
8	Woensd. Maria onbevl. ontvangenis.
9	Donderdag.
10	Vrijd. 1799. 25-jarig jubilé van den Schouwburg te Amsterdam gevierd met „De onverwachte weddenschap”, blijspel, en „Het feest van Apollo”, zinnespel door P. J. Uylenbroek.
11	Saterd. 1845. Feestviering bij de 50-jarige verbintenis aan het tooneel van Mevr. A. M. Kamphuysen, geb. Snoek. Opgevoerd „Maria Stuart”.
12	ZONDAG. ☼ V. M.
13	Maand. 1828. A. Snoek betreedt voor het laatst het tooneel als Ninus, in het treurspel „Ninus de Tweede”.
14	Dinsdag.
15	Woensd. 1787. Burgemeesteren van Amsterdam doen op de advertentieplaats aanplakken: „dat het dragen van Oranje, op het tooneel, in alle gevallen, om de rust te helpen bewaren, moest in acht genomen worden”, enz.
16	Donderdag.
17	Vrijdag.

— DECEMBER —

- 18 Saterd. 1779. Overlijden van Jan Punt, oud 69 jaar, te Amsterdam.
- 19 ZONDAG. ☾ L. K. 1871. De wet van het Nederlandsch Tooneelverbond wordt vastgesteld.
- 20 Maandag.
- 21 Dinsd. 1716. Czaar Peter I van Rusland bezoekt ten tweede male den Amsterdamschen Schouwburg. Vertoond: „Gijsbrecht van Aemstel”.
- 22 Woensd. 1502. Charter van oprigting der Rederijkerskamer de Christus-oogen te Diest.
- 23 Donderdag.
- 24 Vrijd. 1873. Verpachting van den Amsterd. Schouwburg aan Albrecht en van Ollefen voor 3 jaren, tegen f 10.000.— 's jaars, het eerste jaar echter voor f 4.500.—
- 25 Saterd. **Kerstfeest. 1840.** Victor Driessens treedt voor het eerst op in eene Maatschappij te Antwerpen, in het blijspel „De laerzen van hooi”.
- 26 ZOND. 2de **Kerstdag. 1640.** Eerste opvoering van „Joseph in Dothan” door Vondel, op den Schouwburg te Amsterdam.
- 27 Maand. ☉ N. M. 1774. Opening van den Rotterdamschen Schouwburg voor genoodigden, met het treurspel „Maria van Bourgondië”, van L. W. van Merken, gevolgd door het kluchtspel „Blindemannetje” en voorafgegaan door een toespraak van J. Punt, als Apollo.
- 28 Dinsd. 1677. De Amsterdamsche Schouwburg heropend. na op last van Burgemeesteren 5½ jaar gesloten te zijn geweest.
- 29 Woensd. 1470. Wettige erkenning der Rederijkerskamer „de Lelie”, te Diest.
- 30 Donderd. 1645. De Koning van Polen en de Prins van Oranje wonen eene voorstelling bij van „Aran en Titus” en van „Lichte Klaertje” als nastukje, in den Schouwburg, te Amsterdam.
- 31 Vrijd. 1807. Overlijden van Helena Snoek, Tooneelspeelster aan den Amsterdamschen Schouwburg. Acht dagen voor haren dood betrad zij het laatst het tooneel als Badeloch, in „Gijsbrecht”, waarin de laatste woorden van hare rol waren: „Wij gaan en keeren nimmer weêr.”

VERJAARDAGEN
 VAN DE
 VORSTELIJKE HUIZEN
 VAN
 NEDERLAND EN BELGIË.

		geb. A ^o .
18 Febr.	Prinses Louisa, Hertogin van Saxen.....	1858.
19 "	WILLEM III, Koning der Nederlanden, Groothertog van Luxemburg, enz.....	1817.
28 "	Prins Frederik der Nederlanden.....	1797.
24 Maart.	Prins Philippe, Graaf van Vlaanderen.....	1837.
8 April.	Prinses Sophia der Nederlanden, gehuwd met Karel Alexander, Groothertog van Saxen-Weimar-Eisenach.....	1824.
9 "	LEOPOLD II, Koning der Belgen.....	1835.
9 Mei.	Prinses Marianne der Nederlanden.....	1810.
21 "	Prinses Stéphanie Clothilde, Hertogin van Saxen.....	1864.
3 Juni.	Prins Baudouin, zoon van den Graaf van Vlaanderen...1	869.
7 "	Prinses Charlotte, ex-Keizerin van Mexico.....	1840.
13 "	Prins Hendrik der Nederlanden.....	1820.
17 "	SOPHIA, Koningin der Nederlanden.....	1818.
5 Juli.	Prinses Maria der Nederlanden, gehuwd met Willem, prins von Wied.....	1841.
30 "	Prinses Clémentine, jongste dochter van Z. M. den Koning der Belgen.....	1872.
23 Aug.	MARIA HENRIETTE, Koningin der Belgen.....	1836.
25 "	Alexander, erfprins der Nederlanden.....	1851.
4 Sept.	Willem, Kroonprins der Nederlanden, Prins van Oranje .1	840.
18 Oct.	Prinses Josephine, dochter van den Graaf van Vlaanderen.1	872.
17 Nov.	Prinses Marie, Gravin van Vlaanderen.....	1845.
30 "	Prinses Henriette, dochter van den Graaf van Vlaanderen.1	870.

S T A A T

DER

NOORD- EN ZUID-NEDERLANDSCHE
TOONEELGEZELSCHAPPEN.

SPEELSEIZOEN

September 1874 tot Mei 1875.

A M S T E R D A M.

S T A D S - S C H O U W B U R G.

COMMISSARISSEN:

JOHs. HILMAN, *Voorzitter.*J. F. TACK, *Htz. Penningmeester.*A. J. DE BULL, *Ridder der Orde van de Eikenkroon, Secretaris.*

DIRECTIE:

J. H. ALBREGT,
 D. H. N. VAN OLLEFEN, } *Directeuren.*
 C. J. MIENIKUS, *Secretaris en Vertegenwoordiger der Directie.*
 JULES DE BOER, *Régisseur.*
 G. W. KLEINE, *Tooneelmeester.*
 W. WIJSMAN, *Orkest-Directeur.*

PERSONEEL:

Dames.

W. J. R. ALBREGT-ENGELMAN.
 S. DE VRIES.
 C. W. F. GOTZ-SCHEPS.
 A. E. FUCHS.
 EVELINA KAPPER.
 ELISE KAPPER.
 E. C. C. COERDES.
 A. B. L. RUFFA.
 A. W. F. VAN DAM.
 M. J. DE LEUR.
 C. VAN DIJK.
 G. M. SCHEPERS.

Kinderrollen.

Jongejufvr. BOEDELS.

Heeren.

J. H. ALBREGT.
 D. H. N. VAN OLLEFEN.
 L. B. J. MOOR.
 J. SOETER.
 C. VAN DIJK.
 JACQUES DE BOER.
 S. VAN BEEM.
 C. C. VAN SCHOONHOVEN.
 M. VAN BEEM.
 J. G. DE GROOT.
 J. A. CAHEN.
 W. P. DE LEUR.
 J. P. BRAKKEE.
 L. K. W. M. PLAS.
 J. P. A. VINK.
 H. DE LEEUW.
 C. C. VAN DOMMELEN.
 D. B. W. VAN OLLEFEN Jr.

A. BELINFANTE, *Souffleur.*

VEREENIGDE TOONEELISTEN VAN DEN
STADS-SCHOUWBURG,

Gesubsidieerd door Z. M. den Koning der Nederlanden.

Grand Théâtre A. van Lier, Amstelstraat.

DIRECTIE:

W. STUMPF, } *Directeuren.*
L. J. VELTMAN, }
F. GUNST, *Secretaris.*
L. A. H. KETTMANN, *Régisseur.*
F. STEMMERIK, *Tweede Régisseur en Tooneelmeester.*
L. A. KLEINE, *Muziek-Directeur.*
BENAVENTE, *Orkestmeester.*

PERSONEEL:

Dames.

Sociétaires.

M. J. KLEINE-GARTMAN, ver-
eerd door Z. M. den Koning met
de groote Gouden Medaille van
Verdiensten.
W. E. ELLENBERGER.
CHR. STOETZ.
A. VERWOERT.

Geëngageerde Leden.

C. W. J. COENEN-VAN OLLEFEN.
A. S. FUCHS-BARBIERS.
CHR. POOLMAN.
P. BARBIERS-RÖDL.
MARIE STOETZ.
C. ZIJL-RÖMER.
A. DONKERWOLK.
G. HIESELAAR.
J. HIESELAAR.
K. HOUTHUIS.

Kinderrollen.

Jongejuffr. E. POOLMAN.
Jongheer F. POOLMAN.

Heeren.

Sociétaires.

L. J. VELTMAN.
P. A. MORIN.
F. P. KISTEMAKER.
A. VINK JR.
K. VOS.
L. A. H. KETTMAN.

Geëngageerde Leden.

E. J. J. BACHIGALOUPI TOUR-
NIAIRE.
A. VAN HILTEN, Hz.
D. M. ELLENBERGER.
J. G. H. MESSERS.
H. OTTEN.
J. DE JONG.
C. J. MORIN.
F. C. FUCHS.
W. WENSMA.
B. DUITZ.
I. MEIJER.

WED^e. SAMSON, *Costumière.*
P. AGTERSON, *Souffleur.*

Toen in Mei 1872 de concessie tot het bespelen van den Stads-Schouwburg door den toenmaligen concessionaris, den heer J. Tjasink, ten einde was, en bij raadsbesluit bepaald was, den Schouwburg te herbouwen en dien voorloopig niet meer te bespelen, vereenigden zich de hoofdpersonen van het gezelschap, dat, onder directie van den heer J. Tjasiuk, in den Stads-Schouwburg was opgetreden, om voor gezamenlijke rekening gedurende het zomersizoen eene schouwburg-loge, en gedurende het winterseizoen het Grand Théâtre van den heer A. van Lier, in de Amstelstraat, te bespelen. Zij kozen tot directeuren: de heeren W. Stumpff en L. J. Veltman.

THÉÂTRE DES VARIÉTÉS, *Amstelstraat.*

DIRECTIE:

PIERRE BOAS, *Directeur, Administrateur.*
 N. JUDELS, *Directeur.*
 LOUIS BOUWMEESTER, *Directeur, Régisseur.*
 J. VAN PRAAG, *Tooneelmeester.*
 D. LARONDELLE, *Orkestmeester.*

PERSONEEL:

Dames.

W. SLUIJTERS.
 H. SLUIJTERS.
 D. FRENKEL-BOUWMEESTER.
 H. BRUIJN-SABLAIROLLES.
 I. HUIJZERS-ROZENVELD.
 L. LARONDELLE-MILANAIS.
 H. VAN ENGERS.
 F. DE LA MAR-KLEIJ.
 F. HUIJZERS.
 W. HIBBELS.

Heeren.

N. JUDELS.
 LOUIS BOUWMEESTER.
 C. DE LA MAR.
 I. D. BLAASER.
 S. N. KAPPER.
 A. F. BRUIJN.
 W. VAN HEESBEEN.
 D. STRELITZKY.
 F. BOUWMEESTER.
 W. POTARST.
 H. POOLMAN.
 C. W. SNOEK.

Kinderrollen.

Jongejuffr. HUIJZERS.
 Jongeheer ROEG.

Heeren.

I. KETTING.
 A. RIBBIUS.
 I. VAN BIENE.
 L. STOETZ.
 F. I. WERTWEIN.
 F. PONTIER.

IVELT, *Décorateur.*

F. PONTIER, *Réquisiteur.*

WED^e. SAMSON, *Costumière.*

L. LAGEWIJN, *Souffleur.*

In de Amstelstraat, op den hoek van de Paardenstraat, stond voorheen een koetshuis en daarnaast een tabakswinkel. De heeren Boas en Judels, toenmaals aan het gezelschap van den heer J. E. Duport, Salon des Variétés, in de Nes, verbonden, kochten deze gebouwen en deden op het erf een schouwburg verrijzen, die tot heden een der meest bezochte uitspanningsplaatsen voor een groot deel van het publiek uitmaakt.

De amotie der oude gebouwen werd 1 Mei 1844 begonnen, en reeds op 24 Augustus — destijds 's Konings verjaardag — van hetzelfde jaar, werd het lokaal feestelijk geopend.

Aangezien met de directeuren een groot deel van het gezelschap van den heer Duport mede naar de Amstelstraat was gegaan, konden de directeuren dan ook dadelijk krachtig optreden en mochten zich zoowel te Amsterdam, als op andere plaatsen, waar van tijd tot tijd voorstellingen werden gegeven, in eene groote populariteit verheugen.

Op 1 Mei 1870, nadat op 9 September des vorigen jaars het 25-jarig bestaan van het lokaal feestelijk was herdacht, ging de directie over op Victor Driessens, die er even gelukkig in slaagde het publiek naar dit lokaal te trekken. Door den heer Driessens werden de beide gezelschappen, n.l. dat van de vroegere directie en dat, waarmede hij zelf reisde, vereenigd, tot de bekende pachtquaestie van den Stads-Schouwburg hem noopte, tegen Mei 1873 het huurcontract op te zeggen, waarna de heeren Boas en Judels

besloten, de directie op nieuw op zich te nemen en zich daartoe associeerden met den heer Louis Bouwmeester, vroeger directeur van een gezelschap, te Rotterdam.

T H E A T E R T I V O L I, *Nes.*

DIRECTIE:

HENRI MORRIËN, *Directeur en Hoofd-régisseur.*
 ARMAND HUART, *2de Régisseur en Tooneelmeester.*
 K. H. ROSKAM JR., *Decoratie-schilder.*
 J. KELJSSER, *Orkestmeester.*

PERSONEEL:

Dames.

M. BACHEL.
 E. BOUWMEESTER.
 E. FUCHS.
 R. GEYTENBEEK.
 A. VAN DER GROEN.
 E. KELJSSER.
 S. SPOOR.
 A. STOL.
 6 Dames Koristen.

Heeren.

G. BARGER.
 W. BOESNACH.
 G. KOTTING.
 D. PEREIRA.
 F. SCHUTTERO.
 S. H. SPOOR.
 G. WAGEMANS.
 8 Heeren Koristen.

A. KLEIN, *Souffleur.*

Dit Théater is aanvankelijk door den heer Willem Koster gebouwd en ingericht geworden voor Café Chantant. Later verhuurde deze het aan verschillende directiën, tegen een vaste som per dag. Eerst hebben de heeren Bouwmeester, Bamberg & de Boer, en later de heer Victor Driessens, hierin eenige jaren voorstellingen gegeven. Den 8sten October 1870 opende het gezelschap, onder directie van den heer Henri Morriën, zijne voorstellingen. In het jaar 1873 is het geheele gebouw, met koffiekamer en inventaris, door laatstgenoemde van den eigenaar gehuurd voor den tijd van 3 jaren, tegen f 9300 per jaar.

THEATER FRASCATI, *Nes.*

DIRECTIE:

D. W. JACQUI, *Directeur en Régisseur.*
 A. J. DE BOER, *Directeur, Orkestmeester en Administrateur.*
 GUSTAVE PROT JR., *Tooneelmeester.*
 GUSTAVE PROT, *Décorateur.*
 HOHLE, *Lokaal-Inspecteur.*

PERSONEEL:

Dames.	Heeren.
CHRISTINE LARONDELLE.	D. W. JACQUI.
J. E. VAN ROSSUM-STUTTERHEIM.	W. F. RENTMEESTER (REGGERS).
A. J. HERMANS-CRUIJS	J. HERMANS.
STUTTERHEIM-ROZENVELD	H. VINK.
C. VAN DAM-DE KONING.	J. P. KELLY.
M. ANGELON-JUNKER.	P. L. FEDI.
ANTOINETTE VERWOERT.	F. J. THONESSEN.
G. MEEUWISSEN.	A. COSSAS.
C. M. SLINGELAND.	J. VERBRUGGEN.
	E. LAGERWEIJ.
	J. W. ZWIER.
	H. W. VAN GRIEKEN.
	C. J. HEIMAN (MUHLRAD).
	W. F. BOCKLAGE (BONGERS).

J. P. HAGEN, *Souffleur.*

Dit gezelschap werd eerst onlangs te zamen gesteld en geeft zijne vertooningen in de zaal van Frascati, daartoe door de heeren Prot tot tooneelzaal ingericht. De eerste voorstelling had plaats op Saterdag 10 October 1874, met: *Katharina Howard, Koningin van Engeland, of de Twee Schijndooden.*

Reeds vroeger werden in deze zaal tooneelvoorstellingen gegeven door de Vereenigde Tooneelisten, onder directie van den heer J. Ed. de Vries.

GRAND SALON, *Schans bij de Weteringbarrière.*

DIRECTIE:

W. J. GRADER, *Directeur en Régisseur.*
 W. A. BRAAKENSIEK, *Secretaris en Tooneelmeester.*
 SCHUCH KOHL, *Décorateur.*
 H. TEN BRINK, *Orkestmeester.*

PERSONEEL:

Dames.	Heeren.
A. M. E. GRADER-MARSMAN.	W. J. GRADER.
A. BAKELS.	W. VERKERK.
H. GRADER.	H. L. VAN DEN ANKER HESSELINK.
E. VAN DER HAAS.	J. H. BAKELS JR.
W. M. BRAAKENSIEK.	J. VAN DER NAATEN.
J. TARTOUD.	J. TARTOUD.
S. BLAAUW.	W. A. BRAAKENSIEK.
M. KAKEBOSCH.	W. F. HEINZE.
C. KAKEBOSCH.	J. J. SCHUTTE.
	S. L. KONING.
	G. VAN DEN BERG.
Kinderrollen.	
Jongevuifr. J. MÖNCH.	Jongeheer JAC. GRADER.
" M. GRADER.	" JOH. GRADER.
	WED. J. GRADER, <i>Costumière.</i>
	JOH. GRADER, <i>Réquisiteur.</i>
	E. SCHREINER, <i>Souffleur.</i>

Dit lokaal werd in 1830 op stads grond gebouwd, op een erf wáar vroeger een zijdeververij was. Tot 1858 diende het tot Vauxhal, onder directie van den heer Johs. Grader. Na diens dood liet zijn zoon, de heer C. J. Grader, de zaal tot schouwburg inrichten, waar, tegen een lagen entréeprijs, de meest fantastische en groote volksdrama's werden opgevoerd. In 1863 kocht hij den grond van de stad. Na zijn overlijden werd hij opgevolgd door zijn broeder, den heer W. J. Grader.

NIEUW FRASCATI, SCHOUWBURG TENT,

*Schans bij de Raambarrière.***DIRECTIE:**

H. W. NIEUWENHUIS,	} <i>Directeuren.</i>
J. J. STOETE,	
A. POPPELDORF, <i>Orkestmeester.</i>	

PERSONEEL:

Dames.	Heeren.
H. ROOS-TERMATEN.	H. W. NIEUWENHUIS
G. STOETE-GIJSWIJT.	J. J. STOETE.
D. MOOK-DE LAUW.	J. G. STOETE.
M. TRIM.	D. STOETE.
N. STOETE.	H. HENDRIKS.
S. P. COMPF.	G. H. LANGENHOVEN.
A. VAN DALEN.	F. KRAMER.
K. VAN HAAG.	P. JÖNGER.
E. VAN MUNEKES.	W. OLTMAN.
G. STOETE.	C. ALBERTS.
	T. VINK.
	J. DE BOER.

De heer H. W. Nieuwenhuis, gedurende zeven jaren als tooneelspeler aan den Stads-Schouwburg verbonden geweest zijnde, stelde in 1868 een gezelschap te zamen, waarmede hij van 12 December 1868 tot Mei 1873 in Frascati, in de Nes, tooneelvoorstellingen gaf. Sedert dien tijd gaf hij zijne vertooningen in een door hem daartoe opgerichten houten schouwburgtent, genaamd Nieuw Frascati. In het laatst van 1874 vereenigde hij zich met den heer J. J. Stoete, vroeger bijna veertig jaren komiek aan den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, en later directeur van een reizend tooneelgezelschap.

'S GRAVENHAGE.

KONINKLIJKE HOLLANDSCHE SCHOUWBURG,
Korte Voorhout.

Gesubsidiëerd door Z. M. den Koning der Nederlanden.

DIRECTIE:

- J. C. VALOIS, Ridder der orde van de Eikenkroon, *Directeur.*
 W. F. REYNDERS, *Secretaris.*
 C. R. H. SPOOR, *Régisseur.*
 J. E. VAN BERGEN VAN DER GRIJP, *Tooneelmeester.*
 J. STRELITZKI, *Orkestmeester.*

PERSONEEL:

Dames.

- W. G. VALOIS-SABLAIROLLES.
 C. L. H. IBURG-NEYTZ.
 A. PICENI.
 C. L. FAASSEN-VAN VELZEN.
 WILHELMINA VALOIS.
 JOHANNA VALOIS.
 E. DENIS-KNIJP.
 K. VAN VELZEN
 R. LORJÉ-VERPLANCKE.
 FLORA BUSNACH-LORJÉ.
 P. E. VERHULST-BELINFANTE.
 J. J. V. TENHAGEN.
 E. A. C. TENHAGEN.

Heeren.

- C. R. H. SPOOR.
 ROSIER FAASSEN.
 H. G. KIEHL.
 G. VAN BEEK.
 C. P. F. BIGOT.
 A. WIJNSTOK.
 J. E. VAN BERGEN VAN DER
 GRIJP.
 H. A. VAN DEN BERG.
 M. A. VAN DER LUGT MELCERT.
 H. C. A. LEJUWAAN.
 H. LORJÉ.
 J. ASSUM.

Kinderrollen.

- Jongejuffrouw SOPHIA SPOOR.
 " MARIE LORJÉ.

Mej. A. E. VAN BERGEN VAN DER GRIJP, *Souffleuse.*

ROTTERDAM.**ROTTERDAMSCH E SCHOUWBURG.****COMMISSARISSSEN:**

W. S. BURGER Wz.
 A. VAN DER HOOP JAC.ZN.
 Mr. A. HOYNCK VAN PAPENDRECHT.
 D. VAN DER POT.
 C. E. VIRULIJ.

DIRECTIE:

J. H. ALBREGT,
 D. H. N. VAN OLLEFEN, } *Directeuren.*
 B. LAMOT, *Secretaris.*
 JULES DE BOER, *Régisseur.*
 J. C. VAN BOCHOVE, *Tooneelmeester en Decoratieschilder.*
 W. WIJSMAN, *Orkest-Directeur.*

PERSONEEL:

Dames.

W. J. R. ALBREGT-ENGELMAN.
 S. DE VRIES.
 C. W. F. GÖTZ-SCHIEPS.
 A. E. FUCHS.
 EVELINA KAPPER.
 ELISE KAPPER.
 E. C. C. COERDES.
 A. B. L. RUFFA.
 A. W. F. VAN DAM.
 M. J. DE LEUR.
 C. VAN DIJK.
 G. M. SCHEPERS.

Kinderrollen

Jongejuffr. BOEDELIS.

Heeren.

J. H. ALBREGT.
 D. H. N. VAN OLLEFEN.
 L. B. J. MOOR.
 J. SOETER.
 C. VAN DIJK.
 JACQUES DE BOER.
 S. VAN BEEM.
 C. C. VAN SCHOONHOVEN.
 M. VAN BEEM.
 J. G. DE GROOT.
 J. A. CAHEN.
 W. P. DE LEUR.
 J. P. BRAKKEE.
 L. K. W. M. PLAS.
 J. P. A. VINK.
 H. DE LEEUW.
 C. C. VAN DOMMELEN.
 D. B. W. VAN OLLEFEN.

A. BELINFANTE, *Souffleur.*

NIEUWE SCHOUWBURG, *Coolsingel.*
 NIEUWE ROTTERDAMSCH E SCHOUWBURG-VEREENIGING.

FINANCIËELE COMMISSIE, gekozen uit de Aandeelhouders:

CHs. ROCHUSSEN.
 EDMUND VAN HOBOKEN.
 J. J. TIELE.

TOONEEL-BESTUURDERS:

A. J. LE GRAS, W. J. VAN ZUYLEN, J. M. HASPELS.

ADMINISTRATIE:

A. J. LE GRAS, *Régisseur.*
 H. E. DUBOIS, *Tooneelmeester.*
 F. C. VAN SOEST, *Decoratieschilder.*
 G. K. G. VAN AAKEN, *Orkestmeester.*

PERSONEEL:

Dames.

J. S. TEN HAGEN.
 J^{TE}. HEILBRON.
 J. H. HASPELS-VALOIS.
 W. VAN OFFEL-KLEIJ.
 L. LARONDELLE-BOUWMEES-
 TER.
 H. E. VAN ZUIJLEN-VAN DIJK.
 W. J. R. BUDERMAN-VAN DIJK.
 E. VAN RIJK.
 J. GARTMAN.
 H. LUERS.
 P. DE HEER.
 S. VAN BIENE.

Heeren.

D. HASPELS.
 A. J. LE GRAS.
 W. J. VAN ZUIJLEN.
 J. M. HASPELS.
 M. VAN NIEUWLAND, JR.
 H. J. KEERWOLF.
 W. VAN KORLAAR.
 H. VAN OFFEL.
 J. M. BUDERMAN.
 W. BUSNACH.
 ANT. VAN ZUIJLEN.
 G. A. DUTILLIEUX.
 H. G. HUIJGENS.
 J. DE HEER.
 H. E. DU BOIS.

J. G. DURIVOU, *Costumier.*
 T. VAN DER FEHR, *Requisiteur.*
 H. EDW. CAPADOSE, *Souffleur.*

ZUID - NEDERLAND.

ANTWERPEN.

SCHOUWBURG.

COMMISSIE VAN TOEZICHT.

In den Gemeenteraad.
 F. VAN DER TAELEN.
 P. RAGHENO.
 L. DE WINTER.
 F. MARKELBACH.
 M. SUREMONT.

TOONEELRAAD.

Buiten den Gemeenteraad.
 JACOBS-BEECKMANS.
 J. VEDERS, ZOON.
 AUG. MICHIELS
 EMM. ROSSEELS.
 J. DE GEIJTER.

DIRECTIE:

VICTOR DRIESSENS, *Bestuurder*.
 D. CORIJN, *Secretaris*.
 F. VAN DOESELAAR, *Régisseur*.
 DE SOMME, *Tooneelmeester*.
 CONSTN. LENAERTS, *Orkestmeester*.

PERSONEEL:

Dames.

CATH. BEERSMANS.
 JULIE VERSTRAETEN-LAQUET.
 MARIA VERSTRAETEN.
 E. CORIJN-DRIESSENS.
 CATH. GASSEE.
 MARIA KAMPHUIJZEN-COL-
 PAAR.
 HENRTE TORMIJN.
 LOUIZA DAENENS.
 LOUIZA LEMMENS-BEERSMANS.
 ANNA BRÉE.
 MALVINA DAENENS.
 EMMA BRAET.

Heeren.

VICTOR DRIESSENS.
 JOS. DIERICKX
 DÉSIÉ CORIJN.
 EDMOND HENDRIX.
 FRANS VAN DOESELAER.
 HENRY VAN KUYK.
 GERT NUGGELMANS.
 LOUIS DAENENS.
 JAN LENAERTS.
 W. LEMMENS.
 M. FREDERIK.
 JOS. VAN DEN EYNDE.
 DE SOMME.
 PH. HEIJMANS.
 DIRK SCHRAMADE.
 JULES DUPONT.
 JAN KOPS.
 HENRI VERSTRAETEN.
 Kooren en Figuranten.

MUHLRADT & ZOON, *Magazijnmeesters*.
 L. BASTIAANS, *Souffleur*.

G E N T.

M I N A R D S C H O U W B U R G.

DIRECTIE:

J. FAUCONNIER, *Directeur.*ALBERT RANS, } *Tooneelmeeesters.*
JAN BEEMS, }MAAS, *Opper-Machinist.*SIELBO—ERFELINCK, *Kleeding-Bezorger.*VAN HAUTE, *Orkestmeester.*

PERSONEEL:

Dames.

JEANNETTE HEILBRON.
 EUGÉNIE DE TERRE.
 MARIE APERS.
 PHILIPPINE RANS-OVERHELJ-
 DEN.
 RACHEL DE TERRE.
 CAROLINE GHIJSBRECHT-HERE-
 MANS.
 PAULINE FAUCONNIER,
 JEANNETTE VANDER HAEGHEN.
 ROSA.
 LEONIE.
 EMMA.

Kinderrollen.

Jongejuffer CHLOË.

Heeren.

JAN BEEMS.
 ALBERT RANS.
 HONORÉ WANNIJN.
 LODEWIJK VAN DEN KIEBOOM.
 PAUL VAN GENT.
 CONSTANT LEJOUR.
 DE MARTELAERE.
 COCKELBERG.
 STOUTEMANS.
 PONTSEELE.
 GOMES.
 DE SCHEPPER.
 VERSTURME

MATTAM, *Souffleur.*

PENSIONNAIRES
AAN DE
INSTELLING VAN
Z. M. DEN KONING
VOOR
JEUGDIGE TOONEELKUNSTENAREN.

Gewezene voor de Opera-Zang.

Mej. JEANNE CHASTEL.
" GERTRUDE DONKER.
" GERTRUDE BODE.
" MARIE HÉRON.
" FRANCISCA STOETZ, } nu Hofzangeressen.
" MARIE SABLAIROLLES, }
" CORNÉLIE MEIJSENHEIM, } Duitsche Opéra.
" LOUISE KIEHL, }
Mevrouw AGNÈS SERRUYS, *Fransche Opéra.*
De Heer WILLEM GOUDAL, *Gewezene voor den Zang.*

Tegenwoordige voor de Opera-Zang. (*Fransche.*)

Mej. CATHERINE TIMMERS.
" BERTHE JANSSEN.
" MARIE VAN EPS REERINK.
" ESTELLE DE LA MAR.
" HÉLÈNE VAN BIJLEVELT.
" JOSÉPHINE DE GROOT.

Gewezene voor de Piano.

Mej. GERHARDINA KONING.
 De Heer JACOB KWAST.
 „ „ HENRI BRANDTS-BUIJS.
 „ „ EDUARD VAN DER DOES.

Tegenwoordige voor de Piano.

Mej. JOANNA KÜHNE.
 „ MARGUÉRITE KÜHNE.
 „ MARIE BOUWMEESTER.
 „ ANNA VERHULST.
 De Heer LOUIS COENEN.

Gewezene voor de Viool.

De Heer HENRI PETRI.
 „ „ BENOIT HOLLANDER,
nu Hofviolist.

Tegenwoordige voor de Viool.

De Heer WILLEM KES.
 „ „ ISIDOR SCHNITZLER.

Gewezene voor de Violoncel.

De Heer JOSEPH HOLLMAN,
nu Hof-Violoncellist.

Tegenwoordige voor de Violoncel.

De Heer ANTON BOUWMAN.
 „ „ FREDERIK GIESE.

Gewezene voor de Hoboë.

De Heer JAN DADO.

NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND.

(Opgericht bij gelegenheid van het Letterkundig Congres, te Leuven,
in September 1869, en als rechtspersoon erkend bij
Kon. Besluit van 16 Maart 1871 N°. 7.)

HOOFDBESTUUR:

H. J. SCHIMMEL. <i>Voorzitter.</i>	} te Amsterdam.
W. J. HOFDIJK. <i>Onder-Voorzitter.</i>	
Prof. B. J. STOKVIS. <i>Penningmeester.</i>	
Mr. G. van TIENHOVEN.	
Mr. A. BLOEMBERGEN, te Leeuwarden.	
Mr. J. N. van HALL, <i>Secretaris</i> , te Utrecht.	

Doel: Verbetering van het Tooneel in Noord- en Zuid-Nederland.

Middelen waardoor het Verbond zijn doel tracht te bereiken:

- a. De oprichting en instandhouding van eene Tooneelschool, te Amsterdam.
- b. De bescherming en ondersteuning van verdienstelijke Tooneelkunstenaars en Tooneelkunstenaressen.
- c. De aanmoediging van oorspronkelijke Tooneelliteratuur.
- d. Het uitgeven van een Tijdschrift, gewijd aan de algemeene belangen van het Nederlandsche Tooneel.
- e. Het houden van voordrachten, bijeenkomsten en openbare vergaderingen, en het doen geven van voorstellingen door personen, die tot de bestaande schouwburgen behooren, of tot Tooneelkunstenaars worden opgeleid.
- f. De bevordering van eene degelijke Tooneel-critiek.
- g. De zaak van het Nederlandsch Tooneel in Noord en Zuid bij de regeeringen voortestaan.

Contributie: De gewone leden betalen jaarlijks *f* 5.— (in Zuid-Nederland 10 franken.) Om donateur te worden, moet men of een gift van minstens *f* 100 (200 franken), of een jaarlijksche gift van minstens *f* 10 (20 franken) ter beschikking van de maatschappij stellen.

De leden ontvangen kosteloos het tijdschrift „Het Nederlandsch Tooneel”, kroniek en critiek.

Op 15 Januari 1875 telde het Verbond 11 Afdeelingen: (Amsterdam, Rotterdam, Leeuwarden, 's Gravenhage, Utrecht, Dordrecht, Gorinchem, 's Hertogenbosch, Gent, Zwolle en Antwerpen) en ongeveer 680 leden.

T O O N E E L S C H O O L,
OPGERICHT DOOR HET
NEDERLANDSCH TOONEELVERBOND,
MET MEDEWERKING VAN DE
Maatschappij tot Nut van het Algemeen.
Prinsengracht bij de Reestraat, L.L. 297, te Amsterdam.
GEOPEND 1 DECEMBER 1874.

COMMISSIE VAN TOEZICHT:

Mr. G. VAN TIENHOVEN, *Voorzitter.*
Prof. B. J. STOKVIS, *Onder-Voorzitter.*
J. ELIAS HACKE, *Secretaris-Penningmeester.*
H. J. SCHIMMEL.
H. DE VEER.
Prof. J. G. DE HOOP SCHEFFER.
H. BINGER.

DIRECTEUR:

J. H. RENNEFELD.

LEERAREN:

Mevr. M. J. KLEINE-GARTMAN, Voordracht en oefeningen op het tooneel.
J. BRALS..... Nederlandsche taal.
F. C. DELFOS..... Fransche, Duitsche en Engelsche taal.
F. NOUT..... Mythologie, Aardrijkskunde en Geschiedenis.
W. J. HOFDIJK..... Geschiedenis van het tooneel, ontleding van drama's en kunst van costumeeren.
Prof. C. LEMCKE..... Algemeene Kunstgeschiedenis en beginselen der Schoonheidsleer.
J. H. RENNEFELD..... Teekenen.
C. L. MATTERN..... Zang.
De School telt bij den aanvang van dit jaar 8 leerlingen.

Uit het reglement nemen wij de volgende artikelen over:

ART. 1. De Tooneelschool is eene instelling van het Nederlandsch Tooneelverbond en als zoodanig ingericht volgens de Statuten van dat Verbond en de besluiten der Algemeene Vergadering.

ART. 2. Het onderwijs wordt gegeven in een driejarigen cursus en omvat voor elk leerjaar de volgende vakken:

EERSTE JAAR.

1. Nederlandsche taal (spraakleer, woord- en zinvoeging, stijloefeningen, prosodie.
2. Oefeningen in de Fransche, Duitsche en Engelsche taal:
3. Algemeene en Vaderlandsche Geschiedenis, Aardrijkskunde.
4. Mythologie.
5. Mimische en plastische oefeningen (staan, grooten, wenken, binnenkomen, knielen, enz.)
6. Oefeningen in lezen en voordragen. Alleen- en tweespraken. Voor de vuist spreken.
7. Teekenen.
8. Zang: tot ontwikkeling van het orgaan, van het rythmisch gevoel en tot oefening in het zich aansluiten aan de stemmen. van anderen.
9. Dansen en schermen.

TWEEDE JAAR.

1. Voortzetting der taal oefeningen. Nederl. letterkunde.
2. Geschiedenis der tooneelletterkunde. Geschiedenis van het tooneel.
3. Techniek van het drama. Ontleding van drama's.
4. Algemeene Geschiedenis.
5. Algemeene kunstgeschiedenis en beginselen der schoonheidsleer.
6. Geschiedenis van de kleederdracht.
7. Karakterkunde. Uitdrukking van hartstochten. Hoogere mimiek. Alles in verband met oefeningen op het tooneel in kleine tooneelspelen en fragmenten van grootere drama's.
8. Voortzetting der teeken- en zangoefeningen.
9. Voortzetting der oefeningen in dansen en schermen.

DERDE JAAR.

Voortzetting en herhaling van het behandelde in de vorige jaren.
Kunst van costumeeren, grimeeren en maskeeren.
Volledige opvoeringen.

ART. 3. Het leerjaar vangt aan den 1sten Maandag in September en eindigt bij den aanvang der groote vacantie, den 1sten Zaterdag in Juli.

ART. 4. Er zijn drie vacantiën: een van tien dagen omstreeks Kersttijd, een van den Woensdag vóór tot den Woensdag na Paschen, en een van den 1sten Zaterdag in Juli tot den 1sten Maandag in September.

ART. 5. De leerlingen ontvangen elke week ten minste 32 uren les op de uren en dagen, in een jaarlijks openbaar te maken programma aangewezen.

ART. 6. Het schoolgeld is verschuldigd in twee halfjaarlijkse termijnen en bedraagt per jaar voor alle lessen f50.—, voor lessen in een enkel vak f15. De gelden, voor de lessen in enkele vakken verschuldigd, gaan het bedrag van f50.— niet te boven. Bij het tusschentijds verlaten der school heeft geene teruggave der schoolgelden plaats.

Geen schoolgeld is voor het blijven volgen van alle of enkele lessen verschuldigd door hen, die den driejarigen cursus geheel hebben ten einde gebracht.

ART. 26. In den regel moeten zij, die als leerlingen worden toegelaten, den leeftijd van 13 jaren hebben bereikt.

Slechts in bijzondere gevallen kan, met goedkeuring der Commissie, van dezen regel worden afgeweken.

ART. 27. Om de lessen van het eerste leerjaar te volgen, wordt bij den leerling, behalve aanleg en geschiktheid voor het tooneel, voldoende kennis vereischt van de grondregelen der Nederlandsche Taal, van de beginselen der Algemeene en Vaderlandsche geschiedenis, der Aardrijkskunde en der kennis van de natuur. Tot aanbeveling van den leerling strekt eenige bekendheid met de Nederlandsche Letterkunde, met de Fransche, Duitsche en Engelsche Taal en eenige bedrevenheid in het zingen, dansen en schermen.

ART. 28. Zij, die dadelijk tot de lessen van het tweede of derde leerjaar wenschen te worden toegelaten, moeten, met het oog op de in dat jaar onderwezen vakken, van het bezit der noodige kundigheden doen blijken.

ART. 29. Over de toelating, in de beide vorige artikels bedoeld, wordt beslist door den Directeur en de leeraren, na een door hen in tegenwoordigheid der Commissie afgenomen examen.

ART. 30. Dit examen wordt éénmaal 's jaars, vóór den aanvang van het leerjaar, op de in tijds aangekondigde uren en plaats gehouden.

In buitengewone gevallen kunnen ook leerlingen, na afgelegd examen, in den loop van het leerjaar worden toegelaten, in overleg met den Directeur en met vergunning der Commissie.

ART. 31. Zij, die, zonder leerlingen van de school te zijn, de lessen in een of meer vakken wenschen te volgen, moeten daartoe vergunning verkregen hebben van den Directeur en de Commissie.

Zij zijn gedurende de les aan de bepalingen onderworpen, voor de leerlingen vastgesteld.

ART. 32. Met toestemming der Commissie en onder de door haar gestelde voorwaarden, kan de Directeur ook aan hen, die geene leerlingen der school zijn, de gelegenheid geven, zich onder zijne leiding of die der leeraren in het opvoeren van tooneelstukken te oefenen.

ART. 36. De leerlingen gedragen zich geheel naar de voorschriften, hun door den Directeur en de leeraren gegeven.

Bepaaldelijk mogen zij niet dan onder geleide of met toestemming van den Directeur openbare tooneelvoorstellingen of daarvoor gehouden repetitiën bijwonen.

ART. 37. Geldelijke toelagen ter bestrijding van kosten en onderhoud kunnen door het Hoofdbestuur op voordracht der Commissie aan een of meer leerlingen worden verstrekt.

ART. 38. Er kunnen belooningen in geld worden toegekend aan de leerlingen der verschillende klassen, die bij het overgangs- of eind-examen, naar het oordeel der Commissie, blijken hebben gegeven van buitengewonen aanleg en groote plichtsbetrachting. De Commissie, die deze belooning toekent, bepaalt, in overleg met het Hoofdbestuur, de hoegrootheid der geldsom.

ART. 39. De in het vorig artikel bedoelde geldsom wordt

niet aan de leerlingen uitgereikt, maar op hun naam in een daartoe bestemd en bij het Hoofdbestuur berustend register ingeschreven, en zooveel mogelijk ten hunnen bate belegd.

De gelden worden met de renten één jaar na volbrachten leertijd uitgereikt, indien de betrokken persoon, naar het oordeel der Commissie, zich deze belooning niet door later wangedrag heeft onwaardig gemaakt, en zich na het verlaten der school naar de wenken der Commissie heeft blijven gedragen.

ART. 40. Het willekeurig en tusschentijds verlaten der school, het door plichtverzuim veroorzaakt ontslag en het niet opvolgen dier voorschriften en wenken, na het einde van aen leertijd heeft verbeurte der in de twee vorige artikelen bedoelde gelden, ten gevolge.

In dat geval komen de gelden ten bate der algemeene kas van het Verbond

IN DEN NIEUWEN SCHOUWBURG.

EENE HISTORISCHE HERINNERING VAN BLIJVENDE WAARDE?

't Was Zondag den 3den Januari 1638 toen de eerste schouwburg in ons Vaderland feestelijk geopend werd. Wel had de Akademie van onzen verdienstelijken Samuel Coster sedert een twintigtal jaren in mededinging met de bestaande Rederijkkamers te Amsterdam tooneelvoorstellingen gegeven, en dagteekent van hare stichting ook de herleving van ons nationaal Tooneel, maar toch mocht zij door aanleg noch inrichting er aanspraak op maken iets meer te zijn dan de beste der kamers van Rhetorika.

Eigenaardig voor een eersten schouwburg waren de versregels van Vondel, welke men boven de loges las:

„Tooncelspel quam in 't licht tot leersaem tijdverdrijf,
Het wijckt geen ander spel, nocht konincklijke vonden,
Het bootst de weerd na: het ketelt siel en lijf:
Het prickeltse tot vreughd of slaet ons soete wonden:
Het toont in 't kleyn begrijp, al 's menschen ydelheyd,
Daer Demokryt om licht en Heraklyt om schreyt.”

De toenmalige schouwburgstichters meenden den volke op deze poëtische wijze te moeten verkondigen waartoe die nieuwe inrichting, de schouwburg, eigenlijk diende. Zij konden niet anders dan wijzen op de bestemming van het Tooneel, alzoo op 't toekomstige.

De stichters der onlangs geopende komedie daarentegen hebben gemeend, dat het publiek nu wel weet waartoe het Tooneel dient, of dienen moet, en terecht hebben zij ingezien, dat in de twee en een kwart eeuw die sinds de opening van Neerlands eersten schouwburg zijn voorbijgegaan ons Tooneel een groot verleden, een historie is rijk geworden. Op dezelfde plaats ongeveer waar vroeger Vondel's verzen stonden hebben zij getracht den bezoekers van den nieuwen kunsttempel het roemrijk verleden voor den geest te brengen door het plaatsen van eenige namen, nauw verwant aan de geschiedenis van ons Tooneel.

Voorzeker, 't is een loffelijk streven van den nieuweren tijd om door gedenkteekenen, of zelfs door naambordjes op de hoeken der straten, de namen der voorvaderen aan wie onze nationale roem, ook op het gebied van kunst en wetenschap, zulk een ontzaglijke verplichting heeft, bij het volk in herinnering te brengen en levendig te houden. Daarbij, hoe licht zal het lezen van een of anderen, tot nog toe misschien onbekenden, naam voor velen een aanleiding zijn om te vragen: wie dat dan toch wel was, wat hij gedaan heeft om de eer te verdienen van zijnen naam aldus vereeuwigd te zien?

En waarlijk, de aan de buitenzijde der loges aangebrachte schilden — om tot den Schouwburg terug te keeren — boden eene te goede gelegenheid aan tot het plaatsen van eenige namen om die te verzuimen. Acht schilden telt men aan weerszijden; die aan de rechterhand van den toeschouwer bevatten de namen van tooneelschrijvers; die aan de linkerhand van tooneelspelers. Zodoende had men gelegenheid de gansche geschiedenis van ons Tooneel weer

te geven, ware 't ook met de lakonische welsprekendheid van 't noemen van enkele namen slechts.

Of echter dat loffelijk streven met een goeden uitslag is bekroond?

Ik meen: geenszins!

Laat mij den lezer even de namen in herinnering brengen van hen, wien men in den Schouwburg een, kon 't zijn, onvergankelijke eerzuil heeft getracht op te richten. De dichters zijn: Coster, Vondel, Langendijk, Van Merken, Nomsz, Bilderdijk, Wiselius, Van Lennep. Al dadelijk merkt men op, dat in die reeks van namen enkele voorkomen, die er òf in 't geheel niet in behooren, òf misschien in aanmerking zouden kunnen komen, had men over drie maal meer ruimte te beschikken gehad; terwijl aan den anderen kant personen voorbijgegaan zijn, die zelfs bij nog beperkter ruimte niet hadden vergeten mogen worden.

Maar met de acteurs is 't nog erger. Men leest de namen van: Van Germez, Punt, Wattier, Grevelink, Snoek, Rombach, Jelgerhuis, Majofski. Zie, dat is wat al te erg! *Zes* plaatsen van de acht, die er in 't geheel zijn, gewijd aan lieden van meer of minder beroemdheid uit één enkel tijdvak, en slechts *twee* aan de eeuwen, die voorafgegaan zijn; voor den lateren tijd *niets!*

Bij een gering deel van het thands levende geslacht, bij de ouderen van dagen namelijk, mogen die zes namen aangename herinneringen opwekken, de meerderheid van ons reeds heeft ze niet gekend en het opkomende geslacht nog minder. Is het dan voor ons van zoo overwegend belang te weten wie er zich om een Wattier of een Snoek groepeerden en zóó een aangenaam, zoo men wil een uitstekend,

geheel vormden? De geschiedenis vraagt veeleer wie van de opkomst van het Tooneel tot den huidige dag zóó heeft uitgeblonken, dat zijn naam verdiende opgenomen te worden onder de acht beroemde bij uitnemendheid. Als men zes personen neemt uit een tijdvak van hoogstens vijf-en-twintig jaren, waar men er slechts twee noemen mag om een tijdsverloop van bijna twee-honderd jaar te kenschetsen, kan men geen aanspraak maken met zulk eene historische herinnering iets geleverd te hebben van blijvende waarde.

Na het boven gezegde hebben mijne lezers recht om de bezwaren te kennen die ik heb tegen de m. i. ten onrechte verheerlijkte lieden, en tevens te weten welke personen volgens mijn oordeel beter zouden passen en met meer recht zouden prijken op de bedoelde schilden. Aan beide eischen zal ik trachten gelijktijdig te voldoen. Slaan wij daartoe een vluchtigen blik eerst op de geschiedenis en het verloop der tooneeldichtkunst, vervolgens op die der tooneelspeelkunst in onze goede stad. Als van zelf zullen dan de in den Schouwburg geplaatste namen en de daarin door mij gewenschte ter sprake komen.

Ongeveer gelijktijdig met de opkomst en de meerdere verbreiding der Kerkhervorming hier te lande, en voorzeker niet als een daarvan onafhankelijk en op zichzelf staand verschijnsel, greep ook de wedergeboorte der Nederlandsche letteren plaats. Vooral sedert den overgang van Amsterdam tot 's Prinsen partij vertoonde zich alom een krachtig en verjongd leven, niet het minst op het gebied

der dramatische poëzie. Daartoe droeg voornamelijk de meerdere kennis welke men van de geschriften der klassieken verkreeg het hare bij. Onder den invloed van de studie der Grieksche en Latijnsche letteren begon men meer en meer af te wijken van de tot nog toe in zwang zijnde langwijdige en geestelooze zinnespelen der Rederijkers, en ging men zich meer toeleggen op het schrijven van werkelijke tooneelspelen, meest tragedies, zooveel mogelijk geschoeid op de leest der antieke modellen. 't Was alsof op eenmaal de zucht tot dramatischen arbeid onweerstaanbaar werd. . . . Doch 't is gemakkelijker Latijn te lezen dan Grieksch en de overhaasting waarmee velen blijkbaar te werk gingen, in vereeniging met de, betrekkelijker wijze, geringe kennis welke men bij den aanvang der 17e eeuw nog had van de Antieken, deed aanvankelijk de meesten weinig onderscheid zien tusschen de oude Grieken en die van hunnen uiterst zwakken Latijnschen navolger Seneca. Weldra golden de door dezen geschreven stukken als modellen van de hoogste dramatische kunst. Toch had men reeds veel gewonnen bij vroeger, want die stukken, hoe armzalig ook in enkele opzichten, gaven eenig begrip althans van de hoogere kunst der Ouden. Die stukken waren de brug, waarover men later tot de onsterfelijke meesterwerken van Euripides en Sofokles zou komen.

Alles moest nu voortaan ingericht zijn naar den trant der Klassieken. Maar zoo als 't gewoonlijk gaat bij eene reactie, ook hier overdreef men veel. 't Was in die dagen voor een Latijnschen of Griekschen schrijver genoeg dat hij Latijn of Grieksch geschreven had om als model van stijl te worden aangehaald en geprezen. Helaas, velen

lieten het goede liggen en grepen naar de prullen. Zelfs Hooft en aanvankelijk ook Vondel maakten zich daaraan schuldig. Het gevolg was dat de stijl veelal onnatuurlijk, deftig, hoogdravend en gezwollen werd.

Doch ook het Blijspel liet zich niet onbetuigd, en gelukkig! Want hoe onvolmaakt het ook was, op een beter dan dat van dien tijd kunnen wij in onze tooneelgeschiedenis niet roemen. Het hield ook de alles overheerschende zucht voor het mode-klassicisme nog eenigszins in bedwang.

Daarvoor waren twee redenen. Vooreerst had het lot gewild, dat Brederoo, de groote blijspeldichter uit dien tijd, geen vreemde talen kende, althans niet meer dan een weinig Fransch. Hij kon dus bij de Klassieken niet ter markt gaan. Ten andere, de ondervinding heeft het geleerd, heeft het Nederlandsche volk getoond op den duur meer smaak te bezitten voor het kluchtige dan voor het hoog ernstige in de voorstellingen der kunst. Maar dan moesten die voorstellingen ook gegrepen zijn uit het werkelijke leven gelijk men het dagelijks rondom zich zag, zooals 't geval is bij de tafereeltjes van Jan Steen. Zelfs de klassieke Pieter Cornelisz. Hooft gevoelde dit en bracht zijne vertaling van de Latijnsche *Aulularia* — den *Warenar* — geheel op Amsterdamschen bodem over.

Brederoo, — want Hooft liet het jammer genoeg bij dit eene blijspel! — Brederoo had den moed voort te gaan op het eens ingeslagen pad en schreef stuk op stuk, het eene al beter dan het andere. In alle is hij natuurlijk, wat al te natuurlijk misschien hier en daar, maar overal is hij *waar*. Terecht mocht hij zeggen, dat *hij* niet »in groote rijmen de vrouwen, dienstmeisjes, ja stalknechts liet filosofheeren van overtreffelijke verholentheden; maar dat hij

een boer boerachtig deed spreken," enz. Hij is de Vader geworden van ons nationaal blijspel, en heeft in onze letterkunde zijn meester in dat genre nog niet gevonden. In fijnheid van karakterteekening, in zijne bewonderenswaardige opmerkingsgave is hij in onze dichtkunst wat Jan Steen is in onze schilderschool.

En den naam van dien Vader van het Nederlandsche Tooneel, gelijk men hem terecht genoemd heeft, den onsterfelijken schrijver van *Het Moortje*, van *Den Spaanschen Brabander* en zoovele andere stukken, heeft men een plaats geweigerd in den Schouwburg!

Wij kunnen van Brederoo niet spreken zonder te denken aan Coster. Ook hij was een uitnemend kluchtspel-dichter, die zich later evenwel, waarschijnlijk onder den invloed van Vondel, meer aan het Treurspel heeft gewijd. Wel staat hij niet op één lijn met Brederoo, maar wat hij, naast dezen gesteld, in de poëzie tekortschiet, wordt ruimschoots vergoed door zijn materieelēn arbeid voor het vaderlandsche Tooneel. Zijn verdiensten in dit opzicht zijn echter in den laatsten tijd dikwijls genoeg ter sprake gebracht, zoodat ik hier niet verder over hem behoef uit te weiden.

Ook over de belangrijke plaats welke Vondel, wiens naam met recht in den Schouwburg prijkt, in onze tooneelgeschiedenis inneemt, zal ik niet noodig hebben hier te spreken. 't Zij genoeg te herinneren, dat hij, na Grieksch te hebben geleerd, zijn smaak zuiverde en zich niet langer ophield met de quasi-klassieke stukken van Seneca, nadat hij persoonlijk Sofokles en Euripides had leeren kennen. In de jaren tusschen 1640 en 1660 was van de tien voorstellingen die men in den Schouwburg gaf er minstens één gewijd aan de opvoering van een stuk van

Joost van den Vondel. Bij zijne stukken zinken dan ook die van Theodorus Rodenburg, hoevele deze er ook schreef, en van zoovele anderen geheel in 't niet, gelijk die der kluchtspeldichters van de 17e eeuw dat doen bij Brederoo's werken.

Weldra begon zich naast de beide bestaande richtingen, die van het Vondeliaansche classicisme en van Brederoo's kluchten, nog eene andere te doen gelden. Voorzeker hebben de vertalingen of bewerkingen naar het Engelsch, maar vooral naar het Italiaansch en het Spaansch, daartoe het hare bijgedragen. Het was de romantische school. Een groote zege behaalde zij door den opgang dien de bekende *Aran en Titus* van den genialen Jan Vos maakte. Dat stuk is minstens een halve eeuw lang het meest populaire van het Amsterdamsche Tooneel geweest. Al valt er hier en daar nog al wat af te dingen op de waarde van den *Aran en Titus*, toch durf ik het een der beste stukken te noemen van zijn tijd, in welken — men vergete dit niet — aan het tooneelspel niet volkomen dezelfde eischen werden gesteld als tegenwoordig. De taal van het stuk is goed en de verzen zijn krachtig. Maar bovenal — en dit is de voorname beteekenis van het bloedige drama — het baande den weg voor eene nieuwe, eene betere dan de tot nog toe bestaande richtingen. In tegenstelling met de stukken van Vondel en anderen viel er hier *veel te zien* en boeide het de aanschouwers, welke het van 't begin tot het einde in spanning hield. Jan Vos had een bepaalden afkeer van de tooneelwetten der Ouden, zooals die in zijn tijd werden opgevat, en terecht stoorde hij zich aan deze volstrekt niet. In de voorrede van zijn *Medea* zette hij zijne

beginselen eenigszins uiteen. Zijn begrip was: dat zich geen koning gelijk een onderdaan moet laten hooren, want dit wordt gewraakt, gelijk een houten schotel op een vorstelijke staatsiedisch; zoo moet men ook geen onderdaan gelijk een koning doen spreken, of men zet een purperen lap op een haren kleed, daar het kleed, al was de lap meer dan het heele kleed waard, er door bedorven wordt. Men ziet het, Jan Vos was gelijk Brederoo zuiver realistisch. De verwijten welke men op elkanders voorbeeld gewoon is hem te maken van onkieschheid en bloederigheid mogen voor een deel gebracht worden op rekening van zijn tijd, voor een deel op die van de onbekendheid der heeren critici zelve met de tooneelstukken door de tijdgenooten van Jan Vos geschreven. Bovendien mag men niet vergeten dat bijna iedere hervormer iets overdrijft, en dat een, die het realisme predikt, zoodoende licht wat ver kan gaan.

Intusschen kwamen weldra meer dergelijke stukken op de planken en onze dramatische letterkunde ging een tijdperk van nieuwen bloei te gemoet. De meerdere levendigheid en afwisseling van tooneelen was een groote stap voorwaarts. Het gevolg van dat alles was, dat men weldra genoodzaakt was in plaats van den bestaanden schouwburg met zijn vast decoratief een nieuwen te bouwen met beweegbare decoraties en degelijker machinerieën. Ook tot de uitvoering van deze plannen heeft Vos krachtig meegewerkt en vooral door zijn invloed — hij was destijds Regent van den Schouwburg — kwam zij tot stand.

Toch heeft men ook hem geene plaats op de naamschilden gegund.

Middelerwijl begonnen de *balletten* in zwang te komen,

en het gemak waarmee men in het nieuwe gebouw van decoratief kon veranderen daarbij gerekend, begonnen sommige dichters en ook het publiek meer en meer smaak te krijgen in de zoogenaamde stukken met »kunst en vliegwerk" waardoor de wanstaltigste tooneeldichten ontstonden. Men denke aan Meijer's *Gulden vlies*, aan *De Toverijen van Armida*, en dergelijke. Dit vonden eenigen niet ten onrechte strijdig met de ware begrippen van kunst. In al die beweging, die woestheid van sommige tooneelen konden zij zich niet schikken. Maar ook op de stukken van Vondel en Hooft viel, naar hunne overtuiging, veel aan te merken. Het Tooneel had dus dringend behoefte aan verbetering, meenden zij. Daarom besloten zij een Genootschap op te richten tot verbetering van de poëzie, vooral ook van het Tooneel. Dat was het meer genoemde dan gekende *Nil Volentibus Arduum*. De voornaamste der oprichters waren Andries Pels, Lodewijk Meijer, dr. Dop en IJsbrand Vincent. Wilde men tot de begeerde verbetering geraken, dan moest men voor eerst de aangewezen gebreken vermijden, en verder maar het voorbeeld volgen dat zij in den *Agrippa* gaven.

Het doel van den Schouwburg was, zeiden zij:

„De Nederlandsche taal, de zeden voort te zetten,
 En met voorbeelden van een burgerlijke deugd,
 En leeringen, 't gemoed van d'onervaren jeugd
 Te leiden, hen de lust van 't volgen in te scherpen,
 En hunne tochten aan de rede te onderwerpen.”

De keuze der stof wenschten zij te richten op den inhoud van *Ilias* of *Odyssee*, niet op gebeurtenissen van godsdienstig of politiek belang; vooral moest men geen romantisch onderwerp nemen. Een goed drama moest ge-

goten zijn in den vorm die nu eenmaal door de Franschen was aangenomen; vooral mocht een dichter niet zondigen tegen eenheid van tijd en plaats, en *vijf bedrijven* was de juiste maat. Verder:

„Elk woord zij menigmaal verbeterd en verschrapt,
Versmeed, veranderd, en 't onnoodige uitgekrabt!”

Die wetten vonden bij de groote menigte toejuicing, en 't kunstgenootschap zwaaide weldra den sceppter over den Nederlandschen Parnas. Die toejuicing had het vooral te danken aan den geest van den tijd, waarin weinig ware dichters optraden, maar daarentegen al te veel liefhebberende en knutselende poëtjes. Wat aan vuur ontbrak meende men door slaafsche navolging van het Fransch-klassicisme en door *gladheid* te kunnen vergoeden.

Aanvankelijk had het genootschap werkelijk een redelijk gunstigen invloed op de tooneelliteratuur dier dagen, maar langzamerhand begon het te dalen en niets dan vertalingen te geven, meest naar 't Fransch. Toch deed N. V. A. zijn werking tot nog honderd jaar later gevoelen. Men moge nu de gekozen richting goed of afkeuren, eene richting, die zich gedurende een eeuw staande heeft gehouden en den boventoon heeft gevoerd op ons Tooneel, mag niet voorbij gezien worden. Door aan den naam van Andries Pels, de ziel van het genootschap en een der beste leden er van, eene plaats in onzen Schouwburg te geven, zou men die richting voldoende vertegenwoordigd hebben. Maar . . . 't is niet geschied!

Naast het ernstige drama had de klucht zich steeds met succes staande gehouden, maar was sedert Brederoo al

meer en meer gedaald tot de laagste platheid en onkieschheid. Tegen 't einde der 17^e en 't begin der 18^e eeuw begon echter ook hierin eenige verbetering te komen. Onder de beste der kluchtspeldichters van dezen tijd behooren Focquenbroch en Bernagie, wier stukken, hoewel hier en daar niet vrij te pleiten van het algemeene gebrek, toch door geest en taal gunstig afsteken bij die hunner tijdgenooten. De beste kluchtspeldichter was evenwel in dit tijdperk Pieter Langendijk, al mag men hem niet, gelijk sommigen willen, Neêrlands Molière noemen. Wie kent niet zijn *Krelis Louwen*, of zijn *Wiskunstenars*? Zijn *Wederzijds Huwelijksbedrog*, *Windhandelaars*, *Arlequin Actionist* en vooral zijn *Spiegel der Vaderlandsche Kooplieden* zouden ook nu nog een opvoering overwaard zijn. Gelukkig, dat zijn naam wèl is opgenomen onder de bevoorrechten op het Leidscheplein.

In de nu volgende jaren kwam er niet veel bijzonders voor den dag. Bijna alles was uit het Fransch vertaald en nog wel allerellendigst. Bespottelijk was de gewoonte van de Regenten van den Schouwburg om geene dan *in rijm geschreven stukken* aan te nemen. Het gevolg hiervan was, dat de meeste schrijvers de regels lieten rijmen, zonder veel acht te slaan op maat en versbouw. Ook treft men in vele stukken regels aan van zes nevens regels van *twintig* voet. Enkele schrijvers hadden gehoopt een nationaal Tooneel te kunnen vestigen door uitsluitend stukken te schrijven wier stof ontleend was aan de geschiedenis des Vaderlands. Toch was inkleeding en dialoog meestal op Fransche wijze ingericht. De *Jacoba van Beijeren* van De Marre is zeker nog een der best geslaagden in deze soort.

Omstreeks het jaar 1772 zien wij evenwel meer kracht,

zuiverheid en oorspronkelijkheid opkomen dan men in de laatste 70 jaar gekend had. O. Z. van Haren ging een goeden weg op in zijn *Willem I* en in zijn *Agon, sultan van Bantam*, maar vond weinig bijval. Ook Lucretia Wilhelmina van Merken gaf betere stukken, schoon nog te veel in Franschen vorm. De beste treurspelen uit dit tijdvak zijn die van Cornelia Juliana de Lannoy, hoewel zij nog te veel dien voor 't Tooneel zoo wenschelijken eenvoud en duidelijkheid missen. Haar meesterstuk was de *Leo de Groot*e. Ik zou dan ook liever haar naam op de balkonlijsten vereeuwigd zien dan dien van Lucretia van Merken. Het argument, dat deze meer vaderlandsche stukken schreef en daardoor eene nieuwe richting aangaf, gaat niet op; want, zooals ik boven zeide, De Marre's *Jacoba van Beijeren* was haar reeds lang voorgegaan. Veel doet 't er echter niet toe, welke van beide men de voorkeur wil geven; want daarvoor hebben de beide dichters te weinig beteekend, en beide zijn zij geschikt om ons door 't noemen van haren naam het geheele tijdperk waarin zij leefden voor den geest te roepen.

Wij zijn nu genaderd tot de 19de eeuw en lezen als vertegenwoordigers daarvan de namen van Bilderdijk Wiselius en Van Lennep. Over den eersten zal ik wel niet behoeven uit te weiden na al wat er in de laatste jaren ook aangaande zijn tooneeldichten is te berde gebracht. Hoe hoog men hem ook verder als dichter moge schatten, 't zal dunkt mij wel bij niemand meer opkomen hem als *tooneeldichter* op den voorgrond te plaatsen. Onze uitstekende kunstkenner, de heer J. A. Alberdingk Thijm,

moge al beweren dat hij in zijn arsenaal nog wapentuig genoeg heeft (fragmenten en plannen voor stukken, in handschrift) om aan te toonen dat Bilderdijk ook als tooneeldichter waarlijk groot was... zoolang die stukken niet gepubliceerd zijn kunnen wij ons daarmee niet inlaten.

Niettemin zouden wij gaarne ook den aanvang der 19de eeuw vertegenwoordigd zien met zijn eigenaardige treurspelen, en ik zou weifelen in het doen eener keuze tusschen H. H. Klijn (*Montigny*) en Wiselius, ware het niet dat laatstgenoemde ook werkelijk verdienstelijke bijdragen *over het Tooneel* had geleverd. De naam van Wiselius blijve dus behouden, maar die van Bilderdijk — hoezeer ik hem ook hoogschat om zijne overige gedichten — worde uit den Schouwburg geschrapt.

Ongeveer hetzelfde als tegen Bilderdijk, ofschoon in mindere mate, heb ik tegen Van Lennep. Hij was een talentvol schrijver en dichter, maar ik geloof niet op dramatisch gebied. Moest ik een vertegenwoordiger van den nieuweren tijd kiezen — wij kunnen uit kiesheid slechts een nemen die overleden is — het zou de dichter van *De Neven* zijn: Helvetius van den Bergh.

Zoodoende heb ik evenwel negen in plaats van acht namen aangewezen; maar geen nood, want ik geloof dat de verdienstelijke Samuel Coster nog wel iets meer verdiend heeft dan eene plaats op een der schilden. Een welaangebrachte buste van hem boven de portiek van het tooneel zou misschien niet geheel misplaatst zijn; of men zou zijn naam met de woorden: »*Stichter van het Nederlandsche Tooneel*» kunnen plaatsen daar, waar nu de voor

het publiek onbegrijpelijke hiërogliefen S. P. Q. A. te kwader ure geschilderd zijn.

Wenden wij ons nu naar de linkerzijde der loges. Wat ik tegen de vertegenwoordiging van een klein tijdperk door zes namen heb, is boven reeds gezegd.

Van Germez staat met volle recht op een der schil- den. Hij was de beste acteur uit het eerste tijdperk van ons Tooneel; een Snoek uit het tijdperk van Vondel! Naast hem had men evenwel aan Ariana Nozemans een plaats behooren in te ruimen. Niet alleen was zij eene uitstekende actrice, maar, wat meer zegt, zij was de eerste vrouw die de planken van het moderne Tooneel in Nederland betrad. Van haar dagteekent dus noodwendig eene geheele ommekeer in de vaderlandsche tooneelspeelkunst, want het moet een nog al aanmerkelijk verschil opleveren of een vrouwenrol door eene vrouw ten tooneele wordt gebracht of door een man!

Onder de beste acteurs van het laatst der 17de en het begin der 18de eeuw vinden wij de familiën Nozeman, Benjamin, Petit en verder Enoch Krook, Rigo, Koning en Brinkhuizen genoemd. Wij weten echter van die allen te weinig, om aan den een boven den ander de eerepalm te kunnen toereiken. Toch moet ook dit tijdvak noodzakelijk vertegenwoordigd worden. Met grond kunnen wij Enoch Krook daartoe kiezen; vooreerst omdat hij van de genoemden het langst aan den Schouw- burg verbonden is geweest, van 1677 tot 1732, en hij dus 't tijdperk van Van Germez en Ariana Noze- mans verbindt aan dat van Punt; ten andere op ge-

zag van Langendijk, die hem »de bloem van al de leerlingen van den grooten redenaar prof. Francius» noemt, een uitspraak, die gerugsteund wordt door het feit dat Krook sedert 1691 Tooneelmeester was, waartoe men gewoonlijk een der beste spelers koos; maar bovenal, omdat hij de *eerste* is geweest, die aan 't hoofd heeft gestaan van een soort van tooneelschool.

Over Jan Punt geloof ik niet noodig te hebben iets te zeggen; hij is de meest beroemde acteur uit het midden der voorgaande eeuw en bijna aan ieder bekend. Hij bekleedt zijn naam in den Schouwburg met eer. Maar wij kunnen van hem niet spreken zonder melding te maken van zijn iets jongeren tijdgenoot en tegenstander Marten Corver. Deze acteur, door zijn spel reeds van weinig minder beteekenis dan Punt, mag in de eerste plaats aanspraak maken op eene eervolle vermelding waar sprake is van het Nederlandsche Tooneel. Wel heeft hij volstrekt niet, naar sommigen meenen, de repetities ingevoerd, die veel ouder zijn; maar in een ander opzicht mag hij beschouwd worden als de hervormer der tooneelspeelkunst in Nederland. Men had namelijk, onder invloed van de Fransche tragedies en de sententie-stukken, zooals de *Achilles* van Huydecoper, de gewoonte gekregen — en Punt zelf was daar vooral zeer sterk in — om de verzen niet te spelen maar gelijk men het eigenaardig noemde *op-te-snijen*, dat is: uit te galmen en met rederijkersverwaandheid te declameeren. Verder was 't een afschuwelijk en allerbespottelijkst gebruik om zich, in welke rol ook, te kleeden naar de Fransche achttiende-eeuwsche mode, met een gepoederde pruik, enz. Kluchtig is 't in afbeeldingen te zien, dat *Achilles* met pruik, lobben op de han-

den, witte zijden kousen, met rozen op de schoenen, en de engel *Rafaël*, in den *Gijsbrecht*, met gekapt haar, dameszak en breeden hoepelrok ten tooneele verschenen.

Op het voorbeeld van Lekain en juffr. Clairon te Parijs (omstreeks 1755) had Corver den moed sedert 1760 zich zooveel mogelijk te kleeden naar den eisch van het stuk, en den tijd en het land waarin dat speelde, en de verzen natuurlijk voor te dragen. Aanvankelijk ondervond hij heftigen tegenstand, vooral van Punt; doch het strekt hem tot des te grooter eer dat hij volhield, zelfs tegenover een deel van het publiek, en eindelijk door zijne ijverige bemoeiingen den goeden smaak wist te doen zegevieren.

Onder geen enkel voorwendsel mag *hij* voorbijgegaan worden!

Gelijktijdig met en niet lang na Punt en Corver waren het vooral Izaak Duim, Anthony Spatsier, Anna Maria de Bruin, Cornelia Bouhon-Ghyben en Adriana Maas, die in meerdere of mindere mate hebben uitgemunt als tooneelspelers. Zij allen werden echter overtroffen, hoe goed zij ook waren, door den troep die tusschen de jaren 1795 en 1820 voornamelijk bloeide. Als waardige vertegenwoordigers van dat tijdperk kunnen wij volstaan met Snoek en Wattier te noemen, waardoor men bij den tooneelliefhebber ook aanstonds een Jelgerhuis, Rombach, Majofski en Hilverdink in herinnering brengt.

Als vertegenwoordiger van den nieuweren tijd noem ik Anton Peters. Natuurlijk deed ik eene keuze uit de reeds overledenen, en van dezen komt hij mij voor de beste te zijn om ook het eigenaardige der Nederlandsche too-

neelspeelkunst na 1830 door zijn naam in herinnering te brengen. Van hem iets te zeggen zou overbodig zijn, daar de meeste mijner lezers hem zeker wel hebben gekend.

Ik geloof mijnen lezers geen ondiensst te doen door nog even de door mij voorgestelde namen in chronologische orde te herhalen.

De dichters zijn:

- Coster, stichter van het Nederlandsche Tooneel;
- Brederoo, vader van het blij- of kluchtspel;
- Vondel, het hoofd der klassieke,
- Vos, het hoofd der romantische,
- Pels, het hoofd der Fransch-klassieke richting;
- Langendijk, de beste der kluchtspeldichters uit de 18^e eeuw;
- De Lannoy, de beste der treurspeldichters uit het volgende tijdperk;
- Wiselius, vertegenwoordiger van het treurspel in den aanvang der 19^e eeuw, en schrijver van *De Tooneelspeelkunst*, enz.;
- Helvetius van den Bergh, de tooneeldichter van den nieuweren tijd.

De acteurs zijn:

- Van Germez, de grootste speler bij de opkomst van ons Tooneel;
- Ariana Nozemans, de eerste actrice van Nederland;
- Enoch Krook, de eerste die onderwijs gaf in de tooneelspeelkunst;
- Punt, de beste acteur der 18^e eeuw;

Corver, de hervormer van de tooneelspeelkunst en de tooneelkleeding;

Snoek, } vertegenwoordigers van het roemrijkst tijd-
 Wattier, } perk onzer tooneelspeelkunst;

Peters, de beste acteur van den nieuweren tijd.

Zoodoende zijn de voornaamste richtingen en *elk* tijdperk van de Nederlandsche tooneeldichtkunst en tooneelspeelkunst waardig vertegenwoordigd.

Alleen door het plaatsen van deze namen op de balkonlijsten van den Schouwburg geeft men een volledig en vrij duidelijk overzicht van de geschiedenis van ons Tooneel en zijn schoonste sieraden, en alleen op deze wijze zal men billijk zijn tegenover het komende geslacht, maar vooral tegenover het grootsche verleden.

Maart 1874.

C. N. WYBRANDS.

OPMERKING.

Hoe juist de redeneeringen van den heer Wybrands ons in den regel voorkomen, begrijpen wij toch tegen ééne bewering krachtig protest te moeten aantekenen. De echt-Amsterdamsche dichter, de man, die alles wat nuttig en goed was in onze stad, en niet het minst ons tooneel, naar vermogen verbeterde en beschermde, ... de man, die zijn gewaardeerd talent niet zelden, en waarlijk niet altijd vruchteloos, aan Melpomeen en Thalia heeft gewijd, onze Mr. Jacob van Lennep mag in de reeks der verdienstelijke mannen niet ontbreken. Deze enkele naam roept veel voor den geest wat op het tooneel geschitterd heeft. Het noemen van vier stukken is voldoende om dit te bewijzen, namelijk: *Het Dorp aan de Grenzen*, *Saffo*, *Otello* en *de Vrouwe van Waardenburg*.

DE REDACTIE.

2 FEBRUARI 1874.

Met den bekenden brand van 1772 werd een tijdvak in de geschiedenis van ons Tooneel gesloten. Was vroeger de bloei van het Nederlandsche Tooneel bijna tot Amsterdam beperkt, sedert dien brand ongeveer dagteekent de meerdere uitbreiding daarvan, in zooverre namelijk als nu niet langer de overige steden van ons Vaderland slechts *nu en dan* zich mochten verheugen in 't bezit van een troep, of door reizende tooneelspelers *van tijd tot tijd* werden bezocht, maar op hare beurt ook de gelukkige bezitsters van een eigen troep mochten worden. Zoo bijv. Rotterdam.

Intusschen had de regeering van Amsterdam, na eenig geharrewar, besloten den afgebranden schouwburg door een nieuwen te vervangen en dien op stads-kosten te laten bouwen. Hoe gaarne men echter een *steenen* gebouw wenschte, voorloopig zou men zich met een *houten* moeten tevreden stellen. Dat laatste zou echter nog al gemakkelijk gaan,

want de bouwmeester J. E. De Witte schiep op 't Leidscheplein een in vele opzichten waar meesterstuk van bouwkunst. 't Was als had hij geweten dat hij geen hulplokaal voor eenige jaren slechts bouwde, want een eeuw later zat het gebouw — inwendig althans en voor zooverre het grondwerk aangaat — nog even stevig ineen. Inderdaad bleek »het houten hulpgebouw» bestendiger te zijn dan de tijdgeest zelf, die, na verloop van jaren, gansch andere eischen ging stellen van *comfort*, enz. »De houten kast op 't Leidscheplein!» Zoo was men langzamerhand den tempel der Muzen gaan noemen, en waarlijk heel oogelijk zag 't gebouw er ook niet uit in de laatste jaren, niettegenstaande zijn flinke lijnen en afmetingen. Vooral zij, die elders theaters gezien hadden, laakten om strijd de entree, de corridors, de koffiekamer, enz. Te veel echter zag men bij al dat afkeuren over 't hoofd dat onze schouwburg nog steeds uitstekend — ik ben bijna geneigd te schrijven: onovertroffen — was in de twee zaken, die bij de beoordeeling van een theater allereerst in aanmerking behooren te komen: men kon er overal goed hooren en goed zien.

Toch was een verbouwing met het oog op de behoeften van den tegenwoordigen tijd alleszins wenschelijk, te meer daar de schouwburg werkelijk eenige gebreken had: er was geen voldoende aantal kleedkamers, geen foyer voor de kunstenaars, geen geschikte bergplaats voor het decoratief en de costumes, enz. enz.

Herhaaldelijk zijn er dan ook sedert 1774 plannen tot verbouwing of wel tot geheele vernieuwing gemaakt, maar.... Nederland is Nederland en Amsterdam is de hoofdstad van Nederland!

Eindelijk, eerst in 1870, werd de heer Johannes Hilman lid van de stedelijke schouwburg-commissie. Hij was reeds bekend door zijne liefde voor ons nationaal Tooneel en vooral door zijne uitmuntende verzameling van tooneelstukken en geschriften over het Tooneel, eene verzameling, die slechts in sommige opzichten overtroffen wordt door de rijke collectie in de bibliotheek der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde, te Leiden, maar die als particulier eigendom zeker eenig is. Zijn er tegenwoordig, naar het schijnt, meerdere lieden die een »tooneelverzameling» aanleggen omdat het Tooneel en vooral zijn geschiedenis thands aan de orde van den dag is, in den tijd waarin Hilman het plan tot zijne verzameling opvatte was het bepaald een eenig verschijnsel en daarom te meer verdienstelijk. Zooals ik zeide, hij werd in 1870 commissaris van den schouwburg en breeder dan velen vóór hem vatte hij de plichten op, aan dat ambt verbonden. Terecht zag hij in, dat de schouwburg-commissarissen niet alleen geroepen zijn om de zaken »maar zoo wat aan den gang te houden.» Hij deed meer en heeft daardoor het Nederlandsche Tooneel *zeer* aan zich verplicht. Door zijn toedoen namen de verdienstelijke stads-bouwmeesters, de heeren B. de Greef en W. Springer, het op zich een plan te ontwerpen tot verbouwing, met behoud van het aanwezige goede. En, wonder boven wonder! de Gemeenteraad van Amsterdam keurde 't plan goed en besloot tot de uitvoering er van. Verbeeld u, waarde lezer! in ons arm Nederland, waar men nog maar steeds te vergeefs poogt een millioen bijeen te brengen voor een nationaal kunstmuseum, stond de Gemeenteraad van één stad bijna 2½ ton toe voor een offer aan de Kunst!

Waarlijk, Amsterdam blijft de *hoofdstad* en doet flinke pogingen om zich door »Holland op zijn smalst" een goeden weg naar de ruime zee te banen.

Een geheel nieuwe houten buitenbekleeding, die anders om 't oude gebouw weldra zou noodig geweest zijn, en allicht ook eenige duizenden zou gekost hebben, was nu natuurlijk overbodig. De verbouwing, die onder leiding van de genoemde stads-bouwmeesters zou plaats hebben, werd aanbesteed en gegund aan den heer Van der Kley. Den 23 Mei 1872, dus na de sluiting van 't speelseizoen, begon het groote werk met de aanwijzing van de afschutlijn, en den 28sten Augustus van hetzelfde jaar had de plechtige legging van den gedenksteen plaats door 't tweede zoontje van burgemeester Den Tex. Deze plechtigheid, waarbij de bouwmeesters, 't werkvolk, de leden van den Gemeenteraad met het Dagelijksch Bestuur, de commissarissen van den schouwburg, het bestuur van de maatschappij *Apollo*, de afgevaardigden van eenige *Cercles Artistiques*, de vertegenwoordigers van de pers en een paar genoodigden op het met vlaggen versierde terrein tegenwoordig waren, werd opgeluisterd door eene redevoering van den heer Hilman, die een kort overzicht gaf van de geschiedenis van het Amsterdamsche Tooneel, en door eenige flinke woorden van den burgemeester en van den heer Mienikus, voorzitter van de maatschappij *Apollo*, waarna aan de tegenwoordigen de eerewijn werd aangeboden.

De verbouwing ging, eenige kleine tegenspoeden daargelaten, goed voort en 't was voor de weinigen die met mij 't voorrecht genoten haar van tijd tot tijd te mogen gadeslaan een wezenlijk genoegen de degelijkheid zoowel van 't bestaande als van 't nieuw aangebrachte op te merken.

Dat het tevens leerrijk was voor de kennis van de inrichting van zaal en tooneel behoef ik wel niet te verzekeren.

Eindelijk dan, in de laatste dagen van het jaar 1873 was het gebouw voltooid.... op uitzondering na van de basreliefs en beelden, die wij nog altijd vergeefs op den voorgevel zoeken.

Het gebouw is opgetrokken in den zoogenaamden Grieksch-renaissancestijl en maakt, van 't Leidscheplein gezien, een aangenaamen indruk; alleen de benedenste verdieping schijnt wel wat gedrukt, misschien door de kolossale kolommen, die er boven op staan. Een soort van *peripteros* (verkeerdelijk *peristyle* genoemd, dat juist 't tegenovergestelde is), doch slechts aan de voorzijde van het gebouw, geeft van onderen plaats voor een doorrit, alleen voor de bezoekers bestemd, die daardoor bij het uitstappen hunner rijtuigen voor regen en wind beveiligd zijn, waar naast een verhoogd voetpad ligt voor hen, die te voet komen. Uit dien doorrit komt men in de vestibule, waar een plaatsbureau is en toegangen tot de drie voornaamste rangen: links de trap op naar de *bovenloges*, rechts een corridor, die leidt naar de *stalles*, de *benedenloges* (de vroegere *balcons*) en 't 1e *amfitheater*. De toegang tot de overige rangen, *parterre* en *gaanderijen*, vindt men aan de zijde van de Korte Leidschedwardsstraat; aan die zijde is ook een deur, die laugs eene afzonderlijke trap toegang geeft tot de *Koningsloge*, doch alleen in geval de Koning zelf komt. — Bij het binnentreden der vestibule valt het oog dadelijk op twee zwart marmeren steenen, rechts en links van de deur. Die aan de rechterzijde is de gedenksteen hierboven vermeld; men leest er in gulden letteren:

GEDENKSTEEN
 DER VERBOUWING VAN DEN
 STADS SCHOUWBURG
 GELEGD DOOR
 GERRIT DEN TEX
 TWEEDEN ZOON VAN
 MR. C. J. A. DEN TEX,
 BURGEMEESTER VAN AMSTERDAM
 OP DEN 28STEN AUG^S. 1872.

Op den steen aan de linkerzijde staat op dezelfde wijze:

VERBOUWD
 NAAR HET ONTWERP
 VAN
 BASTIAAN DE GREEF
 EN
 WILLEM SPRINGER
 STADS BOUWMEESTERS.
 AANGEVANGEN MEI 1872,
 VOLTOOID DECEMBER 1873.

Flinke breede marmere trappen en ruime corridors zijn gekomen in plaats van de vroegere tochtige smalle trappen en gangen achter de loges. Niet alleen ziet dit alles er zeer net uit, maar een groote verbetering valt hierbij ook op te merken: als er vroeger gedurende eene voorstelling brand in den Schouwburg ware ontstaan zou de ramp niet te overzien zijn geweest door de uiterst smalle gangen; nu is de zaal meestal binnen drie minuten na afloop der voorstelling geheel ontruimd al was zij ook nog zoo druk bezocht. Dit is een voorrecht van onzen nieuwen Schouwburg ook boven vele zeer geroemde buitenlandsche theaters.

De zaal zelf is nog geheel ingericht als vroeger, doch ziet er veel fraaier en vlugger uit. Daartoe werken 't goed geschilderde plafond, de schoone lichtkroon (naar 't model van die welke in 't theater te Keulen hangt), benevens de nu gebombeerde buitenzijde der loges zeer mede. Ook het tooneel is hetzelfde gebleven, behalve dat het aanmerkelijk aan diepte gewonnen en een nieuw scherm gekregen heeft. Het *parterre* alleen is kleiner dan vroeger omdat men de voorste helft gelijk elders tot *stalles* heeft ingericht. 't Merkwaardige van deze zaal is altijd geweest dat er niettegenstaande de groote gaanderijen geen enkele pilaar in voorkomt, die 't gezicht zou belemmeren; de gaanderijen hangen geheel aan de wanden en 't dak. — Aan de buitenzijde der loges zijn eenige medaillons of schilden aangebracht, waarop een zestiental namen; doch over de beteekenis van die namen sprak ik in mijn stukje hier voren op bladz. 57 en v.v. Boven de portiek van 't tooneel staan 't Amsterdamsche wapen en de letters S. P. Q. A., voluit: *senatus populusque Amstelædamensis*, d. w. z. de regeering en de burgerij van Amsterdam.

Het aantal zitplaatsen op de verschillende rangen belooft in de *stalles* (*f* 2,—) 65; bovenloges (*f* 2,—) 152; benedenloges (*f* 1,50) 62; 1^e amfitheater (*f* 1,25) 62; *parterre* (*f* 1,—) 169; 2^e amfitheater, op de eerste gaanderij recht tegenover 't tooneel, (*f* 1,—) 78; verdere 1^e gaanderij (*f* 0,60) 156; 3^e amfitheater, op de tweede gaanderij recht tegenover 't tooneel, (*f* 0,50) 120; verdere 2^e gaanderij (*f* 0,30) 118; voor de geheele zaal dus 982. Bovendien is er naast het tooneel aan de linkerzijde in de benedenloges een afzonderlijke plaats voor Burgemeester en Wethouders; juist daarboven, dus in de bovenloges, eene voor H.H.

Schouwburgcommissarissen; rechts naast 't tooneel op de 1e gaanderij een actricenloge met 28 plaatsen; terwijl voor de politie den uitersten linkerhoek, voor den geneesheer van den Schouwburg den uitersten rechterhoek van 't 1e amfitheater is bestemd.

Achter het tooneel bevindt zich thans een groot getal kleedkamers (18), benevens een directiekamer, een kamer voor den controleur, bewaarplaatsen voor de kostumes, enz. en er naast een ruim bijgebouw met een bergplaats voor decoratief, lang 50.56 M., breed 12.35 M. en een foyer voor de spelers en muzikanten, tevens ingericht voor 't houden van repetitiën. Naast de zaal is boven een groote, fraaie salon als foyer ingericht, terwijl zich beneden nog een kleinere foyer bevindt waar gerookt mag worden, dat verder in 't geheele gebouw verboden is op boete van *f* 10,—. De commissarissen hebben een eigen, mede zeer net ingerichte, kamer boven den doorrit.

Men ziet, de *houten kast* is dus niet alleen »ommuurd” maar tevens aanmerkelijk vergroot. Het verschil in cijfers uitgedrukt is aldus: lengte van den voorgevel 59.32 M., vroeger 45.31; hoogte van den grond tot aan de lijst 16.90 M., vroeger 12.90; geheele grondvlakte 2109 vierk. M., vroeger 1332. — Volkomen werd dan ook de profetie van voor een eeuw vervuld:

De Houten Schouwburg blijft niet staan.
 Hij zal eerlang hervormd in steen, van leest en leden
 Veel schooner dan hij plag, te prijck staan voor 't gezigt.
 Nu als een feniks uit zijne assche weêr verrezen,
 Die London nog Parijs niet zwigt.

Ook voor een goede luchtverversching en verwarming is zorg gedragen. Een buis voert van het dak naar de kel-

ders de frissche buitenlucht aan en deze, verwarmd door de in de onmiddelijke nabijheid zijnde stookhaarden — geheel ingemetseld en daardoor geen gevaar voor brand gevende — verspreidt zich door het geheele gebouw, zoowel door zaal en kleedkamers als over het tooneel. Door dit laatste zijn de acteurs niet meer aan tocht en koude blootgesteld, en wordt evenmin het publiek bij het opgaan van de gordijn door een koude luchtstroom gehinderd.

Verder bevinden zich op de zolders groote bassins, welke altijd met water gevuld zijn en in geval van brand hunnen inhoud door middel van pijpen oogenblikkelijk door 't geheele gebouw kunnen uitgieten. Achter het tooneel is steeds een brandspuit gereed en vertoeven gedurende de voorstelling een paar mannen van de nieuwe brandweer; na afloop van de voorstelling doen zij de ronde door het gebouw en verlaten dit 't laatst van allen. Er zou dus al zeer weinig gevaar voor een ernstigen brand bestaan als men niet tot heden verzuimd had een paar bliksemafleiders op het dak van den aan den uithoek der stad gelegen Schouwburg te plaatsen. Mogen zij er spoedig komen!

Ondertusschen was de vraag gerezen: wie zal 't nieuwe tooneel bespelen en op welke voorwaarden? Jammer dat de Gemeenteraad nu niet de kroon op zijn werk zette door als vroeger eenige subsidie aan den toekomstigen troep te verleenen of ten minste den Schouwburg gelijk in de laatste jaren geheel gratis af te staan. Noch 't een noch 't ander geschiedde; 't was alsof de Raad met blindheid geslagen werd op de vergadering waarin deze quaestie behandeld zou worden. Terwijl men in den laatsten tijd zulke aanmerkelijke sommen besloot uit te geven voor het zoogenaamd Lager en Middelbaar Onderwijs vergat men dat

men ook hier met een tak van het onderwijs en de volksopvoeding te doen had, en ter kwader ure viel het besluit om den Schouwborg te *verpachten!* Men wilde eenige *rente* trekken van het uitgegeven kapitaal en vergat in zijn kortzichtigheid dat men voor het oogenblikkelijke pecuniele voordeel een ander veel grooter zoo niet opofferde dan toch in de waagschaal stelde en zeer benadeelde: de ontwikkeling en veredeling van den kunstmaak van ons volk, dat dit in de eerste plaats zoo zeer noodig heeft. Waarlijk, als de stad haar geld op rente wil zetten, waarom bouwt zij niet liever een grooten kruidenierswinkel of fraai koffiehuis: daarvan zou nog meer geld te trekken zijn!

Na eenig gescharrel met Fransche en Vlaamsche directeurs vond men een troep die 't wagen durfde den Schouwborg voor drie jaren te pachten tegen *f* 10,000 per jaar. Gelukkig liep de zaak nog in zooverre goed af, dat wij ten minste een der beste troepen kregen, de Rotterdamsche, onder directie van de H. H. Albregt en Van Ollefen. Daarmee was 't onbekookte en belachelijke plan van sommigen om den Schouwborg per dag te verhuuren aan ieder die hem hebben wilde bij de geboorte reeds gesmoord.

Een ander veel beter plan was reeds bij den aanvang der verbouwing gemaakt door de hoofden van den Schouwborg, nml. om een samensmelting der beste krachten van den grooten Amsterdamschen en Rotterdamschen troep tot stand te brengen en dan met dezen *dubbelen* troep de beide tooneelen, dat te Amsterdam en dat te Rotterdam, te bespelen. De Rotterdamsche schouwborge commissie was reeds voor dit plan gewonnen, maar..... door de hoogst laakbare bemoeiingen (om geen ander woord te gebruiken) van zekeren kant viel dit geheele plan in duigen

nog voor dat er publiciteit aan de zaak was gegeven. Ik geloof mij niet schuldig te maken aan onbescheidenheid door dit hier mede te deelen, maar er toe verplicht te zijn ten einde een min juiste voorstelling die sommige lieden van de zaak hebben weg te nemen. Het ware intusschen te wenschen dat bovengemelde vereeniging van onze beide troepen nóg tot stand kwame, want een blijvende versnippering van de beste krachten loopt op niets goeds uit. En waarom zou het ook niet kunnen? Zoo onze tooneelspelers door waarachtige liefde voor de Kunst gedreven worden, wat verhindert hen om enkele persoonlijke veeten — als die werkelijk mochten bestaan — te vergeten en elkaar de broederhand te reiken om voortaan *samen* naar 't zelfde groote doel te streven?

Den 2en Februari 1874 werd de nieuwe Schouwburg feestelijk ingewijd met:

Amstels Schouwtooneel, historische schets van den Amsterdamschen Schouwburg door W. N. Peypers, met levende beeldgroepen en koren. Muziek van W. Wijsman, decoraties van J. Eduard De Vries en J. D. G. Grootveld. Gevolgd door *Uitgaan* van Glanor.

Van het eerste stukje voldeden, jammer genoeg, de levende beeldgroepen en de decoraties het best. Na afloop van dit stukje werden zijn schrijver, benevens de beide directeuren van het tooneelgezelschap en de decorateurs op het tooneel geroepen, en vervolgens onder daverende toejuichingen ook de heer Hilman, de bewerker van de herschepping des Schouwburgs.

Zoo staat dan eindelijk de lang gewenschte steenen

Schouwburg daar. Met zijn opening mogen wij rekenen dat tevens een nieuw tijdvak wordt geopend in de geschiedenis van het Nederlandsche Tooneel. Niet wegens de verbouwing op zich zelve, die, hoe gewichtig voor den tijdgenoot, voor de historie minder belang heeft. Maar die verbouwing was een der vele uitingen, en ik meen wel de krachtigste, van het nieuwe leven dat zich alom in de laatste jaren op 't tooneelgebied begint te vertoonen. In vele opzichten doen zich merkwaardige verschijnsels voor. Het Tooneelverbond is opgericht; een Tooneelschool is geopend; dagbladen en tijdschriften geven meer acht op het Tooneel, als een factor in de volkswikkeling met welken ieder die 't wèl meent met zijn Vaderland rekening moet houden; een geheel nieuwe wetenschap, de beoefening van de geschiedenis van het Tooneel, is in 't leven geroepen; en — last not least — verschillende jeugdige talenten beproeven hunne krachten aan het tooneeldicht. Van daar dat in latere jaren de geschiedschrijvers van ons Tooneel een nieuw hoofdstuk zullen aanvangen met 2 Februari 1874.

Ik eindig met den drievoudigen wensch: De Kritiek leere ook tegenover het Tooneel een volkomen onpartijdige houding aannemen; de Kunstenaar (zowel de dichter als de speler) leere de Kritiek beschouwen niet als een lastigen bedilal of vitter, maar als een welmeenenden vriend en raadsman; en bovenal..... het Publiek leere ons eigen, ons Nederlandsch Tooneel beter waardeeren en — liefhebben!

5 Januari 1875.

C. N. WYBRANDS.

L I J S T
DER OUDE TOONEELDECORATIËN,

VOORHANDEN AAN DEN
AMSTERDAMSCHEN STADS-SCHOUWBURG.

De Legertenten, de Kloosterkerk, de Kerker, de Ouderwetsche en de Moderne kamer, geschilderd door P. Barbiers, in 1774. De laatste veranderd door C. Henning, 1786. Het Bosch, het Winterbosch en de Armoedige woning in 1774, 1775 en 1776, door A. van der Groen, waarvan C. Henning het eerste in 1786 heeft veranderd. De italiaansche straat en de romeinsche hofzaal in 1771 en 1774 door J. Andriesen en H. Numan.

De Hollandsche burgerbuurt en de Gothische zaal, door I. G. Waldorp in 1774 en 1785. De Tuin, door J. Appel, in 1774, werd door C. Henning in 1787 herschilderd en veranderd. De Moderne zaal, door J. van Dregt, in 1774. De Gemeene Boerenkamer, door C. Henning, in 1775. Behalve bovengenoemde onovertreffbare decoratiën, zijn er nog een groot aantal uit den lateren tijd, waaronder meesterstukken, zooals de Oostersche zaal en het Oostersche bosch door Pfeiffer, enz. Daarenboven bezit de schouwburg, behalve de zij-schermen, thans meer dan een zestigtal schutdoeken.

In den laatsten tijd heeft de decoratie-schilder Plaat een groot deel van bovengenoemde tooneelschermen op meesterlijke wijze gerestaureerd, zooals de Gothische, de Romeinsche en de Moderne zalen, de Kerker, enz.

Bij den brand op de Stads-timmertuinen, waardoor de loodsen, in welke decoratief en ameublement van den Stads-schouwburg waren geborgen, vernield werden, gingen, behalve het geheele ameublement voor tooneel en zaal, een aantal losse zetstukken, verloren.

Mededeeling van officieele zijde.

GRAND THÉATER, VROEGER HOOGDUITSCH SCHOUWBURG.

In 1786 werd de Hoogduitsche Schouwburg door voorstanders van het tooneel, uit de eerste huizen van Amsterdam, gesticht, waarvan later de Heer David Splitgerber, toenmaals Consul van Pruisen, Hoofdbestuurder werd. Achtereenvolgend werden er Duitse, Italiaansche, Fransche, Engelsche en in het begin, door den toenmaligen Directeur, den Heer I. Dessaur, Hoogduitsche opera's (uitsluitend door Israëlieten) opgevoerd. In lateren tijd werden er gedurende de Amsterdamsche kermis, die toen drie weken duurde, Hollandsche voorstellingen door het gezelschap van de Heeren Hoedt en Bingleij, van 's Gravenhage, gegeven. Gedurende de Fransche overhoersching werd deze Schouwburg, met toestemming van koning Lodewijk Napoleon, van tijd tot tijd als loterijzaal gebruikt. Deze vorst heeft veel voor dit Théâtre gedaan. Hij had er veel mede op, en liet zelf een deur maken, waardoor hij van de straat dadelijk in het Amphithéater komen kon. Ook HH. MM. de Koningen Willem I en II bezochten steeds bij hunne jaarlijksche bezoeken der hoofdstad, dezen Schouwburg, toen nog Hoogduitsche Opera genaamd, en ook Z. M. Willem III heeft

als kroonprins menigmaal de voorstellingen aldaar met zijne tegenwoordigheid vereerd.

De eerste proef om Amsterdam en hare woningen met gas te verlichten, werd onder directie van de heeren Jr. Warin en Melvill in dit gebouw genomen; later werd dit door de Amsterdamsche pijpgas-compagnie voortgezet.

In 1852 werd de Hoogduitsche Schouwburg door de heeren Schoeman en van Lier voor onbepaalden tijd gehuurd, om er zoogenaamde Variété-voorstellingen in te geven, en werd toen herdoopt in *Grand Théâtre des Variétés*. Aan verscheidenheid heeft het hier waarlijk nooit ontbroken. Na verloop van 5 jaren trad de heer Schoeman terug, latende den heer van Lier als ondernemer alleen fungeren, die inmiddels door aankoop eigenaar van het Grand Théâtre was geworden, en men moet den heer van Lier recht doen wedervaren dat hij niet alleen aan den smaak van het publiek heeft weten te voldoen, maar ook, en dat zegt veel meer, dat hij niet zelden, door ons kennis te laten maken met het allerbeste wat de tooneelwereld schenkt, den smaak heeft trachten te veredelen; zelfs de curiositeiten, aldaar vertoond, waren dan ook in den regel fraai in hare soort; terwijl op het gebied van het drama als van de opera, de voorstellingen dikwijls alles overtroffen, wat men in een dergelijken, betrekkelijk niet grooten, schouwburg zou kunnen verwachten. Het is haast onmogelijk om alle celebriteiten op te noemen, die daar hebben geschitterd op ieder veld. Behalve mevrouw van Lier-de Jong zelve (die vroeger een zeer goede en ijverige actrice was), denken wij aan Peters, Driessens, het echtpaar Albregt, Mej. Beersmans, het tegenwoordig gezelschap der Tooneelisten, waaronder onze eenige tra-

gédienne, mevrouw Kleine, enz. Het hoogduitsche tooneel vooral schonk velerlei genot, en namen als Seebach, Gossmann, Herlinger, Janaushek, Devrient, Dawison, Döring, Zademack, Günther, Retwisch, Grobecker, Junkerman, L'Arronge en zoo vele anderen, zullen niet licht worden vergeten. Nog kort geleden bewonderden wij er in de fransche tragedie madame Agar, en op het terrein der opera denken men aan Trebelli, Monbelli en zoo vele andere italiaansche, hoogduitsche en fransche artisten, die, zonder juist altijd zulke beroemde namen te bezitten, echter dikwijls zeer verdienstelijke voorstellingen gaven.

NEDERLANDSCHE SCHOUWBURG, TE ANTWERPEN.

De Zuid-Nederlandsche stad, waar het vaderlandsch tooneel het eerst sedert 1830 tot stand kwam, was Antwerpen. In deze stad waren de kringen van tooneelliefhebberij immer het talrijkst, en wij mogen wel zeggen, het verdienstelijkst van geheel Vlaamsch België.

Uit de voornaamste elementen dier kringen ontstond in 1853 een tooneelgezelschap, dat geregeld des winters een veertigtal publieke voorstellingen gaf in het *Théâtre des Variétés*. De bijval, welken deze vertooningen verwierven, stichtte voor goed te Antwerpen het Nationaal Tooneel.

De burgerij der Schelde-stad, welke immer een hart had voor al wat Nederlandsch is, bezocht veel liever het *Théâtre des Variétés* dan den Franschen Schouwburg, die tot dan toe, bij gebrek aan iets beters, de vrienden van het Tooneel tot zich had getrokken.

Om verschillende redenen werd weldra het *Théâtre des Variétés* ongeschikt geacht om langer tot Nederlandschen Schouwburg gebruikt te worden. De Flaminganten, welke te Antwerpen zoo talrijk zijn, deden bij de overheid hun recht gelden, en eischten een eigen lokaal, waar voortaan de Nederlandsche voorstellingen zouden plaats hebben.

Aan dien eisch werd eindelijk recht gedaan.

De Stadsregeering besloot een nieuwen Schouwburg te laten bouwen, welke uitsluitend der Nederlandsche Tooneelkunst zou gewijd zijn.

Die Schouwburg, ontworpen door den heer P. Dens, Stadsbouwmeester, werd in 1868 aanbesteed, en, voor wat den opbouw betreft, door den heer André Hartogs ondernomen voor de somma van 739,000 francs. Latere wijzigingen aan het plan veroorzaakten nog eene uitgave van 65,000 francs, zoodat het bouwen en het decoratief der Tooneel-, Wandel- en Concertzalen eene som van 804,000 francs kostte.

Het beeldhouwwerk voor de buitengevels en de decoratie-schildering der verschillende zalen werden afzonderlijk aanbesteed.

De decoratie der zalen is het werk des heeren Michiel Bellemans. De tooneelschermen werden door de heeren Celos en Bernier geschilderd. Het tooneel-mecanisme werd vervaardigd door den heer A. Leijs, machinist van den Franschen Schouwburg, te Antwerpen.

De verschillende beelden, welke de buitengevels versieren, zijn het werk der volgende verdienstelijke beeldhouwers: Het Grootte Beeld, *De stad Antwerpen, hulde brengende aan de Kunst*, (3,20 m. hoog) door Jos. Geefs. De twee staande Beelden de *Vrede* en de *Voorspoed* (ieder hoog 3,20 m.) door Jos. Ducaju en J. J. A. van Arendonck. De vier zittende Beelden, het *Treurspel*, het *Blijspel*, het *Zangspel*, het *Drama* (ieder hoog 2,30 m.) door J. F. Deckers, Alph. Bogaerts, J. de Braekeleer, en J. B. de Boeck. De negen Borstbeelden, *Sophocles*, *Shakespeare*, *Plautus*, *Lopez de Vega*, *Molière*, *Schiller*, *Vondel*, *Roland de Lassus* en *Alfieri*, door

J. Vinck, Saeijens, F. Goemans, J. Goemans, J. B. C. de Vos, Ed. Mareels, Jacobs en G. Leurs. De Versieringen aan de buitengevels door Lalmand Fockenteijn & Co, Ed. Mattheijs & F. van Divort, J. M. Gerrits en Louis H. van Ostaeijen. De staande Beelden, de *Dichtkunst*, de *Beeldende kunst*, de *Muziek*, en de *Dans* (ieder hoog 2,20 m.) door C. Palinckx, Deplijn, Rob-Fabry en J. B. van Wint.

De Schouwburg is gebouwd op een gedeelte der oude stadswallen in den omtrek der plaats, waar vroeger de Borgerhoutsche poort zich bevond. Over 't algemeen wordt betreurd dat het gebouw niet een meter hooger uit den grond komt.

Nu de Schouwburg voltooid is, mag men rekenen, dat hij ongeveer een millioen, twee honderd duizend francs gekost heeft.

't Is een prachtig monument, dat ieders bewondering wekt. Wel heeft het eenige gebreken, doch als geheel beschouwd, is het een grootsch werk. Het inwendige getuigt van echten kunstsmaak en grootsche opvatting.

Den 16 Augustus 1874 werd die Kunsttempel ingehuldigd. Het Tooneelgezelschap vertoonde er: *Uitgaan*, van Glanor, en: *Help u Zelfen*, door P. Billiet.

In de Concertzaal werden sinds dien dag verscheidene uitmuntende Concerten gegeven. De benedenzaal (Caveau) is thans in gebruik door de Mertens-Vereeniging, welke op dit oogenblik ongeveer 2000 leden telt.

De vertooningen, door het gezelschap van den Heer V. Driessens gegeven, blijven er zeer druk bezocht. Antwerpen behaalt eer van zijn nieuwen Schouwburg.

M.

NEDERDUITSCH E TOONEEL-MAATSCHAPPIJEN VAN LEUVEN.

SCHOUWBURG VAN LEUVEN.

Voor den inval der Franschen in België telde Leuven twee kamers van Rhetorica, de Roos en de Kerssouw, welke des winters nederduitsche vertooningen gaven, elk in eene afzonderlijke zaal der tweede verdieping van het lokaal het *Tafel-Rond*, op de Markt, bij het Stadhuis. Na 1795 gaven de verstrooide Broeders-liefhebbers der Kerssouw nog eenige vertooningen op den Schouwburg van het kollegie der H. Drievuldigheid. Uit deze Liefhebbers ontstond er eene nieuwe Maatschappij, de Halla geheeten, die nederduitsche en fransche vertooningen gaf, eerst in het huis der Kolverniers, dan in het Mechelsch Kollegie en eindelijk in het Luiksch Kollegie.

Tijdens de vereeniging van België en Holland kwamen er twee andere tooneelkringen tot stand, de Wijngaard en de Flamatieken, die mede nederduitsche stukken opvoerden. Doch na de omwenteling van 1830, verviel in Leuven de smaak voor het Nationaal Tooneel. Den 14 Sept. 1845 werd de oude Rederijkkamer de Roos weder opgericht. In den beginne gaf deze Vereeniging toon- en letterkundige feesten, die veel bijval vonden. Het was zij

die, den 12 Sept 1847, te Leuven den eersten prijskamp voor uiterlijke welsprekendheid opende. Op dezen wedstrijd wist Victor Driessens zijne eerste lauweren te plukken. Den 31 Januari 1850 schonk Leopold I haar den titel van *Koninklijke Maatschappij*. Later vereenigde de Roos zich met eene jongere Maatschappij, de Eikel, en zoo nam zij de benaming van Roos en Eikel aan. Thans trad Roos en Eikel als Tooneel-Maatschappij op, en vond onder de Leuvensche bevolking den bijval, die haar nationaal streven in alle opzichten verdiende.

Intusschen was er in de oude hoofdstad van Brabant eene tweede nederduitsche Tooneel-Maatschappij, de Vlamingen Vooruit, tot stand gekomen, die insgelijks bijval vond. Ten jare 1859 verleende het Stedelijke bestuur aan deze vereeniging een hulpgeld tot het inrichten eener vertooning ter gelegenheid der Leuvensche kermis. Sedert 1860 staat de Raad aan de Maatschappijen Roos en Eikel en Vlamingen Vooruit hulp gelden toe tot het geven van nederduitsche vertooningen, ter gelegenheid der Gemeente-feesten. Ten jare 1863 besloot het Stedelijk Bestuur het inrichten eener jaarlijksche kostelooze nederduitsche vertooning voor het volk, ter gelegenheid der kermis. De eerste dezer vertooningen werd gegeven door de Maatschappij Vlamingen Vooruit, welke te dier gelegenheid een stuk opvoerde, waarvan het onderwerp aan de plaatselijke geschiedenis ontleend was, namelijk: *De gouden Sleutel of de Franschen te Leuven in 1710*, zangspel in drie bedrijven, woorden van *Ed. van Even*, muziek van *Joseph Dupont*, leeraar aan het Koninklijk Conservatorium, te Brussel. Sedert dien werd die jaarlijksche kostelooze vertooning bij afwisseling gegeven door de Maatschappijen

Roos en Eikel en Vlamingen Vooruit. In 1874 gaf elk dezer Maatschappijen eene kostelooze vertooning.

De twee gemelde Tooneelkringen bevinden zich in den bloeiendsten toestand, en hunne vertooningen worden met de meeste belangstelling bijgewoond. Roos en Eikel heeft tot Voorzitter den Heer *J. P. van der Auwera*, Stads-Rentmeester, lid van den Provincialen Raad, enz., en de Vlamingen Vooruit den Heer *Fredrik Lints*, insgelijks lid van den Provincialen Raad, twee burgers, die ruimschoots bijgedragen hebben tot het verspreiden der zucht voor taal en land binnen Leuven.

Vroeger gaven onze Nederduitsche Tooneel-Maatschappijen hare vertooningen ten Schouwburge van *Frascati*, eene zaal, in 1806 gebouwd, binnen de voormalige Paedagogie de Lelie, Diestsche-straat. Daar dit lokaal moest verdwijnen tot het doorbreken der Statie-straat, besloot het Stedelijk Bestuur tot de bouwing van een nieuwen Schouwburg, waarvan de eerste steen werd gelegd den 8 September 1864, en die den 3 September 1867 werd ingewijd, met het opvoeren van het zangspel *Romeo et Juliette*. De Maatschappij Roos en Eikel gaf er den 7 derzelfde maand de eerste nederduitsche vertooning, bestaande uit het treurspel getiteld: *Brabant en Castilje of de Belgische bondgenoten*, door de heeren *Louis Geelhand* en *J. P. van der Auwera*.

De nieuwe Schouwburg van Leuven, opgetrokken volgens het plan van den heer *Ed. Lavergne*, stadsbouwmeester, is een aanzienlijk en zeer doelmatig gebouw, 't welk rond de 1000 personen kan bevatten. Het is vast een der schoonste Schouwburgen van België.

Leuven telt een tweede Tooneelgebouw, den de Beriots-Schouwburg geheeten, in de Weezen-straat, hoek der Rij-schoolstraat. Deze Schouwburg, die ook tot danszaal dient, werd gebouwd ten koste der HH. *Ed. Remij* en *Ed. Staes*, twee eigenaars dezer stad, volgens het plan van den heer *Victor Louckx*, Bouwmeester der stad Mechelen. Hij werd ingewijd met eene nederduitsche vertooning, den 3 September 1871, waarvan het onderwerp is genomen uit de geschiedenis der fraaie kunsten in België, namelijk: Quinten Metsys of liefde en kunst, tooneelspel in drie bedrijven, door *Ed. van Even*, muziek door *A. Tennstedt*. De de Beriots-Schouwburg kan aan 2500 personen plaats verleenen.

Leuven, Jan. 1875.

V.

MEVROUW L. J. STOETZ-MAJOFSKI

werd 7 Mei 1807, te Amsterdam, geboren. Zij was de dochter van den beroemden zanger en tooneelspeler Theod. Joh. Majofski, en van Mevr. J. C. E. Adams, een tooneelspeeler, wier naam, evenals die van haren echtgenoot, met onuitwissbare letteren in de jaarboeken van ons Nationaal Tooneel gegrift staat.

Na het eerste onderricht in den zang bij onzen landgenoot, den uitstekenden toonkunstenaar J. H. Bertelman, genoten te hebben, trad zij in 1823, dus pas 16 jaren oud zijnde, als eerste opera-zangeres in den Stads-Schouwburg op.

Eene voortreffelijke stem van grooten omvang, gemakkelijke en kracht, zelfs in de moeilijkste passages, een diep gevoel in de voordracht, eene zuivere en aangename declamatie, deden haar met de eerste tooneelzangeressen van dien tijd wedijveren, waarvan dan ook het gevolg was, dat hare medewerking op alle openbare en particuliere concerten verlangd werd, en haar talent algemeene erkenning ondervond. In het jaar 1828 trad zij in het huwelijk met den heer F. N. Stoetz, orkestmeester aan den Stads-Schouwburg, te Amsterdam, en onderwijzer in den zang en de muziek aan de Koninklijke Muziekschool, een zeer verdienstelijk en geoefend meester in zijn vak. Hij was geboren te Leeuwarden, 16 December 1799, en overleed te Amsterdam den 4^{den} December 1872.

Met het beste gevolg trad zij op in de hoofdrollen van *Semiramis*, *De Tooverfluit*, *Tancred*, *Fidelio*, *Don Juan*, *Het sprakelooze meisje van Portici*, *Titus*, *Freischütz*, *Norma*, enz. enz. en wijlen onze groote componist van Bree, die meer dan iemand haar groot talent op den waren prijs wist te stellen, componeerde opzettelijk voor haar de opera *Sapho*; terwijl zij de eerste Nederlandsche zangeres was, die *Norma* in onze moedertaal zong.

De dagbladen van dien tijd zijn onuitputtelijk in den lof, haar als opera-zangeres toegezwaaid. Als *de Gravin* in *het Huwelijk van Figaro* verscheen zij met gepaste waardigheid, en spreidde gevoel en inzicht in haar spel ten toon. In de voordracht van hare geheele zangpartij muntte zij uit; maar vooral in de groote aria van het derde bedrijf ontwikkelde zij virtuositeit en smaak, en verwierf daverende toejuchingen. Met de meeste uitdrukking gaf zij noot voor noot terug, wat Mozart gedacht en gewild heeft. Slechts hier en daar waagde zij het, kleine gepaste cadences in te voegen, die van een zeer gelukkige uitwerking waren. Als *Elvire*, in het *Sprakelooze Meisje van Portici*, trof zij vooral de toehoorders door de uitdrukking, waarmede zij in het eerste bedrijf de blijde stemming der gelukkige bruid uitgalmde, en in het vierde bedrijf wist zij door hare aandoenlijke smeekingen, als rampzalige vluchteling, het hart der aanwezigen zóódanig te roeren, dat er een diepe stilte heerschte, en de aandoening op ieders gelaat te lezen stond. Maar bovenal muntte zij uit als *Sextus*, in de opera *Titus*. Met welk een vuur wist zij de teugellooze liefde van den hartstochtelijken jongeling te schetsen! Met welk eene waarheid gaf zij den zielestrijd terug tusschen liefde en plicht! Zij scheen als door eene onzichtbare hand

tot de gruwelijke misdaad van vorstenmoord, van vriendenmoord medegesleept te zijn, en hoe hartroerend was, na de gepleegde daad, het folterend berouw van den rampzaligen *Sextus* en zijn afscheid van *Titus*! Maar met welk een moed ging hij daarna ter dood! Welk eene wegslepene blijdschap sprak uit zijn gelaat en houding, toen hem door den edelmoedigen *Titus* het leven en zijn dierbare *Visellia* geschonken werden, en, bij dat meesterlijke spel, droeg zij haar zangpartij zóó treffend voor, dat haar telkens een uitbundig bravo-gejuich ten deel viel.

Ook als concert-zangeres werd Mevrouw Stoetz-Majofski heinde en verre gevierd, en de jaarboeken van het genootschap *Felix Meritis* vermelden met lof, met hoeveel talent zij op de concerten, aldaar gegeven, de werken der groote meesters, als Beethoven, Mozart en anderen, wist te vertolken.

Na den dood van haren vader, wenschte hare moeder de rol van *Pieternel*, in de *Bruiloft van Kloris en Roosje*, die zij gedurende eene reeks van jaren met haar toen overleden echtgenoot vervuld had, niet meer te spelen, en trad Mevrouw Stoetz-Majofski voor het eerst als tooneelster op met de rol van *Pieternel*, welke zij tot 1873 bleef spelen. Ook als tooneelster oogstte zij welverdiende lauweren, en wie zich nog eenige harer rollen herinnert, zal moeten be- kennen, dat zij eene uitmuntende school had doorloopen. Na in het jaar 1858 aan een Vlaamsch Tooneelgezelschap te Brussel verbonden te zijn geweest, werd zij, zoodra de concessie tot het bespelen aan de heeren Roobol en Tjasink werd gegund, onmiddellijk weer aan den Stads-Schouwburg verbonden, waar zij haar kunstenaars-loopbaan op schitterende wijze vervolgde, en haar den 5^{den} October 1871 het

zeldzame voorrecht ten deel viel, haar *vijftigjarigen loopbaan* als zangeres en tooneelspeelster te vieren, bij welke gelegenheid haar, in tegenwoordigheid van het geheele tooneel-personeel, de volgende dichtregelen werden toegezongen door hare kunstvriendin, Mevrouw Kleine-Gartman.

Zie ons hier te saâm vereenigd,
Eedle Vrouw, ons dier en waard!
Om de bloemen rond te strooien,
Voor uw Gouden Feest vergaârd!

Onze oprechte en warme hulde...
Wie verdient haar méér dan Gij,
Die een reeks van Vijftig jaren
Schitterde' in Apollo's rei?

Amsterdam zal 't nooit vergeten,
Hoe uw Voorzaat ook zijn naam
Roemrijk aan de Kunst mocht paren
En verbreiden door de Faam!

Hoe een eedle Naret Koning
— Haar herdenken valt mij zoet! —
Eenmaal aan der Kunsten hemel
Blonk met onverdoofbren gloed!

Steeds hebt Gij hun roem gehandhaafd,
Zelfs tot op deez' blijden dag,
Dien Gij, telg van een MAJOFSKI,
In zijn fecstdosch prijken zag!

Ja! uw schoon talent zij eere,
Dat, naast Amstel's lof en gunst,
Ook een handdruk weet te schatten
Van een Zuster in de Kunst!...

Wat we U wenschen, achtbre Vrouwe!...
's Hemel's zegen op deze aard!
Blijve U onze, ... ons uwe vriendschap
Tot het einde dier en waard!

Zóó zij Amsterdam getuige
 Van uw heerlijk, heilrijk lot:
 Liefelinge van haar Steê-Maagd,
 Trots ook van der Kunsten-God!

Neem deez' Kroon dan uit mijn handen,
 Die ons aller hulde U biedt!...
 Vrouwe STOETZ-MAJOFSKI leve!
 Háár, ... háár wijden wij dit lied!

Toen in 1872 de Stads-Schouwburg gesloten werd, om hernieuwd te worden, trad Mevrouw Stoetz-Majofski tot de Vereenigde Tooneelisten toe, van welk gezelschap zij, evenals van hare zeer talrijke vereerders, op 28 Augustus 1873 afscheid nam, met de rol van *Pernella*, in Molières *Tartuffe*, en in die van *Vrouw Susanna*, in de *Arme Dichter*. In eenige afscheids-coupletten betuigde zij haren dank aan allen, die haar op haar kunstenaars-loopbaan geschraagd en blijken van sympathie gegeven hadden.

Zij mocht echter de welverdiende rust, waarin zij, na zulk een werkzaam leven, haar laatste levensdagen wenschte doortebrengeu, niet langer dan negen maanden genieten; want op den 28 Mei 1874 reeds betaalde zij, die gedurende haar leven, zoowel om haar talent, als om hare huiselijke deugden, als echtgenoot en moeder de algemeene achting van hare medeburgers genoot, den tol aan de natuur.

Dr. FRANCESCO.

gen — wie onzer herinnert zich niet, hoe zijn vader of grootvader met geestdrift kon verhalen, hoe zelfs Snoek door Napoleon boven Talma werd gesteld (of en in hoeverre dat waar is, kunnen wij laten rusten), hoe Wattier, Jelgerhuis, Rombach, Majofski de bewondering wisten op te wekken, en, hoewel het jongere Nederland er wel eens aan twijfelt, of wij die mannen thans even hoog zouden waardeeren, bestaat er toch een monument, ten bewijze, hoe grondig en veelzijdig de tooneelkunst toen beoefend werd, namelijk: *Theoretische lessen over de gesticulatie en mimiek*, door J. Jelgerhuis Bz. Dat werk is in den jare 1827 uitgekomen, en wat is er sedert niet in onze richting en taalbegrip veranderd? Men moet dus de les, die hij geeft, waar hij spreekt over een leerrijk versje van Karel van Mander, zeggende: »letten wij op de zaken, en storen wij ons niet aan zijn rijmen»,⁽¹⁾

(1) Ik vind deze regelen aardig genoeg om ze hier te herhalen. Voorwaar, bijna al onze acteurs en actrices moesten deze regelen in het hoofd prenten. De meesten — en daaronder zijn er, die toch vele prijzenswaardige eigenschappen bezitten — hapert het aan voldoende karakteriseering; . . . en toch mag men, zonder deze, eene dragelijke figuur op het tooneel zijn, . . . een tooneelspeler in den waren zin des woords is men niet.

Den ouderdom en kunne te onderscheiden

Door eigenschap hun eigen, acht ik raar. (*Lees: zeldzaam goed.*)
Laat dartle jeugd vrij spelend zich vermijden;

Maar maagden past een zediglijk gebaar;
Tenzij men stelt verwilderde Amazonen.

Een stoute stand past aan een klok soldaat!
Een jongman past een fierheid te vertoonen,

Daar de oudheid geen verkleumdheid in misstaat;
Zoo zal men ook groot onderscheid in werken
Van heer of slaaf, of boer, of burger merken.

op zijn proza toepassen, maar dan is er, ook zelfs voor heden, nog zooveel goeds en waars in dat leerboek, dat het, mits met oordeel gebruikt, nog goede diensten kan doen.

Maar verdient het Amsterdamsche tooneel nog belangstelling? Is niet op dat tijdvak van grooten bloei een tijd van even groot verval gevolgd? Het zou thans, nu niet alleen ten onzent maar overal het klassieke treurspel nagenoeg uitgediend heeft, eenzijdig zijn te vragen: waar is onze Andries Snoek, Wattier, Jelgerhuis, Grevelink? Moet men echter niet erkennen, dat ook in de nieuwere richting zich weinig heeft voorgedaan, te vergelijken bij de glansperiode van den Stads-Schouwburg? Al ware dat echter in zoo ruime mate het geval, als men dagelijks elkander naspreekt, dan nog moeten wij ons verheugen dat het publiek — of laat ik liever zeggen: eenige mannen van invloed als voorloopers — in den laatsten tijd wat meer belang stellen in eene kunst, van zoo grooten invloed op het volk, dat geene andere, zelfs niet de muziek en de schilderkunst, er in dat opzicht bij halen kan. Het schijnt, dat de herbouw van den grooten schouwburg een nieuw leven heeft doen ontstaan. Al mogen dan vele bijzonderheden in de exploitatie de sympathie der burgerij niet wegdragen, toch moeten wij den heer Johannes Hilman en andere ijveraars dankbaar zijn voor het geschenk, dat wij vooral aan hen verschuldigd zijn.

Veel scheelt het, of de knecht of meester spreekt,
 Een oude man, of die ook hitte steekt
 Door 't bloeijen van zijn jeugd, — of statievrouwen,
 Of reizigers, of wel die akkers bouwen.
 Of Kolcher of Assyriër of Thebaan,
 Dit onderscheid is noodig te verstaan.

Vooral was het te betreuren, dat men Mevrouw M. J. Kleine Gartman niet aan dat beroemde tooneel heeft weten te verbinden. Deze kunstenaress toch, misschien in vele opzichten alles overtreffende wat de Nederlandsche tooneelspeelkunst tot hiertoe opleverde, heeft gedurende bijna veertig jaren hetzelfde publiek, doch onder verschillende direktiën, ongelooflijk geboeid, en, gesteld zelfs, dat waar is, wat wel eens is beweerd: dat zij boven al hare tijdgenooten uitblinkt als de zon onder de planeten, ... toch dient een tijdvak 't welk eene zoo schitterende verschijning heeft voortgebracht, wel iets te beteekenen. Het is mijn doel het leven en streven dezer aktrice nader te beschouwen; vanzelf worden wij er dan toe geleid den blik te vestigen op de tooneelwereld onzer stad, gedurende eene reeks van nagenoeg veertig jaren.

Maria Johanna Gartman werd den 31sten December 1818, te Amsterdam, geboren. Hare ouders waren aan den Stads-Schouwburg verbonden, haar vader in het corps de ballet, hare moeder als confidente in het treurspel. Hoewel dus die beiden slechts zeer ondergeschikte rollen vervulden, vloot er toch kunstenaarsbloed door haar aderen; immers, hare moeder was de dochter van Jelgerhuis, zooal niet de grootste, dan toch zeker een der degelijkste talenten, die ooit het nationaal tooneel hebben betreden. Zij was de oudste van het vijftal kinderen, en daar, zooals te begrijpen is, de ouders het niet ruim hadden, kon aan de opvoeding slechts weinig zorg worden besteed. Zij werd reeds als klein kind naar een modewinkel gezonden.

Intusschen begreep Jelgerhuis al zeer spoedig, dat er toch iets anders, iets beters stak in zijne kleindochter, en het

is aandoenlijk om aan te hooren, met welke dankbare ingenomenheid de beroemde vrouw thans nog over den grootvader spreken kan. Hij begon met haar te onderwijzen in het teekenen en schilderen, vermoedelijk in de hoop, dat zij later als schilderesse haar bestaan zou vinden. Het schijnt dat, hoewel de geheele famielje aan het tooneel verbonden was, en het meisje vermoedelijk toen reeds een lief voorkomen, slanke houding en aangenaam stemgeluid zal hebben gehad, niemand er aan scheen te denken haar de planken te doen betreden. Hoe opmerkelijk dit zij, te verwonderen is het niet,... immers vermoedelijk het gevolg van bittere ervaringen, die deze eenzijdige wereld in ruime mate aanbiedt.

De lessen van den grootvader gaven aanleiding tot een meer intiemen omgang. Zij kreeg den man lief en geen vrij uurtje was er, of hij werd opgezocht. Dat gezelschap was den ouden man niet lastig, want zij stelde belang in alles: zij overhoorde hem de rollen en wist hem te vleien om, al ware het dan maar verscholen achter de coulissen, somtijds eene opvoering bij te wonen. Zelfs als grootpapa niet te huis was, wist zij het zich aangenaam te maken; dan werd de bibliotheek opgezocht, de boeken doorsnuffeld, de werken der groote meesters verslonden en niet zelden herlezen. Jelgerhuis kwam tot het besluit, dat deze kunstenaars-ziel als voor het theater geboren was.

Zij had deze ervaringen — studiën mag men ze bijna noemen — reeds gemaakt, toen zij nauwelijks dertien jaren oud was. Toen viel er iets voor, dat over hare carrière heeft beslist. Had het huisgezin steeds met bekrompen geldmiddelen te strijden gehad, Maria — of, zooals zij in de wandeling werd genoemd, Mietje — de oudste der kinderen, telde slechts negen jaren, toen de vader kwam te vallen.

De weduwe was eene achtenswaardige vrouw, doch bezat geen talent. Zij spande wel al hare krachten in, maar zag zich toch eindelijk genoodzaakt, de hulp van menschen-vrienden in te roepen. Zij besloot in den zomer, immers na de sluiting van het groote tooneel, op het theater van de Amstelstraat — destijds de Hoogduitsche Schouwburg, thans Grand théâtre van Van Lier — ten haren voordeele eene voorstelling te geven. Zij vond medewerking bij confrères en bij het publiek. Nu moesten de beide dochters zich inspannen en men koos: *De Witte Pelgrim, of de Wezen van het gehucht Olival*, tooneelspel in drie bedrijven, naar het fransch van Guilbert Pixéricourt. Dit drama, in zijn Nederlandsch gewaad reeds in 1808 uitgegeven, is zeer geschikt om een paar kinderen te doen uitkomen. De rollen der beide weezen zijn nog al eenvoudig geschreven. Is het tooneelspel in staat om het publiek te boeien, dan ligt dit vooral in de sympathie, die de onschuldige kinderen, door de omstandigheden, waarin zij verkeerden, en het karakter, dat zij daarbij aan den dag leggen, opwekken. Zoo, overigens, onze tijd behoefte heeft gevoeld om voor de soort van tooneelproducten, die bestemd schijnen om door verrassende wendingen, afgrijselijkheden en plotselinge gevoels-uitingen, zij het ook ten koste van natuur en schoonheidsgevoel, een publiek in spanning te houden, den naam van draak uit te vinden, dan moet *de Witte Pelgrim* onder die soort worden gerangschikt; want vergiftiging, kindermoord, ongemotiveerde effecten zijn er schering en inslag van. Toch is het stuk, in vergelijking van anderen nog *en vogue* zijnde dramas, slechts een vrij onschadelijk draakje. De titelrol werd door Peters vervuld. Hij was destijds nog zeer jong en vermoedelijk verheugd, voor dit benefiet eene rol op

zich te nemen, die hem in den Stads-Schouwburg nog in lang niet zou worden gegund.

Misschien was de oudste, reeds eenigszins gedrukt door de zorgen, die op haar hoofdje rustten, wellicht was zij ook bij grootvaders boeken wat afgetrokkener geworden dan hare zuster Alida Margaretha, althans hare moeder had meer verwachting van de laatste dan van haar. Hoe anders was echter de uitslag! Ja, beiden hadden succes, maar de oudste vooral werd overladen met geschenken en bijvalsbetuigingen; trouwens, de rol van den driftigen, heldhaftigen Paul, door Maria gespeeld, is dankbaarder dan die van den beschroomden, teedergevoelenden Justin. Ook Alida is eene aktrice geworden, waarop wij straks nog even terugkomen. Thans eerst ontdekte hare moeder, Mejufvrouw Gartman, welk talent in de meisjes sluimerde, en was de toekomst voor beiden aangewezen.

Toch schijnt men er eerst aan te hebben gedacht om haar tot danseuse op te leiden; immers zij werd op de toenmaals nog bestaande tooneeldansschool geplaatst en behaalde, minder als danseuse dan wel in de pantomime, aanvankelijk enig succes; doch, daar er toen op dat veld weinig kans van vooruitgang was, werd zij, toen zij nog geen vijftien jaren telde, tooneelspeelster bij een reizend gezelschap. Zij heeft daarvan slechts zeer kort een deel uitgemaakt.

Het was destijds eene vaste gewoonte dat het tooneel-seizoen van het Amsterdamsche hoofd-theater met 's konings verjaardag — den 24 Augustus — aanving, en met primo Mei eindigde, weshalve de beide meisjes tegen Augustus 1834 als élèves door de kommissarissen van den Stads-schouwburg werden aangenomen. Maria werd reeds in

De weduwe was eene achtenswaardige vrouw, doch bezat geen talent. Zij spande wel al hare krachten in, maar zag zich toch eindelijk genoodzaakt, de hulp van menschenvrienden in te roepen. Zij besloot in den zomer, immers na de sluiting van het groote tooneel, op het theater van de Amstelstraat — destijds de Hoogduitsche Schouwburg, thans Grand théâtre van Van Lier — ten haren voordeele eene voorstelling te geven. Zij vond medewerking bij confrères en bij het publiek. Nu moesten de beide dochters zich inspannen en men koos: *De Witte Pelgrim, of de Wezen van het gehucht Olival*, tooneelspel in drie bedrijven, naar het fransch van Guilbert Pixéricourt. Dit drama, in zijn Nederlandsch gewaad reeds in 1808 uitgegeven, is zeer geschikt om een paar kinderen te doen uitkomen. De rollen der beide weezen zijn nog al eenvoudig geschreven. Is het tooneelspel in staat om het publiek te boeien, dan ligt dit vooral in de sympathie, die de onschuldige kinderen, door de omstandigheden, waarin zij verkeerden, en het karakter, dat zij daarbij aan den dag leggen, opwekken. Zoo, overigens, onze tijd behoefte heeft gevoeld om voor de soort van tooneelproducten, die bestemd schijnen om door verrassende wendingen, afgrijselijkheden en plotselinge gevoelsuitingen, zij het ook ten koste van natuur en schoonheidsgevoel, een publiek in spanning te houden, den naam van draak uit te vinden, dan moet *de Witte Pelgrim* onder die soort worden gerangschikt; want vergiftiging, kindermoord, ongemotiveerde effecten zijn er schering en inslag van. Toch is het stuk, in vergelijking van anderen nog *en vogue* zijnde dramas, slechts een vrij onschadelijk draakje. De titelrol werd door Peters vervuld. Hij was destijds nog zeer jong en vermoedelijk verheugd, voor dit benefiet eene rol op

zich te nemen, die hem in den Stads-Schouwburg nog in lang niet zou worden gegund.

Misschien was de oudste, reeds eenigszins gedrukt door de zorgen, die op haar hoofdje rustten, wellicht was zij ook bij grootvaders boeken wat afgetrokkener geworden dan hare zuster Alida Margaretha, althans hare moeder had meer verwachting van de laatste dan van haar. Hoe anders was echter de uitslag! Ja, beiden hadden succes, maar de oudste vooral werd overladen met geschenken en bijvalsbetuigingen; trouwens, de rol van den driftigen, heldhaftigen Paul, door Maria gespeeld, is dankbaarder dan die van den beschroomden, teedergevoelenden Justin. Ook Alida is eene aktrice geworden, waarop wij straks nog even terugkomen. Thans eerst ontdekte hare moeder, Mejufvrouw Gartman, welk talent in de meisjes sluimerde, en was de toekomst voor beiden aangewezen.

Toch schijnt men er eerst aan te hebben gedacht om haar tot danseuse op te leiden; immers zij werd op de toenmaals nog bestaande tooneeldansschool geplaatst en behaalde, minder als danseuse dan wel in de pantomime, aanvankelijk eenig succes; doch, daar er toen op dat veld weinig kans van vooruitgang was, werd zij, toen zij nog geen vijftien jaren telde, tooneelspeelster bij een reizend gezelschap. Zij heeft daarvan slechts zeer kort een deel uitgemaakt.

Het was destijds eene vaste gewoonte dat het tooneel-seizoen van het Amsterdamsche hoofd-theater met 's konings verjaardag — den 24 Augustus — aanving, en met primo Mei eindigde, weshalve de beide meisjes tegen Augustus 1834 als élèves door de kommissarissen van den Stads-schouwburg werden aangenomen. Maria werd reeds in

1856 aktrice. In datzelfde jaar huwde zij met Leonard Kleine, violist, met wien zij nog verbonden is. Als eene bijzonderheid, dat tijdvak karakteriseerende, diene dat ook hij nog niet ten volle achttien jaar oud was, maar grooten haast maakte om te trouwen, om niet in de militie te vallen; want een remplaçant was toen nog kostbaarder dan nu. Moeder Gartman vond het vermoedelijk, nu het meisje de gladde planken van het tooneel zou betreden, niet onraadzaam haar dadelijk aan een echtgenoot te verbinden.

Haar leermeester en grootvader ontviel haar den 6den October 1836. Johannes Jelgerhuis Rienksz., werd, ten gevolge zijner beschikkingen, zeer eenvoudig op het kerkhof te Haarlem begraven.

Hoe bezwaarlijk het destijds voor eene jeugdige aktrice moet geweest zijn om vooruit te komen, blijkt, wanneer men bedenkt dat drie vrouwen, nog in de kracht van haar leven, maar minstens een tiental jaren ouder dan zij, elkander den eerepalm betwistten, namelijk: Mevrouw of liever, naar den toenmaligen smaak, Jufvrouw Engelmann-Bia, Naret Koning en van Ollefen-da Sylva. Mocht vroeger het Amsterdamsche tooneel, toen daartoe door de regering verkozen kommissarissen nog den scepter in handen hadden, met recht den titel van Stads-Schouwburg voeren, ... toen reeds scheen het beginsel dat kunst geene regeringszaak is, bij velen ingang te vinden. De stad immers onttrok zich aan de zaak en liet de exploitatie aan partikulieren over. Toch was men nog niet zoo ver in de bekrompen richting voortgestreefd als thans; want, wel verre van den Schouwburg te *verpachten*, stond men der direktie eene subsidie van *f* 24000.— toe, onder beding dat de concessionarissen verplicht waren, voor het onderhoud van

het gebouw, gedurende den tijd der concessie, te zorgen. In 1840 kwam de volgende vereeniging van direktoren tot stand: Engelman, Piet Snoek, Roobol, Ed. de Vries, Voitus van Hamme, Westerman en Peters. Zooals men ziet, waren allen, hetzij als akteurs, dekorateur, of balletmeester, aan het tooneel verbonden. Wien de koe toekomt, grijpt haar bij de hoorns, en het was dus niet meer dan natuurlijk, dat zij, die hun bestaan zagen bedreigd, zich de zaak aantrokken, maar van dien tijd dagteekent de kanker, die sedert bijna al onze tooneelen heeft bedorven, de vereeniging namelijk van het direktors- en akteurs-ambt. Van het genoemde personeel had toenmaals slechts Engelman als tooneelspeler eene groote reputatie. Roobol was er bij genomen omdat hij vlug met de pen omging, de reeds bejaarde Westerman om zijn respektabel karakter, en Peters begon pas de lieveling van het publiek te worden. Engelman was buitendien een zeer bekwaam, praktisch man, en verkreeg op de rolverdeeling den meesten invloed. Zijne vrouw zag er bevallig uit, bezat talent en niet minder de hoofdeigenschap van elken kunstenaar, namelijk: *ambitie*, en vooral, toen Engelman ziekelijk werd, verkreeg zij nog al eens *la part du lion*. Nog heugt het mij, hoe veel jaren het geleden moge zijn, dat een deel van het publiek partij trok voor Mevrouw Van Ollefen, en hoewel ik volstrekt niet kan of wil beslissen, aan welke zijde het recht was, verdient het toch opmerking, dat destijds het publiek nog belang stelde in een kunstenaar, dien het verongelijkt achtte. Thans bespeurt men weinig daarvan, en ik zie daarin het bewijs, hoezeer ons publiek in liefde voor de kunst is achteruitgegaan. Voor zooverre de stedelijke regeering toen reeds en later door der kunstentempel aan het IJ tot eene broodwinning te

verlagen, daartoe heeft medegewerkt, kome de schande dan ook op haar hoofd.

In den tijd der aangehaalde twisten, had zich eene andere artiste, Naret Koning, reeds verwijderd. Zij was wellicht de grootste;... zeker althans was van haar, bij de nieuwe richting — die van het huiselijk tooneelspel —, voor de toekomst het meest te wachten. Het pleit voor Kleine's juiste oordeel, dat zij zich tot deze kunstenaressen het meest voelde aangetrokken, en Naret Koning, de dochter van den beroemden Majofski, zag ook al spoedig, dat het jonge vrouwtje door het publiek eenmaal op de handen zou worden gedragen. Gelijk alle waarachtige artisten, had ook Kleine hare wankelmoedige oogenblikken. Dan beklagde zij zich zoo weinig te hebben geleerd in hare kindsheid; maar dan antwoordde hare voorgangster op de haar eigene liefvallige wijze: »Wees toch niet moedeloos, vrouwtje! Ge zijt veel jonger dan wij. Eenmaal zal uw tijd komen, dat verzeker ik u! En hebt gij geen meesters gehad, doe maar zooals gij tot nu toe deedt: wees attent, zie naar de goede voorbeelden, neem de natuur tot leermeesteres, en met uw aanleg zult ge er wel komen!»

Ja, zij is er gekomen! En ik, die, nog nauwelijks een jongeling, eenmaal »*Arthur, of zestien jaren later*» van Naret Koning heb gezien, ik meende, dat die vrouw weder verrezen was, toen ik, vele jaren daarna, Kleine in datzelfde drama zag optreden. Reeds het ontwaken uit de verdooving, na het bereiken der Engelsche kust, riep mij dadelijk haar voorgangster voor den geest. Trouwens, Mevrouw Kleine maakt er geen geheim van, dat ze, optredende in stukken als: *Arthur, Menschenhaat en berouw, enz.*, niets heeft te doen, dan Naret Koning te volgen, en dat zegt de

vrouw, die zoo vaak heeft bewezen, hoe uitmuntend zij creëren kan! Toen Naret Koning het Amsterdamsche voor het Rotterdamsche tooneel verliet, zeide zij tot hare jongere kunstzuster: »Het is goed voor u dat ik plaats maak; want binnenkort zouden wij elkander in den weg staan.» Mevrouw Kleine heeft zeer groote verplichting aan deze vrouw; immers, ik kon het niet weten, als ik het niet uit haar eigen mond vernomen had. Zij vereert Naret Koning als een heilige!

In eigen oogen mocht haar veel ontbreken, toch had zij eenige eigenschappen, die haar vanzelf somtijds op den voorgrond moesten plaatsnemen. Wie mijner tijdgenooten herinnert zich niet het allerlieft, zilverachtig klokgeluid harer stem, toen zij ons voor een twintigtal jaren in *Don Cesar de Basan* of *Moederzegen* verrukte? Het is waar, dat men voor twintig, dertig of veertig jaren niet zulke hooge eischen aan de opera-zangers stelde als thans; maar het blijft toch opmerkelijk, dat Kleine, tijdens haar eerste engagement in den Stads-Schouwburg, eens, en vrij onverwachts, geroepen werd, om op denzelfden avond de beide rollen van Pamina en de eerste Staatsjuffer in de *Tooverfluit* van Mozart te vervullen, en bij die gelegenheid overladen werd met bijvalsbetuigingen. Meer voorbeelden van dien aard zou ik kunnen bijbrengen. Wezenlijk, duurzaam vooruitkomen kon zij echter niet, en het beeld van een harer familieleden is te karakterestiek om het achterwege te laten: „Mietje gaat vooruit als een aschkar: nu weer een paar stapjes vooruit, dan weer eens stilstaan.” En zoo bleef het karretje voortsukkelen, tien jaren lang! Toen echter werd er een ander veld voor haar geopend en, als het ware plotseling, bleek het aschkarretje in een triomfkar te zijn veranderd.

Nooit heeft het ten onzent ontbroken aan huizen, waarin men voor goedkoop prijs komedie kon zien spelen. Zoo waren het theater van Jan Gras en de Ooijevaar overbekend. In het laatstgenoemde lokaal, destijds geplaatst in de St. Antoniebreestraat, heeft zelfs, naar men zegt, de komiek Albregt zijn eerste licht ontstoken. Of dat waar is, weet ik niet; maar in ieder geval kan het dien thans zoo degelijken akteur slechts tot eer verstreken. Er was onder die kleinere schouwburggen een, die de aandacht trok ook van een meer beschaafd publiek, namelijk: de *Grand Salon*, gevestigd op het Rokin, waar thans *Arti et Amicitiae* staat. Men gaf daar meest kleine vaudevilles en blijspelletjes en vooral het meesterlijke spel van Judels, dezelfde die nu nog den lachlust van zijn publiek weet op te wekken, bracht Amstels burgerij daar te zamen. Het tooneeltje liet wel veel te wenschen over; de walm der punch en warme wijn, vereenigd met den rook van sigaren en pijpen, — de laatsten waren nog niet geheel verdrongen! — kon wel is waar *gesneden* worden; maar alles werd vergeten bij de vertooning van *het Kamertje van het waschmeisje* — dat ondeugend maar zeer kluchtig voor- of nastukje —, *de Zuster van Jocrisse*, of *de Bloedzuigers*. Niet alleen de jongelingschap, ... ook het schoone maar nieuwsgierige geslacht wou toch dien komieken Judels eens zien. In een woord: de ondernemer, de heer J. E. Duport, maakte zulke goede zaken, dat hij besloot een schouwburg op te richten, en zoo kwam de *Salon des Variétés* tot stand, een gebouwtje in de Nes, ter plaatse waar zich thans eene school bevindt, en alzoo in de nabijheid van het tegenwoordige *Théâtre-Tivoli*, waar de talentvolle komiek Morrièn zijn publiek weet te boeien. Uit- en inwendig had dit gebouw den vorm van een theater — inwendig had

het een bak of parterre en een, later twee galerijen — maar men had ook daar buffetten en tafeltjes tusschen de zitplaatsen. Rookten en drinken werden ook hier geduld, en daar buitendien het personeel meest uit Israëlieten bestond, welke, zooals gewoonlijk, wel aanleg en ijver bezaten, doch hun eigenaardig dialect zelden geheel konden wijzigen, was dit theater er verre van af een ware kunsttempel te zijn. Na weinige jaren evenwel verlieten de meeste leden van het gezelschap den heer Duport, om zich-zelfen, onder de firma van Boas & Judels, te vestigen. Weldra verscheen nu, als nieuwe konkurrent, het *Théâtre des Variétés*, thans nog aldaar aanwezig. Vele talenten, onder anderen de dames Suze Sablairolles, Corijn — Heilbron, en nu nog de dames Sluifjters, hebben daar geschitterd.

Doch laat ons op den *Salon des Variétés* terugkomen. Het moest eene moeilijke zaak zijn om tegen den nieuwen mededinger, met Judels aan het hoofd, op te wegen. Het gelukte echter den heer Duport volkomen. Hij vond in Alida Margaretha Gartman, in de voortreffelijke komieken Vink en Bamberg, in de jeunes premiers Morin en Barbiers en anderen, ondersteuning genoeg om zich als het ware een nieuw publiek te creëren, en Jufvrouw Gartman had zich zóó zeer de sympathie der toeschouwers weten te verwerven, dat men het algemeen voor een grooten slag voor de onderneming hield, toen zij het tooneel verliet. Hoe kon men ook onderstellen, dat juist van dat oogenblik af een nieuwe dageraad voor den ondernemer zou opgaan! Mevrouw Kleine Gartman verving hare zuster als jeune première, en het bleek bij den ontvangst, haar bij haar debuut op 24 Augustus 1846 ten deel gevallen, hoe gunstig zij, niettegenstaande zij slechts tot hiertoe

zelden haar talent had kunnen doen zien, bij het publiek was aangeschreven. Zij had toen in *de Gravin en de klompenmaakster* een groot succes. Tien jaren lang heeft zij daar gearbeid, ... met recht gearbeid; want zij speelde nage- noeg elken avond en hare groote en kleinere creaties, gedurende dien tijd, zijn haast ontelbaar. Het groote tooneel verloor meer en meer zijn prestige. Woest geschreeuw van uit den zoogenaamden Engelenbak moest van de planken overschreeuwd worden, en het fatsoenlijk publiek bleef weg, tenzij het somtijds door een waarlijk fraai ballet getrok- ken werd. Toen scheen, wat er van goeden smaak nog was overgebleven, zich te concentreeren in dat wel is waar niet onbevallige, maar toch bekrompen en benauwde zaaltje in de Nes. Al wil ik niet beweren, dat *Don Cesar de Basan*, *Moederzegen*, *Lekain in duplo*, *de Invalide*, *de Scheepsjongen*, *Jane Eyre*, dit laatste voor het eerst alhier door Mevrouw Kleine en met een uitstekend succes opgevoerd, en zoo vele andere, juist dramatische meesterstukken zijn, ze munten toch uit door vroolijkheid, bevalligheid, gevoel, en de uitvoering had meestal een *achevé*, waaraan men in de laatste jaren niet meer ge- woon was. Hoe levendig herinner ik mij nog dien tijd! Ter nedergedrukt door omstandigheden, waarover men later lachen kan, maar die toch in staat zijn om onze jeugd geheel te verbitteren, had ik niet zelden behoefte om mij te verzetten. Dan reikhalsde ik naar den *Salon*, en wanneer ik het dan trof dat, bij voorbeeld: *Eene misstap en hare gevolgen*, — hetwelk door Mevrouw Kleine en Barbiere zoo uitmuntend gespeeld werd — of *Clementine*, of *de geknakte roos*, of een ander eenvoudig, doch boeiend drama gegeven werd, dan gaf ik er het kluchtige nastukje aan, om de weemoedig gelukkige stemming, waarin ik verkeerde, niet te bederven.

Noem dit vrij sentimentaliteit, ... ik vermeld het niet om mij-zelfen te verheffen. Ik beweer alleen dat voorstellingen, die zulk een indruk maakten, niet onverdienstelijk waren. Ook weet ik, dat ik in mijne ervaringen niet alleen sta.

Het gezelschap van Duport spatte door omstandigheden, onafhankelijk van de tooneelwereld, uiteen en Mevrouw Kleine werd in 1856 op nieuw voor het groote tooneel geëngageerd, waar zij op primo November van dat jaar voor het eerst weder optrad in het karakter van: *De Lady van Worsley Hall*. De direktie van den zoogenaamden *Stads-Schouwburg* was in 1846 overgegaan in handen van Westerman en de Vries. In 1856 was echter de eerste reeds sinds lang overleden en bleef de eenige direktie de Heer J. Eduard de Vries, thans direktie van het Volkspaleis. Alweder moest zij dit tooneel spoedig verlaten. Na afloop van het kontrakt in 1859 werd de direktie weder veranderd; doch de voornaamste leden van het uitvoerend personeel, o. a. de heeren Peters, Veltman, Metsch, Moor — toen nog zeer jong, maar veel belovend — het echtpaar Albregt bleven hunnen direktie getrouw en Mevrouw Kleine, steeds overtuigd, dat alleen met een goed ensemble iets wezenlijk goeds is tot stand te brengen, sloot zich daarbij aan. Dat gezelschap, eigenlijk te Rotterdam gevestigd, heeft echter in het lokaal Frascati alhier verscheidene voorstellingen gegeven, die, hoewel het tooneel uit den aard der zaak klein was, evenwel, ondersteund door de verdiensten van den heer de Vries, als dekorateur, veel bijval genoten. Mevrouw Kleine speelde vooral met veel succes hoofdrollen in de dramas: *het Parelsnoer*, *de Lady van Worsley Hall*, *Olympia of het leven eener tooneelspeelster* en *de Scheepskapitein*. De drie laatste stukken zijn thans — of

waren voor betrekkelijk korten tijd — nog sieraden van het repertoire der Vereenigde Tooneelsten, in de Amstelstraat. De rol van de Lady van Worsley Hall is echter nu in handen van Mevrouw Ellenberger. Na 1860 speelde dit gezelschap in Rotterdam.

In den jare 1863 engageerde Mevrouw Kleine zich ten derde male aan het groote Amsterdamsche tooneel. Toen waren Roobol, Tjasink en Peters direkteuren. Peters, die later dan de anderen in het bestuur is gekomen, is er om geldelijke redenen, na weinige jaren, weder uitgetreden, en kort daarna stierf Roobol. Tjasink bleef toen uitsluitend directeur, totdat, na Mei 1872, de schouwburg gesloten werd, om later in nieuwen luister te kunnen herrijzen. Ik wil de verdiensten en tekortkomingen der verschillende direktiën niet uit elkander zetten, daar ik, getrouw aan het programma van dezen almanak, de kritiek voor andere werken en bladen overlaat, maar wil er mij bij bepalen om de voornamste creaties van Amstels eerste aktrice op te sommen.

Het moet ter zijner eere worden erkend, dat het Amsterdamsche publiek aan den heer Tjasink grootendeels de kennismaking met Nederlands *tragédienne* te danken heeft. Hij had de vrouw in *Adriënne Lecouvreur* en *Olympia* gezien en de overtuiging verkregen, dat zij ook in het treurspel schitteren zou. Zij trad op als *Judith* en droeg de algemeene goedkeuring weg. In 1866 gaf zij haar jubileüm wegens dertigjarigen dienst aan het Nederlandsche tooneel, en had het prachtig lyrisch drama van Schiller, *de Maagd van Orleans*, gekozen. Veelvuldig waren de onderscheidingen, die zij bij die gelegenheid ontving. Vervolgens waren het *Deborah*, *Elisabeth*, *Maria Stuart* (van Lebrun) en *Medea*, waarin

zij, zoowel hier als elders, werd bewonderd. Hare meesterrollen zijn misschien wel de Deborah, dat drama vol diep gevoel, van Mosenthal, en Elisabeth, waarin zij beurtelings in den toon der haute comédie en in die van de tragedie vallen moest. Velen, die gemeend hadden, dat het treurspel toch niet haar *fort* was, verklaarden zich nu geheel overwonnen. Ook schreef men uit Rotterdam, naar aanleiding der opvoering van *Medea*: »Voordracht, mimiek, poses, ... het was voortreffelijk, uitmuntend. Eigen vinding of copie? Die vraag eischte geen antwoord: wie zóó speelt, gevoelt, is wat hij voorstelt!» en betreffende de opvoering van hetzelfde drama, uit 's Hage: »Het was een triumpf van het begin tot het einde, eene opgewondenheid, die zich in allerlei vormen lucht gaf en Mevrouw Kleine overtuigd moet hebben, dat de Hagenaar wel ontdooit, als hij iets waarachtig schoons aanschouwt of hoort.» Van haar Deborah heet het in een der Amsterdamsche dagbladen: »Wij verheugen ons onbevangen te kunnen zeggen: dat zij gerust *minstens* kan wedijveren met iedere der duitsche tooneelkustenaressen, door wie wij datzelfde karakter zagen voorstellen. Zij heeft op nieuw een grooten triomf behaald" ... enz. enz. Doch waar zou ik eindigen, als ik alle bewijzen van waardeering uit de verschillende bladen wilde weergeven? Dat intusschen haar talent voor komische of burgerlijke vertooningen daaronder niet leed, bewees de créatie van Vrouw Moes, in het drama *Zege na Strijd*. Zij moest daarin, als eigenaresse eener bleekerij, met al de kantigheden eener oude vrijster, die in haar kring heel wat te zeggen heeft, en sprekende in het Heemsteedsche *patois*, gedurende de eerste bedrijven den lachlust opwekken, om in een der laatste tooneelen, natuurlijk in datzelfde *patois*, te sterven.

Moeielijker taak is haast niet denkbaar. Zij wist echter een hoog-humoristische tint aan die voorstelling te geven, en... Doch hooren wij, wat de verdienstelijke feuilletonist der Amsterdamsche Courant van haar getuigt: »Schimmel zou voor de best geschetste figuur van zijn roman geen betere en waardiger vertegenwoordigster kunnen wenschen. De rol van *vrouw Moes*, de eigenzinnige, hoog- maar ook goedhartige, werk- en spaarzame Noord-Hollandsche waschvrouw, zal in de geschiedenis van ons tooneel worden aangeteekend als eene der schoonste creatiën van de talentvolle *Comédienne*."

Deze jaren aan het groote tooneel mag men de glansperiode van Kleine's loopbaan noemen. De kransen en bouquetten, die men haar toegezwaaid, de liederen, die men haar hier en elders toegezongen heeft, zijn waarlijk ontelbaar. Eene geheele reeks dezer gelegenhedenverzen hier te laten volgen zou voor den lezer vermoeiend zijn, en eene keuze daaruit te doen is zeer bezwaarlijk. Toch mag, dunkt mij, eene ontboezeming van een harer waardigste vereerders, van den krachtigen dichter W. J. Hofdijk, haar bij de opvoering van *Medea*, op 26 Januari 1871 toegezongen, niet ontbreken:

Wat zegt een nieuwe krans by zooveel lauwerlooven,
 Als Ge op uw kunstenaressen baan
 In rijken overvloed mocht winnen of veroovren,
 Reeds van den vroegen aanvang aan?
 O neen, het is ook niet om U op nieuw te tooien,
 Of bloemen, reeds zoo vaak gegaard,
 Op de oude wijze voor Uw voeten uit te strooien —
 Dat ware Uw groot talent onwaard.
 Het is niet om Uw naam een heldrer glans te geven,
 Weêr met een frischer kleur gemaald:

Gy zelf doet dien zoo rijk, zoo hel, zoo schitterend leven,
 Dat hy de lofspraak overstraalt.
 Voor U is sedert lang de wyrook overbodig,
 Vaak toegezwaaid door maag of vrind:
 Gy, Caesarinne! hebt niet dan U-zelf slechts noodig:
 Gy komt, Gy spreekt.... Gy overwint.

Wy weten, 't is niet meer dan slechts een koopren penning,
 Waarmee wy wisslen voor Uw goud;
 Maar weten evenzeer dat Gy die sobre erkenning
 Voor meer dan overvloedig houdt;
 Wy weten het dat Gy — wie ook uit roemzucht delve
 Naar glorie, eere, of wat er loont —
 Met heel Uw ziel de kunst slechts lief hebt om haar-zelve
 Omdat heur aandrift in U woont.
 Aanvaard dan, niet als lof, dit blijk van onze hulde:
 De diepste dank is 't, U gebracht
 Voor 't naamloos kunstgenot dat ons de ziel vervulde,
 Slavinne van uw toovermacht.
 Want, geniale Vrouw! Gy hebt op nieuw bewezen
 Dat U een gave viel ten deel,
 Die U, met recht gekroond, verheft als uitgelezen
 En eenge Koningin op Neêrlands schouwtooneel.

Helaas! nog eens zou Kleine het eenige tooneel in ons
 Vaderland, harer waardig, verlaten. Of die verwijdering
 noodzakelijk was? Hoogst waarschijnlijk had zij wel een
 engagement kunnen bekomen bij de direktie, die, na de
 verpachting van den vernieuwden schouwburg, zou ontstaan.
 Iedereen weet echter, welke vreemde nuances die zaak heeft
 doorloopen. Buitendien wilde de gevierde vrouw hare kunst-
 broeders in nood niet verlaten. Ja *in nood* beweer ik; want
 ze konden toen moeilijk denken, dat zij zouden kunnen
 mededingen tegen dat schitterende tooneel, bespeeld door
 alhier zoo gunstig en echter nog zoo weinig bekende ta-

lenten. Zij hebben zich vereenigd, en door krachtige inspanning, door de bescherming van Z. M. den Koning en door de sympathie van den middenstand alhier, is het hun tot nu toe gelukt. Het tooneelgezelschap van den Stads-Schouwburg, onder direktie van Albregt en van Ollefen, heeft daarentegen veel met wederwaardigheden te kampen gehad, waardoor het eenige verdienstelijke leden verloren heeft. Ook daar ontbreekt het echter niet aan ijver, en, hoewel alle emplooiën niet voldoende zijn bezet, telt het toch eenige talenten van het eerste water. Het zou mij dus zeer leed doen, als ook dat gezelschap niet slaagde; immers, in tegenstelling van vele anderen, zie ik op dit, gelijk op elk ander terrein, slechts heil in *concurrentie*. Voorzeker, wij zijn nog lang niet waar wij wezen moeten, maar daar kunnen wij ook niet eensklaps komen. Voor het vervolg heb ik nog al eenige verwachting van de pas opgerichte Tooneelschool. De concurrentie zal het overige doen.

Sedert ruim twee jaren geven de Vereenigde tooneelisten in het Grand théâtre van den heer Van Lier, onder het bestuur van W. Stumpff en L. J. Veltman, hunne voorstellingen. Ook dáár heeft Mevrouw Kleine nog het een en ander geleverd, wat opzettelijk vermelding verdient. Zoo is het der moeite waard om er op te wijzen, hoezeer een waarachtig talent een *haut relief* kan geven aan rollen van mindere beteekenis. Dat heeft zij bewezen in *de Graaf van Rennenberg*, van Van Heyst, en bovenal in de creatie van *Lady Janet Roy*, uit het boeiende drama — dat echter tot mijne verbazing, niet-tegenstaande eene uitstekende opvoering, weinig belangstelling heeft gevonden — *de Boetvaardige Magdalena*. De recensent der Amsterdamsche courant schreef: »Mevrouw Kleine

heeft de rol van Lady Roy met zeldzame waarheid gecreëerd. Zij was volmaakt de engelsche *douairière*, die haar *house* haar *castle* noemt." enz., enz. »Zij stelde de lady voor met bijzonder groote distinctie. Zij liet zich geen enkele maal verleiden tot al te sterke uiting van hare gevoelens. Zij was altijd waardig..." En zoo gaat het, afdalende tot de bijzonderheden, nog eenige regelen voort! Ook de creatie van Lady Blount, in de *Rabagas*, verdient bijzondere vermelding; terwijl zij nog voor weinige maanden vele en wel verdiende lauweren heeft ingeoogst als *Maria Stuart*, in Schiller's meesterdrama. Die voorstellingen werden eensklaps afgebroken door een kwaadaardige ziektestof in de linkerhand, die haar drie maanden lang aan het krankbed heeft gekluisterd. Thans is zij nagenoeg geheel hersteld, en hoopt weldra weder optetreden. Niet slechts het tooneel, waaraan zij verbonden is, en zelfs niet alleen de tooneelwereld, — want ook als *declamatrice* wordt zij overal en door de degelijkste talenten gehuldigd — neen, ik mag gerust beweren, het geheele vaderland reikhalst daarnaar.

Onder de onderscheidingen, haar ten deel gevallen, moeten vooral worden genoemd: dat de Maatschappij *Arti et Amicitiae* haar den 7^{den} April 1868 het honorair lidmaatschap heeft aangeboden; dat de Maatschappij *Apollo* hetzelfde heeft gedaan in den jare 1870, en boven alles: dat Z. M. de Koning haar den 21sten April 1872 de groote gouden »medaille voor verdiensten" heeft geschonken.

Voor weinige maanden — ik bedoel vóór hare ziekte — was Mevrouw Kleine, hoewel niet jong meer, nog eene jeugdige, immers frissche en krachtige kunstenaressen. Ik koester de hoop, haar binnenkort weder als zoodanig te mogen begroeten. Waarlijk, wij kunnen haar nog niet

missen, nóch voor het heden als aktrice, nóch voor de toekomst als docente aan de Tooneelschool. Immers ook dáár kan zij, als de Voorzienigheid hare krachten wil sparen, een weldadigen ja voortreffelijken invloed uitoefenen, want, dat men het wete: Mevrouw Kleine is niet alleen eene uitmuntende aktrice, zij is tevens eene beminnelijke vrouw, die den zeldzamen tact bezit om den kiemenden aanleg, voor de oogen van anderen verborgen, te ontwaren, de jeugd op te wekken, sluimerende krachten te doen ontwaken, en duidelijk in te prenten, wat zij zelve zoo goed begrijpt, zonder ooit de zelfstandige ontwikkeling in den weg te treden. Veel zou ten haren voordeele nog gezegd kunnen worden, als de kieschheid niet gebood partikuliere personen hier buiten te laten. Wie de rijkbegaafde vrouw wat meer van nabij kent, dien verwondert het trouwens niet, dat hare leerlingen haar op de handen dragen, en dat zij het geheele land door, in vele gedistingeerde, achtenswaardige famieljes de hooggeschatte huisvriendin is.

Ik wil niet beweren, dat zij eene volstrekt volmaakte tooneelkunstenaresse zou zijn. Wie is volmaakt? Het is, bij voorbeeld, geen wonder bij iemand, die zichzelve geheel heeft gevormd, dat zij haar dialect niet volkomen heeft kunnen zuiveren. Iets in de uitspraak van enkele letters is daarvan overgebleven. Overigens mogen er buitenlandsche aktrices bestaan, die in het treurspel krachtiger van toon, geweldiger in de effecten, majestueuser van houding zijn;... maar wie zal mij de vrouw aanwijzen, die zóó veelzijdige en groote verdiensten heeft, zóó altijd op hare plaats is, zich van hare jeugd af aan zóó onafgebroken en verstandig ontwikkeld heeft, als Neêrlands eerste tooneelspeelster:

MARIA JOHANNA KLEINE—GARTMAN!

N A S C H R I F T.

Mijne hoop heeft zich, den Hemel zij dank! verwezenlijkt. Mevrouw Kleine is den 10^{en} Februari weder opgetreden als *Maria Stuart*. Zij speelde voortreffelijk en het publiek was zeer opgetogen.

Bij deze gelegenheid heeft onze dichter Hofdijk eenige fraaie regelen vervaardigd, die hij mij welwillend heeft afgestaan, en die ik hier laat volgen. Dat het begin op den dood van onzen onvergetelijken dichter Potgieter slaat, behoeft nauwelijks vermelding.

12 Februari 1875.

N. DONKER.

Nog trilt de traan ons op de wangen,
 Gevloeid by 't pas gesloten graf
 Des Dichters, die zijn rijke zangen
 Helaas reeds nu als erfdeel gaf;
 Des Dichters, die het grootsch verleden
 Van Neêrlands kracht en Neêrlands moed
 Met hoogen ernst en vuurgen gloed
 Ten spiegel voorhield aan het heden —
 Of nog zijn Volk, zijn ziel zoo lief,
 Zich weer tot d'ouden glans verhief!

Nog plooit die wolk van diepe smarte
 Ons als een droevig floers om 't harte —
 En toch, te midden van dien rouw,
 Schiet thands, als uit een vriendlyk oosten,
 Als waar 't om Neêrlands leed te troosten,
 Een lichtstraal door het somber graauw.
 By slagen, die zoo fel reeds sloegen,
 Dreigde ook een andre zich te voegen:
 Het schoonste, 't rijkste, 't edelst deel
 Te ontrooven aan ons Schouwtooneel.

God lof! die slag is nog weêrhouden:
 Wy mogen, na een tijdsverloop
 Van maanden spanning, vreeze, hoop,
 U in ons midden weer aanschouwen!

Dat is het blijde zonnelicht
 Dat opdaagt voor ons aangezicht,
 En by weemoedige elegiën
 Toch dankbaar nog en hoofd en kniën
 Ons buigen doet.

Ja — buigen...

't Eerst

Het innigst, 't dankbaarst, en het teêrst
 Voor Hem, die U in pijnlyk lijden
 Hielp dulden, zwijgen, kampen, strijden —
 En, van het bed der smarte, kracht.
 En moedvol weer ten leven bracht.
 Daarna.... voor U.

Te recht beginne

Hernieuwd Uw kunstbaan in dit uur
 — En tell' ze jaren nog van duur! —
 Met de eedle rol van Koninginne.
 Niets minder voegt U. Lager rang
 Betaamt U naauwlyks. Want sinds lang
 Zijt Ge als een paerel uitgelezen,
 En viel de erkentnis U ten deel:
 Geene andere dan U wordt de eerkroon toegewezen
 Als hoogste Heerscheresse op Neêrlands schouwtooneel.

Het volgende epigram was gehecht aan eene van de vele, aan deze
 gevierde Tooneelkunstenaressen vereerde lauwerkransen.

Aan Mevrouw Kleine-Gartman,

10 Februari 1875.

Gij trouwe Wachtster van een glorierijk weleer,
 Die in bezielingsgloed zijt eenvoud trouw gebleven,
 Herneem uw plaats en doel in 't nieuw gewonnen leven:
 Uw taal een tolk, uw kunst ten roem, uw volk ter eer.

MEVROUW ALBREGT-ENGELMAN.

»Ik acht een schoonen naam die waardig wordt gedragen.» Deze woorden, door den schrijver van *De Neven* een der hoofdpersonen in den mond gelegd, komen ons onwillekeurig voor den geest, terwijl wij de pen opvatten om eenige regelen te schrijven bij het portret van Mevrouw Albregt-Engelman.

Wél draagt zij den schoonen naam harer ouders waardig; wél doet zij dien van haren begaafden echtgenoot eere!

Mr. Jacob van Lennep heeft ergens gezegd, dat het lastig is een beroemden vader te hebben, als men zich op hetzelfde gebied beweegt, want dat men dan altijd naar hem wordt afgemeten, en half verloren kan beschouwd worden als men aan dien maatstaf niet voldoet, ook al steekt men dan nog verre boven anderen uit.

En vader en moeder beide van Wilhelmina Johanna Reiniera Engelman hebben een hoog standpunt in de kunst bereikt; hebben zich een eereplaats in de schatting van het publiek verworven. Beider naam staat met gulden letteren in de geschiedenis van het Nederlandsch tooneel opgeteekend. Zij heeft dus, gaat de stelregel van Mr. Jacob van Lennep op, — en wij gelooven dat dit werkelijk het geval is — wel een dubbel zware taak.

Haar vader, Reinier Engelman, — eens een sieraad van het nationaal tooneel, door gelukkigen aanleg, degelijke studie en onvermoeide inspanning, aan de zijde der groote

Lith. Straub & Berger.

MEVR. ALBREGT-ENGELMAN, ALS DORINA,
in Molières Tartuffe.

mannen van zijn tijd, — heeft niet mogen beleven in hoe ruime mate zijn veelbelovend kind heeft beantwoord aan de verwachtingen, reeds op jeugdigen leeftijd van haar gekoesterd. Hare moeder, Maria Francisca Engelman-Bia, reeds sedert verscheidene jaren op welverdiende lauweren rustende, beleeft de triomfen harer dochter op het gebied, waarop zij zelve jaren lang geschitterd heeft, en, gelijk haar echtgenoot, onvergetelijk blijven zal.

Wilhelmina Johanna Reiniera Engelman werd te Amsterdam den 17 Januari 1834 geboren. Ook zij is reeds als kind de loopbaan ingetreden, dikwijls een doornenpad, maar waarop ook de heerlijkste rozen bloeien, als het *feu sacré* maar in den boezem gloort, als de ware roeping maar bestaat, als de zelfkennis maar niet ontbreekt.

Dat Mevr. Albregt-Engelman die eigenschappen bezit, heeft zij overtuigend bewezen, van kindsbeen af, en zij bewijst het nóg, altijd vooruitgaande, hoeverre zij het ook reeds gebracht heeft.

Zij trad het eerst te Amsterdam op als *Lillie* in *Het vrouwtje van den Donau*, en reeds van 1847 dagteekent een brief van een bekend vriend en voorstander van het nationaal tooneel, den heer W. Ruijs, waarin hij, die scherp zag en veel ondervinding op het gebied der dramatische kunst had opgedaan, hare moeder geluk wenschte met de veelbelovende dochter, wier juiste voorstelling van verschillende karakters hij prees, en die hij bij Léontine Fay vergeleek. De groote verwachting die de heer Ruijs van »Mina Engelman» koesterde, is niet beschaamd.

Van prinsen, — men denke aan den zoon van Napoleon III, — en van jonge koningen, — men denke aan Iphonso XII, — als zij op een slagveld verschijnen en

eene belangrijke épisode bijwonen of daarbij zekere rol vervullen, spreekt men van »den vuurdoop”, en de getrouwe geschiedschrijvers, of journalisten, teekenen die feiten op. Mag men ook bij de *princes* en *princesses de la rampe* in denzelfden geest te werk gaan, welnu, dan mogen wij hier niet nalaten te vermelden, dat Wilhelmina Engelman op nog slechts kinderlijken leeftijd reeds als *Joas* naast de beroemde Mlle Georges, in het treurspel *Athalie*, optrad.

In 1848 werd zij aan den Amsterdamschen Stads-Schouwburg geëngageerd, en van dat tijdstip aan is haar leven rusteloze arbeid en onvermoeide studie geweest. Bezat zij den onmiskenbaren aanleg, volgde zij eene niet ingebeeelde, maar onwederstaanbare, diep gevoelde roeping, zij bezat bovendien, — dank zij de liefde en het helder doorzicht harer ouders, — de voordeelen eener goede opvoeding. Velen stellen zich véél, sommigen iets, enkelen niemendal — en daaronder schrijver dezes — van eene »tooneelschool” voor. Dat, bij aanleg, — want deze is de hoofdvoorwaarde, — eene gewone, beschaafde opvoeding de allezins voldoende opleiding voor tooneelkunstenaars is, bewijst Mw. Albregt Engelman. Is er de aanleg, — en deze is *aangeboren* — dan is eene goede, beschaafde opvoeding alles wat de met dien aanleg begaafde behoeft, hetzij om zelf den *waren* weg te vinden, hetzij om zich eigen te maken wat een zelfstandig ontwikkeld oordeel, en door die opvoeding gekuischten smaak en zuiver gevoel, goeds in anderen doen opmerken.

Mej. Engelman had in hare uitstekende moeder gewis een gelukkig voorbeeld; in Mevr. Naret Koning, en andere kunstzusters van zeldzame verdiensten, onwaardeerbaar groot zoo in de theorie als de praktijk der kunst, voor-

treffelijke gidsen; in Mr. Jacob van Lennep, in hem wiens minste woord een goede raad was, een vriend, die met zijn veelzijdige kennis, zijn onuitputtelijke goedhartigheid, zijn onvermoeide dienstvaardigheid, ook haar een vraagbaak en een leidsman was, — maar toch bewijst hare zuivere oorspronkelijkheid, de geheel eigenaardige opvatting harer rollen, toch toonen hare »kreätien" dat zij zich zelve gevormd, dat zij hare wijze van kunstoefening niet geleerd, maar aan haren aanleg, en haar fijn, geacheveerd spel aan hare goede opvoeding te danken heeft.

De opleiding van den opera-zanger vereischt een school, de tooneelspeler heeft slechts behoefte aan de kennis, die den beschaafden mensch vormt, en daarmee toegerust, moet hij, op het tooneel zelf, zich in de praktijk oefenen, dat is: al doende leeren.

Zoo is onze overtuiging, dat leert de ervaring, hier en in het buitenland opgedaan. Doch wij mogen te dezer plaatse die stelling niet breder uitwerken, en willen gaarne, om vrede te houden met wie eene andere meening zijn toegedaan, zeggen: dat *wij* het wel glad mis en *zij* gelijk kunnen hebben. Koncilianter kunnen wij niet zijn. Ja, wij gaan verder, en zeggen eerlijk, welgemeend: wij zullen niets liever zien, dan dat zij, die hun talent, hun tijd en hun geld aan eene tooneelschool wijden, ons door de vruchten van hun arbeid en opoffering in een niet ver verwijderd tijdsbestek mogen beschamen.

Van 1848 tot 1860 zijn wij getuigen geweest van de ontwikkeling der talenten die Mej. Engelman reeds op jeugdigen leeftijd had aan den dag gelegd. Het zou ons bestek verre te buiten gaan, als wij een overzicht, eene beschouwing wilden leveren van de lange reeks der zeer

onderscheiden rollen, die zij vervulde. (1) Haar naam komt op bijna al de tooneel-affiches van die jaren voor. Zij heeft rusteloos gearbeid en altijd met de grootste nauwgezetheid. De zorg, die zij aan de uitvoering harer rollen besteedt, strekt zich zelfs tot de geringste détails uit. Aan haar kostuum zal niet het geringste ontbreken. Geheel in de handeling deelnemende, of zij spreekt of zwijgt, ontgaat haar niets; zij isoleert zich nimmer, maar sluit zich altijd bij hare medespelers aan. Zij toont altijd te beseffen, dat ieder een deel van het geheel uitmaakt. Soms zet een gelukkige *geste*, een fijne glimlach, een scherpe oogopslag, een karakteristieke beweging van haar, de door en door geëfende kunstnares, *relief* aan het spel van anderen bij, of geeft zij hun daardoor gelegenheid »uit te komen." En, boven en behalve dat alles, rolvast bij uitnemendheid; rolvast *à toute épreuve!*

Den 21 Juni 1852 met Joh. Herm. Albregt gehuwd, bewees zij de waarheid der bekende woorden van de Bury: »*qu'il y a du temps pour tout dans une existence bien ordonnée.*" Het is zoo streelend voor het gevoel, het is zulk een verblijdend verschijnsel, het is zoo aangenaam, de kunstnares tevens te mogen vereeren als goede huisvrouw, als voortreffelijke, trouw zorgende moeder. Is het talent dikwijls de eenige lichtzijde van het karakter der kunstnaars, waaraan, in het gewone, huiselijke leven, een donkere schaduwzijde tegenover staat, niet alzoo bij Mevr. Albregt-Engelman. Wie ooit het voorrecht had in haren huiselijken kring te worden toegelaten, heeft gewis den indruk ontvangen, dat, — hoe vaak, helaas, ook elders het tegendeel blijke, — orde, netheid, smaak, goede toon, in één woord alles wat het »aangenaam intérieur" uit-

maakt, in het kunstenaarsgezin niet vergeefs behoeft gezocht te worden.

Meermalen werd haar de moedervreugde geschonken, maar ook bij herhaling het moederhart diep gewond. Zelden was het haar gegeven twee kinderen te gelijk te mogen verzorgen en liefhebben; de dood ontroofde haar telkens een dierbaar pand, zoodra zij zich in het bezit van een tweetal verheugde. Thands echter geniet zij het zoolang begeerde voorrecht, en het gemis, zoo dikwijls beschreid, is weder vergoed.

Onder alle huiselijk lief en leed, steeds aan hare roeping, ook als kunstenaars getrouw, ⁽²⁾ bleef zij een ijverig lid van het tooneelgezelschap, dat, onder direktie van den heer J. Eduard de Vries, tot het einde van Mei 1859 den Stads-Schouwburg te Amsterdam bespeelde. Zij bleef, met vele leden van dat gezelschap, den grievend miskenden, aftredenden direktie getrouw; was in het daarop volgend seizoen met hen, onder zijn bestuur, op het tijdelijk in *Frascati* door hem gestichte tooneel, werkzaam, en volgde de roepstem naar de tweede stad des rijks, die de direktie van haar hoofdtooneel aan de beproefde leiding van den heer J. Eduard de Vries toevertrouwde.

De omstandigheden, en wij noemen ze voor Amsterdam hoogst gelukkig, hebben ons thands Mevr. Albregt-Engelman hergeven. Wel zagen wij haar in den loop dier jaren van tijd tot tijd ook nog hier ten tooneele verschijnen, als het gezelschap, later door haar echtgenoot met den heer D. H. N. Van Ollefen bestuurd, nu en dan voorstellingen in de Hoofdstad gaf, maar dat voorbijgaand kunstgenot deed naar meer verlangen. Thands valt hier den kunstminnaars in ruime mate het lang gewenscht voorrecht ten deel, om

de vruchten van een tot volle rijpheid gekomen talent te aanschouwen.

Inmiddels had de begaafde, en zoo veelzijdig ontwikkelde kunstnares, op 1 December 1873, haar 25-jarige verbin-
tenis aan het tooneel gevierd. Talrijk waren de bewijzen van sympathie, van hoogschatting en waardeering, die zij op haar kunstenaarsloopbaan ontving, en die, vooral bij deze gedachtenisviering, haar ten deel vielen. (3)

Ontbrak haar het *feu sacré*, de ware roeping, niet; bewees zij dit ten allen tijde, ook een ander groot — wij mogen er bijvoegen: zeldzaam — vereischte om uit te blinken, om waarlijk groot te worden, heeft zij getoond te bezitten. Wij noemden het reeds in den aan-
vang van ons opstel: *zelfkennis*.

Niet altijd is het ware emplooi des kunstenaars dade-
lijk aangewezen; niet altijd is het in den aanvang der loopbaan reeds openbaar, voor welk vak hij de meeste geschiktheid bezit. Dikwijls bedriegen de artisten zich in den aart hunner roeping, en willen zij iets anders zijn dan waartoe hun ware aanleg hen bestemd heeft. Menig-
een is op die klip gestrand, en heeft zijne beste krachten verspild om een doel te bereiken, dat hij nimmer had moeten najagen, terwijl hij in een andere richting een toonbeeld zou geworden zijn. Mevr. Albregt-Engelman heeft bewezen de *zelfkennis* te bezitten, die tegen dit on-
geluk vrijwaart, en die het juiste standpunt doet vinden, waarop de kunstenaar zijne individualiteit in volle kracht kan doen gelden.

Zij heeft er nimmer naar gestreefd iets anders te worden dan hetgeen zij zijn kon.

Eene kunstnares met zoo fijnen takt als zij begaafd,

zal niets slecht doen, maar dat is eene negatieve verdienste. Mevr. Albregt-Engelman speelde tot voor weinige jaren de *soubrettes*, de jonge komische vrouwenrollen, soms ook pathetische, als bij voorbeeld in *De adellijke Schoonzoon*, en wij mogen haar den lof niet onthouden, dat zij altijd van juiste opvatting blijk gaf, en altijd hare plaats met eere vervulde, ook al blonk zij soms minder uit. Maar sedert zij haar eigenlijk, haar waar empooi, door zelfkennis geleid en door de omstandigheden geholpen, heeft ontdekt; het rechte pad voor haren voet gevonden en met vasten tred heeft ingeslagen, is iedere schrede een triomf geweest. De hoogst moeilijke vervulling der oude-damesrollen, ondankbaar zonder talent, maar daarentegen hoogst dankbare partijen als zij goed uitgevoerd worden, de oude karakteristieke dienstboden-rollen, — als waarvan *Judith Harleigh* in *Jane Eyre*, *Vrouw Griesgram* in de *Verzoening* of de *Broedertwist*, en *Lotje* in *De oude Doos*, de typen zijn, — dat is het fort van Mevr. Albregt-Engelman. Daarin evenaart zij hare grootste voorgangsters op dit gebied, naar het getuigenis der ouden van dagen; daarin wordt zij door geene harer tegenwoordige kunstzusters op zijde gestreefd, veel minder overtroffen. Zelfs op de gevaarlijke uiterste grens van dit empooi, — *de karikatuur* — struikelt zij niet, maar weet zij met behoedzaamheid, met talent, zich tegen overdrijving te vrijwaren, dat is: hare voorstelling blijft *kunst*, (hoe natuurlijk zij ook speelt), en zij zoekt op het gebied van het platte *realisme* hare lauweren niet.

Weinig kunstenaressen kunnen zoo zegevierend den toets der kritiek doorstaan, als Mw. Albregt-Engelman, in haar empooi, in hare specialiteit. Volleerd in de theorie en

praktijk beide van alle hulpmiddelen der kunst, weet zij zich altijd uiterst karakteristiek te grimeeren, kapsel en toilet met juistheid te kiezen, in één woord, geheel haar uiterlijk aan den eisch van het karakter, dat zij voor te stellen heeft, te doen beantwoorden. Merkwaardig is ook haar stemtoon en spreekwijze in dit opzicht. Zij kan schrill en heftig, goedig en vertrouwelijk zijn; ieder woord doen wegen, of met rappe tong zeggen »waar 't op staat,» terwijl haar spel altijd van een juiste opvatting en een diepe studie getuigt. Zij rust blijkbaar niet, voordat zij in allen deele het karakter geheel doorgrond, zich volkomen daarmede vereenzelvigd, het geheel in hare macht heeft. Als een oppervlakkig beoordeelaar — en zoo zijn er — iets af te keuren vond, en haar daarover onderhield, houden wij ons overtuigd, dat zij ook van het geringste détail altijd rekenschap zou kunnen geven, en de berisping wellicht in een lofspraak veranderen zou.

Gelukkig dat »Oude Lotje» nog alles behalve eene oude kunstenaar is, maar vol jeugdige kracht, vol geest en leven, en wij dus de hoop mogen voeden Mw. Albrecht-Engelman nog jaren lang op het nationaal tooneel de plaats te zien vervullen, die zij er thands op zoo uitnemende wijze bekleedt.

Amsterdam, Febr. 1875.

A. J. DE BULL.

A A N T E E K E N I N G E N.

(1) Uit de lange, bonte reeks willen wij hier slechts eenige noemen, waarin zij vooral schittert. Zij trad op o. a. in *Moeder en Zoon* als Francisca; in *de Klappermolen* als Vrouw Giraud; in *Rechtvaardige overwinning* als Vrouw Georges; in *de Verzoening of de Broedertwist* als Vrouw Griesgram; in *de Jagers* als Opperjagers; in *Nelly* als Mrs. Jiniwin; in *de Oude Doos* als Oude Lotje; in *Speel niet met vuur* als Tante Netje; in *de Geleerde Vrouwen* als Philaminte; in *Moederliefde en Kindertrouw* als Felix;

in de *Negerhut* als Bengali; in *Bataille van Vrouwen* als Léonie; in de *Adellijke Schoonzoon* als Antoinette; in de *Huistiran* als Mw. Sehmeling; in *Onze lieve Bloedverwanten* als Irmgarde; in *Uitgaan* als Mina; in *Jane Eyre* als Judith Harleigh; in een *Bittere Pil* als Aaltje.

(²) Kunnen wij geen bloemlezing geven uit de vele gedichten, Mw. Albregt Engelman, bij verschillende gelegenheden, aangeboden, een kort en kernig dicht van den Heer J. J. Cremer, waarin de geestige Auteur op de vrouw en kunstenaress tevens, allergelukkigst zinspeelt, meenen wij niet achterwege te mogen laten.

Het luidt aldus:

AAN MEVROUW ALBREGT-ENGELMAN.

Men ziet soms, dat een teedre vrouw,
 In liefde en trouw,
 Eén ziel is met haar man voor 't gansche leven;
 Maar, — zoo als Albregts vrouw
 Háár vriend, in DUIZEND levens trouw,
 Dat is slechts haar, door haar talent gegeven.

Den Haag, 31 Maart 1869.

CREMER.

(³) Mag Mevr. Albregt-Engelman op vele gunstige beoordeelingen in de dagbladders wijzen, als openbare erkenning van haar degelijk talent, talrijke huldeblijken en bewijzen van waardeering en hoogachting werden haar bij verschillende gelegenheden geschonken. Bij eene benefice-voorstelling op 5 April 1869, optredende als Philaminte en Vrouw Giraud (zie hierboven) ontving zij, onder meer, namens het Comité van den Rotterdamschen Schouwburg en de kern van het publiek, een keurigen bloem- en lauwerkrans, benevens een kostbaar gouden garnituur. Haar benefice-voorstelling bij gelegenheid van hare 25-jarige verbintenis aan het tooneel was niet slechts een oogst van lauweren, maar ook van geschenken. Op dat voor haar altijd onvergetelijk tijdstip ontving zij te Rotterdam van het publiek een armband met diamanten; van het schouwburgpersoneel twee vazen met zilver gemonteerd. Het genootschap „*Kunstmin*” te Dordrecht, waarvan zij, gelijk Mw. Kleine-Gartman, eere-zuster is, vaardigde op dit feest een deputatie tot haar af, die haar een fraai album met de portretten der bestuurders en werkende leden aanbood. Te Dordrecht zelf vereerde men haar een gouden armband. Te Utrecht, waar men haar bij een vroegere gelegenheid een zilveren vaas met bloemen aanbood, werd haar, bij hare feestviering, namens het studentenkorps, een gouden halsketen met medaillon geschonken. Het bestuur der afdeling van het *Nederlandsch Tooneelverbond* bood haar een prachtige boeket aan. Van het publiek ontving zij een zilveren *pièce de milieu*. Te 's Gravenhage werd zij met een gouden lauwerkrans bekroond. Te Arnhem vereerde men haar een gouden remontoir-horloge met ketting.

DE MAATSCHAPPIJ »APOLLO.»

Verplaatsen wij ons in den jare 1846. De oude Vroombroek, een der waardigste hoogepriesters in den tempel der Kunst, zit lijdende in zijn kamer. Zijn ledematen zijn van de jicht als verlamd; maar het hart klopt nog warm. Zijn gelaat verheldert, zoodra dat glinsterend oog met snelheid de Tooneel-aankondigingen verslindt... Ha! hoezeer heeft hij in deze of gene moeilijke rol geschitterd! Nog weergalmen hem die luide »Bravo's» in de ooren! Dan is de pijn voor een oogenblik geweken, om later met verdubbelde woede den aanval te hervatten.

Den geslagen, maar nog niet vernietigden kunstenaar worden de jonge acteurs van den Stads-Schouwburg toevertrouwd, om hen te onderrichten in het edele en verhevene der kunst.

Nog heeft zijne stem haar zilveren klank, haar geheimzinnige tooverkracht behouden. Dat getuigen die verrukke aangezichten der jeugdige toehoorders, die als het ware aan zijne lippen hangen, om de paarlen meester te worden, die uit dat vol gemoed zoo kwistig opwaarts stijgen. Niet één van hen, of hij wenscht voor zich die bezieling, dat tintelend vuur, die grootsche en juiste op-

vatting, dien omvang, die gemakkelijke stembuiging, die snelle, afgeronde en zoo sierlijke gebaren, dien menschkundigen blik van den zoo zeer gewaardeerden meester en vriend.

O, het zijn voor hen leerrijke, liefelijke oogenblikken! En als die schoone en nuttige wenken ijverig zijn opgevolgd, als deze of gene den meester rekenschap geeft van het vervullen der hem opgedragen rol, ja! er zelfs brokstukken van herhaalt, dan richt zich het van pijn saamgekrompen lichaam statig omhoog, zijn oogen schitteren van een ongemeenen glans, een lach speelt om de nog straks toegeneepen lippen, en een hartelijke handdruk is het kostelijkst loon voor den leerling, de hoogste zelfvoldoening voor hem en voor den meester beiden.

Maar, gelijk een slang, woelt en kruipt hem die vreeselijke kwaal door het afgetobde lijf. De oude Vroombroek is niet meer in staat, zich van den op zich genomen aangename last te kwijten.

Dat is een verpletterende slag! Tot wien zich nu te wenden? Men heeft zich gedurende die twee jaren aan elkander gehecht; dat gezellig verkeer is een levensvoorwaarde geworden, en zal men nu opeens uiteengaan? ... Neen, dat mag niet! Er *moet* iets op gevonden worden. Wacht! Vroombroek is eigenaar geworden van een koffiehuis, op het Leidscheplein. »Daarheen!» luidt nu het wachtwoord, ... en ten huize van den grijzen vriend en raadsman ziet de vereeniging »De Ontspanning» het licht. Men blijft vereend, men blijft zich aangenaam verpoezen; nog meer: artisten en diletanten zullen voordrachten houden, en dat alles onder het oog van hem, wien zij zooveel te danken hebben.

Het is September 1849. De winter-campagne zal dus een

aanvang nemen, ook in dezen kring. Wat voorstellingen, wat al droombeelden van gelukkige, voor den geest zoo vruchtbare stonden!... Maar, ach! dat alles wordt getemperd door het aanschouwen van den door lijden ineengekrompen kunstenaar.

Getroffen door en vervuld van een innig, een diep medelijden, is al het zorgeloze der jeugd eensklaps verdwenen. Men denkt over eigen toestand na en huivert!... Ja, wel zijn allen nog in het bezit der ontluikende levenskrachten; wel lacht hen een schoone toekomst tegen;... maar wat zal het einde zijn, als ouderdom en zwakte komen aankloppen, als armoede, ... pijnen, ... als... O, die arme, oude Vroombroek!

»Ik heb een voorstel!» zegt plotseling de 2^e Regisseur en Tooneelmeester, C. J. Mienikus: »Laten we onze contributie verhoogen; laat ons die gelden tot een heilig en tevens nuttig doel aanwenden, door den grond te leggen tot een fonds van ondersteuning voor ouden van dagen, voor ongelukkig geworden Tooneelkunstenaars.»

Deze uitgeworpen vonk heeft vlam gevat in het hart van P. Barbiers. Met jeugdig vuur bezield, schaaft hij zich aan de zijde des voorstellers. Hij schildert de toekomst zóó waar, zóó treffend, als had hij het orakel te Delphi geraadpleegd. Een uitbundig »Bravo!» volgt, en... op den 1sten October daaraanvolgende zijn reeds alle hinderpalen te boven gekomen, ja! zelfs de voorbereidende werkzaamheden zóó ver gevorderd, dat uit de asche van »De Ontspanning» een prachtige feniks verrijst: de Maatschappij Apollo.

Sluit zich in den beginne slechts een twintigtal leden aan, o! dat zegt niets! Men zal het nut der instelling wel inzien! Wacht maar!

En zoo ging het ook; vooral nu de jeugdige Koningin zulk een treffend blijk van belangstelling gaf door een dotatie van *f* 200, en bovendien de Beschermvrouw werd dezer jeugdige spruit, die reeds zoo hoog bij de kunstliefhebbers stond aangeschreven, dat zij haar dit eerste jaar *f* 280 toezonden. Bij het einde van het werkjaar telde de Maatschappij 74 Leden, en had zij *f* 1900. — nominaal op het Grootboek.

In Anno 1849 was men in »Apollo» nog even weinig parlementair, als soms het geval is in 's lands vergaderzaal, ondanks het voorbeeld door den grooten meester Thorbecke daartoe gegeven. Het ligt voor de hand, dat de steeds prikkelbare, nu en dan kittelloorige kunstenaars het in de discussiën wel eens wat bont maken. Deze of gene laat zich door zijn vuur te veel meeslepen... Flap! het beleedigend woord is er uit, zonder dat hij het weet. Hij wil het vergoelijken, maar schiet bok op bok. Daar valt hem de beleedigde plotseling in de rede. Het eene woord haalt het andere uit. Meerderen worden in de zaak betrokken. Algemeen gekijf; bedreiging volgt op bedreiging; men kiest partij, waardoor weér een tegenpartij ontstaat... en de schoone spruit ligt geknakt, vertrapt ter aarde. Zoo zou men denken?... Mis! daar wordt wijselijk een stokje voor gestoken. Een oud, eerbiedwaardig man, die ze eerst heeft laten uitrazen, neemt plotseling het woord. Met bijtende scherts stelt hij dit gedrag aan de kaak. Zijn geestige opmerkingen stemmen tot vroolijkheid, die weldra door zijn diepen en plechtigen ernst voor schaamtegevoel moet plaats maken. Een krachtig: »leve van Lennep!» weergalmt door de zaal... De orde is hersteld.

Van Lennep, de Bull en Duport vormen, als Toeziende Commissarissen, het hoogste ressort. Hun machtige in-

vloed alleen vermag »Apollo» voor de toekomst te behouden.

Thans, Anno 1875, is de Maatschappij Apollo haar 26ste werkjaar ingetreden. Menig lid is haar ontvallen, o. a. haar geliefde Commissaris Mr. Jb. van Lennep en haar ijverige makelaar M^r. J. Burlage. Haar wetten zijn reeds ten derde male herzien. Zij heeft moeielijke tijden doorworsteld, maar heeft ook onder de bescherming van Neerlands geliefde Koningin, gerugsteund door ware vrienden der Kunst, onwrikbaar pal gestaan. Ja, met innig welgevallen mag zij op die vijf-en-twintig afgelegde jaren terugzien; want de jaarlijksche uitkeering aan weduwen en weezen, aan oude en gebrekkige kunstenaars, vertegenwoordigt gedurende dien tijd eene som van *f* 27,395.— De totale opbrengst der contributiën is *f* 29,327.—; die der dotatiën *f* 12,350.— en die der voorstellingen *f* 7404,26.— kortom: de geheele ontvangst bedraagt *f* 67,118.— zoodat de staat der kas op 30 September 1874 was als volgt:

Vast fonds	2½ pCt. Werk. Schuld	<i>f</i> 27,000	nominaal.
Uitkeering »	»	» 27,900	»
		<u> </u>	
		<i>f</i> 54,900	»

behalve een batig saldo in kas en deposito kasvereeniging, van *f* 1101,73.

Waar zulke cijfers spreken, is alle betoog overbodig. Toen onlangs de grijze president en oprichter, C. J. Mienikus, zijn »Vijf-en-twintig Bladzijden uit de geschiedenis der Maatschappij Apollo, door hem aan de Hooge Beschermvrouwe opgedragen, aanbood, getuigde de minzame ontvangst, hem ten deel gevallen, met welk eene belangstelling Hare Majesteit voor Hoogstderzelve beschermeling is vervuld. Dit moge de kunstenaars ten spoorslag strekken, zich immer der heilrijke stichting

te wijden; want ook het hooge cijfer der dotatiën zegt duidelijk, dat het publiek en kunst en kunstenaar innig liefheeft.

Maar er is een keerzijde. Vóór vijf-en-twintig jaren mocht een jaarlijksch pensioen van *f* 200.— nog iets beteekenen; thans beteekent het bitter weinig. En toch durft de Maatschappij, hoe gaarne ook, hare uitkeering niet verhoogen. Eerst wanneer het uitkeeringsfonds *f* 30,000 nominaal bedraagt en het getal der uitkeering-genietenden niet te groot is, kan zij er aan denken, de uitkeering met *f* 50.— te verhoogen. Wat beteekent dit dan nog, wanneer men de trapsgewijze stijging van huurprijzen, belastingen en eerste levensbehoefden in aanmerking neemt? Een uitkeering van *f* 500.— zou er een weinig naar beginnen te gelijken. Dus, kunstenaars! met vernieuwden moed en volharding, gearbeid, in 't vertrouwen, dat het publiek de handen van Apollo niet zal aftrekken! Zoodoende is er hoop op een hoog noodige trapsgewijze verhooging der uitkeeringsgelden. Den ouden kunstenaar voor gebrek te vrijwaren, is toch het edel pogen der Hooge Beschermvrouw, het streven der Donateurs en Leden van Apollo, en zeker een der vurigste wenschen van *alle* kunstliefhebbers; niet waar?

FLORIS VAN WESTERVOORT.

IETS OVER DE OORSPRONG EN ONTWIKKELING VAN HET TOONEEL.

Aan lang niet alle bezoekers onzer hedendaagsche schouwburgen is de geschiedenis van de aldaar thuis behorende volksuitspanning, zelfs niet oppervlakkig, bekend. Het meerendeel der menschen, dat gewoonlijk door de indrukken van het oogenblik wordt getroffen, denkt in den regel niet na over datgene, waarin het belang behoorde te stellen. Ja, dit gaat zoo ver, dat men zich dikwijls geen rekenschap weet te geven van zaken, die in het dagelijksch leven gedurig voorkomen en tevens in nauwe betrekking staan tot de maatschappelijke inrichting. Daar evenwel deze soort van vermaak voor hen eene gelijke behoefte is geworden als weleer bij de Romeinen — men denke slechts aan hun *panem et circenses*: brood en spelen — gevoelde ik mij genoopt, het een en ander aangaande de geschiedenis van het tooneel, bij wijze van schets, mede te deelen.

De bakermat van het tooneelspel behoort gezocht te worden bij de Grieken, die ook de eersten schijnen geweest te zijn, die eene meer regelmatige schikking, een nauwer verband in de verschillende voortbrengselen van het dichtelijk vernuft hebben ingevoerd. In de kindsheid der poëzie toch, waaruit het tooneeldicht zich later als een

zelfstandige vorm ontwikkelde, waren de verschillende soorten nog geheel dooreengeward, naar de neiging en de omstandigheden, welke den dichter beheerschten. Eerst later openbaarde zich het gevoel van, wat men noemt, »natuurlijke gedwongenheid»: regelmatige versbouw. Liederen, lof- en klaagzangen waren de eerste proeven, naar gelang de dichter door een of anderen levendigen aandrang tot zingen werd opgewekt. De roemruchtige feiten der helden of de grootsche bedrijven der vaderen drongen hem het speeltuig in de hand en legden de eerste grondslagen voor het heldendicht. Zijn gemoed had behoefte, om zich uit te storten en daar het eenvoudig verhaal de geprikkelde verbeelding weldra niet meer bevredigde, kwam men als vanzelf op het denkbeeld om personen in de gestalte en het karakter der vergode voorvaderen voor het oog der toeschouwers te doen optreden. Vandaar de eerste flauwe trekken der tooneelpoëzie, nader voorbereid door eene soort van godsdienstige handeling ter eere van den wijngod Bacchus, bij het binnenhalen van den druivenoogst.

Het is zeker te verwonderen, dat bij geen andere volken der oudheid het tooneel zich als eene zelfstandige oefening en volksuitspanning heeft doen kennen. Hoewel toch bij de Egyptenaren, Phoeniciërs, Babyloniërs en andere volken de godsdienstige plechtigheden met luister en omgangen werden gevierd, is er bij hen geen spoor van tooneelspelen aanwezig.

De Grieksche treur- en blijspelen zijn, zooals gezegd is, aan eene godsdienstige handeling hun aanzijn verschuldigd, en die jaarlijksche wijnoogstfeesten, welke hen in 't leven riepen, schonken hun in verloop van tijd tevens zekeren meer bepaalden vorm, zonder algeheele opoffering van het godsdienstig karakter. Bij die gelegenheid toch

ontwaarde men een rondreizend koor, dat liederen ter eere van Bacchus voordroeg. Dan eens werden ze ernstig uitgevoerd; dan weder op een vroolijken en opwekkenden toon gezongen, om daardoor de opgewondenheid te doen kennen, waarin de mensch, door de uitwerking van het geestrijk vocht, verkeert.

Eerst in lateren tijd trad tegenover het koor een redenaar op, die waarschijnlijk de daden van Bacchus verhaalde, en waarbij dan het koor met zijne dansliederen zich afwisselend liet hooren. Deze eerste inkleeding bracht als vanzelf de behoefte mede aan uitbreiding en sloot reeds alle bestanddeelen in zich voor het oprichten der latere schouwplaatsen. Ook was de afwisseling van den redenaar door het koor de aanleiding tot het opvoeren van de zich steeds meer en meer ontwikkelende tragedie.

De spreker was bij deze uitvoeringen op eene hoogte geplaatst, opdat hij beter door alle toeschouwers gezien en gehoord kon worden. Ook de welbekende kar van Thespis is niets anders dan een op raderen geplaatste houten vloer, en derhalve als het eerste tooneel te beschouwen. Het koor, daarentegen, had aan zulk eene verhooging geen behoefte, eensdeels om de talrijkheid der leden, en ten andere waren zijne leden, ter uitvoering hunner dansen, het doelmatigst op den beganen grond geplaatst. Zij schaarden zich tegenover den redenaar, om, wanneer dit bij het uitspreken zijner woorden te pas kwam, in te vallen en het betoog op die wijze meer klem bij te zetten. Stelt men zich nu daarbij het volk voor, dat als toeschouwers in een halven cirkel was geplaatst, dan ziet men als vanzelf het plan aangegeven voor het bouwen der Grieksche schouwburgen, die dan ook bestonden uit drie

deelen: de skène (het tooneel), het orchestra (de zang- en dansplaats van het koor) en den halven cirkel (theatron), de schouwplaats voor het volk.

Uit de vereeniging van spreker en koren heeft zich de dialoog ontwikkeld, als eerste stap tot meer dramatische samenstellingen, waarin de gebeurtenissen van het verledene aanschouwelijk werden gemaakt door de handelende personen. Dit ging gepaard met het aannemen der vermomming, al naarmate van den persoon, dien men moest voorstellen, en zoo ontstond eene dramatische handeling. Het noodzakelijk gevolg daarvan was, dat de Dionisische (Bacchische) Mythen op den duur niet konden behagen, maar plaats moesten maken voor de tragedie; ofschoon de afwijking van de vroegere Dionisiën zeer veel opzien baarde.

Evenals de stof voor het dichten der dansliederen mythisch was, zoo bleef, met uitzondering van enkele, ook de inhoud der tragedie mythisch. Het koor, hoewel in het verhaal ingevlochten, behield zijn oorspronkelijk godsdienstig karakter. Ook stond dat koor nooit op het tooneel, maar behield zijn plaats in het orchestra. Later werd daarvoor een eenigszins hoogere plaats (de thymele) gebouwd; ten einde het volk in de gelegenheid te stellen, alle bewegingen des te beter te kunnen overzien.

Zodoende werd uit deze oorspronkelijk godsdienstige volksgebruiken van lieverlede de tragedie geboren.

De voorstellingen werden niet, zooals thans, des avonds uitgevoerd en hadden ook niet dagelijks plaats, maar slechts dan, wanneer het een feest gold, dat men voor de vermeende godheid vierde. Te Rome geschiedde dit op onbepaalde tijden, en wel meestal bij het aanvaarden van

een ambt, of om zich bij eene verkiezing aan te bevelen; soms ook bij lijkplechtigheden van rijke burgers, die ze dan op hunne kosten aan het volk lieten vertoonen.

De Bacchus-feesten echter, met hunne dramatische uitvoeringen, hadden bij de Grieken steeds op gezette tijden plaats, en duurden gewoonlijk een geheelen dag. Een aanschakeling van dramatische producten werd alsdan, bij wijze van wedstrijd, waarbij dan ook een drietal prijzen was te behalen, ten gehooore gebracht.

Voor de uitvoering van dergelijke voorstellingen vond men later in Griekenland prachtige gebouwen, die 60 tot 80,000 personen konden bevatten. Van lamplicht of decoratiën kon hier natuurlijk geen sprake zijn; doch uit den stijl der tragische werken kan men opmaken, dat er een soort van vermomming van den tooneelspeler plaats vond, en wel door het gebruik maken van een metalen masker, hetwelk den persoon moest aanduiden, dien men voorstelde, en dáárom zóo scherp geteekend was, dat het op zeer grooten afstand gezien kon worden. Daarbij had de tooneelspeler, tot versterking van zijn geluid, een spreekhoorn in den mond, droeg een hoog kapsel (onkos) en zeer dikgezoolde laarzen (kothurne), ten einde den handelenden persoon een indrukwekkender voorkomen te verleenen. Om echter die lengte meer in evenredigheid te brengen met zijne breedte, werd aan het gansche lichaam een dikker aanzien gegeven. Een paar lange handschoenen en een tot op de zolen reikend kleedingstuk voltooiden het geheel, waardoor intusschen de vrije beweging van den tooneelspeler niet weinig werd belemmerd.

Over den naamsoorsprong van het woord: tragoedie loopen de meeningen uiteen. De taalgeleerde Adelung leidt

hem af van *tragos* = treurig. Volgens eenigen, heeft men echter te denken aan *tragos* = bok en *oodij* = gezang, omdat de vervaardiger van het best gekeurde gedicht met een bok of met wijn gevulde bokkehud zou zijn begiftigd. Anderen daarentegen beweren, dat bij de Dionysusfeesten een bok, als schadelijk voor den wijnstok, werd geofferd. Weer anderen zijn van oordeel, dat de boksvellen, waarmee de Bacchanten zich tooiden, aanleiding gaven tot deze benaming.

Thespis was de eerste, die, volgens Aristoteles, daarin verandering heeft gebracht, en wel omtrent het jaar 534 vóór onze jaartelling. Hij voerde in, dat de muziek zweeg en de dans der koren geen plaats had, zoolang de speler zijn tekst voordroeg. Men gaf toen aan hetgeen die persoon voordroeg, den naam van episode. De koren werden slechts als begeleiders aangezien.

Omtrent vijftig jaren na Thespis bracht Aeschylus twee handelende personen in deze episoden. Hij werd daardoor de schepper van het drama (handeling), bekend onder den naam tragedie. Hij stelde den speler in de gelegenheid, het publiek verschillende gemoedsaandoeningen aanschouwelijk te maken en werkte daardoor op de algemeene belangstelling van het volk. Hierdoor werd het koor, dat voorheen de geheele voorstelling in zich sloot, slechts als bijzaak beschouwd, en het was in de zeven-en-zeventigste Olympiade, dat hij de eerste tragedie, in verheven stijl geschreven, ten gehoor bracht.

Sophocles en Eurypides volmaakten de tragedie door hun verheven stijl en de wijze, waarop zij de hevigste hartstochten der menschen wisten te schilderen. Zij vermochten haar dien eenvoudigen en natuurlijken toon te

geven, waardoor de handeling gemakkelijk is te volgen.

Na deze twee dichters was het Agathon, die het eerst, omstreeks de negentigste Olympiade, een tragedie van eigen vinding schreef, die »De Bloem» werd betiteld. Dit stuk was noch op geschiedenis, noch op fabelleer gegrond, en ook deze wijze van schrijven vond navolgers.

Bij de Romeinen schijnt de tragedie eerst omtrent het jaar 514 na de stichting van Rome bekend te zijn geworden, en wel door de vertaling van Grieksche stukken. Livius Andronicus liet het eerst een oorspronkelijk treurspel, geschoeid op de door Sophocles gebezigde leest, te Rome opvoeren. Na hem stonden vele schrijvers op, die zich met ijver en goeden smaak op het schrijven van tragediën toedegden, en het is bekend, dat de »Medea» van Ovidius zeer wordt geroemd. Van hunne werken is echter niets overgebleven, met uitzondering van eenige stukken van Seneca, die door den tijdstroom gespaard zijn gebleven.

De val van het Romeinsche rijk en de verwoestingen, die barbaarsche volken hebben aangericht, benevens de uitbreiding van nieuwe leerstellingen in dien tijd, zijn de voorname oorzaken, dat de meeste dezer werken voor ons zijn verloren geraakt.

De ondergang van het Romeinsche rijk en de daardoor te weeg gebrachte verandering in den staatkundigen toestand der volken, die er een deel van uitmaakten, gingen gepaard met de invallen van verschillende barbaarsche horden. Deze veroorzaakten, dat in de landen van het voormalige Romeinsche rijk alle wetenschap als met een zwarten sluier werd omhangen, en de menschen daardoor ten eenenmale in beschaving achteruitgingen. Het behoeft ons dus niet te verwonderen, wanneer wij zien, dat volken, als de Wan-

dalen, Gothen, Hunnen, Franken en Noormannen alom verwoesting met zich gebracht hebben. De daarop volgende tijden, bij ons onder den naam van middeleeuwen bekend, waren daardoor dan ook in een stikdonkeren nacht gehuld. Geen wonder dus, dat het tooneel inmiddels geheel in vergetelheid geraakte.

Onder het bestuur van Karel den Grooten kan men aannemen, dat weder een levensvonk van vooruitgang begon op te gloren. Hij toch was het, die, door de invoering van scholen, er op bedacht toonde te zijn, de menschen aan hunne diepe onkunde en onbeschaafdheid te ontrukken. Op vele plaatsen stelde hij jaarmarkten in, die aanleiding gaven, dat allerlei kunstmakers, zangers en potsenmakers daarheen kwamen, ten einde het volk te verlustigen.

De edelen vonden eene fijnere uitspanning op hunne burchten in de verhalen der sprooksprekers of minnezangers, die hunne berijmde vertellingen, met begeleiding van snarenspel, voordroegen. De burchtheer, die, onder een schuimenden beker, de daden zijner voorvaderen hoorde verheerlijken, of met fonkelend oog luisterde naar stoute jachtavonturen en de ontvoering van schoone jonkvrouwen, beloonde den geliefden zanger op vorstelijke wijze. Hierdoor ontstond eene geduchte mededinging, die, in stede van tot loutering en volmaking te leiden, de kunst ook in handen van minder begaafde broederen en zodoende in verval bracht.

Bij het opkomen van den derden of burgerstand, die op zijne beurt aan eene reeks sprooksprekers van alweer minder gehalte brood verschafte, werden de onderwerpen niet meer aan de ridderwereld, maar aan het leven der burgerij zelve ontleend. Huiselijke twisten, bespotting der geestelijkheid, waren schering en inslag.

Ter bevordering eener meer levendige voorstelling, vormden de sprekers hunne voordrachten langzamerhand tot samenspraken tusschen twee of meer personen, somtijds reeds gehuld in het kleed dergenen, die zij voorstelden.

De uitbundige bijval, welken die vertooningen uitlokten, bracht de geestelijkheid op het denkbeeld, ze tot eigen voordeel aan te wenden; vandaar de zoogenaamde mysteriën of godsdienstgeheimenissen.

Deze mysteriën, waarin de duivel gewoonlijk voor potsenmaker speelde, hadden tot onderwerp: nu eens een voorval uit het Oude Testament, dan weder de bovennatuurlijke bevruchting der Heilige Maagd; meestal echter de lijdensgeschiedenis van Jezus, en soms ook voorvallen uit het leven van dezen of genen heilige.

Daar deze voorstellingen evenwel, ten gevolge harer eentonigheid, het volk begonnen te vervelen, vermengde men ze later met de meest alledaagsche onderwerpen, waardoor zij eindelijk geheel in zinnelijke, zoutelooze grappen ontaardden. Dit ging zoo ver, dat het stedelijk bestuur van Parijs, in 1543, de opvoering ten strengste verbood. Het ontstaan van het gildewezen, waardoor, zich naast de verschillende beroepsverenigingen, ook kunstenaarskringen vormden, had inmiddels de kiem gelegd tot het zoogenaamd wereldlijk drama, dat, geheel aan zichzelf overgelaten, insgelijks tot eene toomelooze ongebondenheid verviel, waarvan het eerst onder Lodewijk XIV werd gereinigd.

Evenals de nieuwe beschaving haren oorsprong te danken heeft aan de herleving der classieke litteratuur en de gelijktijdige uitvinding der boekdrukkunst, zoo hebben deze omstandigheden ook bijgedragen tot de herleving der tooneelkunst. In Spanje en Engeland ziet men in Lopez de Vega en in Shake-

speare twee voornamen bevorderaars van kennis en goeden smaak. In Italië had reeds de beroemde Machiavelli voor het tooneel geschreven en zien wij Alfieri, Goldoni en meer anderen er toe bijdragen een meer gekuischten smaak te verspreiden. In Frankrijk bewonderen wij in de werken van Racine, Corneille, Voltaire, en later in die van Casimir Delavigne, Ponsard, Victor Hugo en anderen, de ware heroën van echte kunstkennis. Maar ook in Duitschland hadden zich Lessing, Schiller en Goethe een onsterfelijken naam verworven, en is ook daar het goede zaad, door hen in den grond gelegd, niet geheel verloren gegaan, getuigen, om eens iets te noemen, verdienstelijke voortbrengselen, als: »Zriny», »Saffo», »der Fechter von Ravenna», »Uriël Acosta», enz.

Ook het blijspel, als satire op de gebreken der menschen, was reeds bij de Ouden bekend en stond op een hoogen trap van ontwikkeling. Wij zien dit uit de werken van den Griekschen schrijver Aristophanes, en ook bijzonder uit de geschriften, die ons van den Latijnschen blijspeldichter Terentius zijn overgebleven. In Frankrijk hebben als zoodanig Molière, Beaumarchais, en later ook Scribe, Emile Augier, Sardou en anderen zich onsterfelijken roem verworven.

De zoogenaamde tragie-comedie is op Engelschen grond geboren, en maakte ten tijde van den kardinaal de Richelieu nog al eenigen opgang. Het was Garnier, die beproefde dit genre ingang te doen vinden. In deze stukken zijn de personen wel heroïsch en tragisch, zoodat er geen komische karakters in voorkomen; doch de ontkenning is gelukkig en vreedzaam.

De eigenlijke tooneelstukken, de zoogenaamde drama's, waren in de oudheid niet bekend. De eerste, die derge-

lijk stuk schreef, was *La Chaussée*. Het werd in 1735, onder den titel van »*Le préjugé à la mode*», opgevoerd. Deze soort heeft zich tot op onze dagen staande gehouden.

Van de zoogenaamde opera of het zangspel wisten de Ouden volstrekt niets. Men meent, dat de Florentijner Octavio Rinuccini of, volgens anderen, de Romeinsche edelman Emilio Cavalieri, het eerst een opera ten gehooore bracht. Hoe dit zij, zeker is het, dat reeds de beide pausen uit het huis Medicis, Leo en Clemens VII, hunne opera-geselschappen hadden. Sedert heeft zich het zangspel, bijgestaan door de talenten der beroemdste componisten, zoo veel aanzien weten te verschaffen, dat deze samenvoeging van tooneel- en toonkunst door vele liefhebbers op den voorgrond wordt gesteld.

De *opéra-comique*, een gemengd drama wat de intrige van het stuk aangaat, nadert de opera seria door den zang, die daarin voorkomt. Zij werd voor het eerst opgevoerd omstreeks het jaar 1617 en heeft haar oorsprong te danken aan de bijzondere onderneming en plannen van zeke- ren Honoré, een Parijsch kaarsenmaker.

De *opéra-bouffe* is een Italiaansche vinding, dagteekenende van het begin der achttiende eeuw. Schrijvers als Metastasio, Zeno en Goldoni steunden haar met de vruchten hunner pen en schreven teksten voor de beroemde toonzetters uit hun tijd. Het was daardoor, dat dit genre van opera door de talenten van een Pergolese, Sarti, Martini en Mozart aan de muziek een geheel nieuwe vlucht gaf. Ook Rossini heeft veel bijgedragen, door zijn muziek op het door Beaumarchais geschreven blijspel »*Le Barbier de Seville*», om deze soort van opera's een algemeene belangstelling deelachtig te doen worden.

De naam *vaudeville* stamt af van het woord: » *Vau de Vire*, »⁽¹⁾ of volgens sommigen van: » *voix de ville* », een verhaal van stadsnieuws. Men noemt heden ten dage een vaudeville een kleine comédie, waarin de tekst door gezang wordt afgewisseld. Het was Penard, die het eerst soortgelijke stukjes liet opvoeren.

Het ballet vindt zijn oorsprong reeds in de grijze oudheid. Egyptenaren, Grieken en anderen volken, in de oude geschiedenis bekend, hadden reeds zeer vroeg hunne mimische dansen, en deze plantten zich door alle eeuwen voort. In Italië en Spanje had men reeds zeer vroeg luisterrijke voorstellingen van dien aard. Te Parijs vonden ze in 1697, door toedoen van Houdart de la Motte, denzelfden bijval, die hun nog heden aldaar te beurt valt.

Later heeft in Frankrijk de wansmaak, helaas! zich van het tooneel meester gemaakt. Gedrochtelijke stukken, waarin moord, brand, satan en allerlei ontucht, gepaard met de tentoonstelling der gemeenste uitvloeisels van het schuim der bevolking, werden en worden nog op een cynische wijze aanschouwelijk gemaakt. Thans komen meer en meer de hansworsterijen van een Offenbach en consorten voornamelijk in de mode, die, hoewel op zichzelf niet zonder verdiensten, bestemd schijnen om ware kunst en goeden smaak den genadeslag te geven. Niet ten onrechte heeft een geestig Franschman ze het *genre canaille* betiteld.

Dat de Franschen, bij hun aangeboren genie, zich op een dusdanig terrein bewegen, is evenzeer te bejammeren, als dat

(1) In de vijftiende eeuw leefde te *Vau*, een plaatsje in de nabijheid van het Normandisch stadje *Vire*, een wolkammer, Olivier Rasselin genaamd, die allerlei boertige en satirieke gezangen ten gehore bracht.

de hedendaagsche wansmaak dezer natie, in haar excentrieke modes overal gevolgd, ook op het tooneel de heerschende is geworden. Zoo wij dus onzen blik naar het geniale Frankrijk willen richten, laten wij dan liever het oog slaan naar die echte modellen van kunst, door zijn vroegere geesten zoo ruimschoots aan de wereld geschonken. Nog liever echter zouden wij zien, dat de hedendaagsche talenten weder een tooneellitteratuur in het leven riepen, zooals door Vondel en Hooft, maar voornamelijk door Bredero en Langendijk is gesticht, namelijk: drama's, waarvoor de Nederlandsche zeden en toestanden op echt nationale wijze de bouwstoffen leveren.

M. C. DE VRIES, JR.

CAREL PASSÉ UITGEFLOTEN.

EEENE BIJDRAGE TOT DE GESCHIEDENIS DER
NEDERLANDSCHE TOONEELSPEELKUNST.

. *Julië*

Je vous retiens au diné;

'k Ben alleen, mijnheer is buiten. —

'k Ga, Cephise, gaarne meê,

Mits dat gij me ook zult verzellen

naar den schouwburg; ik, Climeen,

Artemise en haar Adonis

gaan 'er deezen avond heen:

'k Weet niet welk een stuk men speele,

dan 'er was maar een balcon

Onverhuurd, ze is ons gegeven;

dat we 'er gaan is du bon ton! ¹⁾

Hoe openhartig dit onhebbelijk nuffe zich ook uitliet, de volle waarheid sprak zij niet. Waarom zij eigenlijk ten schouwburg ging, zegt de zededichter in de volgende noot:

„De uitdrukking van *Julië* (*du bon ton*) is in zeekeren zin eene waarheid. De meeste Dames, die als *Julië* en *Cephise* denken, gaan er minder om 't schoone van 't gespeeld wor-

¹⁾ De *Mode*. Te Amsterdam, bij L. van Hulst, Boekverkooper, op den Nieuwendijk, op den hoek van de Gravenstraat 1781, blz. 24,

dende stuk te bewonderen, dan wèl om zig zelve en haaren opschik te vertoonen; de attentie van anderen door hun onophoudelijk lagchen en praatën te hinderen; enfin! alleen om den tijd te passeeren; zijn ze eens voor één ogenblik attent, 't is om den geëdoniseerden Acteur *PASSÉ* te begluuren, den opschik der actrices na te gaan, en voorts de ballets te admireeren, enz., enz., enz."

Passé.... de lieveling van het publiek! *Passé*.... de lieveling der dames bovenal! Hoe had hij zulks kunnen verwachten, toen hij zeven jaar geleden voor 't eerst het Amsterdamsch tooneel betrad! Als leerling van Corver ondervond hij destijds heftige tegenkanting bij een groot deel der Amsterdammers, een tegenkanting, die in een kabaal een uitweg vond.

Een vluchtige blik in de geschiedenis der Nederlandsche tooneelspeelkunst is noodzakelijk om dit kabaal te verklaren.

Een der eerste Nederlandsche tooneelkunstenaren is tevens een der beroemdste. 't Is de bekende Adam Carelsz Vangermez. Als zijn tijdgenooten hem een heldenrol zagen vervullen, was het, alsof zij den held zelf aanschouwden en werd het verklaarbaar, »dat zijn geslacht van ouds gevoerd had *d'azur à l'épée d'argent, garnie d'or*¹⁾. Niet in ijdel tooneelsmisbaar lag zijn kracht; maar in een *natuurlijken* speeltrant. Jordis, een dichter van den derden rang, strekt tot getuige, als hij hem noemt:

¹⁾ J. A. Alberdingk Thijm. De drie Weduwnaars, blz. 187 van den Volks-Almanak voor Nederlandsche Katholieken, 1875. In Dr. v. Vloten's Kunstbode (1874) heeft deze rustelooze onderzoeker aan het gebazel en gebazel over Adam Carelsz een einde gemaakt en een juister beeld van hem ontworpen.

. een man
 die dichten en *natuurlijk spelen* kan.

Professor Francius achtte het niet beneden zich, van den adellijken tooneelspeler les in de uiterlijke welspreketheid te ontfangen. In een sierlijke latijnsche redevoering verheft hij hem hemelhoog. »Nooit — zoo laat hij zich uit — had ik begrepen, wat de welspreketheid der Ouden, wat een Cicero, een Roscius vermocht, had ik hem niet gezien. Een mannelijke, edele manier van voorstelling heb ik van hem geleerd.»

»Voorwaar, hij was een bewonderingswaardig mensch! Doch hoe luidt zijn naam? — Dat is onverschillig. — Hij was een mensch, een kunstenaar, een redenaar, wiens weerga ik nimmer heb aangetroffen. Ik zeg de waarheid; ik spreek uit den grond mijns harten en nooit zal mij den naam: *komediant*, verachtelijk worden, zoolang mij dien van zulk een kunstenaar dierbaar blijft. Deze tooneelspeler zou professor in de welspreketheid geweest zijn, wanneer gij hem op den kathedr, een leeraar des volks, als gij hem op den kansel gesteld hadt. De taal had hij zoo zeer in zijn macht, dat hij in iedere omstandigheid zijn hoorders wist te schokken en te treffen. Betwijfelt gij het? Wat ik zeg heeft hij schitterend bewezen, toen hij over onzen doorluchtigen Hooft, dat *hoofd* der Nederlandsche dichters, in ongebonden stijl, onder de grootste toejuiching, de lijkrede uitsprak.»

De speeltrant van Adam Carelsz, ook door Sebastiaanz de Leeuw en Jan Meerhuizen gevolgd, bleef langen tijd aan ons tooneel traditioneel. Hermanus Koning en van Malsem bevonden er zich wel bij. Corver heeft eens een vrouw, die beide akteurs dikwerf

had zien spelen, *Gijsbreght van Aemstel* hooren reciteeren. Zij dwong hem de bekentenis af: »'t was geen bulken noch verzen brommen, dat thands (1786) voor reciteeren doorgaat, neen! het was spreken op maat en rijmtrant, en wanneer ze uit *Joseph*, of eenig ander stuk van *Vondel*, of uit *Genoveva* reciteerde, wist zij wel natuurlijk te beduiden, op welke wijze Hermanus Koning en van Malsem dat uitgesproken hadden met gebaarden en al, en naar mij haar beduidens en geluid nog voorstaat, zijn die voornoemde lieden zeer goede Acteurs geweest.”¹⁾

De lessen, door Adam Carelsz aan Francius gegeven, gingen niet te loor. Aan de voeten van den professor zette zich Enoch Krook als leerling neder. De manier van Adam Carelsz nam hij van den professoralen discipel zóó voortreffelijk over, dat Corver zijne »schoone en liefelijke uitspraak” roemde, en Pieter Langendijk van hem zong:

Zag Francius nu op, die groote redenaar,
 Hij vlocht u mede een krans van lof en eer om 't haar;
 Dan zou hij op de vrucht van zijne lessen roemen,
 Hij toonde u als voorheen zijne achting en zijn gunst,
 En stelde uw spreuk in goud: „*Door ijver bloeit de Kunst.*”

Aan denzelfden Krook werd in 1708 door de regenten van den Amsterdamschen schouwburg de leiding en vorming van jonge tooneelspelers opgedragen. Het spreekt vanzelf, dat de kweekelingen de manier van hun meester en daardoor die van Adam Carelsz aannamen.

Bor en v. d. Sluis schijnen mede tot de school van den laatsten behoord te hebben. Bor nam daarenboven

¹⁾ M. Corver's Tooneel-aanteekeningen, blz. 68.

op zijne reizen door België en het noorden van Frankrijk het een en ander van de Franschen over; algemeen werd hij met den grooten Baron vergeleken. Ongunstig stak bij zijn voortreffelijk spel de stijve houding af; Punt vergelijkt zijn stand bij een pot met twee ooren.

Tot aan het midden der 18^e eeuw bleef de natuurlijke speeltrant de heerschende. Corver herinnerde zich in 1786 hoe jaren geleden, de oude aktrice Nicwellon, te Leiden, hem eens de rol van *Kassandra* in *Agamemnon* gereciteerd had op een manier, die vele zijner tijdgenooten als »de natuurlijke" wraakten. Hij erkende echter, het op ons tooneel in lange jaren niet zóó gehoord te hebben, als van deze »Actrice van den Ouden tijd." En Zach. Conr. von Uffenbach, die in 1710 ons land bereisde, roemt de Nederlandsche tooneelspelers wegens de duidelijkheid hunner uitspraak, de levendigheid en *natuurlijkheid* van hun spel. »Die Acteurs waren so gut, so dass ich keine Teutsche nie gesehen, die so wohl agirt haben, ob sie gleich denen Franzosen nicht beykommen, die, was die Komödie anlanget, gewiss alle andere Nationen übertreffen."

Doch de achttiende eeuw met haar onnatuurlijk en gekunsteld leven zou haar invloed ook op de tooneelspeelkunst doen gelden. Een valsch gevoel van ernst en waardigheid streefde in alles naar deftigheid, welk woord toen eene geheel andere beteekenis bekwam. Het Jan-salieu en witdas-achtige vervormden het oorspronkelijke denkbeeld. Onnatuurlijke hartstocht verving den edelen. Het tooneel ging vele schreden terug. In 1732 is Justus van Effen verontwaardigd over het valsche pathos, dat in schreeuwen, bulderen en molengewiek op het tooneel zocht binnen te sluipen.

Ten tijde, dat Adriana Maas, naast Mevr. Wattier en Kleine, een van Neerland's grootste tooneelkunnenaressen, het tooneel verliet (1741), werden de Hollandsche acteurs te Hamburg, aldus beoordeeld: »Geschrei galt bij jenen Harangueurs für leidenschaftlichen Ausdruck, Verzückungen für Begeisterung." 1)

In Punt en Corver zien wij beide richtingen, de oude of natuurlijke en de nieuwe of deklameerende, verpersoonlijkt. Punt, leerling van Bor, was in den beginne de eerste toegedaan en moet een onnavolgbaar kunstenaar geweest zijn. De toejuichingen zijner gebreken hebben in hem veel bedorven. Weelderig gebarenspeel en overmatig deklameeren, zoogenaamd »opsnijden," deden zijn schoonste eigenschappen verloren gaan. Zijn bewonderaars prezen hem echter om het zeerst en vonden in zijn voordracht den waren »Hollandschen Heldentoon," een toon, die de maat hield tusschen reciteeren en zingen en het best voorgesteld wordt in:

*Pho, pha, tra, la, la, la, wilt mijne kracht bestieren,
Fa, foe, pief, poef, pi, pa, tra, la, la, lieren.*

Er waren echter kunstkenners, die deze manier veroordeelden en vroegen:

Herodes is nu weêr gespeeld:
Heeft u dat schreeuwen niet verveeld?
Of keurt gij ook voor goede munt
Het *bulderen* van monsieur Punt?

Zij sloten zich liever aan bij Corver, die de oude richting voorstond. 2) Hij trachtte het leven nabij te komen en

1) Ferd. von Hellwald. Geschichte des Holländischen Theaters. S. 82.

2) Zie over Corver en Punt een opstel van Dr. J. VAN VLOTEN in het tijdschrift van het Nederl. Tooneelverbond, 1871.

in kunst de natuur tot voorbeeld te nemen. Hij getroostte zich, om dat doel te bereiken, velerlei studie. Van een leerling van Professor Vrijhoff, een groot tooncelkundige, ontving hij het eerste onderricht. Wat goeds hij zich van vroegere acteurs herinnerde, zocht hij na te volgen, bestudeerde een werkje van Garrick, en een ander van Michiel la Fauchier. Bovendien behartigde hij de wenken, welke Shakespeare in *Hamlet* geeft, en ondernam ter volmaking eene reis naar Parijs, waar hij den onnavolgbaren Le Kaïn zag spelen. Dankbaar erkent hij het vele goede, dat hij daar geleerd had, evenzeer als hij met genoeg de vondst herdenkt van een exemplaar van Vondel's *Palamedes*, waar aantekeningen over de voordracht ingevoegd waren. Zijn tegenstanders maakten hem zijn speeltrant tot verwijt, noemden het eene nieuwe, de Fransche richting. Corver voerde daartegen aan: »Al wat goede Fransche tooneelspelers doen, komt volkomen met de lessen, die wij in onze oude goede schrijvers vinden, overeen: Shakespeare toont in zijn *Hamlet* deze manier duidelijk aan; gevolgelijk is ze vrij oud: daar is maar eene goede manier door de geheele wereld. Ik heb Hollandsche, Fransche, Duitsche, Engelsche en Spaansche tooneelspelers gezien, en allen die goed onder dezelve waren, speelden op een en dezelfde wijze; eenvoudig op de rede en de natuur gegrond, zonder geweld, ferm en niet opsnijdend in den valschien, zoogenaamd Hollandschen heldentoon: — Ik moet altoos lagchen, als ik de lieden hoor zeggen: dat ik eene nieuwe manier van speelen heb uitgevonden. 't Is armhartig geredeneerd, en toond de onnoozelheid en onbedrevendheid, in Tooneelspel, onzer Natie duidelijk en klaar. Deze zoogenaamde nieuwe manier is al 100 jaren en

langer voor onzen tijd in de waereld geweest; en Punt zelfs heeft in zijn eersten tijd, eer hij zich van den Schouwburg begaf, in die manier gespeeld."

De verwijdering, welke tusschen Punt en Corver was ontstaan, deed *Puntianen* en *Corverianen* voortdurend een vijandige houding aannemen. Het vertrek van Punt naar Rotterdam, alwaar hij door Corver werd opgevolgd, deed er geen goed aan. Punt's vrienden hebben den haat tegen Corver nooit afgelegd. Aan 's mans graf deklameerden zij:

Heer Corver kan veel meer, door *Modicus* te spelen,
 't *Verwijfde* Jonkertje, 't *Coquette* Jufferschap,
 Gevormd voor het Salet, de teed're boesem strelen,
 En werd dus toegejuicht met zoutloos handgeklap.
 Heer Corver, rijk begaafd met ingebeeld vermogen,
 Verkoos, *wat schone keus!* een nieuwerwetsche trant;
 Zijn wonder schrandere brein kon 't *Prose* alléén gedogen,
 Daar hij de Poëzy van 't Kunst-toneel verband.
 Mijn Punt, die 't Fundament des schouwburgs had gelegen,
 In Dichterlijke taal zijn luister heeft gestigt,
 Kon der Bestierd'ren hart, wat schande! min bewegen
 Dan Corver, voor wiens Ster van roem zijne Eerzon zwigt.
 Zo wierd befaamde Kunst, verdiende eer benomen,
 Zo heeft ondankbaarheid betoonde vlijt veracht.

Bij de opening van den nieuwen schouwburg te Amsterdam, in September 1774, stonden *Puntianen* en *Corverianen* scherper dan ooit tegenover elkander. Punt ging het te Rotterdam niet naar wensch, en in Amsterdam was hij bij de schouwburgregenten vergeten. Corver's invloed vreesde hij en de zijnen meer dan ooit. Boosaardige libellen dier dagen zijn de sprekendste bewijzen van de heftigheid bei-

der partijen. Op Corver's hoofd zijn gloeiende kolen vuurs gehoopt; geen wonder, hij was geheel in strijd met de lamlendigheid der achttiende eeuw. Hoor, hoe zijn vijanden hem eens voorstelden:

Men zegt, zoo wij 't gelooven moogen,
 Dat, toen hem 't lot in 't leven riep,
 Megere, uit zwarten Stycks' gevloogen,
 Zich in zijn moeders vorm herschiep,
 En hem met gif, dat draaken spoogen,
 Het slijm, dat uit haar borsten liep,
 En akonyt heeft opgetoogen.

't Is zeker, dat zijn pestige aem
 De lucht besmet met vuile stanken,
 Wen hij, tot oneer van zijn naam
 Zich uit met zijn gewoone klanken:
 Wie regt tot alle vloeken saam
 Bekwaam zij, door de kragt der dranken,
 Hij is er nuchtren toe bekwaam. ¹⁾

Akteurs, die onder de leiding van zulk een »misgeboorte" hadden gestaan, werden de voornaamste te Amsterdam. Dit was genoeg voor een casus belli. Carel Passé, leerling en vriend van Corver, zou het even als zijn kunstgenoot, de Waal, moeten misgelden. De richting van Punt was, wel is waar, vertegenwoordigd door Duim, maar die was te oud om hen, die van Corver kwamen, te overvleugelen. De regenten moesten ²⁾ hem »vermits zijn hooge jaaren, manquement van Memory en duyselinge"

¹⁾ Hekeldicht voor M. Corver, Tooneelspeeler.

²⁾ Zie mijne Geschiedenis der stichting en feestelijke opening van den schouwburg op het Leidsche plein te Amsterdam 1774. Utrecht, J. L. Beijers, 1874.

ontzien en hem, bij het gaan naar en van den schouwburg een slede zenden. Duim had om die reden op den dag der opening niet mee kunnen spelen; terwijl de *Corverianen*: Passé, de Waal, Hilverdink, Angemeer en Juffr. Seim welverdiende lauweren hadden geoogst. Bovendien had de familie Bouhon uitgemunten, eene familie, die zich van Punt had afgescheiden. Nu was de maat volgemeten. Er vormde zich een klik, die een kabaal in den zin had.

't Is zaterdag, den 24sten September 1774. De schouwburg gaat aan. Menschen van allerlei rang en stand vullen bak en gaanderijen. De toevloed der aanschouwers is even groot als bij de opening, nu reeds een week geleden. ¹⁾ Wel is er niet zoo veel gedrang en geduw, doch ieder haast zich een plaats te bekomen. Op de zesstuiversplaats heerscht opgewekte levendigheid. Noten worden gekraakt, flesschen ontkurkt en grappen verkocht; kortom daar heerscht leven en levendigheid. Beneden turen allerliefste heertjes bescheiden-brutaal naar de aanwezige schoonen, die op haar beurt heur gezicht een plooi geven, zooals welopgevoede dametjes meenen, dat in den schouwburg past. In den bak, kort achter de muzikanten, zitten de kunstkenneren. De een is voor den »ouden stijl" en de ander voor den »nieuwen." De een verlangt Punt weder te Amsterdam; de ander is blijde, dat er leerlingen van Corver zijn en is vol lof over hem.

¹⁾ Oordeelkundige aanmerkingen over de uitvoering van het Treurspel *IGENIA IN AULIS*, zooals hetzelfde den 24 September 1774, op het Amsterdamsche Tooneel vertoond is. Door een Liefhebber van den schouwburg. Te Amsterdam bij Hendrik Willem de Bruijn, Boekverkooper in de Nes.

Wat? — roept een *Puntiaan* — Corver een volmaakt tooneelspeler? Daar hapert veel aan. Kundige lieden hebben mij gezegd, dat hij in het hevigste van zijn treurrollen, dikwerf onverstaanbaar spreekt, door de sterke drift, waarvan hij zich laat vervoeren; terwijl hij kort te voren, of straks daarna, zoo zacht spreekt, alsof hij in zijn adem zal blijven, zoodat de meeste toehoorders, die wat achteraan zitten, hem onmogelijk kunnen volgen en met recht zeggen, dat hij *brabbeltaal* uitslaat. ¹⁾

Vuige laster! Corver spreekt duidelijk, eenvoudig en galmt niet. Ik geef toe, dat zijn stemgeluid wel eens wat te wenschen overlaat, doch is dit zijn schuld? Op zijn negentiende jaar heeft hij aan de linkerzij van de keel een schorrigheid bekomen, door het al te zwaar spelen van *Claudius* in *de Minnenijd*. ²⁾ Hij heeft echter alles gedaan, wat mogelijk is om dit te verhelpen, hoewel het hem thans weder geducht hindert.

Maar wat 'n houding heeft Corver tegenover Punt! Punt een flinke heldengestalte; Corver.... zoekt hulp »bij aangemaakte buik en kuit» om zijn mager lichaam eenig fatsoen te geven. Als hij te Rotterdam naast Punt optreedt, zal men het verschil zien. Ge keurt zeker ook goed, dat hij daar Punt's roem tracht te verduisteren, maar ik zeg u:

Wen Corvers laage roem en naam
In 't graf verrotten zal en stinken,
Zal braaven Punt's vermaarde faam
Nog met een' breeden luister blinken:
Hij draagt zijn' kunstroem zonder blaam,
Die roem zal eeuwen overklinken.

¹⁾ Brief over eenige Bijzonderheden van het Tooneel; voornamelijk ingericht tegen zekeren verdedigingsbrief en weërgalm door S(imon) R(ivier.) Tot eene Nieuwjaarsgift voor derzelver schrijver.

²⁾ M. Corver. Tooneelaant. blz. 162.

De »grrroote» Corver is een bluffert, een waanwijze, winderige *Voltaireaan*, een lastig mensch.

Lastig is hij, omdat hij aan zich zelf en anderen hooge eischen stelt. Dit alles vermindert zijn groote verdiensten niet. Uw partij erkent zelf, dat zijn gebaren onverbetterlijk zijn. Hij streeft in alles naar het natuurlijke, in kleeding, in spel, in taal.

Zwijg met uw taal. Iederen weldenkenden mensch ergert Corver met de bewering, dat een tooneelstuk in proza, beter of minstens even goed is, als in rijm. De Schouwburg is opgericht tot opbouwning van taal- en dichtkunde en dat beginsel wil die »grrroote» man bestrijden.

Wie schendt, verwoed en dol, zijn handen
 Aan de adeloude Poëzy,
 Van niemand strafloos aan te randen?
 Wie laakt, vervoerd door razernij,
 De nutte Dichtkunst, om haar banden
 Terwijl zich aan haar dienstvaardij
 De rijpste hersenen verpanden?

De Snorker, die te goddeloos
 Zich zulk een schendstuk durft vermeten,
 Verdient niet, even bot en boos,
 Dat wij zijn naam aan 't volk doen weeten.
 Dan, 't zwetsen duldt men wel een poos;
 Maar 't eeuwig schelden op poëten,
 Verkropt een zanghart niet altoos.

Verwaande Corver, die om gunst
 Van Midas neeven, zonder bloozen,
 Dol uitvaart tegen de eêlste kunst,
 Leer ezels haar verächteloozen;
 Bij schrandre geesten zaait gij 't dunst.
 De zwijnen treden gaarne op roozen;
 Maar bij geleerdheid wroet ge om zunst.

De man zou het geheele vers gedeklaameerd hebben, had niet bescheidenheid hem geboden naar de ouverture te luisteren. Onder het spelen trekt Ruloffs, de orkestmeester, aan de schel. Het scherm gaat op, ter vertooning van *De Inwijding van den Amsterdamschen Schouburg*. Dit stukje, was sedert den 15den September al eenige malen vertoond en had veel stof tot opmerkingen gegeven. Ook thans werd het weder zeer scherp veroordeeld. ¹⁾

Hierop volgde: *Ifigenia in Aulis*, een treurspel door het kunstgenootschap: *Nil Volentibus Arduum* in het begin van 1683 uitgegeven. ²⁾ Het eerste bedrijf was bijna afgespeeld, toen een man van de staanplaats riep: »Zie daar het eerste bedrijf op 't kruys gelegd.»

Hoe vindt ge Duim als *Agamemnon*? vraagt, nadat het scherm gevallen is, een *Corveriaan* aan een *Puntiaan*. —

Zeer goed — is het antwoord. Hij had niettegenstaande zijn hoge jaren, zulk eene edele houding, dat ik wel gewenscht had, dat hij, die *Ulysses* verbeeldde, hem hier in had pogen na te volgen.

Op mij — hervat de ander — heeft hij een geheel anderen indruk gemaakt. Ik kon mij eerder verbeelden, een predikant op den kansel te zien, dan een kundig akteur op het tooneel. Alle krachten, die hij inspande, strekten slechts om alles op een sierlijke wijze uit te drukken, zijn armen en handen in dezelfde beweging te houden, zoo dat hij eerder een orateur dan een akteur genoemd mag worden. ³⁾

¹⁾ Oordeelkundige Aanmerkingen euz., blz. 5.

²⁾ Nog in 1801, werd volgens denzelfden tekst gespeeld.

³⁾ Brief van een op Rijs zijnde Dordrechts Heer, Aan een zijner Vrienden in Dordrecht, Behelzende een onzijdige Beoordeeling, over het vertoonen van *de Inwijding van den Amsteldamschen schouburg*, En na het zelve *Iphigenia in Aulis*, treurspel. Vertoond op den

Maar op Helders, die voor *Nestor* speelde, zult ge wel geen aanmerkingen maken; dat is nog een van de ouden, die heeft den rechten stijl.

Helders goed? ik kan u verklaren, dat die akteur geen twee regels van buiten kende; dan voldeed *Euribates* mij beter, die door Kneum gespeeld werd. Hij speelde in denzelfden trant, kwam op met zijn eene handje op de borst, stelde zich in postuur en begon daarna te spreken.

Zoo is het beter als de volgelingen van Corver met hun Franschen slag en onverstaanbaar gerabbel. Passé was als *Achilles* niet om aan te hooren.

Hij was onuitstaanbaar — riepen eenige stemmen — hij bederft alles. Als hij straks niet beter voldoet, zullen we hem uitfluiten.

Het opgaan van het scherm maakte aan het gebabbel een einde.

Toen *Achilles* weer opkwam, voldeed hij den *Puntianen* nog minder dan te voren. Zij staken de hoofden bij elkander en fluisterden geheimzinnig, dat zij »meenigmaal een kruijer, tegen eene Appelvrouw, deftiger hadden hooren spreken.” De ergernis vermeerderde, toen Passé, zonder bulderen, tot *Eriphilé* sprak:

Men vliedt mij midlerwijl, wat heb ik toch misdaân?
 Elk ziet me als vijand, zoo het schijnt in 't leger aan
 Wat zeg ik, is mijn liefde op 't kragtigste nog heden
 Van Kalchas, Nestor en Ulysses niet bestreeden?
 Zij gaven, naar mij dacht, te kennen, zoo mijn zin
 Na glorie helde, moest ik afstaan van mijn min.
 Wat onderwindt men zich? wat meent men te voltrekken?
 Zal ik aan 't leger dan tot schimp en spot verstrekken?
 'k Moet dit geheim uit hen verstaan; vaarwel Mevrouw.

Amsteldamschen Nieuwen schouwburg. Saterdags den 24 Sept. 1774, benevens het geen te dier tijd is voorgevallen. Te bekomen bij de Haas en van Braam.

Een paar der aanwezigen beginnen te fluiten, dat weldra algemeen wordt en voortduurt, totdat Passé het tooneel verlaat. Doch, eensklaps keert hij terug. Doodsche stilte volgt. Met een van verontwaardiging bevende stem, voegt hij den veelbelovende fluitisten toe: *gij, Ezels, die daar fluit, kom achter op 't tooneel, of aan mijn huis; daar zal ik u ten antwoord staan.*

De Corverianen heffen een juichtoon aan. Een algemeene en oorverdoovende toejuiching vervangt het gefluit van straks. De schouwburg is in rep en roer, naar *Erifile* luistert men niet meer, het scherm valt; *Puntianen* en *Corverianen* raken schier handgemeen.

Nu heeft »dat naar zwavellucht riekend heertje» zijn verdiende loon, deklameert een der eersten. Angemeer, de Waal, Hilverdink, van Marle en Juffr. Seym staat hetzelfde te wachten, als zij op die manier blijven spelen. De fransche speeltrant kunnen zij bij Corver volgen, hier moeten zij die van Punt huldigen.

Al die woede verhindert niet, dat Passé bij zijn weder-verschijning met handgeklap wordt ontvangen.

De voorstelling liep zonder verdere stoornis af; alleen werd laatstgenoemde akteur in 't vierde bedrijf hardop uitgelachen.

De strijd was niet in eens beslist. De spelers, van den Haagschen Schouwburg afkomstig, bleven nog langen tijd met de *Puntianen* slagvaardig. Nu eens was deze, dan gene het mikpunt. Maandag, den 3^{den} Oktober, werd de Waal uitgefloten. In woede ontstoken, beet hij het publiek toe: ¹⁾

¹⁾ De nuttige en vroolijke zeedemeester Handelende over zaaken van alderhande Natuur- als Edelmoedige daaden, voorbeelden van

Ja fluit vrij, Ezels, zonder oordeel:
Uw fluiten doet mij scha noch voordeel.

eene variatie op hetgeen Mejuffrouw Ghyben in vroeger jaren bij een dergelijke gelegenheid had uitgedacht, n. l.

Gij, Ezels, zonder oordeel,
Uw fluiten doet mij scha noch voordeel.

Van weerskanten werd de strijd met de pen voortgezet: een aantal vlugschriften hebben er hun ontstaan aan te danken.

Een der laatste was een

G E E S E L

VOOR DE

Laffe Onkundige TOONEELSCHENDERS

UITFLUITERS

EN VALSCHE

H A N D K L A P P E R S.

Waar in de Eer der Tegenwoordige Acteurs en Actrices der Nieuwe Amsteldamsche Schouwburg, tegen de schaamteloose Lasteraars dezer tijd verdedigt word.

Gij schenders van 't TONEEL! Spotzieke Lasteraren,
Die door uw schimpgefluit, 't aandachtig oor verveelt.
Verachters der *Acteurs*, die geen versmading sparen,
Maar ieder *speeler* laakt, die slegts uw smaak niet streeld,

Deugd, Naarstigheit en Verstand, ook kluchtige, schertsende, raare, snaaksche, verliefde, galante, bespottelijke, schelmagtige, listige, en meer andere vertellinge, Rondom doormengdt met Satyrique aanmerkinge, om aldus, eenige parabellen bij wijze van gebeurde gevalle aan onze Nederlanders onder het oog te brengen, waarin de geschiktheid en regelmatigheid, beneffens de ongeregelde en openbaare zotheeden vertoond worden; alles op een vroolijke en satyrique Trant: No. 6. Den 10^{den} October 1774.

Door welk een razernij werd uwen geest bezeten,
 Dat gij u ongehoond, door schimp en laster wreekt?
 Wat is de oorzaak, dat gij op de *Kunst* gebeten,
 Elk *Tooneelist* een priem der Nijt in 't harte steekt?
 Waar in vind Gij u door het nieuw *TOONEEL* beledigd?
 Daar gij gestadig in deszelfs Gebouw verschijnd,
 Dat Gij u met den troep *Vertooners* niet bevredigd,
 Maar hun talent, en geest, en roem staag ondermijnd?
 Wat smaad Gij zonder eind, door uw gestadig fluiten,
 Verachtend handgeklap, en sporeloos misbaar,
 De voortgang eener zaak, nooit door Uw haat te stuiten;
 Maar vaak bemind, geacht, bij Amstels Burgerschaar,
 Meld van uw Lasterzugt mij eens de ware reden,
 En wat u aandrijft tot dit eereeloos bestaan.
 Zijt gij ook aangehitst om in dit spoor te treden?
 Of neemt gij ook voor Loon den rang der Afgunst aan?
 Maar dunkt mij, 'k hoor u reeds het volgend antwoord geven:
 „Wij spotten nog met *KUNST*, nog met het *KUNSTTOONEEL*,
 „Wij zullen 't *SCHOUWBURGS*roem, nog opgang, nooit weerstreven,
 „Maar danken 't gunstig Lot voor dit gewenschte deel,
 „Doch dit *TONEEL*, zo schoon! volmaakt in al zijn deelen,
 „Wordt thans gebezigd door veel onervaren Lien,
 „Wij zien maar enkeld' eens een goede hoofdrol spelen;
 „Waar word nu *PUNT*, *SPATSIER* of *STARRENBURG* gezien?
 „Den Phenix van deez' Troep verliest door zijne jaren,
 „Het kunstvermogen dat hij eertijds heeft betoond,
 „En 't verdere getal van deze Kunstenaren,
 „Wierd met minachting bij den aanvang reeds gekroond.”
 Ik kan het geen Gij zegt in alles niet verachten;
 Doch enk'le schimptaal strekt niet ter verbetering,
 De vuile Laster kan geen voordeel ooit verwachten,
 Van 't onvolkomene dat haren smaad ontving.
 Waarom dan in die trant deez' *speelers* aangevallen?
 Met lasterend gefluit, zo harssenloos als laf?

.

Waarom kan deze *Troep* dan geen voldoening geven?
 Zijn zij niet als bekwaam beschouwd en aangesteld?
 Of moet men hun talent verachten en weerstreven,
 Omdat het min of meer na 't *Fransche* overheld?
 Zij speelen minder stijf; maar los en ongedwongen;
 Dit is de *Fransche* smaak; en die is immers goed!
 Hun kracht van *Taal*, 't is waar, is wel niet zeer voldongen,
 Doch hun *Recitatief* luid aangenaam en zoet,
 En kan hun speeltalent uw kiesheid niet behagen,
 Geduld; 't is niet alleen, voor u dat 't *SCHOUWBURG* speelt.
 Indien zij maar den Lof van 't grootst gemeen wegdragen,
 Dat door het *KUNST-TOONEEL* verrukt word en gestreeld,
 Geen mensch zoekt u door dwang in 't *SCHOUWBURG* te doen komen;
 Mishaagt het u zoo sterk, verschijnd daar nimmermeer.
 Welligt is lasterzugt te zeer voor ingenomen;
 Blijft thuis, beroofd geen mensch noch van zijn roem, noch eer.

Na verloop van tijd hield de verbittering op. De eerst gehate tooneelspelers verworven zich vele vrienden. Doch hun richting heeft niet gezegevierd. De natuurlijke speeltrant van Adam Carelsz en Corver ging in den deklameerenden onder. Het oordeel van Forster over de Amsterdamsche tooneelspelers in 1790 is eene veroordeeling. „Declamation war es von Anfang des Stücks bis zum Ende, ohne einen Moment von wahrem Ausdruck der Empfindung, ohne einen Zug von Natur — und dennoch war augenscheinlich dieses Geplärr ein Kunstwerk, dessen Erlernung den Schauspielern ungläubliche Anstrengung gekostet haben muss, ehe sie ihre brutale Volkommenheit darin erlangten. Die Mimik entsprach genau der Declamation. Wären die holländischen Schauspieler so ehrlich wie die Kamtschadalen,

die ohne Hehl den Bären für ihren Tanzmeister erkennen, so würden sie gestehen, dasz sie von den Windmühlen gesticuliren gelernt haben. Ihre Arme waren unaufhörlich in der Luft, und die Hände flatterten mit einen krampfhaften Zittern und ausgespreizten Fingern in einer Diagonallinie vor dem Körper vorbei." 1)

Dit oordeel is zeer verklaarbaar. Een tooneel, waaraan kunstenaars van verschillende richting ter samenwerking verbonden zijn, kan geen toekomst hebben. De eerste vijftien-twintig jaren van den schouwburg op het Leidsche plein zijn dan ook niet de roemrijkste. Het zangspel bereikt onder Ruloffs een zekere hoogte, het tooneelspel gaat geen schrede voorwaarts. Eerst na de gebeurtenissen in 1795 heeft een omkeering plaats. Met het optreden van Andries Snoek, den 22sten Sept. 1795, breekt een nieuwe bloeitijd aan.

Amsterdam, 15 Januari 1875.

J. H. RÖSSING.

(Molière's geboortedag.)

1) F. v. Hellwald. *Gesch. d. H. Th.* S: 84.

TOONEEL-CRITIEK.

»*La critique est aisée, et l'art est difficile!*» zegt een bekend Fransch spreekwoord, ... niet woordelijk vertaald, maar in goed, oud Hollandsch, ... ik wil zeggen, Nederlandsch: »de beste stuurman staan aan wal!» Dit spreekwoord werd op nieuw bewaarheid, toen onlangs eene dame in het openbaar een critiek leverde, en in eene rede, getiteld: »kritiek en kunst», ook in druk verschenen, driestweg beweerde: dat deze voor allen veil was, ... ten opzichte der mannen, voor dat slijk der aarde, in het dagelijksch leven kortweg »geld» genoemd; voor de vrouwen, voor eene vaak niet minder klinkende vergoeding!

Nog nooit is der critiek zoo openlijk en stout de handschoen toegeworpen, en eene beschuldiging gewaagd, even moeielijk door bewijzen te staven, als geheel voor ongegrond te verklaren, aangezien ieder alleen voor zich spreken, slechts zichzelf verdedigen kan. Zooveel is intusschen zeker, dat de strijd van critiek en kunst reeds zeer oud is, altijd bestaan heeft, nóg bestaat en wel steeds bestaan zal, en dat het evenmin aan bittere critiek, als aan gekwetste eigenliefde van kunstenaars, ooit heeft ontbroken, getuigen de nog bestaande beoordeelingen uit de dagen van onze beroemde, schitterende sterren aan den kunsthemel: Snoek, Majofski, Jelgerhuis, Wattier, en anderen. Het is dan ook mijn voornemen niet, hier als rechter optetreden,

maar slechts de tooneel-critiek een oogenblik nader te beschouwen, wat zeker in een werkje, aan het tooneel gewijd, niet misplaatst is.

De vereischten voor eene goede critiek zijn zwaar en vele! In de eerste plaats dient een criticus meester te zijn in zijn eigen taal en letterkunde, spelling, woordvoering en poëzie, ten einde zoowel den inhoud als den vorm der tooneelstukken, zoowel de oorspronkelijke als de vertaalde werken, met grond te kunnen beoordeelen; terwijl hij evenzeer de doode als de levende talen behoort te verstaan, om te kunnen beslissen, of iets naar eisch is overgebracht, en of de vertooners de vreemde woorden met den behoorlijken klank en juisten klemtoon uitspreken. Ten tweede moet hij volkomen bekend zijn met de zeden en gewoonten der tijden, waarin de handeling voorvalt, de inrichting der woningen en paleizen, waarin de personen zich bewegen, de destijds gebruikelijke kleederdracht, wapening, enz. dat wil zeggen: hij moet een volleerd geschiedkundige zijn, wapenkundig en ingewijd in de costumes van alle tijden, bijna zelfs van Vader Adam af tot op den huidigen dag.

Voorts is het noodzakelijk, dat hij, die als rechter wil oordeelen, de grootste ondervinding, tooneelkennis, een fijn kunstgevoel bezitte, en een hoogst beschaafd man zij, begaafd met grondige kennis van muziek, om zang en begeleiding, ... evenzoo ook van schilder- en beeldhouwkunst, om mimiek en standen naar waarheid te kunnen laken of prijzen.

In één woord: een bevoegd criticus moest als het ware zijn: een modelmensch! Minstens diende men hem door verschillende deskundigen een examen te doen afnemen, alvorens hem een diploma als recensent uit te reiken. Maar ook dan nog zou zijn oordeel, bij de grootste onpartijdig-

heid, niet altijd volkomen juist zijn, evenzeer als de opvatting van dezelfde rol door twee begaafde kunstenaars niet altijd gelijk is, ja! vaak hemelsbreed verschilt; hoewel men bekennen moet, dat beiden boeiden door meesterlijk spel. Zoo is ook de opvatting van verschillende beoordeelaars dikwijls zeer uiteenlopend, gedeeltelijk afhankelijk van persoonlijk kunstbegrip, gevoel, ja! zelfs van den indruk van het oogeblik: soms van vriendschap of ook wel van tegenzin. En is nu de critiek altijd in handen van hen, die aan de bovengenoemde vereischten beantwoorden? Helaas, neen!... Het is zoo: er zijn geleerde, beschaafde mannen, aan wie — ofschoon zij juist niet aan alle vereischten voldoen — de critiek kan worden toevertrouwd, zonder kunst of kunstenaars in de waagschaal te stellen; maar dikwijls zijn er ook anderen, aan wie die taak wordt opgedragen, of die er zich eigendunkelijk zelf mede belasten, doch die, na gemeld examen te hebben afgelegd, er zich wellicht, op vereerend verlangen, er nog eens aan zouden moeten onderwerpen, eer de verlangde graad hun kon worden verleend. De ondervinding heeft het geleerd: er waren nog niet lang geleden onder die heeren: simpelen, bijzienden, dooven, om niet van andere gebreken te spreken, en dat voor de gewichtige betrekking van »verslaggever”, zooals de tooneel-beoordeelaars, uit tegenzin tegen het woord recensent, zich gewoonlijk noemen, . . . voor eene betrekking, waarin men een helder hoofd, scherpe blikken en een uitmuntend gehoor zoo hoog noodig heeft. Is het dan wonder, dat zoowel dichters als tooneelspelers — om niet eens van de directeurs te spreken — zich weinig om de critiek bekommeren en, allen naar denzelfden maatstaf beoordeelende, zich soms boos maken, in plaats van met de gegeven wenken hun voordeel te doen, gebreken te verbeteren, slechte gewoonte afteleg-

gen, enz. Voegen we hierbij, dat de critiek vaak niet vrij is van bitterheid; dat een scherpe of satirieke opmerking, of het belachelijk maken van den acteur te meer treft, omdat dit in het openbaar geschiedt, voor iedereen te lezen staat, en tevens des te bitterder wordt, naardien het een onherroepelijk vonnis is, waartegen ieder appel vruchteloos zou zijn, dan moet zoodanige critiek in het algemeen niet in het voor- maar in het nadeel zijn der kunst, of althans zonder den minsten invloed en van de geringste waarde.

Moge dus de kunst-critiek toevertrouwd zijn of worden aan waardige handen, die het wel meenen met kunst en kunstenaars, opdat de aanwakkerende lust voor het tooneel steeds helderder vlamme, en niet weer verdoove, te hooge eischen de vertooners niet ontmoedigen, maar welgemeende, grondige opmerkingen en welwillend gegeven wenken de kunst veredelen, dan zal zij, in plaats van haat op te wekken, een weldaad, een baken zijn op den zoo moeielijken weg der kunst!... Daartoe dalen Thalia en Melpomene neder en verzoenen zelfs Apollo met de critiek!

J. BOTH, J. JZN.

NASCHRIFT. Er is te veel waars, te veel goeds in deze regelen, om ze ongeplaatst te laten. Toch is de Redactie het met den inhoud niet volkomen eens. De heer B., die haast het onmogelijke in een critikus wenscht, wil daarentegen den acteur met zeer veel toegevendheid behandeld zien. Zóó zou waarlijk de voorstelling omgekeerd, en de kunst gemakkelijk, de critiek moeielijk worden. Er is overdrijving aan beide zijden, en de critiek is tegenwoordig niet in zoo slechte handen, als vaak wordt beweerd. Integendeel, is daarin in den laatsten tijd vooruitgang te bespeuren. Voor het overige zij de critiek streng, zeer streng, maar nimmer inhumanaan, ... opbouwend en niet afbrekend, ... welwillend en niet al te satyriek, ... bovenal nimmer eenzijdig, nimmer lijdende aan parti pris.

DE REDACTIE.

Z E V E N K L A P P E R.

I.

Al speelde hij aardig en goed,
Toch werd hij slechts matig begroet.
Toen klonken steeds hooger zijn tonen.
Aldra werd hij beter verstaan;
Het handgeklap immers ving aan
Daarboven, waar de engelen wonen.

En wie zich beneden bevond,
Die weerde wel dapper den mond,
Zoodra slechts het scherm was gevallen;
Maar, ziet! allerwege, in de zaal,
Heerschte enkel der engelen taal.
Wij, menschen beneên, zwegen allen!

Terwijl men het veld steeds aan de engelen laat,
Beklaagt zich de mensch, dat het beter niet gaat!

II.

De arbeider, die verdienen wil, moet aan zijn werk zijn,
En wie een dominé wil hooren, moet in de kerk zijn.

Een koetsier, op den bok, moet leidsels hebben om te mennen,
En een acteur, die spelen wil, moet zijn rol kennen.

»Dit is al te eenvoudig, dan dat ge 't vermeldt!»
Zeer waar!... Als gij 't onzen acteurs maar vertelt.

III.

Ja, produceren
En critiseren
Zijn twee!
Zoo ook acteren
En goeverneren
Zijn twee!
Hier zijn acteren
En goeverneren
Juist één!
't Wordt, Mijneheeren!
Tijd, dat te keeren,
Naar 'k meen!

IV.

»Dat zij talent heeft, ontdek ik met schrik!
En daarbij is zij veel jonger dan ik!
Zij moet naar achter, gezwind;
Want ze is nog een kind!
Ik, *jeune première*, zal drijven en wrijven,
Om toch de *rivale* steeds kind te doen blijven!
On ne vaut que ce qu'on veut valoir,
Et les grands rôles, je les veux avoir !»

V.

Oorspronkelijk auteur! gij wordt gevierendeeld,
Vernield door iedereen, die in uw drama speelt.
En, schoon ge bij 't publiek èn vriend èn vijand ziet,

Schoon 't geldt uw goeden naam, dat lot ontgaat u niet!
 Uw drama gaat voor 't eerst, en — 't ligt in de positie —
 Wat wordt vertoond, is niets dan groote repetitie.
 Men discht dus op een koek, die nog in lang niet gaar is;
 Men oordeelt naar den smaak en vindt dan, dat het naar is!

VI.

»Beminnen” voor, »beminnen” na!
 Dat hoort men op de planken;
 Maar, waar de man spreekt tot zijn gâ,
 Daar hoort men andre klanken!
 »Ik houd van u! Ik heb u lief!”
 Dat zegt men tot zijn hartedief.
 Wat we in den regel hoorden,
 Was fransch met dietsche woorden.

VII.

De helft van d' avond is 't scherm steeds neêr,
 En is het pas op, zie! dan valt het alweer!
 Dat vele pauseeren,
 Dat lange pauseeren
 Kan niet amuseeren!
 Of, zoo het aan heeren
 Nog somtijds behaagt,
 De dames worden voor goed verjaagd.
 't Is hoogst onpractisch en wansmaak kweeken,
 Om zóó met het schoone geslacht te breken.

NIEUWJAARSWENSCH
VAN
T H O M A S V A E R ,

BIJ DEN AANVANG VAN HET JAAR

1875

DOOR

W. N. PEI P E R S .

UITGESPROKEN DOOR DEN HEER

D. VAN OLLEFEN

EN MEVROUW

GÖTZ-SCHEPS,

in den Amsterdamschen Stadsschouwburg.

~~~~~
Th o m a s , *van de rechterzijde naar het huis gaande.*

Kom, Pieteriel! laet nou je koken,

Je bakken, braden, vuur opstoken ,

Maer voor een oogenblikje staen!

We moeten even praeten gaen!

Het is weer bruiloft als voor dezen!

Je moest al lang present hier wezen!

(Roepende.)

Hé, Pieteriel!

E e n B o e r e n m e i s j e , *met een gedekte schaal in de hand, uit het huis komende.*

Hier, Thomasvaér!

Pak an!... De rijstebrij is gaér!

De vrouw heit mij alleen elaeten!

Ze loopt daerginds in 't groen te praeten!

Ze is niet bij 't hoofd, of zeker ziek!

Haer arm lijkt wel een molenwiek;

Ze loopt te schermen en te zwacien,
 En met haer oogen zóó te draeien,
 Dat ik, als gistren Kloor en Roos,
 Voor haer het haczenpad haest koos!

T h o m a s.

Wat?... Breng die rijstebrij maer binnen!
 Wat?... Pieternel niet bij haer zinnen?
 Mijn Pieternel?... Meid, ben je dwaes?

B o e r i n.

Daer komt ze al aen! Ik groet je, baes!

(Zij treedt het huis binnen.)

Pieternel van den linker achtergrond opkomende. Zij heeft een bonte schoudermantel, als een spaansche dito, over den linker schouder en spreidt die met de linkerhand uit, waarin zij een boek heeft, eene pen tusschen haar oorijzer. In tragische houding, met afgemeten treurspelstappen, gaat zij naar den voorgrond en declameert uit Fedra, 4e bedr. 6e tooneel.)

Tot geen geringe wraak moet Theseus zich bepalen!
 Al 't kwaad van haar geslacht kan niets bij 't hare halen,
 Mijn minnenijd ontsteek des konings razernij!
 Wat doe 'k?... Waar dwaal ik? Ach!... Wat driften foltren mij!
 Ik ijverzuchtig?... Ik, den vorst in toorn ontsteken?

(Thomas ziende en luid galmende.)

Mijn echtgenoot, gij leeft! gij ziet mij liefde kweeken!
(Zij spreidt de armen uit en verwacht zijn omhelzing.)

T h o m a s.

Mensch! wat zijn dat voor raere streken?
 Wel, bij m'n ziel, ik schrik er van!
 Hoe heet dat boek?

P i e t e r n e l.

Dat 's Fedra, man!

Thomas.

'k Heb ze in de buurt nooit hooren noemen.

Pieter nel.

Daer mag slechts Grickenland op roemen.

Mijn Theseus!

Thomas.

Kom, 'k ben Thomasvaer!

(Rukt haar het boek uit de hand na het te hebben gezien.)

't Is een komediestuk, zoo waer!

Een treurspel! Vrouw, waar zijn je zinnen?

Och jae, nou schiet 'et me te binnen:

Je hebt — 't is zonde dat ik 't zeg! —

Een tikje van den molen weg!

Je zit te snuffelen in boeken,

Je moest den schouwburg gaen bezoeken,

Naar zek're lezing moest je heen,

Waer je gezond verstand verdween;

Je schacmt je in je boersche kleeren,

Je wilt je gaen emancipeeren;

Je lacht met oordeel en kritiek.

Pieter nel.

Jae man! 'k wil schitt'ren voor 't publiek!

'k Gae Fedra, ik gae Judith spelen,

De boerderij gaet me vervelen!

'k Heb een roman op touw gezet,

Ik kleed me in 't zwart fluweel, heel net,

Jij doet met Roos de huisbedrijven,

'k Hou lezingen, 'k gae drama's schrijven,

'k Lees voor twee gulden maer de entrée,

Zoo deel jij in mijn glorie mee;

'k Word Cantatrice, jae, 'k gae zingen!

'k Zal allen tot mijn lofspraek dwingen,

En als ze dat niet willen doen...

Thomas.

Dan geef jij de kritiek een zoen.

Piet.

Foei, zulk een raed je vrouw te geven!

Thomas.

Genoeg! Daer dient het bij gebleven;

Leg jij gerust die pen maer neer,

'k Hou niets van dat geëmancipeer;

Jij moct op huis en keuken letten,

'k Laat je onder curateele zetten;

Steekt nu de émancipatiezin

Al in het hoofd van zóó'n boerin?

Leg jij dien boel niet uit je handen,

Dan laat ik je, op mijn woord, verbranden!

Piet, *verschrikkende*.

Verbranden?

Thomas.

Jae! Maer na je dood!

Dat doen ze zonder je permissie!

Daervoor is nu ook de ijver groot;

Reeds in den Haag is een Commissie,

Die ijvert voor dat nieuwe plan!

Jae, Pieternel! het komt er van!

Maar, om de zaek eens te onderzoeken:

Hoe kom jij aan die vreemde boeken, . .

Jij, die alleen je studie wijdt

Aen Ael, de zuin'ge keukenmeid?

Piet.

Wel, man! 'k had in de krant gezien:

— Ze zorgen wel, dat jij 't zult merken - -

Dat men een bael met kost'bre werken,

'k Meen voor een stuiver maer of tien,
 Kunt kooplen!... 't Zijn klassieke stukken,
 En, om de kroon, er op te drukken,
 Een bon — jaewel, 't staet in de krant,
 Voor een complete luiermand;
 'k Nam dadelijk dat koopje, hoor:
 Die mand is goëd voor Roos en Kloor

Thomas.

Het is me een mooie speculatie!
 Weg met je deklameersensatie,
 Leg neer die pen en stop bedaerd
 Mijn kousen, of blijf aen je haerd;
 't Is toch wat vreemds dat wij beleven;
 De vrouwen boven ons verheven!
 Zij zwaaien de verlichtingtoorts;
 Een lees-, schrijf-, declamatickoorts
 Is in ons Holland uitgebroken!
 Wij kunnen thuis de pap gaen koken
 En trekken aen het wiegetouw!
 Maer, 'k zweer je bij mijn zolen, vrouw!
 Doe jij soms meé, ik ken geen gratie,
 Dan doe ik jou in de crematie.

Piet.

Wat 's dat nu weer?

Thomas.

Verbranding, Piet!

Die wapens passen jullui niet!
(Neemt haar ook de pen af.)

Piet.

Och, ondank is des wereldsloon! —

Thomas.

Jae Piet, ook zelfs een heldenkroon

Al siert zij tienmaal zeven jaren,
 Kan de miskenning hier niet sparen.
 De grijsaard, die, met kloek beleid,
 Nadat de Kraton was verwonnen,
 Op nieuw den krijgstoet heeft begonnen,
 Ontzag en vreeze heeft verspreid
 Voor Hollands vlag, gesmaad, beleedigd,
 Gewroken door zoo veler bloed,
 Heeft nog zoovelen niet bevredigd,
 Ondanks gevaer, en trouw en moed.
 Toch blijft hij in den dank van velen
 Na zooveel krijgsgevaren deelen
 En wijdt men hem een huldeblijk,
 Bij Atchin's wakk're heldenschaeren
 Dééz' drie een krans van lauwerblaeren:
 VAN SWIETEN, KÖHLER EN VERSPIJCK.

P i e t.

Zoo heeft de mcimaand weer bewezen,
 Door Oost en West, in Nederland,
 Dat met Oranje de oude band
 Nog geen verbreking heeft te vreezen,
 Dät was een feest...

T h o m a s.

Kijk, Pieternel!

'k Vergeet het nooit mijn levensdaegen
 Wat toen ons beider oogen zaegen,
 Wat sloeg het hart toen blij en wel!
 't Oranje blonk je in 't ronde tegen,
 Wat bracht die twaalfde Mei een regen,
 Maer... niet slechts regen van omhoog,
 Meizangen, toasten en ovaties,
 Een stortbui zelfs van decoraties,

Je oog verblindde, je oor werd doof;
 Zelfs Ruslands Czaer kwam even kijken;
 En zag, al was 't maer en passant
 Die schitterende liefdeblijken
 Voor WILLEM III in Nederland.
 Want hoe verdeeld in geest en denken,
 In richting en in godsdienstzin,
 Hier kon geen haat de geestdrift krenken
 Van ware trouw en Vorstenmin!
 Drie kroonen zag de Vorst zich schenken:
 De Gouden kroon der majesteit,
 De Zilvren feestkroon van den tijd,
 En — Neêrlands volk tot heil en vreugd —
 Een Eikenkroon door burgerdeugd.
 De schatten, hem op 't feest geboden,
 Als stoflijk beeld van 't zielsgevoel,
 Hij offert ze aan 't weldadigst doel:
 Den krijgsman, die gevaar en nooden
 Voor onze vrijheid heeft getart.
 Zóó blonk de trouw in 't Koningshart
 En wekt de beê. God! heil dien band:
 Oranje, volk en vaderland!

Piet.

Jae, man! en als ik Amsterdam
 Met al die pronk- en praelgebouwen,
 Zoo vaek met aendacht gae beschouwen,
 Dan raekt me 't hart in vuur en vlam!
 Wat is des Konings zilvren feest
 Daer kolossael en mooi eweest!
 Die optocht, mensch! hoe rijk en fijn!
 Geen kanefasche ridderpakken;
 Maer goud en zij', fluweel, satijn!

De heeren tastten in hun zakken!
 Die fraaie wagens, Thomasvaer!
 Ik kwam den stoet wel driemaal tegen!
 Maar jammer was het van den regen,
 Voor al die mooie en kostbre waer!
 'k Had medelij met al die heeren!
 Satijne pages druipend nat!
 Een foetskar leek een regenvat!
 'k Zag ridders met geknakte veeren!
 Het ging me aan 't hart! Het deed me pijn!

Thomas.

Och, wijf! al viel er buiten regen,
 Hier binnen was het zonneshijn!
 En de IJstad juichte in al dien zegen!
 Het lied: »Waar kan men beter zijn,
 Dan bij zijn trouwste, beste vrienden?»
 Was in des Konings blik te vinden;
 Zóó houde 't met Oranje stand,
 Voor Amsterdam en 't Vaderland!

Piet.

Dat, hoop ik, zal de hemel geven!
 En wat men vindt op Amstels dreven;
 Die 't niet en ziet, 't ook niet geloofd!

Thomas.

Vrouw! 't is een stad ook met een hoofd!
 Wat men daer wil, dat zal gebeuren,
 Al waren er, die er om treuren!
 Kijk al die nieuwe zaken aen!
 De spoor, die over 't IJ zal gaan;
 't Kanaal!... een nieuwe beurs! het spoor,
 Waarlangs men stoomt het Gooiland door!
 Die straten, pleinen!... Elke naem

Verkondigt ons, als door de Faem,
 Een man, die door zijn kunst of werken,
 Den bloei der hoofdstad mocht versterken!
 En de omnibussen! Berg je maer!
 De Brandweer, altijd reê en klaer,
 Met pickelhauben en met bijlen!...
 Kijk, Pieternel! ik dacht somwijlen,
 Dat 'k liep te wand'len bij den Pruis!
 En dan het hoog te roemen plan:
 Een woning voor den ambachtsman!
 Geen krot of kelder voor zijn t' huis!
 Daer wil de stad haer goud voor geven!
 Zóó bloeit vooruitgang op haer dreven,
 In plan en werken grootsch en zwaer!
 Maar 't al te roemen, lieve hemel!
 'k Raakte in een roemrijk wenschgewemel!
 En . . .

P i e t.

Zeg reis even Thomasvaêr!
 Mag men me als lezeres niet prijzen,
 Laat mij met de »mejoor» dan reizen
 Als in 't paleis, verleden jaer!

T h o m a s.

Mejoor?... De Meteeor! Zoo waer!
 Zê wil de lucht in met Godard!

P i e t.

Wees dan op vijftig pop niet karig!

T h o m a s.

Laat zien! Ja, jij bent meerderjarig!
 't Mensch wil pardoes de wolken in!
 Doe jij daerin gerust je zin;
 Maer laet je dan niet oostwaerts sturen;
 Want als je soms in Uiterburen,

Bij laten avond, nedervalt,
Daer, vrouw! daar is de bot vergald!

P i e t.

Maer 't moet er daenig zindlijk wezen!

T h o m a s.

't Kan zijn: maer hier is meer te vreezen;

Want toen 't onlangs een hoekje snee,

Zoo langs 't palcis, o jeminéc!

Toen trapte ik op gewijde steenen

En kreeg een standje rond me henen;

'k Raakte in een militair conflict!

Ik werd haest in de wacht gepikt!

Ja, vrouw! daer moet je maer van hooren!

's Nachts spookt het boven in den toren,

En overdag soms op de straat!

Maer, wat bij mij steeds boven staet,

Ons *Amsterdam*, mijn beste schat!

Dat blijft een kostelijke stad!

P i e t.

En nou naer 't paar!

T h o m a s.

Een oogenblik;

Ik heb nog zoo'n geheimen schrik,

Nu 't huwelijk met Roos er door is,

Dat men mijn jongen, onzen Kloris,

In 't Rooie-Dorp daer plakken zal. —

P i e t, *verbaasd*.

Waerom? Waerom? Zeg, ben je mal!

T h o m a s.

Omdat de knaep een Roosje stal.

Maer, alle gekheid nu ter zijde:

Je weet het Piet! 't is Nieuwe jaer

En 'k stae weer met mijn wenschen klaer.
 Het maekt mij weer verheugd en blijde!

Zijt Welkom, welkom, nieuwe Jaer!
 Van menig ramp en lotsbezwaer
 Bevrijdde ons 't jaar, dat is vervlogen,
 En 't nieuwe schemert voor onze oogen,
 Dat dit ons tot zijn laetsten dag
 Geluk en zegen kweeken mag.

Ons Neerland, heil! Die 't land regeeren,
 Conservatief of liberael,
 Vooruitgang zij de leus en tael
 Die onze welvaart blijft vermeeren,
 Dat acn Sumatra's Noorderkust
 Het zwaerd dra in de schede rust'.

Onze Oost en handel mogen bloeiën,
 En dat voor ons, ter land en zee,
 De vruchtbre gaven van den vree
 Ons zeeg'nend mogen tegenvloeiën.

Den Kening en zijn huisgezin,
 Na zóóveel blijk van trouw en min,
 Hem op het zilvrenfeest gegeven:
 Geluk en vree; hij is ons goed,
 Bestrael hem eens de gouden gloed
 Bij 't zilvergrijs van 't duurzaamst leven,
 Dat hij zijn huis gezegend zie:
 Oranje leev'! leev' Willem Drie!

Aan Amsterdam geluk en zegen
 In 't jaer, dat thans zijn kring ontsluit!
 Het spreide op waterbaen en wegen
 Zijn handelsbloei en voorspoed uit!
 Den Burgemeester!... s' Konings gunst
 Mocht zijn gevierden naam bekroonen,
 En voor zoo trouwe zorgen loonen
 Voor Burger, Welvaert, Stad en Kunst!
 Heil, bij zijn waken voor zoo velen,
 Met Amstels Stedelijken Raed!
 Wat onder uw bestuur ontstaet,
 Het blijve duurzaem vruchten teelen!
 Schenk' vijf-en-zeventig een schat
 Van welvaert aen onze Amstelstad!

Kunst, Wetenschap, ons Leger, 't Recht
 De Weerbaarheid en Schutterij,
 De band, die allen samenhecht,
 Dat hij hun aller welvaert zij;
 Eén geest, Eén wil, ons volksbestaen
 Blijv' zoo de toekomst tegengaen.

Dit schouwtooncel, na honderd jaer
 Zoo schitt'rend uit zijn puin herrezen!
 Een beé voor u oprecht en waer:
 Volmaking moge uw toekomst wezen!
 Eénheid en Kunst! daeraen gewijd,
 Zij deze tempel door den tijd!
 Dank, Stederaad, Bestuurd'ren allen,
 Die steunen 't geen gij hebt gesticht!
 Publiek! Uw gunst en welgevallen
 En ons wordt dan de taak hier licht!

Dat bloei door kunst de toekomst zij
Van 't prachtig Schouwtooneel. aan 't IJ

Vul nu, Pieterne! den beker
Op 't Jaer, zeventig en vijf!
't Gae U allen goed en zeker
In gezin en in bedrijf.
Niet te morren, niet te klaegen:
Welvaart in uw levensdagen
Wenscht u, PIETJE en THOMASVAER
Zegen in het Nieuwe Jaer!

VORENSTAANDE NIEUWJAARSWENSCH

IS INSGELIJKS UITGESPROKEN DOOR DEN

Heer en Mevrouw ALBREGT,

in den Rotterdamschen Schouwburg,

MET WEGLATING VAN WAT AMSTERDAM BETROF

en invoeging van het onderstaande.

Zie bladz. 186.

P i e t.

Loop naar de Franschen!

T h o m a s.

Jae, te prijzen

Zijn daer de huw'lijkstrouw bewijzen;

Zie eens BAZAINE's gemalin,

Ze is 't beeld van echtelijke min;

Te Metz gebeurden vreemde zaken,

Die niet in 'sveldheers voordeel spracken;

En 't eenzaam eiland *St. Margriet*,

(Dat is die Sint die het laet reeg'nen!)

Dat werd zijn residentie, Piet!

»Is dat nu mijn gemael bejeeg'nen?»

Zoo dacht zijn vrouw, »dat loopt nu te erg!»

Als een MARIA REIGERSBERG

Hielp zij hem over muur en rotsen,

Zij toefde hem in 't golvenklotsen

En zag, in 't nacht'lijk uur, van ver

Al 't glimmen van zijn lucifer;

Jae, Pieterne! — Dat's huw'lijkstrouw —

P i e t.

En Frankrijk!

T h o m a s.

Wel, dat kreeg het touw,

Waarau hij hing, om het na jaeren

Nog op de Louvre te bewaren,

Als 't sprekend voorbeeld van de leer:

„Vrind, fop je mij, ik fop je weer!”

De Franschen zitten nu te droomen,

Als wijlen koning Farao,

Van zeven jaeren die er komen,

Zoo vet als onze butter!... O!

Vrind Mac-Mahon zal zeven jaeren

Voor hen het waer geluk bewaeren,

En dat's voor Frankrijk maer geen tijd!

P i e t.

Heeft nou de jonge prins geen spijt?

T h o m a s.

Omdat hij onlangs is gedropen?

Wie weet, de pretendenten hopen

En reizen hier en trekken daer,

En maeken proklamaties klaer;

CHAMBORD zijn leus is: „Wacht maer, vrinden!”

P i e t.

'k Wist wel een middeltje te vinden,

Als ik de zaak in handen had!

T h o m a s.

Hoe zoo? — Spreek op!

P i e t.

Een bruiloftsschat

(Al draegt hij scepter nu noch kroontje,)

Heeft zeker 't meerderjarig zoontje
 Van EUGENIE;... en HENDRIK V
 Een dochter met zoo menig schijf,
 Welnu, ik liet ze zamen trouwen,
 'k Wed, als de franschen dat aanschouwen
 Van 't keizers- en het koningschap,
 Dat ze dan roepen: »Kijk, dat's knap!»

Thomas.

Mooi — maek dan ook voor neef DON CARLOS
 En neef ALFONSUS het gewar los;
 Want daer, meid! gaet het bitter slecht;
 't Geeft ieder uur een nieuw gevecht,
 't Zijn bazen in het fusilleeren,
 SERRANO en die and're heeren
 Die houden ook soms geen fatsoen!

Piet (*droevig*).

En daer kan BISMARCK niets aen doen.

Thomas.

Nee, NAUTILUS noch ALBATROS,
 Geen brieven zelfs van Ruslands keizer,
 Die maeken daer de menschen wijzer,
 Of de intrest der effekten los.
 O Spanjaerd, o Amerikaen!

(*Hij wischt de oogten af en staart droef naar boven.*)

Piet.

Waer kijk je naer?

Thomas.

'k Zie naar de maen!

Ik zie bankiers en makelaeren,
 Met trömmels door de wolken vaeren; —
 Effekten, vreemd en mooi gekleurd,
 (Wat heeft er meenig door getreurd),

Gebruiken zij voor vlag en wimpel,
 En staren lachend naar beneên;
 Ze roepen: Kijk, wij trekken heen
 Och goeje lui, wat waert ge simpel!
 Ziet Eric, Maxwell, Florida
 En ons maer met genoeg nae;
 En komen wij terug nae jaeren —
 Jij kunt intusschen blijven sparen —
 Geef ons je geld dan bij elkaer:
 Wij stijgen hooger dan Godard!
 Jouw schat beneden nul! hoe vlug:
 Jouw Kansas-brug werd ónze brug!"

P i e t.

Kom uit de maen maer weer terug;
 Help liever je eigen landgenooten
 En Hollands nijverheid vergrooten,
 Dan Spanjaerd of Amerikaen,
 Dan hadt je beter zaek gedaen!
 Je moet iets doen voor je plezier!

T h o m a s.

Jae, zooals Duitschlands Kanselier,
 Die voor plezier naer 't bad ging reizen,
 Waer KUHLMAN, had hij goed gedoeld,
 Hem haest voor altijd had verkoeld;
 Ik blijf met jou zijn redding prijzen,
 Hield LEDERER den snaek niet beet,
 Hij was 't ontsnapt misschien!

P i e t.

Wie weet!

Heeft BISMARCK nóg zoo drukke zaeken?

T h o m a s.

Hij heeft nu heel wat te bewaeken,

En groote klanten, moeder PIET!
 Hij spaart zelfs zijn familie niet!
 Neef ARNIM moest de fransche bureu
 Weer in meer veil'ge haven sturen,
 En, hoe geschikt hij 't roer ook dreef,
 Het ging niet naer den zin van neef;
 Ook brieven kan men licht verliezen.
 Hij vierde juist zijn vijftigst jaer,
 Toen stond de kerker voor hem klaer;
 Wat valt er dan nog te verkiezen?
 Die aan zóó'n tafel kersen eet,
 Die heeft al gauw een steentje beet.
 Toch hebben wij hier niet te klaegen,
 Al wisselt, in der Staetenzael,
 Conservatief en liberael
 Als 't weertje in de Maertsche dagen;
 Als 't slot maar luidt van elk besluit,
 Of 't langzaam gaat: Wij gaan vooruit!" —
 Wil men den staatsman, ná zijn leven,
 Wien dankbaarheid een standbeeld wijdt,
 Geen plekje gronds tot standplaats geven,
 En loopt men maenden, wijd en zijd,
 Door 's Gravenhage in alle hoeken
 Een nietig stukje gronds te zoeken,
 Waar eens THORBECKE's beeld zal staen
 Dat nog geen afgunst kan ontgaen;
 Staet hem — zoo 't heet — een dwarsweg tegen,
 Hem, die zoovele kronkelwegen
 Wist te eff'nen op het staetsgebied:
 Al mocht voor hem géén standbeeld rijzen,
 Zijn arbeid blijft zijn roem bewijzen,
 THORBECKE's eerzuil wankelt niet! —

Zie bladz. 188.

P i e t.

Maer Rotterdam, na al dat waeter,
Dat trof het, negen dagen lacter!...

T h o m a s.

Het pronkte, vrouw! in lentegloed,
Met heel den vorstelijken stoet;
Een lustoord was 't van vlag en bloemen
Dat alleroogen heeft bekoord;
'k Zie nog de fraaie Delftsche poort,
Maer, hoe hier al het moois te roemen?
Die optocht! 'k zag geen eind er van...

P i e t.

Als 't weer gebeurt, mijn beste man!
Maak jij een statiewaegen klaer
Voor PIETERNEL EN THOMASVAER.

T h o m a s.

De landbouw zag je er ook bij prijken!
En, op de groote markt, dat beeld;
Wat heeft het vaak mijn oog gestreeld;
Een reuzenkoning — 't heeft staan kijken
Nog lang daarna in loof en groen,
Oranje-appelen, dito peenen,
Op elken dag een feestfestoen,
Groepten de dames er omheneu;
Was 't om den regen niet gedaen,
Je zaegt het er vandaeg nòg staen.

P i e t.

Het is en blijft een stad der steden! —

T h o m a s.

Zoo klein en nietig in 't verleden,
Zoo groot en machtig in deez' tijd.

Kijk maer eens rond naer wijd en zijd!
 Het spreidt zijn grenzen en zijn paelen
 Naer oost en west gestaedig uit;
 Men ziet er den vooruitgang praelen
 Bij 't geen de welvaart in zich sluit.
 De beê, geslaekt zoo vele jaeren
 Om zuiver waeter, is verhoord;
 De Maesstroom stuwt zijn blanke baeren,
 Geklaerd, door pijp en huizen voort;
 De spoorbrug, 't postkautoor, paleizen,
 En nieuwe straten, flink en breed,
 Ziet men uit sloot en poel verrijzen,
 En huizen staen er, eer je 't weet.
 Al mist ook ons stadhuis zijn toren,
 De wilskracht gaet er niet verloren;
 »Vooruitgang, Voorwaarts! is 't parool
 Op 't Rotterdamsche kapitoel! —
 'k Voeg hartelijk den wensch er bij:
 »Dat Rotterdam, gezegend zij.» —

P i e t.

Iets nieuws heb jij toch nog vergeten:
 Het weesmeisje op de Nieuwe Markt.

T h o m a s.

Wel Piet! dat gaet me aen men hart,
 Dat had mij in de ziel gespeten.
 Weesmeisje, Mensch! de Vrijheidsmaagd,
 Die hoed en speer ten teeken draegt
 Van 't geen ons bloei en kracht blijft schenken.
 Zij is het teeken van den geest,
 Die hier, op 's konings Zilvrenfeest,
 Bestond — wij blijven hem gedenken;
 Op Eendracht, ongedwongen, vrij,

Jae, vrouw! — daerop vertrouwen wij!

P i e t.

Nu baes! 't verheugt me maer ter degen,
Dat TOLLENS, HOOGENDORP en dan
ERASMUS, die geleerde man,
Zoo'n lieve meid tot buurvrouw kregen.

Zie bladz. 193.

T h o m a s.

Heil, Rotterdam en haren Raad,
In al zijn plannen, streven, werken;
De voorspoed blijve 't al versterken,
Waerin 't geluk der stad bestaet.
Den Burgemeester — diepe smart
Trof kort geleén zijn vaderhart —
God hoede hem voor droeve slagen,
Hem spaerende tot hooge dagen;
Dat Hij ten zegen werkzaam zij;
Der Maasstad en haar burgerij!

Zie bladz. 193.

't Tooneel! — 't Is honderd jaar geleden
Dat zich 't gordijn voor 't eerst ontsloot,
En deze plaats haar schouwspel bood,
Bij voorspoed en bij tegenheden. —
Versierd, verbeterd en vergroot,
Deed het de zucht voor kunst ontgloeien,
En zag men hier talenten bloeien,
Wier namen schittren na den dood!
Dank, Allen die in zorgvol waken
Ons steunen door Uw trouw bestuur,
Dank, die de taak ons lichter maken,
En offers brachten als dit uur.
Uw kunstmin blijve ons schoonste deel,
Tot bloei van 't Rotterdamsch Tooneel!

NIEUWJAARSWENSCH

VAN

THOMASVAËR,

OP DE BRUILOFT VAN KLORIS EN ROOSJE,

UITGESPROKEN DOOR

DEN HEER **K. VOS** EN MEVROUW **C. STOETZ**,

Leden van het **Amsterdamsche Tooneelgezelschap**
der **Vereenigde Tooneelisten van den Stads-Schouwburg**,

ONDER DIRECTIE

van de Heeren **W. STUMPF** en **L. J. VELTMAN**,

IN HET „GRAND THEATRE” VAN DEN HEER **A. VAN LIER**,

den **Eersten Januari, 1875.**

Pieterneel.

Kom, Thomas! geef me nu een zoen!

Thomasvaër, *opgewekt.*

Daar kan geen stervling iets aan doen!

En, Piet! ik heb er niets op tegen;

Dus, wijf! ik wensch je heil en zegen!

(Hij omhelst haar.)

Pieterneel.

Zoo zij het, beste Thomasvaër!

Ga 't ons als in 't verleden jaar!

't Gaf eerst wat haken en wat oogen,

Maar 't is toch blij daarheengetogen!

Thomasvaër.

Daar heb ik nog mijn buik van vol!
Ik werd schier in mijn hersens dol
Van alles wat de kranten schreven;
Maar 's konings gunst schonk lust en leven!

Pieternel.

Dat 's waar!... Die Februari-dag,
Die ons berichtte: »Hijsch de vlag!
De koning woû op nieuw u schragen!»¹⁾
Was een van onze schoonste dagen!

Thomasvaër.

En de avond van dien dag, zeg, vrouw!
Toen bleek ook onzer vrienden trouw!
Zoolang ik Thomasvaër mag heeten,
Zal ik dien avond nooit vergeten!

Pieternel.

't Was bij Van Lier een vreugdefeest,
Zoo opgewekt bleek elk van geest!
Neen, den Vereenden Tooneelisten,
Geen woû den lauwer hun betwisten!

Thomasvaër.

Blijf' 't, beste Piet! zóó op den duur!
Dit wensch ik in dit feestlijk uur!
Blijf' 's konings oog op ons geslagen
En Amstels burgerij ons schragen!

Pieternel.

'k Zeg amen, Thomas! op dat woord,
En gaan wij dan eendrachtig voort,

---

¹⁾ De subsidie, door den Koning aan de Vereenigde Tooneelisten toegekend.

Op 't pad der kunst, door ons betreden,
Zóó opgewekt als in 't verleden!

Thomasvaer.

Lust, opgewektheid, vlijt en moed
Doen steeds in alle zaken goed!
Dat bleek heel 't land weer klaar voor de oogen
In 't jaar, op nieuw daarheen gevlogen!

Pieternel.

Ja, Derden Willem's zilvren feest
Gaf blijk van lust en vlijt en geest!
De nazaat zal 't met wellust lezen,
Wat er dien Vorst eens werd bewezen!

Thomasvaer.

En hoe, in Amsterdam vooral,
Elk burger stond voor Willem pal,
Hoe klein en groot, naar geest en krachten,
Iets waarlijk schoons te voorschijn brachten,
En hoe de feest-commissie daar
Haar taak volbracht, trots elk bezwaar!

Pieternel.

Alleen die gure nare buien,
Zij kwamen 't soms wat erg verbruien
De Mei-maand bracht de Maart op 't pad,
En hood vaak guurheid, wind en nat!

Thomasvaer.

Maar, Pictje! ga nu niet aan 't kermen!
Een parapluie mocht ons beschermen,
En viel een droppel soms op zij,
Het feest toch maakte 't harte blij!

Pieternel.

De parapluien van deez' dagen
Zijn prullen!... Ieder hoort men klagen!

Mijn vader zaliger had, man!
Er een...

Thomasvaër, *spottend*.

Ik weet er alles van!

Zoo'n groene, Piet! voor zeven menschen!
Och ja! die tijd hoort tot de wenschen!

Pieternel, *geraakt*.

Ja, 'k weet, jij neemt mij altijd beet,
Als ik het oude beter heet!
Maar tracht jij steeds met mij te mallen,
Toch zal mij 't nieuwe niet bevallen!

Thomasvaër.

En onze nieuwe brandweer dan?

Pieternel.

Zwijg, Thomasvaër!... Ik beef er van!
Die wagen, met gehelmde mannen,
Komt vaak des nachts mijn rust verbannen!
Die wagen, rood gekleurd als bloed,
Holt altijd, 's nachts, bij helsen gloed!

Thomasvaër.

Juist, Piet!... De slakkengang hoort heden
Slechts tot jouw hoog geroemd verleden;
En waar zich vuur en vlam vertoont,
Zij vlugheid bovenal betoond!
Die brandweer heeft, wát je ook moogt praten,
De stad nooit in den brand gelaten!
Al klonk de brandschel keer op keer,
Dra was zij moedig in de weer!

Pieternel, *scherp*.

Ja, 't was of ieder wou probeeren
't Beleid van die gehelmde heeren!

Geen dag, geen nacht verliep — 't is schand! —
Of, kijk! dan hier, dan daar, was brand

Thomasvaër.

Daar moet ik je gelijk in geven.
'k Zat, Vrouw! van woede soms te beven,
Als ik, zoowel bij nacht als dag,
Die kloeke brandweer voor mij zag!

Pieterneel, *verontwaardigd*.

Kijk, elk dien men kan overtuigen
Van misdaad... Thomasvaër, 'k zou juichen,
Dat elk, die brand sticht, tot zijn kruis,
Geroost werd in zijn brandend huis!

Thomasvaër.

Foei, Piet! dat doen slechts de Carlisten,
In 't land van kuipen en van twisten,
In Spanje, 't land van moord en brand,
Onze eeuw van licht tot eeuwge schand'!

Pieterneel.

Nu levenden, met rappe handen,
De lijken schandlijk gaan verbranden
Van brave menschen, zeg ik, man!
Dat men zulk volk dus straffen kan.
Zij offren, om zich te verrijken,
Hun medemenschen op!... 't Moest blijken,
Helaas! zoowel in stad als land:
Gedood werd menigeen bij brand!

Thomasvaër.

Die vuurtjes stookt, met kwaad bedoelen,
Krijgt vijf jaar minst, om af te koelen,
In Frieslands hoofdstad; en zóó'n bad,
Is waarlijk niet benijdbaar, schat

Maar lijkverbranding... Piet! die leven
Wil men daardoor gezondheid geven!

Pieter nel, *opgewonden.*

Hoor, Thomas! spreek niet van die zaak!
Zij maakt me razend!... Met vermaak
Zal 'k hem, die mij eens wil verbranden.
Trakteeren krachtig met mijn handen!

Thomas va é r, *hartelijk lachende.*

Maar goede, beste Piet, geen nood!
Je bent dan als een pier zoo dood!
Stijf als een stokvisch! Al die praatjes
Ze vullen toch, zoo waar, geen gaatjes

Pieter nel, *als voren.*

Ja, lach jij maar, al kookt mij 't bloed!
'k Zal overal toch mijn gemoed
Ontlasten, om die wijze heeren,
Om 't schandlijk voorstel, te verneéren!

Thomas va é r, *hare hand vattende.*

Wees nu maar rustig, beste Piet!
't Gebeurt wellicht in jaren niet!
Ons zal men plechtig nog begraven!
De wormpjes zullen wis zich laven
Aan jouw en aan mijn overschot!

Pieter nel.

Foci, Thomas! met je scherts en spot
'k Gun niemand kwaad; maar 'k zou begeeren,
Dat, om dien spot jou af te leeren,
De luchtbol van dien Franschen Heer
Je eens meénam!

Thomasvaër, *opgewekt.*

Piet! hij daalde weer,
 Zoodra hij maar zou zijn gerezen
 Ik zou te zware ballast wezen
 Voor Heer Godard zijn Météoor!
 Ik dreef niet naar vriend Botjes door,
 Maar bleef dra aan een schoorsteen hangen
 En rijzen, Piet! is mijn verlangen!

Pieter nel.

Rijs jij maar, man-lief! niet te veel!
 Pas op! 'k Zag vaak de gist in 't meel,
 — Je weet het! — bij het koeken bakken,
 Bij 't minst gerucht, als baksteen zakken!
 Zóó kon het, Thomas! jou ook gaan!

Thomasvaër.

'k Houd niet van kruipen op mijn paën!
 Ik tracht den tijd steeds in te halen,
 Al mocht je daaglijks daarop smalen!
 Want hij, die stilstaat, wel verbruid!
 Die loopt thans, Vrouw-lief, achteruit!

Pieter nel.

Ga dan maar zitten op twee wielen
 En werk je voort met voet en hielen!

(Bitter)

Maar, neen! dat ding heeft uitgediend!
 Het viel te zwaar aan menig vriend!

Thomasvaër.

Neen, Piet! dan moet ik balanceeren,
 Mij dapper met me voeten weren,
 En daarvoor ben ik — 't is bekend —
 Veel te oud en ook te corpulent!

Velocipèdes laat ik loopen!
 Ik zou zoo'n tocht te duur bekoopen
 Mijn wilskracht en mijn ouden kop,
 Daar reken ik, bij 't voortgaan, op!

P i e t e r n e l .

Jij hebt voor alles steeds een praatje,
 Voor elken spijker voort een gaatje!
 Jouw tong is lang als Utrechts dom,
 En taai als leer, maar lang niet stom!

T h o m a s v a e r .

Hij, die zijn tong weet te gebruiken,
 Kan groot en klein, is 't noodig, fnuiken!
 Maar hij ook, die zóó zwijgen kan
 Als d'Eerste Willem, is een man!

P i e t e r n e l .

Nu, man! hadt jij wat meer gezwegen,
 Je hadt geen lesje soms gekregen!
 Die kaatst weet, dat, soms niet onzacht,
 De bal verschijnt vóór hij die wacht!

T h o m a s v a e r .

Maar, Piet! met stommetje te spelen
 Zou zich de wereld dra vervelen!
 En door het woord en 't wederwoord
 Komt toch op aard het goede voort!

P i e t e r n e l .

Maar vaak ook 't kwade! Als al dat twisten
 De zaken maar voor goed beslisten!
 Maar, neen! die heden zwichten moet,
 Wacht, met den duivel in het bloed,
 Om morgen weder te beginnen
 En, hoe dan ook, den strijd te winnen!

Zelfs Liernur's stelsel bracht het bloed
 In Amsterdam in laaien gloed!
 Schoon 't onderwerp, dat 'k niet zal noemen,

(*Haar neus dichtknijpende.*)

In lang niet denken doet aan bloemen!

Thomasvaer.

Men komt eerst in Luilekkerland,
 Nadat men, met een rappen tand,
 De rijstebrijberg aan dorst spreken!
 Zoo is 't in menig zaak gebleken:
 Na tweedracht, onmin, haat en nijd
 Volgt eerst de vrede op elken strijd!

Pieter nel.

Jij weet alweer gelijk te krijgen,
 En, vrouw-lief! moet dus maar weer zwijgen!
 Zie ik in dit of dat gevaar,
 Jij zegt: het tegendeel is waar!

Thomasvaer, *eensklaps ernstig.*

Piet! nu we ook over zwijgen spreken,
 Is 't klaar mij als de dag gebleken,
 Dat als ik hier een naam verzweeg,
 Ik wis 't publiek tot vijand kreeg!
 En moet mijn spreken jou ook treffen,
 Je zult mijn duren plicht beseffen!

Pieter nel.

Je wordt in eens zoo ernstig, man!
 'k Begrijp nu, wie dat gelden kan!

Thomasvaer.

Piet! op den schoonen dag van heden,
 Op deze plaats, een jaar geleden,

Stelde ik aan 't ons zoo waard gehoor
 Jou, als mijn tweede weêrhelpt, voor ;
 Vermits, bij 't klimmen harer jaren,
 Mijn eerste ruste mocht ervaren,
 In wie Majofski's, Adam's bloed,
 Sinds twee-en-vijftig jaar, met gloed
 Voor Amstels schouwtooneel mocht vloeien,
 Waar ze allen door haar kunst kon boeien !

P i e t e r n e l.

'k Herinner mij dat woord, mij zoet,
 Als nauw aan haar verwant door 't bloed!

T h o m a s v a e r.

Zij is niet meer, die wakkre vrouwe,
 Ook groot door liefde en moedertrouwe!
 Een vijftal maanden na dien stond,
 Ontsliep ze op haar geboortegrond! *)

'k Breng Stoetz-Majofski's naam dus hulde,
 Die waardig steeds haar taak vervulde!
 Die zes-en-dertig jaar deez' dag
 Steeds kruigde door haar scherts en lach!
 En 'k juich, dat, moest zij ons begeben,
 Ze in kind en kleinkind voort blijft leven!

P i e t e r n e l.

Dank, Thomas! voor dat treffend woord,
 Zoo hartlijk uit uw mond gehoord!
 Ja, kind en kleinkind zullen pogen,
 Als zij, de kunst steeds te verhoogen!
 Haar voorbeeld vuur' haar allen aan.
 Tot ijver op der kunsten baan!

---

*) 26 Mei 1874, te Amsterdam.

Tot vooruitgang, heil en zegen
van ons dierbaar Vaderland!

Blijve ook Neêrlands Derde Koning,
op het moeilijk pad der kunst,
Immer, als weleer, ons schragen,
door Zijn mildheid en Zijn gunst!

Moge ook onze Stads-regceering
roemen steeds in Hooger licht,

Bij de zwaarte van haar take,
bij 't volbrengen van haar plicht!

Vuur' 't waarachtig heil der burgers
Burgemeester, Raden aan!

Moge ons Amsterdam, door wijsheid
van zijn Hoofden, voorwaarts gaan!

P i e t e r n e l.

Hoor, Thomas! jij hebt goed gesproken;
Maar menig wensch toch heeft ontbroken!

T h o m a s v a e r.

Nu, beste Piet! wat ik vergat,...

Breng jij het op 't tapijt, mijn schat!

Hier mag de Vrouw een woordje ook spreken!

Dat is sinds jaar en dag gebleken!

P i e t e r n e l.

'k Hoop dan, Vrienden en Vriendinnen!
dat weldra nu elk millioen,

Dat ons Amsterdam ging leenen,
groote wonderen zal doen!

Dat het onze stad doe bloeien,
huishuur, voeding en patent,

Personeel niet doe vermeerdren,
evenmin 't equivalent!

Thomasvaer.

Ja, zoo zij het, waarde Burgers!

Bloeië weer die kleine Staat,

Vóór drie eeuwen groot geworden,

trots miskenning, nijd en haat!

Door het streven slechts naar kennis,

goede trouw en werkzaamheid,

Worde, als in vervlogen dagen,

Neerland welvaart weer bereid!

P. A. VAN OVEREEM.

Koninklijke Hollandsche Schouwburg.

NIEUWJAARSWENSCH

VOOR

1 8 7 5.

T H O M A S V A E R ,

(De Heer H. G. Kiehl)

EN

P I E T E R N E L :

(Mw. C. L. H. Iburg-Neijtz)

P i e t e r n e l .

Begin jij, dikzak! nou alweer?

Laat mij met rust toch voor een keer!

'k Hoor je anders niets dan 't Haagje roemen!

T h o m a s - V a e r .

Welnou, dat mag waarempel wel,

Mijn eigenwijze Pieternel!

Nu 't Nieuwejaar weer is begonnen,

Bedenk ik, wat al werd verzonnen

Tot heil en lust der Hagenaars,

En dat verdient een prachtig vaers!

P i e t e r n e l .

Nou, als jij-zelf het vaers moet maken,

Dan zal geen mensch er wijs uit raken!

Thomas - Vaer.

Dat 's nog niet klaar bewezen, Piet!
 Jij, oudje! kunt het zeker niet!
 Maar, zie je! dat nou dáárgelaten!
 Al wat jij ook moogt tegenpraten,
 Dit houd ik vol, en 'k blijf er bij:
 't Gaat voor de Haagsche burgerij
 Met stoom vooruit in deze dagen,
 En 't is een lust, een welbehagen,
 Te zien, hoe ijfrig arm en rijk
 Flink meédoen!

Pieter nel.

Man, je hebt gelijk!

Zóó heeft men zich, in vroeger dagen,
 In 't Haegjen ook cordaat gedragen!

Thomas - Vaer.

Nou! 'k zeg geen kwaad van 't voorgeslacht;
 Maar wat mij nu nog tegenlacht,
 En alles wis strekt tot bekrooning,
 Dat is de hulde en erbetooning,
 In 't afgeloopen schoone jaar,
 Bij 's Konings Zilvren feest, voorwaar!
 Neen, nooit vergeet men hier de weelde,
 Die iedren Hagenaar toen streelde!
 's Lands Koning schitterde op zijn troon,
 Door liefde omringd, met zilvren kroon!
 Toen heeft den Haag ook blijk gegeven,
 Dat het haar roem blijft en haar streven,
 Te toonen aan den dierbren Vorst,
 Dat liefde woont in aller borst
 Voor Hem, die vijf-en-twintig jaren,
 Heel 't land zijn trouw mocht openbaren

P i e t e r n e l .

Man-lief! daar neem 'k geen woord van af!
 't Feest, dat het vorig jaar ons gaf,
 Zal lang nog 't nageslacht doen spreken!

T h o m a s - V a e r .

En 't is op nieuw heel 't land ten teeken,
 Dat, door den loop der jaren heen,
 Oranje en Neerland bleven één!

P i e t e r n e l .

O, ja! dat 's waar!... Ga jij zóó praten,
 Dan kan ik 't jublen ook niet laten!
 Toen toonde 't Haagsche volk gewis,
 Dat Willem hun een V a d e r is!

T h o m a s - V a e r .

Vrouw! wat ook de onruststokers zeggen,
 Of oude vrouwen overleggen,
 De liefde voor den Vorst en 't land
 Hield altijd hier de bovenhand!
 In Atchin bleek 't, dat Neêrlands zonen
 Zich nog als certijds helden toonen,
 Als 't recht van 't rijk wordt aangerand!
 Den grijzen krijgsheld, wiens verstand,
 Bij vasten moed, den vijand weerde,
 Die als verwinnaar wederkeerde,
 Van Swieten, hulde thans gebracht!
 Hij heeft bevestigd Neêrlands macht!
 Hij voerde ons leger ter victorie!
 Van Swietens naam siert 'slands historie!

P i e t e r n e l .

'k Wensch, dat die held, naar hartelust
 Hier jaren op zijn lauwrē rust!

Thomas - Vaër.

Om nu weer van den Haag te spreken:
 Wel heeft die stad ook haar gebreken,
 Maar toch ook deugden bij de vleet,
 Die je elders niet te vinden weet!
 Is 't niet een lust, in zomerdagen,
 Door 't bosch te gaan, waar de muziek,
 Ter wille van het Haagsch publiek,
 Zoo kunstrijk, tot elks welbehagen,
 Zich hooren doet, bij d' avondstond!
 Wel, wijf! 't is, of je van den grond
 Wordt opgevoerd, als Dunckler's kooren
 Zich op hun speeltuig laten hooren!
 Zoo'n rein genot voor elken stand
 Vindt je in geen andre stad van 't land!
 Daarom acht ik 't niet overdreven,
 Hier Dunckler's corps een pluim te geven!

Picternel.

Nou, man! daar heb ik vrede meé!
 't Is waar: 'k was altijd recht te vree,
 Als ik met jou soms, hand in handje,
 Te luistren zat aan 't vijverkantje!

Thomas - Vaër.

En Scheveningen dan?... Ei wat!
 Geen dorp is 't meer!... Een visschersstad
 Zal 't weldra zijn!... En wat gebouwen
 Krijgt men daar jaarlijks fluks te aanschouwen!
 't Hôtel d'Orange!... 't Is een lust
 Te zien, wat Outshoorn doet verrijzen,
 En ook dit jaar zal 't weer bewijzen
 Dat de regeering daar niet rust!

P i e t e r n e l .

Maar nu mag je ook er van gewagen,
Hoeveel het vleesch is afgeslagen,
Te reeknen bij verleden jaar!

T h o m a s - V a è r .

En 't water, vroeger brak en naar
In vele putten, is vervangen
Door 't vocht der duinen, klaar en frisch!
Daar bleef men jaren naar verlangen!
Ik meen, dat dit vooruitgang is!
't Blijkt, dat het stads-bestuur blijft waken
Om 't heil der burgers te volmaken.
Daarvoor verdient het lof en eer!

P i e t e r n e l .

'k Zeg nog: jij hebt gelijk alweer!
Maar 'k wil een cent in 't zakje ook leggen,
'k Heb, Thomas-Vaèr! laatst hooren zeggen,
Dat Burgemeester ook dit jaar
De gaz-fabriek beheert!... Is 't waar?

T h o m a s - V a è r .

Ja zeker, wijf! dat's een verrichting
Ten bate van de stads-verlichting!
Nu toch 't bestuur waakt voor ons gaz,
Nu komt het wis niet meer te pas,
Dat, als het lichte maan moet heeten,
En 't wolkenheir dooft glans en pit,
Terwijl het gaz dan wordt vergeten,
Geheel den Haag in 't donker zit!

P i e t e r n e l .

Precies ... Zoo heeft men 't mij gezeid!
Nou!... Dat's toch knapjes overleid!

Thomas - Vaër.

Ja, Burgemeester en zijn Raden
 Bewaken vast ons Haagje goed!
 Wie roemt naar waarde al hunne daden?
 Hun zorg maakt ons er 't leven zoet!
 En, Piet! dan moet je eens met me kijken
 Een nieuw gebouw, dat er mag prijken
 't Staat prachtig op den Zwartten weg!
 'k Zeg niet te veel, wanneer ik zeg,
 Dat nu de kunst en wetenschappen
 Een tempel kunnen binnenstappen,
 Ter Residentie, recht volmaakt!
 Men had er jaren naar gehaakt!
 't Voegt ons de Hagenaars te prijzen,
 Door wie deez' tempel mocht verrijzen!

Pieter nel.

Nou, man!... En de gevangen-poort
 Werd opgeknapt, en op mijn woord
 Ook niet zoo'n beetje!... En dan die toren
 Er naast, kan ieders oog bekoren!
 Dat 's oude stijl, naar men mij ze!

Thomas - Vaër.

Ja, Pieter nel! precies als jij!
 Maar nu genoeg daarvan gekakeld,
 En wat gebeurd is, opgerakeld!
 Vrouw-lief! ous roept een andre plicht
 En die dient knapjes hier verricht!
 Wij hebben al zoo dikwijls samen,
 Hun, die op Nieuwjaarsdag hier kwamen,
 Een heilgroet toegebracht... welaan!
 Probeeren wij, of 't weer zal gaan!

C O M P L I M E N T .

Thomas-Vaér.

Overal, uit aller monden,
 Op dit feest, klinkt blij te moé,
 Iedereen, met kus en handdruk,
 Hartelijk een heilgroet toe!
 Nu gij, waarde Stadgenooten!
 Thans hier praalt ook voor ons oog,
 Schatten wij die eer voorzeker
 Beiden onuitspreeklijk hoog!
 En wij wenschen, dat u allen,
 In het pas begonnen jaar,
 Alles, wat ge u hopend voorstelt,
 Ongekrenkt, in vreugd weerveraar.
 Moogt gij dikwijls hier verschijnen;
 Want het gaat u vast niet kwaad,
 Als ge, uit kunstmin of ontspanning,
 Dikwijls naar den Schouwburg gaat!
 Dat gezondheid, voorspoed, vrede
 U verzellen heel dit jaar,
 En gij dartlen moogt door 't leven!
 Dit 's de wensch van Thomas-Vaér!
 Steunc God den dierbren Koning,
 Door zijn volk zoo trouw bemind!
 Dat, wat ook ons land weêrvare,
 't Steeds in Hem een Vader vind'!
 Wij ook danken Hem hier vurig;
 Want, God-lof! ook onze kunst
 Mag zich jaar aan jaar beroemen
 Op zijn koninklijke gunst!
 't Blijft ons aller vuurge bede,
 Bij het vroolijk feestgedruisch:

God bescherm den derden Willem!
 Leev' de Koning!... Leev' zijn Huis!
 's Gravenhagen's Burgemeester
 Sier' nog lang, tot heil der stad,
 Kracht en wijsheid voor de take,
 Eenmaal door hem opgevat!
 Dat hij vaak het loon der zorgen
 Op zijn levensweg aanschouw',
 Door 't geluk der residentie
 En der burgren liefde en trouw!

P i e t e r n e l .

Pieterneel heeft nog een wenschie;
 Maar dat is voor iedereen!
 Schoon ik oud word,... 'k wil toch zeggen
 Op deez' feestdag, wat ik meen!
 Jonge meisjes, die een vrijer
 Nog verwachten, wensch ik maar,
 Dat er dra een op komt dagen
 In het nieuw begonnen jaar!
 Maar, wie al een vrijer opdeed,
 — Kijk!... Ik weet er alles van! —
 'k Hoop dat binnenkort die vrijer
 Haar geschonken worde als man!

T h o m a s - V a e r , *tot het Publiek.*

Piet verdient zoo waar een pluimpje!
 Maar daar komt de bruilofts-stoet;
 Dus, tot slot van deez' Nieuwjaarswensch:
 't Ga steeds Land en Koning goed!

A. WIJNSTOK.

AAN DEN HEER A. VINK JR., EERSTE KOMIEK,
BIJ GELEGENHEID VAN ZIJN BENEFIET.

Als men aan pijn in 't hoofd souffreert,
Of aan een zinking laboreert,
Of doet een kies of tand ons zeer,
Of hebben wij geen honger meer,
Of komt men veel in de avondlucht
En vat men kou, zoodat men kucht
En hoest, ja! soms wordt asthmatick.
En stram er bij van rheumatick...
Enfin!... zoo dikwijls als men klaagt
En 't arme menschdom wordt geplaagd
Door allerhande kleine kwalen,
Laat men veelal den dokter halen.

Maar — hoor ik fluistren van ter zij —
Waartoe dient deze rijmlarij,
Zoo'n ceel van kwalen past toch niet
Als lofdicht, bij een benefiet?

Wèl past zij dezen keer!... want door u te vertellen,
Dat Vink van het tooneel terecht een sieraad heet,
Een kunstnaar, zooals wij slechts weinig kunstnaars tellen,
Men zei wel niet te veel,... maar zei wat ieder weet,
En daarom laat ons thans hem in Thalia's tempel
Een nieuwen lauwer bién en zeggen, dat gewis
VINK, als fijn humorist, komiek van d'echten stempel,
Niet enkel goed akteur, maar ook... goed dokter is!

Ja, dokter!... want Hippocrates,
 Een man, zoo wijs als Socrates,
 En die, voor ceuwen, was beroemd bij oud en jong,
 In 't voelen van den pols, en 't keuren van de tong,
 Kortom, een arts, van wien men leest:
 »Nooit is er een zóó knap geweest!»
 Leert: dat geen drank,... geen pil,... geen poeier doet meer goed,
 Dan... vroolijk zijn en welgemoed;
 Dat, als de patiënt van ganscher harte lacht,
 Aan pijn noch leed meer wordt gedacht.

Zoo'n dokter zijt gij, VINK!... want gij weet weg te vagen
 De rimpels van 't gelaat, door scherts en luimig spel:
 Een gulle lach vervangt het kreunen en het klagen,
 Maakt meengen zieken hals weér opgeruimd en wel!
 Ja! ook nog in de rol *) door u straks voorgedragen,
 Toen ge u als trouwe vriend van Goedheer kennen deed,
 Gaaft ge een bewijs, hoe goed ge in 't vinden weet te slagen
 Der rechte medicijn, tot heeling van elks leed.
 Wij wenschen dus oprecht u nog veel benefieten!
 Wij wenschen, dat gij lang, nog kras en nog zoo flink,
 Moogt van uw geestig spel ons 't voorrecht doen genieten,
 En juichen: lang leev' VINK!... de brave dokter VINK!

C. T. VAN DER BRUGGHEN v. L.

---

*) In de rol van Frans Lachman, gepens. ambtenaar, vriend van Goedheer, in het blijspel: „Fijne Politiek,” met bewilliging van den schrijver Julius Rosen, voor het Nederlandsch tooneel bewerkt door Mr. C. T. van der Brugghen v. L.

DE DOOD VAN JONATHAN, ZOON VAN SAUL.

DRAMATISCH FRAGMENT

NAAR

A. DE LAMARTINE.

DOOR

N. DONKER.

PERSONEN :

JONATHAN.

ESRA.

SAUL.

Het tooneel verbeeldt een slagveld, met lijken bezaaid.
Het is nacht.

JONATHAN, *gewond en door zijn ouden dienaar Esra ondersteund,*
komt aan de achterzijde van het tooneel langzaam op.

Waar zijn wij, Esra?... Spreek!... En waar voert gij mij heen?
Ach, laat mij!... Al uw zorg kan mij niet redden!... Neen!
Mijn hartebloed stroomt weg!... Onzeker zijn mijn blikken!
Mijn arm is machteloos, terwijl mijn knieën knikken!

ESRA, *die Jonathan verder tracht te leiden.*

O, span u in, mijn zoon!... Verzamel al uw kracht,
En val niet levend in des overwinnaars macht!
Nog weinig schreden slechts!

JONATHAN, *die vergeefs tracht voort te gaan.*

De kracht heeft mij begeven!

Het zwaard des vijands is te diep me in 't hart gedreven!
Helaas, 'k bezwijk!... Ik sterf!

ESRA, *wanhopig.*

Wat vreeslijk onheil, God!

En kan ik dan niets doen tot keering van zijn lot.
Ach, ware ik niet te zwak, ik zou niet nutloos klagen,
Maar liefderijk mijn heer op beï mijn schouders dragen,
En voeren hem van hier!... Wat rest mij, grijsaard, dan?
Slechts hier te sterven, naast den eedlen, jongen man!

JONATHAN, *met inspanning.*

Mijn Esra, luister goed!... Het geldt mijn laatste bede!
Beloof mij, dierbre vriend! opdat ik sterve in vrede,
Dat gij mijn vader, bij 't verhalen van mijn dood,
Zult sparen!... Zeg hem vrij: de moed uws zoons bleef groot,
Ook toen hij stierf!... Bid hem: wil goedertieren wezen
Voor David, gunstling Gods, en... Gode zij geprezen!
God wreekt zijn onschuld wel in Sauls Jonathan!
Is Godes toorn verzoend, blijmoedig sterf ik dan!

ESRA, *in tranen badende.*

Moet ik u sneven zien, dien 'k zag geboren worden!
Mijn meester!

(*Op zijne armen wijzende.*)

Dat niet eerst deez' stramme leën verdorden!

O, smart!... Maar immers, neen! Gods almacht is zoo groot!
Hij zendt zijn zonnestraal,... 't herleven uit den dood!
Misschien... wie weet, of niet een vluchtling op komt dagen,
Om, ondersteund door mij, u naar de plaats te dragen,
Waar gij... Maar wat verneem 'k?... Neen, alles is weer stil!

JONATHAN.

Geloof mij: ik bezwijk!... Ja, Esra! 't is Gods wil!
Een enkle wensch nog slechts!... Mijn dorst is niet te dragen!
Eén dronk!... Verschaf mij dien!... 'k Heb verder niets te vragen!

ESRA, in het rond ziende.

Helaas, hier is geen bron!... Onvruchtbaar is dit oord;
Zóó eenzaam, dat ook zelfs geen murmlend beekje stoot
De stilte, die hier heerscht!... Geen drupjen op de blaadren!
't Zijn heuvelen van zand, waar raven slechts vergaaden
Op 't slagveld!

JONATHAN.

Neem mijn helm! Daal af naar Kedron's dal,
En spoed u, als uw zorg mij nog verkwikken zal!

ESRA, den helm opnemende, terwijl hij zich verwijdert.

Ik laat hem hier alleen!... Mijn leeftijd drukt mij neder!
O, ware ik jongeling! hoe ras zaagt gij mij weder!

JONATHAN, alleen.

Ik smEEK u, God! laat mij niet vallen in de hand
Des Filistijns!... mijn lijk niet in het vreemde land
Een rustplaats vinden!... Neen! laat mijn rampzaalge vader
Mij met zich voeren!... Ja, dat hij mijn asch vergader',
Ter plaatse waar... Maar, God! wat woord ontvalt mijn mond!
Wie weet! licht fluistert hij mijn naam in dezen stond,
Terwijl de dood reeds woelt in 't bloed!... O, David!... broeder!...
Waar bleeft gij thans?... En gij, gij, dochter mijner moeder!
Gij, Michal! gij ook treurt om deez' zoo vroegen dood!
Welaan, het is Gods wil!... 'k Leg 't hoofd dan in den schoot!
Ach, Esra, kom!... ei, kom!... Te laat!... Mijn angst en zorgen
Verban ik allen hier!... Mij wacht een schoone morgen!

'k Ga slapen; maar ontwaak, geroepen door Gods stem!
Gij, Esra! komt te laat!... 'k Vertrouw alleen. . op Hem!

(Hij legt zich te slapen onder een boom.)

SAUL, langzaam opkomende, zonder Jonathan te zien.

Waarheen?... Waar vind ik dan, in deze woeste streken,
Van heel mijn leger nog het overblijfsel?... Spreken
De lijken hier alleen van delging en vergaan,
En bleef van heel mijn volk alleen de koning staan?

(Hij tracht de plaats te herkennen, waar hij zich bevindt.)

Waar ben ik?... Ha, mijn kamp!... De tenten zijn verlaten!
Wat leven gistren nog, bij 't zwelgen, juublen, praten!
En thans is alles doodsch!... Vermoord, gevlucht, geroofd
Is heel mijn krijgsmacht!... Ha!... Dát had ik niet beloofd!
Wat werd er van uw vorst, uw held, in weinige uren,
O, volk van Israël?... Hoe zal mijn trots 't verduren,
Als heel mijn volk mij vraagt: waar is uw krijgsmacht?... waar?
En 't antwoord luidt: verwoest, vernietigd al te gaâr!
Alleen slechts over!... Ja, God's toorn vervolgt mij immer,
En daarom leef ik nog, na zulk een val!... Neen, nimmer
Zal ik zoo diep een smaad verkroppen!... Neen! veeleer
Dan dat mijn onderdaan mij diep in 't stof verneer',
De laffe priesterschaar mij hoon', zelfs door haar blikken,
Zal 'k in mijn heldendood hun aller smaad verstikken!
Gij zult niet, vrome stoet! de kroon me ontrukken, neen!
Ik-zelf, ik werp haar af! Ik-zelf zal haar vertreên!
Ook stervend ben ik vorst!... Wat kost mij 't dan te sneven!
Ik draag het leven niet, kan 'k niet als koning leven!
God-zelf behield het veld!... Maar was ik minder sterk?
Wat kunt Gij, machtig God! als ik verbreek uw werk?

(Hij grijpt naar het zwaard.)

Welaan dan!... Maar, mijn zoon! zoudt gij wellicht nog leven?
 Moet ik dan, door mijn dood, uw kroon aan David geven?
 Hoe zult gij, zwakke knaap! vervolgd door ramp op ramp,
 Omringd van 't vuigst verraad, u redden in dien kamp?
 Wat zult gij na den dood uws vaders toch verwerven?
 Een troon, die nederstort, ... de schande als slaaf te sterven!
 O, neen!... Braveren wij het lot, zoo lang het kan!
 Leef ik niet voor mij-zelf, voor hem wil 'k leven dan!
 Ja, in mijn wanhoop, God! wil ik nog blijven hopen!
 Ik blijf standvastig staan, wat 'k om mij heen zie sloopen,
 En zoo ik eindlijk val, daar niets mij overschiet,
 Welaan dan: 's konings huis verzink' met mij in 't niet!

*(Saul zoekt eene rustplaats en ziet den boom, aan wiens
 voet zijn zoon ligt te slapen.)*

Waarheen, mijn Jonathan!... waarheen, dat ik u vinde?
 Helaas, nog is het nacht!... Nog tast ik in den blinde!
 Wie weet, als weer de zon dit doodendal verlicht,
 Of dan het lijk mijns zoons niet doemt voor mijn gezicht!
 God! red mijn Jonathan!

JONATHAN, *op dat woord ontwakende.*

Wie roept mij?

SAUL, *verbaasd.*

Hoor ik spreken?

Wie zijt gij?... Antwoord mij!

(Hij nadert haastig den boom.)

JONATHAN.

Hier lig ik, haast bezweken!

SAUL.

Die tonen...

JONATHAN.

Saul is 't!

SAUL, *buiten zich-zelven.*

Mijn zoon!... mijn Jonathan!

JONATHAN.

Zoo is 't!

SAUL, *zich op Jonathan werpende.*

Ik vind u weer!

JONATHAN.

'k Sterf in uw armen dan!

Maar vóór dat ik bezwijk, vóór ik Jehova nader,

Kan 'k u — God zij gedankt! — nog zegenen, mijn Vader!

SAUL.

Wat zie 'k, rampzalig kind?... ach!... badende in uw bloed!

't Is in dien toestand dan, dat 'k u herkrijgen moet!

O, God! hoe wreed zijt gij!... Geen hoop...? Dan moet ik sneven!

JONATHAN.

Neen, Vader!... Wreek mijn dood!... Vorst! spaar uw kostbaar

(leven

SAUL.

Gij sterft hier in mijn arm!

JONATHAN.

Geslagen heeft het uur!

Ik leg het leven af, helaas! zoo kort van duur!

Sta slechts één gunst mij toe!... Vervul deze enkle bede:
 Neem David aan tot zoon, zoo sterft uw zoon in vrede!
 Hem, d' uitverkoorne Gods, die mij verworpen heeft!
 Laat ons gehoorzaam zijn aan Hem, die eeuwig leeft!

SAUL.

Hoel... Die vervloekte naam klinkt mij op nieuw in de ooren!
 Hal... Uitverkoorne Gods!... Ha!... Voorwerp van mijn tooren!
 Niet waar? het was voor hém, dat Godes wreede hand
 Mijn troon te pletter stiet, mij prijs gaf aan de schand!
 Voor hem is 't, dat gij sneeft, ... voor hem, dat ik bezwijk,
 Opdat zijn troon op 't graf, voor u gedolven, prijke!
 En gij begeert... O, neen!... Mijn heldenzwaard... zie!... 't dorst
 Naar 't bloed diens onverlaats en 't stroom' hem uit de borst!
 Dan moog' 't nog rookend zwaard op nieuw in 't bloed gaan zwelgen
 Opdat ik 't uwe wreek', door 't zijne te verdelgen!
 En als mijn oog hem dan voor mij vernietigd ziet,
 Dan is 't, dat ik met vreugd mijn eigen bloed vergiet!

(Eene korte Pauze.)

Waarheen toch dwaalt mijn geest?... Hoe dan?... Zal hij zich wagen,
 De lafaard, die aan God zijn werk heeft opgedragen?
 Hij vreesst nog steeds mijn arm!... Hij wacht de boodschap af:
 »Gij David, zijt gered!... Uw vijand ligt in 't graf!'
 Hij kome dan, aanvaard' de kroon, die God hem gevel
 Ik weet toch, wat dat zegt!... Hij neem' haar dan, en... beve
 Hij grijp' den scepter vrij, met zooveel bloed gekocht,
 En ondervinde 't heil, dat hij zich-zelven wrocht!
 Voorwaar, 't moet roemrijk zijn te heerschen over dooden!
 Hal... Neem mijn erfgoed vrij, dat u wordt aangeboden,
 En vestig hier uw troon, hier, op dit bloedig slijk!
 Sla vrij uw blik in 't rond, gij, vorst van 't doodenrijk!

JONATHAN.

Rampzaalge Vader!... Ach! verbitter niet deze ure,...
 De laatste, die mij rest!... Neen!... Dat uw leven dure!
 Verzoen u met dien God, die ons verlaten heeft!
 Wat zijt gij zonder Hem, die alles neemt en geeft?

SAUL.

Wat kan hij geven nog?... Wat deert mij Godes tooren?
 Wat baat mij 't bidden dan?... Zal mij die God verhooren?
 Hij-zelf, Hij voert mij hier, waar gij te sterven ligt,
 En de onschuld wordt gestraft, om 't kwaad, door mij gesticht!
 Zoolang er hoop bestond, dat gij zoudt blijven leven,
 Had ik behoefte, zoon! Gods almacht eer te geven!
 Nu 'k toch rampzalig ben, nu vrees ik hem niet meer!
 En, sterf ik van verdriet, 'k vloek stervend nog uw Heer!

JONATHAN.

O God verhoor mijn beê!... Verteeder 's Vaders harte!
 Gewillig ga 'k ter dood!... Ach, lenig thans mijn smarte,
 En wees tevreden met het offer van mijn bloed!

SAUL, *woedend.*

Neen, geen vergiffenis!... 't Verbittert mijn gemoed!
 Bloeddorstig God! ik wil, ik zal u nog braveeren!
 Trots al uw overmacht, zal niets mijn vloektaal keeren!
 Gij triomfeert, niet waar? Maar, schoon gij mij verslaat,
 Gij blijft tot aan mijn dood het voorwerp van mijn haat!
 Ik was misdadig, ja! maar Gij... zijt Gij rechtvaardig?
 Neen, God!... U klaag ik aan!... Gij maaktet mij boosaardig!
 Gij-zelf, uw vijandschap heeft mij de ziel bevlekt!
 Gij hebt, door ramp op ramp, mijn wrevel opgewekt!

Gij, oorzaak van al 't geen ik heb op aard geleden,
 Zijt medeplichtige van mijn afgrijslijkheden!
 Gij durft nog straffen!... Gij!... En Saul straft gij nu,
 Terwijl, wie 't zelfde doet, thans wordt beloond door u!
 Wat zijn uw wetten dan, rechtvaardig Opperwezen?
 De deugd is slechts een gril!... Alleen om U te vreezen,
 Schiept gij het menschdom dan, en met uw eigen hand
 Vernietigt gij uw werk!... Wij leven tot uw schand!
 Ben ik uw offer dan?... Kan ik niet langer strijden?
 Geniet vrij uw triomf!... Aanschouw dit vreeslijk lijden!
 Geniet!... Maar haast U dan!... Het uur toch is nabij
 Dat ik in 't niet verzink!... Dan ben ik eeuwig vrij!

JONATHAN, *met gesmoorde stem.*

't Is lastring, groote God!... Ik bid u: spaar mijn Vader!
 Wat martling, nu de dood mij woelt door hart en ader!
 Neen, luister niet naar hem, in zijn krankzinnigheid,
 Gij, Heer! die naar uw wil ons smart of heil bereidt!
 Gij, die de daden kent en weegt naar eeuwge wetten,
 Hoe zal uw eigen werk zich tegen U verzetten,...
 De mensch, die, zonder U, niets is, o groote God!
 Die U aanbidden moet, als meester van zijn lot.
 Ach! zoo der zinnen nacht den blik hier houdt in 't duister,
 Toch zien wij na den dood het licht in vollen luister!
 Dien glans, 'k aanschouw hem reeds!... O Saul, 't wordt mij klaar!
 'k Zie nergens schemer zelfs, waarheen mijn blik ook staar!
 O! wat die hemelgloed verkwikking schenkt bij 't sneven!
 Gij, Heer! gij blijft mijn Heer, ook in het volgend leven!
 Mijn ziel, vlied henen dan!... Gods liefde is eindloos groot!
 Vaarwel, mijn Vader!... 'k Sterf!... Ontvang me, o Heere!

SAUL, *na het lichaam van zijn zoon te hebben beschouwd.*

Dood!

Ja, dood!... Daar ligt hij dan, mijn zoon, in 't niet verzonken!
 Toch had diezelfde God hem eens aan mij geschonken!
 Hij, koningszoon, ligt daar!... Mijn scepter is vernield!
 Hij, die hem dragen moest, ligt daar, in 't stof, ontziend.
 Gods gave baart slechts leed!... Hij heeft me een volk gegeven,
 'k Verlies èn volk èn zoon, om alles te overleven!
 Ik, grijsaard, zonder steun, te midden van deez' doón,
 Blijf aaklig voortbestaan en niemand wreekt mijn hoon!
 Welaan dan, 't moet zoo zijn!... Gij, schimmen van 't verleden,
 Gij, door mijn luim geveld, aanschouwt dit roemrijk heden!
 Reeds stroomde 't bloed mijns zoons! De vader volgt hem na!
 Geniet!... De wrake Gods wil, dat ik hier verga
 En ongewroken sneev'!... Gij, gij wordt thans gewroken!
 Maar nadert toch!... Het uur der wraak is aangebroken.
 En 'k wacht u te vergeefs!... Hebt gij dan medelij,
 Gij, doón!... En al wat leeft, vervloekt, verkettert mij!
 Welaan! mijn eigen arm — ik zeg het zonder vreezen! —
 Zal rechter zijn!... Ik sterf!

(Hij hoort de krijgslieden het »Victorie» zingen.)

Wat juichtoon mag dat wezen?
 Mijn naam?... Wie stoort mij nog?... Barbaren! zoekt ge mij?
 Zoekt dan het lijk mijns zoons! Den vader vindt ge er bij!
 Wie slechts als doode valt, die valt niet zonder glorie!
 Zij naadren!... Spoedig dus!... Ik sterf als held!

(David komt op met Krijgslieden.)

DE KRIJGSLIEDEN.

Victorie!

RIENZI EN ROME.

Ann o 1347.

COLA DI RIENZI *beschouwt den zandlooper, die op den disch staat.*

De tijd vliegt snel!... Gij wijst dat aan!

Zie! volken worden en vergaan!

Zijn adem blaast: de vorst verdwijnt,

De vrijheid van het volk verschijnt!

En toch, onzichtbre tijd! gij, die in 's afgronds kolken

Reeds rustte, eer iets hier nog bestond,

Gij, die dezelfde blijft voor vorsten en voor volken,

Die aan de wieg der wereld stondt,

Gij kunt uw eigen vaart niet teuglen,

En, schoon gij zweeft op arendsvleuglen,

Gij vliegt niet sneller dan voorheen,

Niet trager, dan toen 't licht verscheen!

Wel zijt ge een beeldtenis van 't menschelijke leven

Zie, evenmin als u, is 't ook den mensch gegeven,

Zijn loop te teuglen, 't zij hij wonden slaat of heelt!

Wat is hij?... Niets dan stof, waarmee de stormwind speelt.

De mensch, hetzij hij dan ten toppunt is gerezen

Van macht en aanzien, of op 't uitgemergeld wezen

De diepe voren draagt van kommer en van smart,

Wat is hij?... 't werktuig slechts van 't eigen menschlijk hart,

En, door dat hart, van Hem, die boven 't stofgewemel
 Zijn zetel houdt en heerscht, zoowel ten hoogsten hemel
 Als in des afgronds nacht!... Wel weegt de mensch en wikt,
 Doch Hij, de Oneindige, Hij is het, die beschikt!
 Al heb ik veel gedacht, langdurig overwogen,
 Wellicht één oogwenk nog en alles is vervlogen!
 Ja, wat mijn hart vervult, mijn ideaal, verschiet
 En Rome kent zijn juk, doch kent zijn martelaar niet!

. . . . .
 . . . . .

Toch ga ik onbevreesd de toekomst te gemoet,
 De zaak toch, die ik dien, is heilig, rein en goed!

(Na eene pauze.)

Rampzalig Rome!... laas!... hoe diep zijt gij gezonken!
 Door 't eigen bastaardkroost in ketenen geklonken!
 De vrije burger, door den edelman verdrukt,
 Ziet zich in dochter als in gade 't dierst ontrukkt.
 Die burger, laf genoeg den grootsten smaad te dragen,
 Zal heel den adel licht uit Rome thans verjagen,
 Wilt ik hem hopen liet, dat, na der eedlen val,
 De wil des volks alleen in Rome heerschen zal!

(Na eene pauze. Op verachtelijken toon.)

Ziedaar dan den Romein, slaaf van een schaduwbeeld,
 — Een vrijheid zonder band, die niets dan jammren teelt —
 Dat men gelijkheid noemt, bestaanbaar in den hemel
 Misschien, maar niet in 't slijk van 't aardsehe stofgewemel,
 Waar de een den andren mensch steeds overheerschen wil,
 En heel de maatschappij draait om een enkele spil.
 Doch, dwaas! waar dwaal ik heen? Wat praat ik van Romeinen?
 Men telt in Rome's vest vasallen en niets meer!
 Het volk!... 't zijn slaven slechts, die in het niet verdwijnen.
 Of kruipen in het stof voor d' eersten, besten heer

Den naam behielden zij om machteloos te brallen
 Op hunner vaadren deugd, waarvan ze zijn ontaard,
 En op dit oogenblik is er in Rome's wallen
 Wellicht niet één Romein, den naam zijns vaders waard!

(Na eene korte pauze.)

Ik heb in 't doode hout den bliksemflits gesmeten!
 'k Heb met 'een enkel woord den doodslaap weggevaagd,
 Den storm ontketend, naar het keetnen niet gevraagd!
 'k Heb op mij-zelf vertrouwd; den gril des volks vergeten.

(Op bitteren toon.)

Het volk!... Ja, noem dat volk dat eeuwig wanklend iets,
 Veil voor wie goud heeft het te koopen;
 Veil voor wie 't eeuwig slechts laat hopen;
 Die troep, als werktuig veil, doch uit zich-zelven... niets!
 Het volk behoort aan hem, die 't zelf ook weet te leiden,
 't Zij door genie of geld!... Zóó was 't door alle tijden!
 Ja, dat's de toestand nog!... Eén wenk slechts!... De adel stort!
 En wie er vrij wil zijn... *(Met nadruk)*. Ik weet, wie meester wordt!
 Dan eerst zal voor 't genie geboorte-trots verdwijnen!
 Verwonnen door het Plebs, zal men ze zien verschijnen
 Die trotsche Patrici, met neêrgebogen hoofd:
 Colonna, Orsini — wie had dat ooit geloofd! —
 Voor Cola's rechterstoel, om rekening te geven
 Van 't handwerk van bandiet, dat zij zoo lang hier dreven!
 Maar, stil!... Nog is 't geen tijd!... Vóórdat die stonde daagt,
 Den Gever van al 't goede om hulp en kracht gevraagd!

(Hij knielt neder.)

Geef, liefderijke God! almachtig Opperwezen!
 Den zwakke moed en kracht! Doe hem den dood niet vreezen
 Geef, met het heilig doel, 't welk hij voor oogen heeft,
 Dat hij als winnaar keere, of onder 't strijden sneeft!

God! wees met Rome steeds, bij 't woeden van het strijden,
 En met haar burgeren, die zich der vrijheid wijden!
 Stort moed hun in het hart, als zij ten strijde gaan,
 En laat hen lammren zijn, als 't vechten is gedaan!
 Heer! kleeft er vloek op 't bloed, dat in deez' nacht moet stroomen,...
 Ei, laat dien niet op 't hoofd van Rome's burgers komen
 Zij sliepen, Vader! lang den doodslaap van hun eer!
 Ik was het, die hen wekte, en wees op 't schoon weleer;
 Het juk hun voelen deed, de wonden van het heden,
 Hen toen van vrijheid sprak, en vroeg waarom zij leden.
 Gij, die de nieren proeft, die in de harten leest,
 Gij weet, dat Rome's heil mijn doel steeds is geweest;
 Dat ik voor Rome's heil zelfs Rome heb bedrogen;
 Dat ik de vrijheid zag met onbenevelde oogen,
 En als een droombeeld, niet bestaanbaar hier op aard;
 Dat ik dat inzicht voor mij-zelfen heb bewaard,
 En — veinzende de leer der vrijheid te belijden —
 Het doel slechts heb gehad om Rome te bevrijden
 Van 't aadlijk roovrenrot, dat zich met tranen voedt!
 Gij, Vader! weet het, die de zwakken steeds behoedt!
 Gij zult, om 't heerlijk doel, het uwen zoon vergeven,
 Al wat hij jegens u door huichlen heeft misdreven!
 Gij weet, o Vader! hoe ik, door een wijs bestuur,
 De wonden heelen wil, geslagen in dit uur!
 Doch is mijn ideaal niets dan een ijdel hopen,
 Laat ik dan Rome's rust met eigen leven koopen!
 Tref in mijn schuldig hoofd de kiem van burgerstrijd!
 En 't oproer ligt geveld!... Tref, Vader!... Nog is 't tijd!

G. W. C. WESTENBERG.

L. DE CAMOËNS TE LISSABON.

Wie mag, begunstigd door den schijn
Van 't raadselachtig avondlicht,
Die sombere gestalte zijn?
Een man met doodsbleek aangezicht,
Waarop ontbering maar ook haat
En zielesmart te lezen staat.
Hij zit bij 't gothisch voorportaal
Van de oude en grijze kathedraal.
Zijn hoofd rust op zijn maagre hand,
Zijn lichaam aan den marmren wand.
Die man is fier en kloek van bouw,
Zijn voorhoofd hoog gewelfd en breed,
De lok, die langs zijn slapen gleed,
Is door der jarental niet grauw,
Maar, naar het schijnt, door 't leed.
Doch 't oog heeft nog zijn volien gloed.
Zijn aanblik is niet goedig, zacht,
Gelijk de blik der maagd, die lacht,
Maar als de blik des leeuws, wiens moed
Gereedlijk zich een prooi zou kiezen,

Doch die, door ijzren boei gekneld,
 Gebukt voor 't machtigste geweld —
 't Gebrek, dat staag hem nedervelt —
 De kracht tot weérstand voelt verliezen.
 't Gelaat met 't oude mantelkleed
 Bijna bedekkend, zit hij daar
 Te wachten op de breede schaar,
 Die aanstonds uit den tempel treedt...
 Wie is hij?... Portugals poëet,
 De Camoëns, verarmd, vergeten
 Van hen, die hem loszinnig heetten;
 De dichter, die zich dichter weet,
 Maar die, door 't nijdigst lot versmeten,
 Het brood moet beedlen, dat hij eet!

Hij beedlen?... Neen, dat kon hij niet!
 Daartoe sloeg hem het hart te hoog!
 Een slaaf, die nooit zijn zij' verliet,
 Maar met den meester medetoog,
 Getrouw in voorspoed en verdriet,
 Die slaaf voorziet in elken nood,
 En is zijn steun op 't doornig pad.

Weer vroeg hij brood;

Maar nauwlijks had

Hij 't schriklijk woord gesproken, of
 Daar klonk een stemme, diep en dof,
 Die, wie haar hoorde, boeide en trof:

„Stil, mijn Pedro!... Zwijg, mijn slaaf!”

Klonk het, „Trouwe!

Vraag geen gaaf

Aan die vrouwe!

Zie! zij is gehuld in rouwe!

Zorg, dat, bij haar bitter leed,
 — Zwáár drukt soms een weduwkleed! —
 Zij eens andren leed vergeet!"

Een stille traan, een boó van ziele smart,
 Een zekere getuige, dat het hart
 Van onbeschrijfbre ontroering slaat,
 Viel langs des dichters bleek gelaat.

Daar naderde, in een bonte prachtkleedij
 Van roodfluweel en kostbre zij',
 Een edelman en ging hen trotsch voorbij.
 Reeds had de slaaf zijn hand hem toegestoken;
 Reeds klonk zijn vraag: »Een aalmoes, edel heer!"
 Of Camoëns, verschrikt, verhief zich weer.
 Zijn oog schoot vlammen en het bruisend bloed
 Scheen hem om 't hart te koken! »God! behoed
 »Mij voor die ramp, de vreeslijkste aller schanden,
 »Voor dien ellending zwierf ik naakt, berooid,
 »Als balling rond in vreemde en verre landen,
 »En thans hem beedlen!... Ha!... dat nooit!...
 »Neen, gij misdeedt niet, Pedro!... Stil!..."
 Dus ging hij voort, »Zit aan mijn zij!
 »'k Zal u mijn lot verhalen!... 'k Wil
 »U mededeelen, wat ik lij!
 »Ik schets aan u mijn zieleleed,
 »U d'angel, die mij 't harte wondt,
 »Nu 'k eindlijk mijn geboortegrond,
 »Na zestien jaren, weer betreed.

»Ik sproot uit d'ersten adel, die het hof
 Den fieren Jonker ras ontsloot.

De glans mijns naams scheen veler namen dof.
 Ik dacht mij machtig, rijk en groot:
 Want 'k werd gehoorzaamd, waar mijn wil gebood.
 Eens, op een feest, dat 'k nimmer zal vergeten,
 Trof Catharina's schoon mijn hart.
 Zij had mij lief! 'k Mocht haar de mijne heeten!
 Maar die triomf was de oorzaak van mijn smart.
 Heel de adel werd op mij gebeten,
 En ik, belasterd en belaagd,
 Als balling uit mijn land verjaagd.
 Toen greep ik naar het oorlogszwaard,
 En heb den moor in Afrika bestreden,
 Zijn vaan vernield en plat getreden,
 Ja, 't bloed doen vloeien over de aard,
 Waarin 'k mij tot den enkel baadde.
 Men overlaadde mij met eer
 En roem;... maar hulploos keerde ik weer.
 Niets had ik dan mijn Lusiade,
 Mijn haat voor 't menschedom en mijn zwaard,
 Mij door een wonderwerk bewaard.
 Na al wat ik had doorgestaan, —
 Waarvan ik u 't verhaal zal sparen —
 Is bijna, in den schoot der baren,
 Mijn leven en mijn roem vergaan,
 Juist dáár, waar pas voor weinig jaren,
 Mijns vaders noodgeschrei weerklonk,
 Vóór hij in 't peilloos diep verzonk. (*)
 Ik redde mij en zwom naar 't strand,
 Mijn heldendicht aan 't hart geprest.
 Daar stond ik in een vreemd gewest,

(*) Op de kust van *Cambodia*.

Half naakt, beroofd van onderstand.
 Maar Goa's vorst had medelij
 En eerbied voor den dichter. Hij
 Begunstigde en beschermde mij.
 Hij maakte mij weer rijk en groot,
 Als in de dagen van voorheen.
 Doch 't duurde kort!... Daar kwam de dood
 En sloeg 't gebouw vol hoop ineen.
 De Koning stierf en mijn geluk verdween!
 Toen kwam de laster, zich vermommend in 't gewaad
 Der waarheid, en gewapend met den haat.
 Een ander vorst trad op. Hij werd bedrogen;
 Mijn goeden naam belasterd en belogen.
 In plaats van eer, ontving ik hoon en spot,
 En werd ik in een kerker neêrgesmeten.
 Dáár, in mijn wanhoop, heb 'k gelasterd tegen God,
 En aan den wand mijn naaglen stuk gereten.
 Ik heb gehekeld, wie een kroon droeg en een staf...
 Wat baatte 't mij? 'k Lag levend in een graf!
 Maar dáár werd mij een engel toegezonden,
 Een goede geest... Mijn Pedro! die waart gij!
 Ge ontsloot mijn kerker en ge reddet mij!
 O, dat ik 't aan de wereld kon verkonden!
 Dat 'k al het goud, dat Peru's grond bevat,
 U als bewijs van dankbaarheid kon geven,
 't Woog nog niet op bij d' overdierbren schat,
 Dien gij mij boodt: de vrijheid en het leven!...
 Maar welk een leven?... welk een vrijheid? .. Groote God!
 Is 't, om, na jaren ommezwerven,
 Van armoede en gebrek te sterven?
 Is dit mijn toekomst, mijn belooning, dit mijn lot?
 Heb 'k dáárom goud en eer verzaakt,

Mij door Barreto, te Sofala, aangeboden,
 Dat 'k, toen de zucht me in 't harte was ontwaakt,
 Voor mijn geboortegrond weer ben ontvloden?
 Mijn Vaderland! hier ben ik weér,
 De Camoëns, dien ge eenmaal hebt gebannen!
 Hier is hij, trotsch, hoogmoedig, als weleer!
 Maar uitgeteerd en krachtloos!... Groote mannen!
 Geeft hem zijn heiligst goed terug,... zijn eer!"...
 Hier zweeg hij stil, en machtloos zonk hij neér.

Hij kon niet meer.

„Wat deert u, Meester?" vroeg zijn trouwe slaaf,
 „Heeft zooveel drift uw krachten overwonnen?"
 „O, neen!" klonk 't antwoord, „neen! mijn leed schijnt pas begonnen,
 „Mijn Pedro!... Honger kwelt mij!.. Vraag een gaaf!"

Verschriklijk bleek werd bij dat woord zijn wezen.
 Er was een wanhoop in zijn oog te lezen,
 Een mengling van gevoel op zijn gelaat,
 Die door geen veder zich beschrijven laat.
 Een diepe zucht verried zijn vreezend hopen.

Het lof is uit. De tempeldeur gaat open.
 Bij 't ruischen van den stervende' orgeltoon,
 Verlaat men weer de plaats, waar zielevrede
 Verkregen wordt, na een oprechte bede,
 In heilgen eenvoud aan het needrig hart ontvloón.
 En menig, 't hart voor medelij ontsloten,
 Schonk d'armen broeder, en met liefde, van zijn deel;
 Gold 't penningske der armen ook niet veel,
 't Getal woog dubbel tegen 't goud der grooten.
 Zoo velen gingen achtloos hem voorbij.
 Maar, zie! daar nadert langzaam, van terzij,

Een edelvrouwe, van gestalte en wezen schoon.
 Al sierde 't maagdlijk waas niet meer heur koon,
 Hare oogen blonken van dien zachten gloed,
 Die ieder harte in liefde ontvlammen doet.
 Een traan van medelij ontwelt hare oogen.
 Zij biedt den slaaf een beurs met goud.
 Ze staart den dichter aan, en merkbaar diep bewogen
 Vertrekt ze...

En Camoëns?...

Onafgebroken houdt

Hij 't oog op haar gevest. Voor zijn ontstelde zinnen
 Rees daar een beeldnis, kwamen dagen weer te binnen,
 Die lang voorbij zijn, en hij slaakte een doffen kreet,
 Een gil, die d'armen slaaf ontzetten, siddren deed.
 »Wat deert u, Meester?» vroeg hij teeder. — »Zie!...
 Wie gaf dat goud u?» riep de dichter, »wie?
 O, 'k zweer 't u bij den Ongeziene,
 Spreek 't uit dat woord, dat heel mijn ramp omsluit!
 Kent gij die vrouw?... Heur naam is: Catharine!
 Zij, zij was cenmaal mijne bruid!»
 »God!» vervolgde hij, »geen nood,
 Geen ellende, die zóó griefde!
 Eenmaal schonk ze mij heur liefde!
 Thans een aalmoes!... thans wat brood!»

Driftig rees hij en verdween.
 Nimmer is hij weergekomen.
 Later heeft men slechts vernomen,
 Dat, toen 't stervensuur verscheen,
 Al zijn somberheid verdween;
 Dat hij d'adem voelde ontglippen.
 Stil, berustend, kalm en zacht.

't Laatste nog klonk van zijn lippen :
 »Aardsche weelde... grootheid... pracht
 Zijn... met al mijn leed... verdwenen!
 'k Ga... naar 't huis... mijns Vaders... henen,
 Want... mijn loopbaan... is volbracht!
       'k Heb geleden...
       Maar volstreden!...
 Aard vol rampen,... goeden nacht!"

Rotterdam.

GERARD J. SPOOR.

A A N T E E K E N I N G.

DON LUIS DE CAMOËNS, (CAMÖES) die, door zijn wereldberoemd heldendicht, *de Lusíade*, zich den titel van den *Portugeeschen Virgilius* verwierf, werd omstreeks 1517 (anderen zeggen 1524) te Lissabon geboren. Zijne ouders, die tot een der aanzienlijkste Spaansche familiën behoorden, lieten hem echter geen vermogen na, daar zijn vader, een ervaren zee-kapitein, schipbreuk leed en verdronk, toen Luis nog kind was. Eerst scheen het lot den dichter gunstig en leefde hij, geëerd en gevierd, in de hoogste kringen; maar spoedig haalde hij zich den haat van vele hovelingen op den hals, die hij, onder het gewicht zijner vlijmende epigrammen trachtte te verpletteren, waarvan het gevolg was, dat hij zestien jaren als balling in den vreemde rondzwierf. In 1569 keerde hij, door heimwee gedreven naar Lissabon terug, niets bezittende dan zijn *Lusíade* en een zwarten slaaf, die hem getrouw was gebleven, en die 's avonds voor 't onderhoud van zijn meester bedelde.

DON LUIS DE CAMOËNS, *de Portugeesche Virgilius* stierf in 1579, te Lissabon, *onbekend*, in een *gasthuis*, waar men eenvoudig zijn naam met een *nummer* had verwisseld.

Wie een uitgebreider levensschets van dezen wereldberoemden dichter verlangen, verwijzen wij naar JOHN ADAMSON, *Memoirs of the life and writings of Dom Luis de Camoens*.

OP GROOTVADERS KNIE.

Wat vreugd voor den kleine om, op grootvaders knie,
Naar 't zilvren horloge te staren!
Daar hoort hij het tikken!... En grootpa vraagt: »Wie,
»Wie tikt daar?». . . 't Kind kan 't niet verklaren,
Kijkt achter het klokje, ziet grootvader aan,
Als vroeg het: »Waar komt toch dat tikken vandaan?

»Och, 't geeft niet, of ik je er al antwoord op gaf.

»Men zal je dat later vertellen.

»Maar 'k leid er twee nuttige wenken uit af;

»Die zal ik te boek voor je stellen.

»Nu hebt ge er niet aan; ze zijn deeglijk van zin;

»Dus, als je wat ouder bent, lees er dan in!

»Elk tikje, mijn jongen! waarnaar je nu hoort,

»Verslindt weer een deel van het leven,

»En dat is zoo kort, vliegt zoo haastiglijk voort,

»'k Heb daarom ter neder geschreven:

»Gedraag je zoo ordlijk als 't klokje, en zoo wijs!

»Dan houdt ge ook den kostbaren tijd steeds op prijs!

»Daar binnen, mijn ventje! tikt ook zulk een slag!"

— Hier wees hij op 't hart van den kleine. —

Dat is 't, waar vooral niets aan haperen mag!

»Is 't ooit met dat werk in 't onreine,

Dan kan het maar zelden, nooit goed, weêr gemaakt,

Voor beiden, mijn jongen! ben je ouder, gewaakt!

Augustus 1873.

JACOB SKRAMM.

OUDEJAARS-AVOND-MIJMERINGEN

VAN EEN ACTEUR.

Zoo is dan weer een jaar vervlogen,
En ik, ... ik leef nog maar!
Mijn eerste min heeft mij bedrogen,
En toch beminde ik haar!

Maar wie zou daar de schuld van wezen?
Helaas, wist ik het maar!
Hij had gewis mijn wraak te vreezen;
Want ik beminde haar!

Dan, weet ge, 't oude is ras vergeten;
Want morgen is 't nieuwjaar,
En, mocht zij me al geen welkom heeten,
'k Begeef mij toch tot haar,

En 'k zeg: »Marie, mijn hart is teeder!
»Een last drukt echter zwaar
»Dat liefdevolle hart ter neder!
»Och!... of ik de uwe waar'!»

En wil ze mij haar hand niet geven,
Dan trekt mijn hart zich af van de aard,
En ga ik met een ander leven!
'k Vlieg weer naar Amors rozengaard!

W. A. VAN DOLDER, Vz.

T A A L F O U T.

In een tooneelstuk, wis bekend,
— Ik meen, er kwam ook in een blinde —
Zag men een duifje, zeer gewend
Aan een jong meisje, dat beminde.
Toen zij het diertje, fraai van kuif,
Voor een lief briefje wilde loonen,
Sprak zij: »Kom nu, Mijnheer de duif!
»Nu krijg jij ook wat lekkere boonen.»
Een recensent, die, in den bak,
Dat woord terstond had opgevangen,
Was daardoor niet op zijn gemak.
Een bos van toorn kwam op zijn wangen.
»Foei!» sprak hij driftig tot zijn buur,
»Foei!.. Thans, nu zelfs een boerenkinkel
»Heeft in zijn hut of in zijn schuur
»'t Geslachtsboek van De Vries—Te Winkel,
»Dacht 'k niet, dat m'op 't tooneel, alhier,
»Zich zulk een schennis zou vermeten,
»Om openlijk dat lieve dier,
»Zoo ongerijmd, »Mijnheer» te heeten!

- »Duif is van 't vrouwelijk geslacht!
»Hoe kan een mensch hierin nog dwalen?
»Heb ik geen recht dan voor mijn klacht:
»Dat zulke menschen nog vertalen!»
De buurman hoort bedaard hem aan,
En zegt: »Mijnheer! tot critiseeren
»Moet men de zaak eerst goed verstaan,
»En zich behoorlijk informceeren!
»Eer dat ge dus u hier beklagt,
»En 't later in de krant laat lezen,
»Dient aan de Juffer eerst gevraagd:
»Kan soms die duif een doffer wezen!»

J. BOTH J.Jzn.

MIJNE KEUS.

Krijg 'k mooglijk mettertijd de gril,
Dat ik een meisje hebben wil,
— Iets, dat heel goed gebeuren kan.
'k Ben niet van plan

alleen te blijven! —

Ik wil, dat zij voldoen zal dan
Aan 't geen ik hier haar voor zal schrijven.

Een lief karakter, zacht van aard,
Dat is mij boven alles waard.
En — 'k stel mijn vragen niet te boud —
Een hart als goud,

van een gehalte

Van vier-en-twintig k'raats. Voor oud
En jong heel vriendlijk; maar niet al te...

'k Vraag, in de tweede plaats, van haar
Een zacht en vriendlijk oogenaar:

PARAPHRASE SUR DEUX FABLES.

I.

CORBINE AU BAL.

Corbine sur sa tête ayant un grand bonnet,
    Bien fixé sur son blond toupet,
Prétendait éclipser les beautés de la ville.
Légère, comme on l'est, quand on a quarante ans,
Elle avait mis ce soir, pour sembler plus agile,
    Petits jupons et souliers blancs.
Notre danseuse, ainsi trousseée,
    Comptait déjà dans sa pensée
Le nombre des amants de ses charmes épris,
Dans sa pensée encore agréait leur hommage,
Jouait de la prunelle, accordait un souris.
    « Il m'est » — disait-elle — « à mon âge
« Après avoir tant vu, tant de choses appris,
« Facile d'imiter de nos jeunes fillettes
« Le regard séducteur et ces mines coquettes,
    « Dont elles sentent tout le prix ! »
Corbine là-dessus essaie un grand sourire,
Tend une énorme main, plie un nerveux jarret,
    Lance un fier regard, et soupire
    A faire trembler le parquet.

Quel esprit ne bat la campagne ?
 Qui ne fait châteaux en Espagne ?
 Notre danseuse aussi voit son espoir déçu,
 Rire, soupir, regard, tout passe inaperçu ;
 Corbine doit quitter la fête,
 Sans avoir fait une conquête ;

C'est ainsi qu'aboutit à rien un grand projet
 De la grande danseuse, avec son grand bonnet.

II.

MAÎTRE CORBEAU AU BAL.

Maître Corbeau, blotti dans un modeste coin,
 Voyait de loin
 Mais non sans intérêt son épouse chérie,
 Au sourire agaçant, au regard plein de vie,
 Qui posait, qui levait
 Deux petits pieds charmants et bien dignes d'envie ;
 Un cavalier dans ses bras l'enlaçait,
 Aux sons du clavecin avec elle tournait,
 En un mot : le couple valsait,
 Ce qui fait bien souvent qu'un pauvre époux s'ennuie ;
 Or de Corbeau c'était le cas,
 Maître Corbeau ne valsait pas ;
 En outre il ignorait la science divine
 De faire à mauvais jeu bonne et riante mine.
 Mais qu'est-il arrivé?... Pour comble de malheur
 En passant, repassant, un des pieds du valseur

S'égare, et foule par mégarde
 L'orteil du mari, qui regarde;
 Pour juger de l'effet, il faut savoir encor
 Qu'à l'orteil offensé l'époux souffrait d'un cor.
 A bon droit irrité de cette inadvertance,
 Il va conter son mal à sa femme, qui danse
 Et qui répond d'un ton rempli de complaisance :
 »Corbeau! je te chéris,
 »Mais pourquoi justement dans ce coin t'es-tu mis?
 »Tu n'aurais pas reçu le mal, qui te chagrine,
 »Si tu fusses resté dans la salle voisine!"

L'époux boita, se tut, mais, en quittant son coin,
 Murmura qu'un mari n'est jamais assez loin.

C. T. VAN DER BRUGGHEN v. L.

RAAD AAN TOONEELSPELERS.

Een klein verhaal met kunst geschreven,
 Is vaak, na 't woord, ons bijgebleven.
 Het kleine en 't groot' zij evenveel ons waard.
 Wordt, kunstnaars, door uw streven,
 Ook 't kleine niet verheven,
 Gij mist den waren kunstnaarsaard,

P.

UIT HET DAGBOEK VAN EEN OUD-TOONEELKAPPER.

Men leest wel eens in romans dat een barbier, die grooten en kleinen bij den neus heeft, alle soorten van nieuwtjes opvangt, om ze, onder het inzeepen, of als hij den begunstiger onder het mes heeft, sterk gekruid weer te geven. Wij tooneelkappers, die dagelijks het hoofd van groote, middelmatige en kleine kunstenaars, en nog wel van beiderlei kunne, onderhanden hebben, hooren vrij wat meer nieuws. Doch al mogen de priesters en priesteressen der kunst zich nog zoo zeer in onze tegenwoordigheid over elkander beklagen, terwijl zij eenige oogenblikken later vriendschappelijk met elkander spreken; ja, al mogen tusschen sommigen twist en tweedracht nog zoo hevig woeden, — wij kiezen nimmer partij, want onze ondergeschikte betrekking noopt ons, immer den gulden regel: hooren, zien en zwijgen, in acht te nemen.

Bovendien ligt het onbescheidene volstrekt niet in mijn aard; dit, gevoegd bij veeljarige ondervinding, dwong mij steeds een stil toeschouwer te zijn bij al wat mocht gebeuren. Evenwel ontgingen mij de dingen niet, en heb ik van menig kunstenaar eigenaardigheden en feiten opgeteekend, welke der aandacht van het meer en meer in de dramatische kunst belangstellend publiek wellicht niet onwaardig zijn.

Zoo hebben mij, onder anderen, verscheidene menschen buiten het tooneel hun verwondering betuigd over het grappen uithalen, dat sommige acteurs kunnen doen, wanneer zij tusschen de coulissen staan, terwijl zij kort daarna

met een ernstig gelaat in hun nieuwe rol optreden. Die gerustheid, die zieletoestand was hun onverklaarbaar. Maar ik, die hen had gekapt, wist wel beter: al dat malligheid maken was werking der zenuwen; al die opgewondenheid diende den hevigsten angst tot dekmantel. Men wil niet weten, dat men vrees koestert, dat is het. Bij den een openbaren zich die zenuwen en dat angst verbergen sùs, bij den ander zoo. A is, bijvoorbeeld, buitengewoon grappig; — B daarentegen doet niets dan brommen; — C haalt alles van zijn toilet door elkaar en roept: »Mijn ring is weg; ze hebben hem gestolen!» tot dat ik hem opmerkzaam maak, dat hij dien pas aan den vinger heeft gestoken; — D geeft telkens verkeerde antwoorden; hij luistert niet naar hetgeen men hem vertelt, en spreekt men toch maar door, dan slaan hem de vlammen uit het gelaat; — E kan het maar niet met zijn kleeding eens worden; hij verbeeldt zich, dat zijn pruik scheef zit, en dan doe ik maar net alsof ik er heel wat aan verander; een oogenblik later is zijn baard aan den eenen kant veel voller dan aan den andere; ik haal mijn schaar voor den dag en ga ijverig aan het knippen, doch er komt natuurlijk niets af; — F moet opkomen met een brief, dien hij, helaas, op zijn kleedplaats heeft laten liggen, en allen zijn eensklaps in de weer, hem maar gauw een stuk papier in de hand te moffelen. Het is een geluk dat bij de meesten, zoodra zij een paar woorden voor 't publiek gesproken hebben, de werking der zenuwen grootendeels heeft opgehouden, — anders kwam het stuk nooit uit.

Ik zeg grootendeels; want ten bewijze dat zij niet geheel bedaart, diene, dat een tooneelspeler op het tooneel nimmer zal niezen, of het is een gemaakt niezen, dat in zijn rol te pas komt. Al speelt men een rol voor de honderdste

maal, — wanneer men dan toch wel op zijn gemak kan zijn — kies-, hoofd-, ja! alle andere pijnen verdwijnen, zoodra men het tooneel betreedt. Het is alsof een onzichtbare geest die pijnen afneemt en er tusschen de coulissen den tooneelspeeler meê afwacht, om ze hem, als hij afkomt, weêr dadelijk op het lijf te gooien.

Dat zich beangst maken geschiedt ook wanneer de kunstenaar een rol moet vervullen, waarmee hij altijd veel succes heeft behaald. Dan bekruipt hem de vrees, dien avond eens niet naar wensch te zullen slagen. Zoo heb ik menigwerf Marie von Marra een kruis zien maken vóór zij optrad om te zingen. Een danseres bad altijd eer zij opging. Ook heb ik een acteur gekend, nog wel een ongeloofige, die, omdat hij den eersten avond zijn linker ridderlaars het eerst had aangetrokken, den avond daarna zijn rechterlaars, die hij bij vergissing genomen had, weg-wierp, om eerst in de linker te stappen: hij was den eersten keer goed door zijn rol gekomen.

De volgende feiten zijn eveneens vermeldenswaard. Vóór veertig jaren had het Haagsche gezelschap zijn hoogsten bloei bereikt; nimmer zal ik de namen dier beroemde kunstenaars vergeten, wier degelijk spel zulk een diepen indruk op mij maakte, dat zij, onder het kappen, mij als menschen van een geheel ander allooi voorkwamen. Wie zich Hoedt, Bingley, den hr. en mevr. Stoopendaal, mevr. Wieckard, Schouten, Hanswijck, enz. herinnert, zal dit ten volle met mij eens zijn. Mevr. Wieckard speelde, voor de hoeveelste maal weet ik niet, mevrouw Langhalm in »de Verwarring”. Toen zij afkwam, zeide zij tot mij, die tusschen de coulissen stond: »Die ellendige rol zal ik nog moeten spelen tot aan mijn dood!” Zij sprak waarheid, — den

volgenden dag werd zij ziek en acht dagen later was zij niet meer. De laatste rol, die Stoopendaal kort vóór zijn dood speelde, was de Emir in »de Kruisvaarders." Opmerkelijk is het wat de Emir het laatst te zeggen heeft: »Het is volbracht."

Nog opmerkelijker is het, wat in April 1870 te Nijmegen plaats vond, terwijl het gezelschap, onder Roobol en Tjasink, aldaar »Elisabeth" vertoonde. De heer Roobol sloot als Burleigh het stuk, terwijl hij voor het lijk zijner koningin staat, met het woord: »Dood!" Roobol, reeds sukkelend, verscheen niet meer ten tooneele; twee maanden daarna stierf hij.

Een vijf-en-vijftig-jarig kunstenaars-jubilaeum is stellig iets ongehoords; toch mocht in anno '62 mevr. de Wed. Stoopendaal dit hooge voorrecht smaken, toen zij op 77-jarigen leeftijd, in »het Punt dicht", voor het laatst optrad. Het jaar te voren hadden hare zielroerende klanken, haar vreeselijke wanhoop, wanneer haar gade Jean Calas (Victor Driessens) naar het schavot werd gesleept, nog zulk een indruk teweeggebracht, dat, toen de opperrechter (Kettmann) den verrader (Kiehl) naar den brief vroeg, die de onschuld van den veroordeelde aan het licht zou brengen, er plotseling een stem uit de zaal klonk: »In z'n vessieszakkie!"

Men hoort dikwijls van bedrogen meisjes, die, door rijke minnaars in den steek gelaten, met de vrucht dezer ongeoorloofde liefde blijven zitten. Het is bij velen overbekend, dat het omgekeerde bij den acteur Schouten plaats greep. Hij was een schoon, kloek man, die een eenige dochter bezat, wier moeder tot een rijke, hooggeplaatste familie behoorde. Het kind bleef bij den vader. Schouten, die de valsche rollen speelde, was in den Haag zeer gezien.

Eens echter werd zijn spel zeer koel door het publiek opgenomen. De kunstenaar, in zijn zelfvertrouwen niet aan het wankelen gebracht, ging, in de kledkamer teruggekeerd, voor den spiegel staan, knikte zichzelf vriendelijk toe, applaudisseerde en zeide met innig zelfbehagen: »Bravo, dat heb je er nou vanavond eens goed afgebracht!» Op zijn 72ste jaar speelde hij nog Aballino. Op het oogenblik van de ontknooping trekt hij, bij de woorden: »Flodoardo is Aballino en Aballino is Flodoardo!» zich de kap af, maar heeft het ongeluk ook zijn pruik mee te nemen; het publiek schaterde van het lachen op het zien van den Flodoardo met een kaal hoofd. Eens ontmoette ik hem met zijn vrouw en zijn dochter en vroeg hem hoe hij voer. »Och, beste vriend» — zeide hij, en wees op zichzelf, op zijn vrouw en vervolgens op zijn dochter — »ellende, narigheid en zuur bier!» Deze eenmaal beroemde man verviel tot bittere armoede; eerst op zijn tachtigste jaar trokken eenige kunstvrienden zich zijn lot aan, en Schouten verhuisde van zijn armzalig achterkamertje naar een lief huisje buiten de stad, dat hij binnen weinige dagen voor het rustiger »Eik-en-Duinen» verliet.

Velen zullen zich den voor ongeveer een vijftal jaren overleden acteur Van Golverdinge nog wel herinneren, die een zeer bekwaam mathematicus en corrector moet geweest zijn. Op zekeren morgen bracht ik hem een nieuwe pruik aan huis. Hij leerde juist zijn rol en verzocht mij een oogenblik geduld te hebben. Ik zag hem, telkens als hij zijn rol door was, aleer weér van voren af aan te beginnen, met krijt een streepje op een omgekeerd theeblad zetten, tot hij twee ///// ///// kreeg. Ik vroeg hem, of hij turf opdeed; doch hij antwoordde hoogst ernstig: »Elken keer,

als ik mijn rol uit heb, schrijf ik zoo'n streepje, en als ik er tien heb, schei ik er meê uit, dan ga ik aan mijn correctie; want het tooneel is toch altijd mijn hoofdmiddel van bestaan."

De rollen van dezen acteur zijn nog in de bibliotheek van den heer J. Tjasink aanwezig. Daarin schreef hij volgens het nummer alles op, wat hij voor zijn rol moest aantrekken; b. v.: 1e. uitkleeden; 2e. onderkousen aandoen, die met de gleeën aan de kuit; 3e. zwart zijden bovenkousen; 4e. korte zwart lakensche broek; 5e. de kleine koperen kuitgespen; 6e. vastmaken; 7e. halfhemd met batisten jabot; 8e. broek vastmaken en riem aandoen, enz. Na ieder stuk te hebben aangetrokken, zag hij naar het lijstje en ging in dier voege voort. Zelfs staat nog in een zijner rollen: 16e. naar zekere plaats gaan. Wat ik zeg is geen leugen, ook niet dat hij in een andere rol eenige indicaties geschreven heeft als: hand in de borst steken; later: hand uit de borst halen; verder: den steek onder den linkerarm nemen en het hoofd rechts wenden. Op een andere plaats staat een × en onder aan het blad leest men: × wenkbrauwen ophalen; iets lager: ● en geheel beneden ontmoet men ● wenkbrauwen laten zakken, — alsof hij ze aan een draadje had! Ik zat op zekeren middag, het was Dinsdag, aan tafel en liet me zonder erg ontvallen, dat er Vrijdags te Haarlem »Een booze eed" zou worden gegeven. Als een razende vliegt V. Golv. overeind; hij kan van schrik niet meer eten — voor hem een zwaar offer — en hij ijlt heen om naar zijn goed te zien, dat hij voor zijn rol als gerechtsbode noodig had, hetwelk slechts bestond in een grijze pruik, baret, zwarte tricot en middeleeuwsche schoenen.

Dat hij nog al dikwijls het mikpunt werd van menig spotvogel is van algemeene bekendheid. Van de honderden staaltjes slechts deze: Het gezelschap speelde eens 's winters te Alkmaar; V. G. kon, toen hij gedaan had, nergens zijn straatgoed vinden; er zat dus niets anders voor hem op, dan in het barre jaargetij in een gekleeden zwarten rok, korte pantalon en driekant steekje naar Amsterdam te reizen. Het spreekt vanzelf, dat hij den volgenden avond zijn goed behoorlijk in zijn kleedkamer vond hangen. — In een ander stuk staat hij tusschen de coulissen gereed om op te komen; een zijner confraters bevestigt zeer behendig een haakje aan zijn pruik. Daar hoort V. G. het wachtwoord en stuift het tooneel op. Het publiek stikte bijna van 't lachen, toen die pruik in de lucht bleef zweven en het een kaalkop voor zich zag staan, die wat mans was.

Het gebeurde voorheen meer dan thans, dat de acteurs met sommige stukken een loopje namen. Zoo verschenen eens, terwijl een slecht bevallen stuk voor de laatste maal ging, al de acteurs van Boas en Judels met zwarte mantels op het tooneel. »We zullen het gaan begraven» zeiden ze. Aan den Stadsschouwburg was het voor een tiental jaren zeer in zwang, woorden, ja zelfs geheele volzinnen het achterste voren uit te spreken. Dit geschiedde alle avonden geregeld in den plechtigen familieraad van het stuk »Klaasje Zevenster». Peters, alleen achter een tafeltje midden op het tooneel gezeten, begreep nooit waarover zoo heimelijk gelachen werd, evenmin waarom die saters, dáár op die stoelen gezeten, elkander elken avond aanstootten tegen dat hij aan de woorden kwam: »Wat de kiesheid mij gebiedt te verzwijgen,» en hij integendeel hals-

starrig bleef zeggen, »Wat de kieschheid mij *verbiedt* te verzwijgen.” Dan knikten de anderen elkander toe, alsof zij zeggen wilden: »Het is er!”

Bij het Rotterdamsch gezelschap bestond de gewoonte, dat de acteurs elkanders benoedigheden nu eens met sminksel, dan eens met vet of met cosmetiek besmeerden. A wil een pijpje opsteken; hij doet een paar haaltjes, of br!... de pijp is vanbinnen vol met vet. B. zet zijn hoed op het tooneel af, het publiek lacht; hij komt terug en beziet zich in den spiegel. Ai, wat groote zwarte streep aan zijn voorhoofd; hij veegt haar af, zet den hoed op... hetzelfde verschijnsel: men heeft de kap met cosmetiek bestreken. C. heeft 's avonds gedaan; men weet het, zijn meisje wacht en niemand, die zich vlugger dan hij weet uit- en aan te kleeden. Hij wil zijn straatpantalon aantrekken, — mis! de pijpen zijn dichtgenaaid; dit wordt losgetornd; hij trekt zijn bottine aan en glijdt er in, zoo vol vet is zij. Kom, gauw uitgeveegd! Hij neemt de tweede — vastgespijkerd! Nu moet de tooneelknecht met een nijptang er aan te pas komen. De mouwen van zijn jas zijn, evenals zijn zakken, dichtgenaaid, en, tot overmaat van ramp, zal de officieele cosmetiek aan den binnenrand van zijn hoed niet ontbreken. D. heeft, toen hij te Dordrecht speelde, uit Rotterdam een dozijn kruikjes bier meegebracht, om die aan zijn kameraden tegen een matig winstje over te doen. Een paar avonden later trekt hij er een open en gaat aan het schenken: water; het tweede: water; het derde: water, en zoo tot het twaalfde inclus. De anderen stonden er allen omheen met glazen in de hand. Eerst ging D. wel een beetje aan, maar omdat hijzelf een eerste spotvogel is, begon

hij er zelf om te lachen. Dat het minder om het bier en meer voor de grap was, bewijst, dat het in de grootste haast en tegen heug en meug werd opgedronken.

De critiek neemt nog wel eens een loopje met onze soms weinig toepasselijke decoratiën. In de provinciesteden gaat het vrij wat erger toe. In zeker stuk zat de vrouw des huizes, bleek en vermagerd, te klagen, dat zij zoo'n honger had, terwijl in haar kamer bossen wortelen lagen en worsten en een ham aan den zolder hingen, door den decorateur in de boerenkamer op het doek gebracht, zooals ieder wel zal begrijpen. Nog geen vijf jaar geleden zag ik met eigen oogen in zeker stuk, toen de kame-nier uit de zijkamer kwam, dat het bovengedeelte van de staartklok bleef hangen, maar het staartstuk telkens met de deur meeinging. In „Slavernij of de knecht heer over zijn meester” zag ik te Meppel Stoete in het eerste bedrijf uit een groote ijzeren pot stappen, die boven het vuur hing. Dit zetstuk diende andersom voor deur: men had vergeten het haakje er op te doen, en Stoete, in de verbeelding dat het een practicable deur was, deed open, en zoo kwam het, dat de pot zich behoorlijk ontsloot, om den acteur er even door te laten.

Anno '61 speelde men te 's-Hage »Engeland in 1651”. Zooals men weet, wordt aan het slot John Coke door Henri Laud doodgeschoten. Het pistool weigert en Korlaar, die de gewoonte had altijd »pieng!” te zeggen, zegt ook nu »pieng!”, zoodat er voor John Coke (Kiehl) nu hij zich, in plaats van doodgeschoten, slechts doodgepiengd zag, niets anders overbleef dan even rond te draaien en maar stilletjes dood te gaan liggen.

A N E C D O T E N

UIT DE GEDENKSCHRIFTEN VAN EEN OUD SOUFFLEUR.

Een Souffleur is de benijdenswaardigste mensch op den aardbodem. Ieder slag (klokslag) opent hem een ander uitzicht. Op een teeken van hem, verandert een geheele rotsketen in een bloementuin. Een geheele stad laat hij dikwijls verzinken, wanneer ze hem hinderlijk is, om de blauwe zee te aanschouwen! Op een teeken van hem, hoort men eensklaps òf de zachte òf de wildste muziek, al naar gelang hij het wenscht. En geraakt een Souffleur in woede, dan is hij zelfs in staat, de geheele wereld te doen vergaan! Een Souffleur is ook een geestenbanner. Op een enkelen wenk verschijnt en verdwijnt eene geheele schaar van furiën. Wanneer het publiek schijnt in slaap te vallen bij het vervelende spel van een tooneelkunstenaar, is het dikwijls de Souffleur geheel alleen die het wakker houdt. Daarom is de Souffleur ook niet zoo verlegen, als zoo vele tooneelspelers, en spreekt zoo luid, wanneer hij weet, dat eenige acteurs dat niet weten, wat zij weten moesten! Een Souffleur is de praatzuchtigste mensch der wereld, dat wil zeggen: van die wereld namelijk, die op het tooneel zich beweegt. Geen minuut kan hij den mond houden, altijd moet hij babbelen, en hoe meer ze op de bovenwereld zwijgen, des te meer moet hij in de onderwereld brullen.

Het fraaiste is nog, dat hij altijd gelijk heeft! Hij laat zich niets betwisten; want hij heeft alles zwart op wit! De Souffleur heeft de schoonste uitzichten, namelijk op het tooneel. In het leven heeft hij er maar één, en dat is miserabel; want het leidt hem namelijk tot de zekere overtuiging: dat hij eigenlijk in het geheel geen uitzicht op een vooruitzicht heeft!

Relâche. In den foijer van zeker theater, hier ter stede, stond op de répertoire-lijst op zekeren keer, achter den Donderdag: »*Relâche.*” Twee figuranten, dat lezende, vroeg de een aan den ander: »Wat zou dat zijn, een blijspel of een treurspel?” — »Ik weet het niet!”” luidde het antwoord, »»Laat ons echter hopen, dat er voor ons maar wat bij te verdienen valt!””

Pantomime. In den koninklijken schouwburg van Frederik Wilhelm III zouden, eenige jaren geleden, eenige Indische Bayadères optreden, die in der tijd door hare buitengewone dansen veel opzien baarden. De beroemdste Oostersche professoren werden van wegen Zijne Majesteit uitgenoodigd, om bij deze voorstelling als tolken te dienen. Met ontzaggelijke dictionnaires kwamen zij opdagen, doch het bleek weldra, dat de Bayadères noch Sanskritsch, noch Prakritsch, maar wel zekeren tongval uit Achter-Indië spraken, die den hoog geleerde heeren geheel onbekend was, zoodat er geen vertolking mogelijk was.

De koning werd hierover zoo misnoegd, dat hij toornig uitriep: »Geef ik daarom jaarlijks 11,000 Thaler ter be-

vordering van Oostersche taalstudiën, en nu er wat te spreken valt, kan niemand een syllabe uitbrengen!"

Géometrie. Iemand gaf d'Alembert zijne verwondering te kennen, dat de chanteuses der opera zoo zelden een schitterende fortuin maken, terwijl zij met weldaden overladen worden. »Dat is slechts een noodzakelijk gevolg van de wet der beweging,» antwoordde de professor in de géometrie.

Eigendomsrecht. Bij het orkest van een klein theater werd een contrabassist geëngageerd, die onophoudelijk valsch speelde.

»Je grijpt te hoog!» riep de orkestmeester, eindelijk buiten zich-zelfen gebracht.

»De bas is mijn rechtmatig eigendom, vriendje!» gaf de ander koelbloedig ten antwoord, »en ik mag hem dus aanpakken waar ik wil.»

Hoffelijk. Keizer Josef II, die een fraaie basstem had, componeerde wel eens een kleinigheid, die zelden meer dan middelmatig was. Eens maakte hij een groote aria en liet ze in een der kleine Italiaansche opera's lasschen die in zijn particulieren schouwburg te Schönbrun opgevoerd werden. Niemand mocht weten, dat de aria van hem was; toch wist iedereen het, Mozart ook.

»Mozart,» vroeg de Keizer, »wat zeg je van die aria?»

»De aria is nog al goed,» antwoordde hem de trouwhartige kunstenaar, »maar hij, die haar gemaakt heeft, is nog beter.»

Bankroet. Er werd eens een nieuw stuk ten tooneele gevoerd, dat »Het bankroet” getiteld was. Het stuk viel, — om de gebruikelijke uitdrukking te bezigen. Een der toeschouwers werd na de voorstelling nog in gezelschap verwacht; men was natuurlijk nieuwsgierig van hem te hooren, hoe het stuk bevallen was. »Prachtig,” antwoordde hij, »het was een volslagen bankroet. Ik-zelf heb er een gulden bij verloren.”

Verhoogd verlaagd. De beroemde zangeres en tooneel-speelster Mélanie droeg het hart nog al hoog, en werd dagelijks door de wijze, waarop men haar vierde en huldigde, daarin versterkt. Nogthans had zij dikwijls geldgebrek. Op zekeren tijd, toen zij te Hamburg vertoefde, besloot zij de hulp van een jood in te roepen. Zij liet hem ontbieden, en toen Mozes haar kamer binnentrad begroette zij hem met den noodigen trots.

»Luister Mozes, de groote Mélanie wil zich eens verlagen, en 1000 thaler van u leenen.”

»Hoor eens Mevrouw,” hernam de Israëliet, »de kleine Mozes wil zich niet zóó verhoogen, om u zelfs één groschen te borgen.”

Een hond op het tooneel. In het drama à *grand spectacle*: *Richard Leeuwenhart*, dat sedert eenigen tijd in het Drury-lane-theater te Londen met het grootste succes opgevoerd werd, speelt een groote Newfoundlandse hond een niet onbelangrijke rol. In het tweede bedrijf houdt hij de wacht op den St. George-berg, bij het Engelsche vaandel, dat hem, gedurende de afwezigheid van Sir Kenneth, na een wan-

hopigen strijd, ontroofd wordt. In het laatste bedrijf, als op koning Richards bevel, de kruisvaarders den hond en het wedergevonden vaandel voorbijtrekken, herkent het dier den krijgsman, die hem het vaandel ontroofd heeft, valt hem luid blaffende aan, en werpt hem tegen den grond. Aan het einde van het stuk wordt de viervoetige kunstenaar geregeld teruggeroepen, en beantwoordt het hem ten deel vallende enthousiastische applaudissement met een vroolijk geblaf.

Een dergelijke viervoetige kunstenaar, een zwarte does of krulhond, maakte in der tijd in den Schouwburg van J. Gras, in de Elandstraat, te Amsterdam, furore. Zonder medewerking van dit getrouwe dier, zou het bekende stuk: *Hondentrouw of de moord in het Bosch van Bondy*, niet zooveel opgang hebben gemaakt.

Adelaide Ristori. Gelijk de dagbladen onlangs meldden, werd te Valparaiso, door tusschenkomst van Mw. Ristori, aan een ter dood veroordeelde gratie geschonken. Dit was niet het eerste geval van dien aard in het leven van deze beroemde treurspeelster. Toen zij namelijk in 1857 te Madrid op zekeren avond *Medea* gespeeld had, kwam gedurende het tusschenbedrijf een vrouw bij haar achter de coulissen, die zich aan hare voeten wierp en haar smeekte, een goed woord voor haar zoon te doen, die den volgenden morgen zou doodgeschoten worden. Diep ontroerd begaf Adelaide Ristori zich, in het costuum van Medea, onmiddellijk naar de koninklijke Loge, verzocht aan koningin Isabella om gratie voor den veroordeelde, welke Isabella dadelijk verleende. Intusschen had zich het gerucht van

het gebeurde in den schouwburg verspreid, en toen de gordijn opging, werd de edele kunstenaars met enthousiasmen bijval begroet.

Romeo in den regen. Onlangs speelde in een der faubourg-theaters, te Parijs, waarvan de naam niet genoemd wordt, waarschijnlijk om den architect, die het gebouwd heeft, niet in zijn goeden naam te benadeelen, een reizend tooneel-gezelschap. Men gaf het bekende stuk *Romeo en Julia*. In het vijfde bedrijf lag de tooneelspeelster, die de rol van Julia vervulde, op haar graf en bootste op onberispelijke wijze de doode na. Maar... daar buiten viel de regen in stroomen neer en druppelde door het slecht gedekte dak van het tooneel; een druppel viel op den neus van Julia, die haar hoofd bewoog en het gezicht vertrok; een tweede druppel deed dezelfde uitwerking. Romeo fluisterde zijne doode Julia voortdurend toe: »Beweeg je toch niet!» Aangezien de druppel van een aanzienlijke hoogte kwam, veroorzaakte dit der arme Julia een zeer onaangenaam gevoel, zoodat zij telkens, als zij een druppel vallen zag, haar hoofd zijwaarts boog, om dien te ontwijken; maar tot overmaat van ramp viel die haar dan op verraderlijke wijze in het oog. Intusschen had het publiek gemerkt, wat er op het tooneel gebeurde. Dadelijk waren alle blikken naar de frise gericht, waaruit het hemelsche nat onophoudelijk lekte. »De druppel komt!» riep de een; »Opgepast!» riep een ander; »Mademoiselle Capulet,» vroeg een boosaardige derde, mag ik u mijn parapluie aanbieden? — Met de tragische stemming, waarin het publiek bij den dood van Julia verkeerde, was het gedaan. Onder home-

risch lachen moest de gordijn vallen. Of dit druppelswijze intermezzo den eigenaar van het lokaal aanleiding gegeven heeft, om zijn kunst-instituut beter te voorzien, daarvan melden de dagbladen niets.

Maatstaf van Kunst. Zekere actrice, altijd begeerig naar toejuichingen van het publiek, waarvan een groot deel — het is niet te ontkennen — zeer gevoelig is voor de krachtige stemverheffing in hartstochtelijke tooneelen, was in eene belangrijke rol opgetreden. Volgens hare gewoonte, had zij ook toen de stem niet gespaard, maar getracht, door schelle, door-dringende tonen, kracht aan woorden en gebaren te geven. Tot hare groote teleurstelling evenwel, trof zij dien avond een auditorium van een geheel tegenovergesteld kunstgevoel, en toen zij, na een krachtigen, geweldigen galm, met majestueusen tooneeltred achter de schermen verdween, bleef het in de zaal zóó stil, dat men wel een speld kon hooren vallen. Gekrenkt door zulk eene, in hare oogen, grievende miskening van haar talent, gaf zij achter de coulissen haar spijt en teleurstelling lucht in de volgende woorden: »'t Is ook wel der moeite waard, om voor zulk volk te spelen! Je schreeuwt je longen haast vaneen, en je krijgt nog geen handje op elkaar!"

Probatum est. M. X..., een geliefkoosd acteur aan een der voornaamste schouwburgen te Parijs, ging nu en dan wel eens ter jacht.

Hij had echter niet het minste verstand van vuurwapenen. Zijn geweer onder anderen spuwt, d. i. de hagel

verspreidde zich in verschillende richtingen. Op zekeren tijd las hij in een courant een advertentie, waarin een middel werd aangeboden, om, tegen toezending van 20 francs per postmandaat, alle uitspreiding van hagel te beletten.

X... haastte zich het geld op te zenden, en kreeg tot antwoord: »Steek slechts één hagel te gelijk in je loop!»

Succes. Nu de *Giroflé-Girofla* van Lecocq aan de orde van den dag is, zal het niet onbelangrijk zijn, hier te melden, dat de eerste tien voorstellingen van die opera, in het Alcazar Royal, te Brussel, eene som opbrachten van 22,976 francs 45 centimes.

Hetzelfde aantal opvoeringen van *de Dochter van Juffr. Angot* bracht in hetzelfde théâtre slechts 21.135 francs 75 centimes op.

Op 28 September had de 100ste opvoering van *Giroflé-Girofla* te Brussel plaats.

Een laatste poging. Een acteur, wel bekend om zijn bijzonder talent in het nabootsen van verschillende personaadjes, beproefde dit kunstje eens in een koffijhuis, en wekte daardoor den lachlust der aanwezigen op.

De kastelein, opmerkzaam geworden door het schaterend gelach der omstanders, naderde zeer bedaard zijn klant en fluisterde hem zachtjes in 't oor:

»Mijnheer G..., terwijl u toch aan den gang is, zou je me groot plezier doen de personen natebootsen, die mij op hun tijd betalen!»

Jong en oud. De moeder van eene actrice had hare dochter aan den Directeur van het Odéon voorgesteld.

» Welnu, mevrouw Dubourdin'', vroeg een buurvrouw, toen ze te huis kwam, » ben je tevreden over den uitslag?''

» Tevreden?... Ik... ik ben woedend!''...

» Heeft de Directeur je dan slecht ontvangen?''

» Neen, maar verbeeld je, dat hij mijne dochter in 't ouwe repertoire wil doen debuteeren! Hoor je wel! het ouwe repertoire! En mijn dochter is nog geen twintig jaar!''

Klimmen. Men vroeg onlangs aan het zesjarigen zoontje van een onzer bekende tooneelspeelsters, hoe oud Lodewijk XIII was, toen hij op den troon van Frankrijk klom.

Het antwoord luidde :

« Waarschijnlijk was hij nog zeer klein. »

» Zoo! en waarom?''

» Ei, mijnheer! toen hij groot was, ging hij er zeker gemakkelijk op zitten. »

Dood bedaard. Onlangs was in een onzer schouwburgen reeds de gordijn opgehaald en het stuk begonnen, toen een man in het parterre hardnekkig staan bleef.

» Zitten! zitten!'' riep men van alle kanten.

De man verroerde zich niet... Hij stond als een paal... Het morren scheen geen einde te zullen nemen...

» Ho, ho!'' roept een jongen uit, » Nu ben ik er! 't Is een kleermaker, die uitrust!''

Ongelukkigen. De Heer Roger de Beauvoir heeft een merkwaardige maar tevens treurige statistiek geleverd van al de stukken, die gedurende 1874 in de verschillende schouwburgen van Parijs zijn opgevoerd.

Hieruit blijkt, dat van de 91 nieuw opgevoerde stukken 62 gevallen zijn.

Treurig! treurig voor de letterkunde.

Niet verwacht. Een vriend spreekt Victorien Sardou aan op den avond der eerste opvoering van »de Kaartlegster.»

»Wat 'n succes!... Wat zullen zij, die u benijden, daar wel van zeggen?»

En Sardou antwoordde heel geestig:

»Dat zou ik u moeten vragen.»

OP DE DOOD

VAN

HERMANUS KONING,

VOORNAAM TOONEELSPELDER.

De Koning van ons Schouw-tooneel,
Die ernstig speelen kon, en jokken,
Is van dit Aardsch toneel vertrokken;
Zijn Rol was uyt; hij kreeg zijn deel;
Hij ley voor 't laatst zijn plunjen af,
En speelt nu Koninkjen in 't graf.

1734.

JAN VAN GOEREE.

VLAAMSCHE TOONEEL-MAATSCHAPPIJEN,

met open Bureel spelende.

Provincie Antwerpen.

Antwerpen.....	}	Achilles. De Veilkrans. Hoop en Liefde. Scheldezones. Vrije Kunst. De Eik. Jonge Fonteinisten. Kunstvrienden. Vlaamsche Zonen. Onder Ons. Verbroedering. Jonge Vlamingen. Nationaal 'Tooneel.
Berchem bij Antwerpen..	}	Vriendenclub. Jonge Leeuwen. Apollon.
Boom.....	}	Vlaamschgezinden. Burgersvrienden.
Borgerhout.....	}	Constantia. Rhetorica: Hoop in vooruitgang. Voor Taal en Kunst. Borgerhoutsche Zonen.
Contich.....	}	Harmonie (Tooneelafd. der Maatschappij).
Gheel.....	}	Tooneel en Letterkundige Kring.
Herenthals.....	}	Tooneelafdeeling der Harmonie.
Hingene.....	}	Jonge Vreugd.
Hoogstraten.....	}	Het Eglantierken. Ste Cecilia.
Lier.....	}	Groeiënde Boom. Moed en Eendracht. Vooruit voor Kunst. Vlaamsche-Taalminnaren.

Mechelen.....	}	Taalzucht.
		Dijle Zonen.
Meerhout.....		Nationaal Tooneel.
Oelegem.....		Hoop en Harmonie.
Ruijsbroeck.....		Vereenigde Vrienden.
S ^t Amands bij Puers....		Ware Vlamingen.
Santvliet.....		Tooneelmaatschappij Rhetorica.
Willebroeck.....		De Verbroedering.
		Tooneelkundige afdeeling der Harmonie.

Provincie Brabant.

Aarschot.....		Cirkel van Aarschot.
	}	De Verbroedering.
		De Noordstar.
Brussel.....	}	De Wijngaard.
		De Vlamingen.
		De Jonge Tooneelliefhebbers.
		De Morgendstar.
Cappellen bij Leuven....		De Watergeuzen.
Diest.....		Veldbloem.
Elsene.....		Vermaak en Verbroedering.
Galmaarden.....		Brabandsche Leeuw.
Halle.....		Eendracht en Vreugd.
Koekelberg.....	}	Eendracht.
		Taal- en Liederkraus.
Laken.....		Brabantzonen
Leuven.....	}	Vlaamsche Weergalm.
		Vlamingen vooruit.
Molenbeek.....		Roos en Eikel.
Pepinghen-Beeringen....		Vlaamsch Tooneelverbond.
Rillaar.....		Tooneelmaatschappij S ^{te} Cecilia.
Schaarbeek.....		Mottegalm.
Scherpenheuvel.....	}	Jonge Tooneelliefhebbers.
		S ^{te} Catharina.
Sichem.....	}	S ^t Jozef.
		Eendracht.
Thielt.....		Leliekamer.
Thollembeek.....		Berg-en dalzonen.
Vilvoorden.....		Ware Vrienden.
Vollezeele.....		De Goudbloem.
		De Hoop.

Provincie Limburg.

Bilsen	Dramatisch genootschap: De Vlaamsche Leeuw.
Halen.....	Gezworene Vrienden. Nicolai-Kring.
Hasselt.....	Ware Vrienden. Ste Cecilia (Tooneelafd. der maatschappij). Rhetorica. Minerva (Tooneelafd. der maatschappij).
Leopoldsburg.....	Ware Broedermin.
Maaseik	Vrije Kunst Maasgalm.
Peer.....	Rhetorica. Ware Vrienden.
Reckheim.....	De Dageraad.
Stockheim	't Maasland. Herbloeiënde Stock.
Tongeren.....	Vlaamsche Kring.

Provincie Oost-Vlaanderen.

Aalst.....	Voor Taal en Vrijheid.
Audenaarde.....	Leeren vereert.
Bottelare.....	Vooruit!
Dendermonde.....	De Rosiers.
Deijnze.....	Vooruit! Eendracht.
Eecloo	Eikels worden Boomen. Vlaamsch vooral.
Geerardsbergen.....	St. Pieter: Vreugd en Deugd. Rhetorica: Voor eer en Kunst. Vrijheidsliefde. Gentsche jongens. Taalminnend Genootschap. Thalia. Moed en Vlijt.
Gent.....	Fonteinisten. Vondels Genootschap. Volksvrienden. Broedermin en Taalijver. Willems Genootschap. Vereenigde Artisten. Nederlandsch Tooneel.
Ledeberg	Vriendenkring.

Lokeren	}	Broederkring.
		Vreugd in deugd.
Maldeghem.....		Melda's Kunstzonen.
Nederzwalm-Hermelghem.		Nut en Vermaak.
Nevele.....		Moedertaal en Broedermin.
Ninove.....		Witte Waterbloem.
Oycke.....		Tooneelmaatschappij.
Wetteren.....		Met Tijd en Vlijt.
		Yver tot de moeder-taal.
Zele.....	}	Leerzuchtige Broeders.
		Ste Cecilia (Tooneelafdeeling).
		De Scheldegalm.

Provincie West-Vlaanderen.

Brugge	}	Vlijt en Eendracht.
		IJver en Broedermin.
		Kunstliefde
Deerlijk.....		De Ware Belgen.
Dixmuide	}	H. Cruis, scerp dure.
		Nu, morgen niet.
Harelbeke.....		Zonen der Arendsbeek.
Iseghem		Mijn land vooral.
IJperen.....		Vlaamsche Ster.
Kortrijk.....		Kruisbroeders.
Meenen.....		Kunstminnende Broeders.
Nieuipoort.....		Van vreescepe dinne.
Oostende.....		Hoop in de toekomst.
Poperinghe	}	Roeische Barbaristen.
		Victorinnen.
Rousbrughe.....		Troostverwachters.
Rousselare.....	}	De Moedertaal.
		Rhetorica: De zeegbare herten.
Rumbeke.....		Vereenigde Vrienden.
Thourout.....		Wil en Kracht zijn één.
Veurne.....		Arm in de borze en van zinen jong
Wareghem.....		Kunst en Eendracht.
Wervick.....		Droogaars.

(Programma). Kopy.

Voorstelling gegeven in het Paleis van Z. M. Willem II.

SOIRÉE DRAMATIQUE ET MUSICALE

DE MERCREDI, 22 JANVIER 1845.

LA PEAU DU LION,

Comédie-Vaudeville en deux actes, de *Léon Lave*.

DISTRIBUTION DE LA PIÈCE.

Personnages.	Acteurs.
<i>Henri de Kervant</i> , ...	LE BARON DE NICOLAY.
<i>Caroline</i> , sa femme, ...	Mlle LA BARONNE DE PABST.
<i>Brémont</i> , oncle de <i>Caroline</i> , ...	MONSIEUR DE RENDORP.
<i>Mr. de Mauléon</i> , ...	LE CHEVALIER DE VERMERSCH.
<i>Madame de Vertpré</i> , amie de <i>Caroline</i> .	MADAME D'ERTBORN.
<i>Louise</i> , femme de chambre, ...	Mlle LA COMTESSE DE RECHTEREN.
Un domestique au premier acte, ...	LE COMTE DE NOAILLES.
<i>Joseph</i> , domestique au second acte, ...	LE BARON VAN DEN BOGAERDE.

Scène d'Othello, musique de Rossini.

<i>Othello</i> , ...	Mr. STAFFORD JERNINGHAM.
<i>Jago</i> , ...	Mr. DE VERHUEL.

Scène de la Sonnambule, musique de Bellini.

<i>Amina</i> , jeune paysanne, ...	Mme LA BARONNE DE NYVENHEIM.
<i>Elvino</i> , son fiancé, ...	Mr. STAFFORD JERNINGHAM.
Le Comte <i>Rodolphe</i> , ...	Mr. DE VERHUEL.

LA GAZETTE DES TRIBUNAUX,

Comédie-Vaudeville en un acte, par MM. *Laurencin* et *Marc-Michel*.

DISTRIBUTION DE LA PIÈCE.

Personnages.	Acteurs.
<i>Moulinot</i> , ancien commerçant, ...	LE COMTE DE BYLANDT.
<i>Blanchard</i> , son ex-associé, ...	LE COMTE DE NOAILLES.
<i>Georges Pattison</i> , ...	LE BARON VAN DEN BOGAERDE.
<i>Madame Moulinot</i> , ...	Mme LA BARONNE DE NYVENHEIM.
<i>Sidonie</i> , sa fille, ...	Mlle LA COMTESSE DE RECHTEREN.
<i>Nanette</i> , servante, ...	MADAME DE VERMERSCH.
<i>Baptiste</i> , serrurier, ...	LE BARON FRÉDÉRIC DE KOCK.
<i>Atar-Gull</i> .	

(Aanplakbillet.) Kopy.

Gend den 15 July 1824.

M. M.

Den ondergeteekende heeft de eer, UE. te informeren dat hy met de Nederlandsche Tooneellisten onder zyne directie, voor eene extra en zeker laatste representatie, en tevens ten zynen Benefice in DEN GROOTE SCHOUWBURG, op heden Donderdag den 15 July 1824, zal geven de onderstaande representatie, de welke op gisteren geen voortgang heeft kunnen hebben, door de groten warmte.

(OP VEREEREND VERZOEK)

HET SCHIMPDIKT, Of DE OOGEN-MEESTER UIT LIEFDE.

Groot beroemd Tooneelspel in drie bedryven, naar het Hoogduitsch (*Das Epigramm*) van den groten *August von Kotzebue*, door den Heer *P. G. Witsen Gysbeek*. Waarin de rollen van den *Kapitein Klinker*, door den Heer *T. J. Majofski*, die van *Karolina*, door Mejufvrouw *J. M. Koning*, gebore *Majofski*, en die van den *Kamer-Raad Hippeldans*, door den Heer *F. A. Rozenveld* zullen vervuld worden.

Na hetzelfde

FROSINE,

Of DE LAATST AANGEKOMENE,

Vrolyk Blyspel met zang, in navolging naar het Fransch, van *JBRadet*. Waarin door Mejufvrouw *L. J. Majofski*, zes onderscheidene karakters zullen vervuld worden.

VERDELING.

Personen in het Schimpdikt.

Leeuw, Kanselary Directeur,	de Heer <i>J. Reynink</i> .
Eduard, zyn zoon, blind,	" " <i>W. Hempel</i> .
Bosch, Oogen-Meester,	" " <i>R. Engelman</i> .
Klinker, Kapitein,	" " <i>T. J. Majofski</i> .
Hippeldans, Kamer-Raad,	" " <i>F. A. Rozenveld</i> ,
Muller, Korporaal,	" " <i>F. Schneiders</i> .
Jacob, bediende van Leeuw,	" " <i>H. Felgerhuys</i> .
Een bediende van Hippeldans,	" " <i>W. J. van Olffen</i> .
Een jong knaapje,	Mejufv. <i>A. M. Majofski</i> .
Mevrouw Leeuw,	" <i>M. Engelman</i> .
Karoline, hare voor dochter,	" <i>J. M. Koning</i> ,
	geb. <i>Majofski</i> .
Mevrouw Warning,	" <i>J. C. E. Majofski</i> ,
	geb. <i>Adams</i> .
Frederica, hare dochter,	" <i>L. J. Majofski</i> .
Louize, dochter van Muller,	" <i>J. Vroombrouck</i> .

Personen in Frosine.

Florimont, Tooneel-Directeur,	de Heer <i>J. Reynink</i> .
Dorval, zyn zoon,	" " <i>W. Hempel</i> .
Frosine, een jonge Aktrise,	} Mejufv. <i>L. J. Majofski</i> .
Trése, Boerinnetje,	
Rosalie,	
Forlignac, een Gasconjer,	
Madame Urignole, een oude Dame,	
Een Vischwyf,	

Geene Vry-Billetten zullen voor deze Representatie gangbaar zijn.
Het Spektakel zal ten zes ure en half precies beginnen.
Verzoeken deze Representatie met UE. tegenwoordigheid te vereeren.

Heil en eerbied.

T. J. MAJOFSKI.

(Aanplakbillet.) Kopy.

HOLLANDSCHE SCHOUWBURG.

De heer A. SNOEK, door ongesteldheid buiten staat zynde, de zwaare Rol van EPIDUS uittevoeren, en echter zoo veel mogelyk aan het Publiek genoeg wenshende te geven, zal men in plaats van het aangekondigde Treurspel vertoonen, op

ZATURDAG, den 24sten April, 1819

MENSCHENHAAT EN BEROUW,

TOONEELSPEL, IN VYF BEDRYVEN.

Naar het Hoogduitsch van A. von KOTZEBUE.

Waarin de Rol van MEINAU door den Heer A. SNOEK zal vervuld worden.

Acteurs: Majofski, Kamphuyzen, Beynink, P. J. Snoek, A. Snoek, Rosenveldt en Vreedenberg.

Actrices: Majofski, Freubel, Kamphuyzen, de jonge *Jufvrouwen* Majofski, enz.

En na hetzelfde

D E

GOUDEN TOOVER-ROOS,

O F

ARLEQUIN VERLOST UIT DE SLAVERNY
VAN DEN TOOVENAAR ALZORAM.

GROOT BALLEET PANTOMIME.

Gecomponeerd en gemonteerd door den Balletmeester P. GREIVE.

En waarvoor de MUZYK door voorn: Balletmeester geheel nieuw vervaardigd is.

Versierd met deszelfs geheel nieuwe, expresselyk daartoe vervaardigde
DECORATIEN en MACHINES.

Door de Tooneelschilders WENNINK en DE VRIES.

Ten ZES URE op het Tooneel.

I N H O U D.

	Bladz.
Voorbericht	5.
Kalender, met vele historische aanteekeningen	8.
Verjaardagen van de Vorstelijke Huizen van Nederland en België.	32.
Staat der Noord- en Zuid-Nederlandsche Tooneelgezelschappen.	33.
Pensionnaires aan de Instelling van Z. M. den Koning voor jeugdige Tooneelkunstenaren	47.
Nederlandsch Tooneelverbond	49.
Tooneelschool, opgericht door het Nederlandsch Tooneelverbond.	50.
In den nieuwen Schouwburg. Eene historische herinnering van blijvende waarde, door C. N. Wijbrands.	55.
2 Februari 1874, door C. N. Wijbrands.	74.
Lijst der oude Tooneel-decoratiën, voorhanden aan den Amster- damschen Stads-Schouwburg	86.
Grand Théâtre, vroeger Hoogduitsche Schouwburg	87.
Nederlandsche Schouwburg te Antwerpen, door M.	90.
Nederlandsche Tooneelmaatschappijen van Leuven. Schouwburg van Leuven, door V.	93.
Mevrouw L. J. Stoetz-Majofski, door Dr. Francesco.	97.
Maria Johanna Kleine, geb. Gartman, door N. Donker	102.
Mevrouw Albregt-Engelman, door A. J. de Bull.	127.
De Maatschappij "Apollo", door Floris van Westervoort.	137.

Iets over den oorsprong en ontwikkeling van het Tooneel, door M. C. de Vries Jr.	143.
Carel Passé uitgefloten, door J. H. Rössing	156.
Tooneel-critiek, door J. Both J.Jzn.	175.
Zevenklapper, door P.	179.
Nieuwjaarswensch, bij den aanvang van het jaar 1875, door W. N. Peijpers, uitgesproken in den Amsterdamschen Stads- Schouwburg	182.
Als voren, met weglating van wat Amsterdam en invulling van wat Rotterdam betref, uitgesproken in den Rotterdamschen Schouwburg	195.
Nieuwjaarswensch van Thomasvaër op de bruiloft van Kloris en Roosje, door P. A. van Overeem, uitgesproken in het „Grand Théâtre” van den Heer A. van Lier, den eersten Januari 1875.	203.
Nieuwjaarswensch voor 1875, door A. Wijnstok, uitgesproken in den Koninklijken Hollandschen Schouwburg, te 's Gravenhage.	218.
Aan den Heer A. Vink Jr., eerste komiek, bij gelegenheid van zijn benefiet, door Mr. C. T. van der Bruggen v. L.	226.
De dood van Jonathan, zoon van Saul, dramatisch fragment, naar A. de Lamartine, door N. Donker	228.
Rienzi en Rome, Anno 1347, door G. W. C. Westenberg	238.
L. de Camoëns te Lissabon, door Gerard J. Spoor	242.
Op Grootvaders knie, door Jacob Skramm	250.
Oudejaars-avond-mijmeringen van een Acteur, door W. A. van Dolder, Vz.	251.
Taalfout, door J. Both J.Jzn.	252.
Mijne keus, door Jacob Skramm	254.
Paraphrase sur deux fables, door Mr. C. T. van der Bruggen v. L.	257.
Uit het dagboek van een oud-Tooneelkapper, door Fl. v. W.	260.
Anecdoten uit de gedenkschriften van een oud-Souffleur	269.
Opgave der Vlaamsche Tooneel-Maatschappijen, met open Bureel spelende	279.
Programma en Aanplakbiljetten van vroegeren tijd.	283.

TOONEELSTUKKEN,

UITGEGEVEN in 1873 en 1874

DOOR

G. THEOD. BOM,

Kalverstraat, E 17, Amsterdam.

- Baboe Rita.** Het tooneelspel van *A. Ruijsch*, 't Was maar een loods. Voor Rederijkers bewerkt (zonder vrouwenrollen), in 4 bedrijven, met coupletten, door *G. Hogendoorn Jr.*.... f 0,90.
- Beroemd man, (Een).** Blijspel in 2 bedrijven. Naar *Scribe*, voor Rederijkers bewerkt, door *Leonard*..... " 0,40.
- Box en Cox.** Blijspel in één bedrijf, door *J. Maddison Morton*, uit het Engelsch door *J. H. Geraets Jr.*..... " 0,40.
- De Bruid van Vreeland, of wie is de Bruidegom?**
Blijspel in 4 bedrijven. Naar aanleiding van het Hoogduitsch vrij bewerkt door *C. J. Roobol*..... " 0,90.
- Burgemeesters pruik. (De).** Blijspel in één bedrijf, voor Rederijkers, door *Leonard*..... " 0,35.
- Danton's Val.** Fragment uit *Robert Hamerling's Treurspel: Danton Robespierre*, door *G. W. C. Westenberg*.. " 0,40.
- Don Cesar de Bazan.** Tooneelspel in 5 bedrijven, naar het Fransch van *Dumanoir* en *d'Ennery*..... " 0,80.
- Doris Knoopenschaar.** Het blijspel van *A. Ruysch*, "Een Bankbiljet van Duizend Gulden," voor Rederijkers bewerkt, (zonder vrouwenrollen)..... " 0,90.
- Drie Hoeden.** Kluchtspel in 3 bedrijven, door *A. Wijnstok*. " 0,60.
- Één moet er trouwen.** Blijspel in één bedrijf, uit het Hoogduitsch, door een werkend lid der Letterkundige Vereeniging "Onder Ons", te Utrecht.... " 0,40.

- Een uurtje vóór de bruiloft.** Blijspel in 2 bedrijven, door Th van der Stempel ..... f 0,40.
- Ellendigen (De).** Drama in 5 bedrijven of 9 tafereelen. Naar Victor Hugo "*Les Misérables*," voor het Nederl. tooneel bewerkt door S. de Haan..... " 0,90.
- Een Fransch Krijgsgevangene.** Blijspel met Zang in één Bedrijf, door Em. Seypgens.
(Met dit Blijspel behaalde het Dramatische gezelschap van Roermond den *eersten prijs*, bij den internationalen wedstrijd van Tooneelkunde, uitgeschreven door de Maatschappij "de Jonge Tooneelliefhebbers", te Brussel, en gehouden den 20sten en 21sten Juli)..... " 0,50.
- Gefopt.** Blijspel in één bedrijf, door J. M. Sinderam... " 0,30.
- Geheimzinnige Brief.** (De). Blijspel in één bedrijf. Naar *Rod. Benedix*, voor Rederijkers bewerkt door Leonard.. " 0,40.
- Goede Voornemens.** Tooneelspel met zang, in 8 tafereelen, door Johannes..... " 0,60.
- Een Grap.** Dramatische Schets in één bedrijf door L. Kettmann..... " 0,35.
- Gravin Olga en haar Lijfeigene.** Episode uit de geschiedenis van Rusland, ten tijde van Catharina II. Oorspronkelijk Tooneelspel in 4 afdeelingen of 5 tafereelen, door N. Donker..... " 0,90.
- Grillen van oom, of het meisje weduwe.** (De). Oorspronkelijk blijspel in één bedrijf, door Jac. Lottevree.. " 0,50.
- Gustaaf Wasa, of masker om masker.** Tooneelspel in 5 bedrijven. Naar het Hoogduitsch van *B. Scholz*, voor het Nederl. tooneel bewerkt door Floris van Westervoort..... " 1,—.
- Haat en Liefde.** Tooneelspel in 6 tafereelen door W. N. Peypers..... " 0,80.
- Hedendaagsche zonde.** (Eene). Oorspronkelijk blijspel, in één bedrijf, door F. T. Menagé Challa..... " 0,30.
- Huisjapon van mijn Oom** (De). Kluchtspel in 6 tafereelen, naar het Hoogd. vrij bewerkt door J. Both J.Jz. " 1,—.
- Ideeën van Papa.** (De). Blijspel in één bedrijf, met coupletten, vrij bewerkt naar het Fransch, door W. Färber. " 0,40.
- Koopman van Antwerpen.** (De). Tooneelspel in 6 bedr. " 1,—.
- Lichtgeraakte.** (De). Blijspel met zang, in één bedrijf, vrij naar het Fransch bewerkt, door Gus..... " 0,60.

Machteld van Velzen. Tooneeldicht, door Martin Kalff	f 0,40.
Man met honderd kwalen. (De). Blijspel in één bedrijf, door Dr. B., Jr	" 0,50.
Marcel. Drama in één bedrijf. Naar het Fransch van J. Sandeau en A. Decourcelle, door W. N.	" 0,40.
Maria van Utrecht, weduwe van Oldenbarneveld. Historisch drama in 5 bedrijven, door N. Donker.....	" 0,90.
Mozes Mendelssohn. Naar het Hoogduitsch van Hugo Muller, vrij bewerkt door W. C. Royaards.....	" 0,40.
Noblesse oblige. Dramatische Schets, in één bedrijf door J. G. Boursse.....	" 0,30.
Nummer 33. Oorspronkelijk blijspel, met zang, in 2 bedrijven door Dr. B., Jr	" 0,50.
Papa gaf permissie. Blijspel in één bedrijf, naar het Hoogd. bewerkt door Mr. C. T. van der Bruggen v. L. "	0,50.
Rijzweep, of Twintig jaren later. (De). Tooneelspel in 3 bedrijven, door J. Hubertus Janssen, 2e druk. "	0,90.
Schoonvader, of de man met den blauwen brief. (De). Blijspel in 3 bedrijven, door J. Hubertus Janssen... "	0,90.
Stille Jan. Oorspronkelijk tooneelspel, met zang, in 2 bedrijven, door A. Wijnstok	" 0,40.
Toornig oogenblik (Een). Drama in 5 bedrijven, door J. Both, J. Jz.....	" 0,90.
Twee bijziende Heeren en een Dame. Blijspel in één bedrijf, door Mr. C. T. van der Bruggen v. L. "	0,75.
Twee Gepensioneerden en een Geëmancipeerde. Blijspel in 2 bedrijven, door Wibbinus.....	" 0,30.
Twee Weduwen, (De). Blijspel in één bedrijf, door J. Both J. Jz.....	" 0,60.
Verbanning van Rochester. (De). Blijspel in één bedrijf. "	0,35.
Verkiezing en huwelijks-negotie. Blijspel in één bedrijf, voor Rederijkers, door Leonard	" 0,30.
't Was maar een loods, eene kroon voor den ouden zeeman. Oorspronkelijk tooneelspel in 3 bedrijven, met coupletten, door A. Ruysch, 3e druk.....	" 0,90.

Zijn hart zit in Scheveningen, of het geheim
van een Haagschen Apotheker. Blijspel in één
bedrijf. Naar het Hoogduitsch, door A. A. van der
Stempel Jr..... f 0,30.

De nieuwe vermeerderde beredeneerde Lijst

VAN

TOONEELSTUKKEN,

uitgegeven bij G. THEOD. BOM, Kalverstraat, E 17,
te Amsterdam, is, op franco aanvraag, gratis te bekomen.

In 1875 verscheen:

- Ik ben flegmatiek!** Blijspel in één bedrijf, vrij bewerkt
naar het Hoogduitsch, door W. Färber..... f 0.40.
- Kop thee** (Een) Blijspel in één bedrijf, naar het Fransch,
(De Hoogduitsche bewerking van W. Drost gevolgd) door
A. L. J. Landré..... " 0.30.
- Warm uurtje** (Een) Blijspel in 2 bedrijven. Vrij naar het
Hoogduitsch door J. G. Boursse..... " 0.50.
- Weldoen.** Tooneelspel in 3 bedrijven, door J. M. Sin-
deram..... " 0.60.
- Zwaard van Damokles** (Het). Kluchtspel in één bedrijf,
van G. zu Putlitz, door M. Frank..... " 0.30.

TER PERSE:

- SAFFO,** Treurspel in 5 bedrijven, naar het Hoogduitsch van
Grillparzer, door N. Donker..... f 1.—.
- Bediende van mijne Vrouw** (De). Blijspel in één be-
drijf, naar het Fransch vrij bewerkt door J. Both J. Jzn. "
- Boontje komt om zijn Loontje.** Blijspel in één bedrijf,
naar het Fransch van Emile Souvestre, door J. J. Cohen
Stuart..... " 0.30.

- Buren (De).** Dramatische klucht in één bedrijf, door Justus van Maurik Jr., Schrijver van „De Bittere pil”. f 0.50.
- Fadette of de Kleine Heks.** Vaudeville in twee bedrijven, naar het Fransch van Annicot Bourgeois en Ch. Lafont, door J. P. Hagen..... "
- Gansje van Lindenhof, (Het).** Blijspel in één bedrijf, naar Bayard, door A. L. J. Landré..... " 0.50.
- Gedenkschriften van een Kolonel der Huzaren (De).** Blijspel met zang in één bedrijf, naar het Fransch door H. P. J. Beems..... " 0.30.
- Geleerde Heeren.** Blijspel in één bedrijf, naar het Hoogduitsch door Theod. van der Stempel..... " 0.30.
- Hartstocht en Liefde.** Groot drama, in twee bedrijven. " 0.30.
- Hoed van den Horlogiemaker. (De).** Blijspel in één bedrijf, naar E. de Girardin. Voor Rederijkers bewerkt door Leonard..... " 0.40.
- Kinderroofster (De).** Drama in acht tafereelen, naar het Fransch van Eug. Grangé en L. Thiboust..... " 1.—.
- Klaveren vrouw.** Blijspel met zang, in één bedrijf, naar het Fransch..... " 0.60.
- Levend verbrand.** Kluchtspel in één bedrijf. Uit het Hoogduitsch. Voor Rederijkers, door Leonard..... " 0.50.
- Moderne Simson en eene Nieuwe Delila (Een).** Blijspel in één bedrijf van Emil Claar. Naar het Hoogduitsch vrij gevolgd door J. R. .... " 0.40.
- Neef Piet, of die kaatst moet den bal verwachten.** Blijspel in één bedrijf. Naar het Fransch van E. Souvestre, door J. J. Cohen Stuart..... " 0.30.
- Nog iets vergeten, of die men het liefst heeft plaagt men het meest.** Blijspel in één bedrijf, door Staalman, schrijver van „De rechte Jozef”..... " 0.30.
- Oude Vrijgezel (De).** Blijspel met zang in één bedrijf, naar het Hoogduitsch „Eine verfolgte Unschuld”, vrij vertaald door Lion van Lier..... " 0.40.
- Testament van de Weduwe Poot (Het).** Blijspel in één Bedrijf. Naar het Fransch van E. Souvestre, door J. J. Cohen Stuart.. .... " 0.40.
- Twee Echtscheidingen (De).** Blijspel met zang in één bedrijf, door H. van Peene..... " 0.50.